

ฟุตบอล

ไทยพรีเมียร์ลีก

ISBN: 978-616-407-112-4

วสันต์ ปัญญาแก้ว | บรรณาธิการ

ผู้หญิง อำนาจ
วัฒนธรรมแฟน
และชนชั้นใหม่

ฟุตบอล

ไทยพรีเมียร์ลีก

ผู้หญิง อำนาจ วัฒนธรรมแฟน และชนชั้นใหม่

วสันต์ ปัญญาแก้ว (บรรณาธิการ)

ชาญ พนารัตน์

พงศกร สงวนศักดิ์

ชาลินี สนพราย

กัญญพินธุ์ พจนะลาวัณย์

สายชล ปัญญาชิต

อาจินต์ ทองอยู่คง

ปลายฟ้า นามไพร

ฟุตบอล

ไทยพรีเมียร์ลีก

ผู้หญิง อำนาจ วัฒนธรรมแฟน และชนชั้นใหม่

บรรณาธิการ

วสันต์ ปัญญาแก้ว

จัดพิมพ์โดย

ศูนย์ศึกษาปัญหาการพนัน

คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

พิมพ์ครั้งที่ 1

ธันวาคม 2559

รูปเล่ม/จัดพิมพ์

วนิดาการพิมพ์ โทรศัพท์ 08 1783 8569

ภาพปก/ภาพประกอบค้นบท วสันต์ ปัญญาแก้ว

ข้อมูลทางบรรณานุกรมของสำนักหอสมุดแห่งชาติ

National Library of Thailand Cataloging in Publication Data

วสันต์ ปัญญาแก้ว.

ฟุตบอลไทยพรีเมียร์ลีก: ผู้หญิง อำนาจ วัฒนธรรมแฟน และชนชั้นใหม่.- กรุงเทพฯ :
ศูนย์ศึกษาปัญหาการพนัน คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2559.
268 หน้า.

1. ฟุตบอล. I. ชื่อเรื่อง.

796.334

ISBN 978-616-407-112-4

จากบรรณาธิการ

หากความเป็นเหตุผลคืออุดมการณ์ที่กำหนดความเป็นไปของชีวิต การทำให้ชีวิตกลายเป็นเรื่องของเหตุและผลก็คือกลไกสำคัญของกระบวนการเปลี่ยนผ่านเข้าสู่โลกสมัยใหม่ โลกที่ Max Weber นักสังคมวิทยาชาวเยอรมัน นามอุโฆษทำนายว่า กิจวัตรประจำวันและการปฏิบัติ ทั้งการงาน ศาสนา และการพักผ่อนหย่อนใจของผู้คน มีแนวโน้มที่จะกลายเป็นเรื่องเชิงเทคนิควิทยาการ สามารถคิดคำนวณได้

ในสายตาของ Weber ชีวิตสมัยใหม่คือสถานะที่มนุษย์กลายเป็นองค์ประธานของการใช้ชีวิตที่เต็มไปด้วยเหตุและผล ชีวิตของผู้คนจึงเปรียบดั่ง “นกที่บินอยู่ในกรงขัง”

ทว่าความเป็นเหตุผลไม่ใช่ผลรวมทั้งหมดของการมีชีวิต กล่าวอีกอย่างหนึ่ง การเปลี่ยนผ่านเข้าสู่สภาวะสมัยใหม่ หรือที่ Nobeert Elias นักสังคมวิทยาชาวพลัตตินจากเยอรมันเรียกว่า “กระบวนการสร้างความศิวิไลซ์” ก็หาใช่การเปลี่ยนแปลงสู่ความก้าวหน้าแบบเส้นตรง (ดังที่ผู้คนส่วนใหญ่มักจะทึกทักเข้าใจกันไปเอง) ทว่าคือกระบวนการที่ผู้คนในโลกสมัยใหม่รับรู้และพยายาม “สร้างภาพ” ตนเอง ให้แตกต่างไปจากคนอื่น หากชาวตะวันตกคือผู้ศิวิไลซ์ ในสายตาของพวกเขา ผู้คนนอกตะวันตกก็คือพวกที่ยังป่าเถื่อนล้าหลัง ในทำนองเดียวกันกับที่ชนชั้นนายาสยามเมื่อร้อยกว่าปีที่แล้ว เริ่มที่จะเชื่อว่า ชีวิตของพวกเขาไพร่ต่ำปดครองเกือบจะทั่วราชอาณาจักรนั้นยังอยู่ในสภาวะ “ไม่ศิวิไลซ์”

กระบวนการสร้างความศิวิไลซ์ จึงเต็มไปด้วยเรื่องของการสร้างวินัย การบังคับปรับเปลี่ยนร่างกายและธรรมเนียมปฏิบัติต่างๆ ให้มนุษย์วิวัฒน์จากความกักขฬะมาเป็นผู้มีอารยะ จากความไร้ระเบียบไปเป็นวินัยและมารยาทชั้นสูง จากพวกไพร่สฤลไปเป็น “ผู้ดีมีสกุล”

ในรัฐสมัยใหม่ กระบวนการสร้างความศิวิไลซ์จึงกลายเป็นเรื่องใหญ่ของการสถาปนาสร้างประเทศ และในกรณีของสยาม ความเป็นพลเมือง การศึกษา และกีฬาสมัยใหม่ คือกลไกสำคัญ

ทว่าหากการเปลี่ยนผ่านเข้าสู่สภาวะสมัยใหม่ หาได้เดินทางแบบเส้นตรงนั้นใด รัฐสมัยใหม่ก็ทำให้ผู้ขาดกระบวนการสร้างวินัยให้กับพลเมืองได้ฉนั้น

การสร้างสภาวะศิวิไลซ์ กล่าวอีกนัยหนึ่ง คือกระบวนการที่กินเวลายาวนาน อาจถึงขั้นข้ามชาติภพ หลายชั่วอายุคน และเอาเข้าจริงอาจไม่มีวันสิ้นสุด

ฟุตบอล คือกีฬาของโลกสมัยใหม่ ในสนามฟุตบอลเราเห็นทั้งทักษะที่ผ่านการฝึกฝนของผู้เล่น กลลวงหลอกกล่อ กฎกติกาที่ควบคุมโดยกรรมการผู้ตัดสิน ระเบียบวินัย การแสดงความตื่นเต้นเร้าใจ และสภาวะอันไร้เหตุผล ที่โลดแล่นเริงระบำ

John Fiske นักวัฒนธรรมศึกษาชาวอังกฤษ ตั้งข้อสังเกตว่า เจื่อนไขที่ทำให้ฟุตบอลสมัยใหม่กลายมาเป็นเกมกีฬาที่ได้รับความนิยมอย่างล้นหลาม ก็คือ การที่เกมกีฬานี้ ได้สร้าง “พื้นที่” ทดแทน สภาวะที่แฟนบอลจำนวนมหาศาลถูกกำกับควบคุมผ่านวินัยในโลกของการทำงาน สนามฟุตบอลกลายเป็นสถานที่ที่พวกเขาพลิกผัน สถาปนาอำนาจผ่านการ “จ้องมอง” เกม นักเตะ และการเล่นฟุตบอล ไปจนถึงการระบายอารมณ์ ความรู้สึก พฤติกรรมต่างๆ ที่เปรียบดังการได้เข้าสู่สนามประลองการต่อสู้ที่ไม่ได้มีอยู่ในโลกของความจริง

การขยายตัวของอุตสาหกรรมฟุตบอล จึงเปรียบเสมือนการสถาปนาสถาบันวัฒนธรรมสมัยใหม่ที่สร้าง “สนามรบจำลอง” ให้ผู้คนได้โต้ตอบ สภาวะแห่งความจำเริญซ้ำซาก น่าเบื่อ และการดำเนินชีวิตที่เต็มไปด้วยกฎ กติกา การกำกับควบคุมเวลาของสังคมระเบียบวินัย

ฟุตบอลคือพื้นที่วัฒนธรรมที่มนุษย์ในโลกสมัยใหม่ ใช้แสวงหาความตื่นเต้นเร้าใจ และการแสดงออกเพื่อต่อต้านการมีชีวิตที่น่าเบื่อ ไร้ความหมาย ไร้ตัวตน เพราะความบันเทิงสนุกสนาน ความตื่นตาตื่นใจของเกมการแข่งขัน กีฬานี้ มักจะเป็นสิ่งที่ “ไม่อาจทำนายได้”

กล่าวอย่างถึงที่สุด สนามฟุตบอลคือ “โรงละคร” ที่ไม่มีคนเขียนบท ความเศร้าโศก หรือปลื้มปิติใจ คือสิ่งที่ผู้คนได้มาจากการเป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมรวมหมู่ระดับภูมิภาคประชาชน

ในโลกสมัยใหม่ ความหมายของฟุตบอลจึงเป็นเรื่องของการที่เกมกีฬาชนิดนี้สามารถสร้างโอกาสให้ผู้คนได้มีประสบการณ์ มีอารมณ์ร่วม พัวพันไปกับการแสวงหาความตื่นเต้นเร้าใจ

ฟุตบอล คือ “พื้นที่” ที่เราเห็นทั้งความดิ้นรนและสภาวะควิไลซ์ดำรงคงอยู่ คู่กัน

ฟุตบอลไทยพรีเมียร์ลีก: ผู้หญิง อำนาจ วัฒนธรรมแฟน และชนชั้นใหม่
เล่มนี้ คือหนังสือรวบรวมบทความ ทั้งจากผลงานวิจัย ผลงานวิทยานิพนธ์ระดับปริญญาโท ปริญญาเอก และจากข้อเขียนที่เกิดจากความรัก ความสนใจของผู้เขียนแต่ละท่าน ที่มีเกี่ยวกับฟุตบอลในสังคมไทย

กว่าที่จะกลายมาเป็นหนังสือเล่มนี้ กลุ่มผู้เขียนทำงานด้วยกันบ้าง แยกกันทำบ้าง ตามวาระและโอกาสของแต่ละคน บทความเกือบทั้งหมด (ยกเว้นของชาญ พนารัตน์) เคยนำเสนอในวงเสวนา หรือเวทีประชุมวิชาการ เพื่อรับฟังและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นมาก่อนแล้วอย่างน้อย 2 ครั้ง คือ

ครั้งที่ 1 งานเสวนาวิชาการ “ฟุตบอลไทยกับไทยศึกษา” ในวันศุกร์ที่ 4 ธันวาคม 2558 ณ ห้องประชุมชั้น 4 อาคารปฏิบัติการ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ โดยมีผู้ทรงคุณวุฒิวิจารณ์ผลงานที่นำเสนอ 2 ท่าน คือ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ยุกติ มุกดาวิจิตร (จากคณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์) และศาสตราจารย์ ดร.อรรถจักร์ สัตยานุรักษ์ (จากภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่)

ครั้งที่ 2 การประชุมเสวนาวิชาการนำเสนอผลการวิจัย “โครงการฟุตบอลไทยพรีเมียร์ลีก: การพนัน ความเป็นชาย วัยรุ่น และวัฒนธรรมบริโภคนิยม” ในวันศุกร์ที่ 1 เมษายน 2559 ณ ห้องประชุมชั้น 4 ตึกปฏิบัติการ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ โดยมีศาสตราจารย์ ดร.อรรถจักร์ สัตยานุรักษ์ และ

รองศาสตราจารย์ ดร.ไชยันต์ รัชชกูล (จากคณะรัฐศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยพะเยา) ได้กรุณาเข้าร่วมรับฟังและเสนอข้อวิจารณ์เพื่อปรับแก้ผลงานการเขียนให้ดีขึ้น พวกเราขอกราบขอบคุณผู้ทรงคุณวุฒิทั้ง 3 ท่าน ไว้ ณ โอกาสนี้ด้วยอีกครั้งหนึ่ง

และพวกเราขอขอบคุณ ศูนย์ศึกษาปัญหาการพนัน คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ผู้ให้ทุนสนับสนุนการตีพิมพ์ ที่เห็นความสำคัญและประโยชน์ที่อาจจะมีของงานเขียนชิ้นนี้ หนังสือเล่มนี้ก่อรูปประกอบสร้างขึ้นมาจากความแตกต่างหลากหลายของประเด็นปัญหา แนวคิด วิธีวิทยา ทำที่ที่ผู้เขียนแต่ละคนมีต่อมิติประวัติศาสตร์วัฒนธรรมของปรากฏการณ์ฟุตบอลในสังคมไทย แน่นอนว่าหนังสือเพียงเล่มเดียว คงไม่สามารถสะท้อนเรื่องราวเหล่านั้นได้ครอบคลุมทั่วถ้วน แม้กระนั้นสิ่งที่อาจจะยึดโยงงานเขียนหลากหลายบทในหนังสือเล่มนี้เข้าไว้ด้วยกันได้ก็คือ ความเชื่อที่ว่าในบริบทของสถานการณ์ปัจจุบัน “สนามฟุตบอล” นั้นคือพื้นที่แห่งความหวัง ทั้งในทางเศรษฐกิจและสังคม

- 9 1. ฟุตบอลในสังคมไทย จากกีฬาสร้างความสวัสดี
สู่พื้นที่บันเทิงและวัฒนธรรมของชนชั้นใหม่
วสันต์ ปัญญาแก้ว
- 25 2. แพนบอลไทยพรีเมียร์ลีก
วสันต์ ปัญญาแก้ว
- 41 3. พนันบอลกับไทยลีก
วสันต์ ปัญญาแก้ว
- 59 4. ฟุตบอลสยาม ความเปลี่ยนแปลงของกีฬาและสภาวะสวัสดี
ชาญ พนารัตน์
- 89 5. เยาวชนและเส้นทางสู่อาชีพนักฟุตบอล
พงศกร สงวนศักดิ์
- 121 6. ฟุตบอล อำนาจต่างจังหวัด และพื้นที่วัฒนธรรมใหม่
ชาลินี สนพลาย
- 141 7. สนามฟุตบอลไทย
ภิญญพันธ์ พจนะลาวัณย์
- 167 8. แพนบอล ULTRA
สายชล ปัญญชิต
- 197 9. วัฒนธรรมแฟนและการบริโภคฟุตบอล
อาจินต์ ทองอยู่คง
- 231 10. ผู้หญิงกับฟุตบอลไทยพรีเมียร์ลีก
ปลายฟ้า นามไพร

ฟุตบอลในสังคมไทย

จากกีฬาสร้างความศิวิไลซ์ สู่พื้นที่บันเทิง
และวัฒนธรรมของชนชั้นใหม่

วสันต์ ปัญญาแก้ว¹

1. บทนำ

ฟุตบอลสมัยใหม่ คือเกมการแข่งขันที่พัฒนาขึ้นอย่างเป็นระบบและกลายเป็นอุตสาหกรรมอาชีพอย่างหนึ่งในสังคมอังกฤษตั้งแต่ยุคพัฒนาอุตสาหกรรม ราวๆ ปลายศตวรรษที่ 19 เป็นต้นมา และปัจจุบันฟุตบอลน่าจะกลายมาเป็นเกมกีฬาที่มีจำนวนผู้คนนิยมให้ความสนใจติดตามกันอย่างล้นหลามทั่วโลก กีฬาสมัยใหม่ชนิดนี้เริ่มแพร่กระจายออกจากเกาะอังกฤษไปยังทวีปต่างๆ ตามเส้นทางการแผ่ขยายอำนาจของอังกฤษยุคอาณานิคม กระทั่งกลายเป็นเกมกีฬาที่ลงหลักฝังรากและเติบโตขึ้น ควบคู่ไปกับการสร้างความศิวิไลซ์ในเครืออาณานิคมทวีปต่างๆ เกือบทั่วโลก กรณีของสยาม

¹ จากส่วนหนึ่งของโครงการวิจัยเรื่อง **ฟุตบอลไทยฟรีเมียร์ลีก: การพนัน ความเป็นชายวัยรุ่น และวัฒนธรรมบริโภคนิยม** โดยผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วสันต์ ปัญญาแก้ว (หัวหน้าโครงการ) อาจินต์ ทองอยู่คง และพงศกร สงวนศักดิ์. ศูนย์วิจัยและบริการวิชาการ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ (มีนาคม 2558 – เมษายน 2559) ได้รับทุนสนับสนุนจาก ศูนย์ศึกษาปัญหาการพนัน คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ฟุตบอลสมัยใหม่เริ่มมีการนำมาเล่นกันตั้งแต่ช่วงรอยต่อสมัยรัชกาลที่ 4 และรัชกาลที่ 5 (ศรีวิสารวาท, พระยา, 2509 อ้างใน สิทธิ, 2540: 10) ทว่าฟุตบอลก็ยังเป็นกีฬาที่เล่นกันเฉพาะในแวดวงชาวต่างชาติ จนมาถึงสมัยรัชกาลที่ 5 จึงเริ่มเป็นที่รู้จักในหมู่นักเรียนชั้นนำชาวสยาม กีฬาซึ่งเป็นตัวแทนของโลกสมัยใหม่ชนิดนี้ถูกนำเข้ามาหัดเล่นและเผยแพร่โดยสนั่น เทพหัสดิน ณ อยุธยา นักเรียนนอกจากเกาะอังกฤษ กระทั่งต่อมาเกมกีฬาสมัยใหม่ชนิดนี้ได้แพร่กระจายและเป็นที่รู้จักกันไปโดยทั่ว ผ่านสถาบันการศึกษาสมัยใหม่ โดยเฉพาะโรงเรียนประถมและกรมพลศึกษา ซึ่งได้ถูกสถาปนาขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 6 ฟุตบอลและสถาบันการศึกษากลายเป็นกลไกของการพัฒนาประเทศนับแต่นั้นมา

ควบคู่ไปกับระบบการศึกษา การบริหารรัฐกิจ และเทคโนโลยีความเจริญสมัยใหม่ด้านต่างๆ (อาทิ การเดินรถไฟ สถาปัตยกรรม ระบบทหาร และการสื่อสารโทรคมนาคม) นักเรียนนำสยามที่สำเร็จการศึกษากลับมาจากยุโรปได้เริ่มนำเอาวิถีคิดและการปฏิบัติเรื่องการพักผ่อนหย่อนใจ (leisure) อันเป็นสัญลักษณ์ของความศิวิไลซ์แบบตะวันตกเข้ามาสู่สังคมสยาม กิจกรรมใหม่ๆ เช่น การท่องเที่ยวตากอากาศ การสะสมของเก่า การใช้กล้องถ่ายรูป หรือการเล่นกีฬาแบบตะวันตก ได้กลายเป็นมาตรฐานใหม่ของการแสดง “หน้าตา” ในหมู่นักเรียนชั้นสูง กีฬาสมัยใหม่ที่นำเข้ามาในช่วงนั้นมีทั้งโครเกต์ กอล์ฟ เทนนิส ซี่มา และฟุตบอล (วิรัช, 2549; ชาญ, 2557)

เกมการแข่งขันฟุตบอลอย่างเป็นทางการครั้งแรกในสยามประเทศนั้นมีขึ้นในวันเสาร์ที่ 2 มีนาคม พ.ศ. 2443 ที่ท้องสนามหลวง² เป็นการแข่งขัน

² ตามที่ชาญ (2557: 44) ได้กล่าวไว้ว่า การแข่งขันครั้งนี้แข่งกันที่สนามของโรงเรียนราชวิทยาลัยในธนบุรีนั้น ข้อมูลดังกล่าวไม่ถูกต้อง การแข่งขันครั้งนี้แต่แรกเริ่มตั้งใจจะให้มีการแข่งขันในสนามของโรงเรียนราชวิทยาลัย แต่อาจเป็นไปได้ว่ากรมศึกษาธิการ (ที่กำลังจะมีบทบาทในการริเริ่มจัดการแข่งขันฟุตบอลประจำปีให้แก่นักเรียนและสนับสนุนให้ครูตั้งสโมสรฟุตบอล) ประสงค์ที่จะเผยแพร่ฟุตบอลที่ศิวิไลซ์ไปสู่ประชาชนในวงกว้าง จึงได้ย้ายมาแข่งที่สนามหลวง (*Bangkok Times*, 12 กันยายน 2444: 5; สวัสดิ์, 2520: 42) ดังนั้นจึงขออภัยในความผิดพลาดมา ณ ที่นี้ – ชาญ พนารัตน์

ระหว่าง “ชุดศึกษาธิการ” กับ “ชุดบางกอก” โดยสมาชิกของทีมศึกษาธิการนั้นมีชาวสยามเพียงแค่ 4-5 คน (ซึ่งส่วนมากคือลูกหลานชนชั้นนำที่ได้เข้าเรียนในระบบการศึกษาสมัยใหม่) ส่วนสมาชิกของทีมบางกอกทั้งหมดเป็นชาวอังกฤษในพระนคร ผลการแข่งขันฟุตบอลนัดแรกในประวัติศาสตร์สยามครั้งนั้นเสมอกันไป 2-2 (สวีสต์, 2520: 41-46)

2. ฟุตบอลกับการสร้างชาติและความศิวิไลซ์ในสยาม

สมาคมฟุตบอลแห่งประเทศไทย ในพระบรมราชูปถัมภ์ (ต่อมาคือสมาคมฟุตบอลแห่งประเทศไทย) ก่อตั้งขึ้นในปี พ.ศ. 2458 หลังการก่อตั้งฟีฟ่า (ในปี พ.ศ. 2447) ราวๆ 10 ปี โดยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 6 ทรงก่อตั้งทีมชาติ และพระราชทานตราสัญลักษณ์ของสมาคมฟุตบอลฯ ประทับบนอกเสื้อที่ใช้สวมลงแข่งขันในนามทีมชาติสยาม ทั้งนี้ การสนับสนุนให้ชาวสยามเล่นฟุตบอลอย่างจริงจังเริ่มขึ้นในช่วงทศวรรษ 2440 โดยกรมศึกษาธิการได้จัดการแข่งขันแบบแพ้คัดออกเพื่อชิงชัยกันระหว่างโรงเรียนชั้นนำในกรุงเทพฯ และธนบุรี ระหว่างปี พ.ศ. 2444 ถึง 2453 มีโรงเรียนที่เข้าร่วมเกมแข่งขันราวๆ 30 โรงเรียน ทั้งหมดเป็นโรงเรียนในกรุงเทพฯ และธนบุรี (ชาญ, 2557: 44-55) แม้จะยังไม่ประสบความสำเร็จมากนัก ทว่าก็สะท้อนถึงการที่ฟุตบอลได้กลายเป็นเครื่องมือสำคัญที่รัฐราชการใช้อบรมบ่มเพาะวินัยและสร้างความศิวิไลซ์ให้แก่พลเมืองของชาติ ผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการวางรากฐานและส่งเสริมการแพร่กระจายของกีฬาฟุตบอลในสังคมสยามคือ เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี หรือ “ครูเทพ” สนั่น เทพหัสดิน ณ อยุธยา ท่านได้รับทุนเรียนไปศึกษาต่อที่ Borough Road College ประเทศอังกฤษ ซึ่งเป็นโรงเรียนฝึกหัดครู และเป็นสถานศึกษาที่มีบทบาทสำคัญในการก่อตั้งกีฬาสมัยใหม่ในอังกฤษยุคนั้น หลังกลับสู่สยาม “ครูเทพ” ได้เข้ารับราชการในกระทรวงธรรมการ มีบทบาทสำคัญในการวางรากฐานการศึกษาสมัยใหม่

และต่อมาท่านก็ได้ดำรงตำแหน่งเป็นเสนาบดีกระทรวงธรรมการ และภายหลังเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 ก็ได้เป็นประธานสภาผู้แทนราษฎร คนแรกและรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ บทบาทของท่านเกี่ยวกับกีฬา ในชาติไทยนั้นมีหลายด้าน ทั้งการทำวารสาร/เขียนบทความเกี่ยวกับกีฬาเผยแพร่ เป็นผู้แต่งเนื้อเพลง “กราวกีฬา” ที่สำคัญคือเป็นผู้ริเริ่มให้โรงเรียนต่างๆ ฝึกหัด เล่นฟุตบอล และเริ่มจัดการแข่งขันฟุตบอลระหว่างโรงเรียน (สวัสด์, 2520: 19)

กล่าวอีกอย่างหนึ่ง ระบบการศึกษาหรือโรงเรียนพลศึกษาที่กรุงเทพเป็นผู้วางรากฐานนั่นเองคือกลไกสำคัญในการปลูกฝังวัฒนธรรมการเล่นฟุตบอล ในสังคมไทยยุคต่อๆ มา บทบาทของกรมพลศึกษานั้นมีทั้งที่เป็นผู้ริเริ่มจัดการแข่งขันฟุตบอลระหว่างโรงเรียน กำหนดกติกาหลักของการเล่นและรูปแบบการแข่งขัน และในปี พ.ศ. 2480 ยังได้กำหนดให้ฟุตบอลเป็นหนึ่งในวิชาบังคับเลือกในหลักสูตรพลศึกษาระดับมัธยมต้นอีกด้วย โรงเรียนจึงกลายเป็นพื้นที่ของการแพร่กระจายกีฬาฟุตบอลออกไปสู่ปริมณฑลต่างๆ ที่ห่างไกล นอกเขตพระนคร และเกมกีฬาฟุตบอลกลายเป็นเครื่องมือสำคัญของรัฐ ในการสร้างวินัย ความเป็นชายที่แข็งแรง ว่องไว รวมถึงการเรียนรู้และเคารพ กฎกติกา มารยาท ภายใต้การปกครองของรัฐสมบูรณาญาสิทธิราชย์ (ชาญ, 2557: 37-55) หลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 แม้ว่าการแข่งขัน กีฬาชนิดต่างๆ จะถูกละเลิกไป แต่ “พลศึกษา” ก็ยังคงเป็นกลไกในระบบ การศึกษาที่กลุ่มคณะราษฎรให้ความสำคัญมาโดยตลอด และในแผนการศึกษา แห่งชาติ พ.ศ. 2494 ยุคจอมพล ป. พิบูลสงคราม ยังกำหนดให้จัดระบบ “การศึกษาไทย”³ เป็น 4 ส่วนให้สมดุลกัน คือ “จริยศึกษา พลศึกษา พุทธิศึกษา และหัตถศึกษา” (ดูเพิ่มเติมในบทที่ 4 ของหนังสือเล่มนี้ด้วย)

การขยายตัวของสถาบันการศึกษาสมัยใหม่ ส่งผลให้กีฬาสสมัยใหม่ได้ แพร่หลายออกไปในวงกว้าง และการเล่นฟุตบอลกลายเป็นกิจกรรมที่แพร่หลาย

³ รัฐบาลคณะราษฎรเปลี่ยนชื่อประเทศจาก ราชอาณาจักรสยามเป็นราชอาณาจักรไทย หรือ ประเทศไทย ในปี พ.ศ. 2482

ในสังคมไทย มรดกของระบบการศึกษาในฐานะกลไกสำคัญที่ช่วยแพร่กระจายความนิยมของกีฬาฟุตบอลยังคงดำรงอยู่มาจนถึงปัจจุบัน ดังสะท้อนผ่านการมีสนามฟุตบอลของโรงเรียน การแข่งขันฟุตบอลในโรงเรียนและระหว่างสถาบันการศึกษา

3. ไตรทัศน์ อุตสาหกรรมสื่อ และการบริโภคฟุตบอลในสังคมไทย

หลังทศวรรษ 2500 จากความนิยมในเกมฟุตบอลที่แพร่กระจายผ่านโรงเรียนสถานศึกษาไปเกือบทั่วประเทศ ระลอกต่อมาของกระแสความนิยมที่ผู้คนโดยเฉพาะเยาวชนไทยมีต่อเกมกีฬาชนิดนี้ก็คือการบริโภคฟุตบอลผ่านจอโทรทัศน์ ความก้าวหน้าของเทคโนโลยีโทรทัศน์นับจากทศวรรษ 2520 ทำให้สามารถที่จะส่งสัญญาณถ่ายทอดเกมการแข่งขันฟุตบอลจากต่างประเทศข้ามทวีปมาสู่สังคมไทย ฟุตบอลต่างประเทศที่เริ่มมีการถ่ายทอด (เทปบันทึกภาพ) ทางโทรทัศน์เป็นครั้งแรกในประเทศไทยนั้นคือ การแข่งขันฟุตบอลโลก (FIFA World Cup) ในปี พ.ศ. 2509 นัดชิงชนะเลิศระหว่างทีมชาติอังกฤษและทีมชาติเยอรมนีตะวันตก ต่อมาในปี พ.ศ. 2513 จึงเริ่มมีการถ่ายทอดสดการแข่งขันฟุตบอลโลกเป็นครั้งแรก (เนตรนภา, 2545) หลังจากนั้น รายการโทรทัศน์เกี่ยวกับกีฬาจึงเป็นที่นิยมมากขึ้น กระทั่งมีการถ่ายทอดสดการแข่งขันฟุตบอลสโมสรต่างประเทศ ควบคู่ไปกับการเติบโตของอุตสาหกรรมสื่อด้านกีฬา โดยเฉพาะบริษัท สยามสปอร์ตพรีนติ้ง จำกัด สตาร์ชอคเกอร์รายสัปดาห์วางจำหน่ายมาตั้งแต่ พ.ศ. 2518 จนในปี พ.ศ. 2535 สตาร์ชอคเกอร์รายวันก็ถูกผลิตออกมา อันเป็นปีเดียวกันกับที่สื่อโทรทัศน์ข้ามชาติและสมาคมฟุตบอลอังกฤษ ยกกระดับเกมการแข่งขันฟุตบอลให้ทีมจากดิวิชั่น 1 ขึ้นมาแข่งขันกันในลีกระดับสูงสุดคือ English Premiere League และมีการผลิตรายการถ่ายทอดเกมการแข่งขันสดๆ ผ่านโทรทัศน์แบบบอกรับสมาชิก (Pay TV) ซึ่งกระตุ้น

ความสนใจในฟุตบอลรายการนี้ไปทั่วโลก และสำหรับแฟนบอลไทย “พรีเมียร์ลีกอังกฤษ” กลายเป็นเกมการแข่งขันฟุตบอลยอดนิยมสูงสุดที่ติดตามชมกัน

โทรทัศน์ การปฏิวัติทางด้านเทคโนโลยีสื่อสาร และการส่งสัญญาณผ่านระบบดาวเทียมทำให้ฟุตบอลกลายเป็นเกมกีฬาและรายการบันเทิงยอดนิยมที่ขยายตัวออกสู่สังคมวงกว้าง มีผู้ชม/แฟนบอล ซึ่งมีทั้งความแตกต่างทางเชื้อชาติและชนชั้น (วสันต์, 2557: 8-10) กระแสความนิยมที่มีต่อเกมการแข่งขันฟุตบอล และความสนใจที่มีต่อเรื่องราว ข่าวสารด้านการกีฬานี้ในสังคมไทย ก่อตัวขึ้นในช่วงเวลาเดียวกันกับการขยายตัวของเศรษฐกิจพอเพียง ในปี พ.ศ. 2533 บริษัทในเครือสยามสปอร์ต โดยนายระวิ โหลทอง ประธานบริษัท (และปัจจุบันคือเจ้าของทีมสโมสรเอสซีจี เมืองทอง ยูไนเต็ด) ได้ยื่นขอจดทะเบียน บริษัทสยามสปอร์ต ซินดิเคท จำกัด ในเดือนมิถุนายนทุนจดทะเบียนเป็น 50 ล้านบาท⁴

นับจากทศวรรษ 2540 เป็นต้นมา ฟุตบอลได้เริ่มแปรเปลี่ยนความหมายจากที่เคยเป็นกีฬาสร้างวินัย เป็นกลไกของรัฐ ค่อยๆ กลายมาเป็นเกมในรายการโทรทัศน์ เป็นสินค้าเพื่อความบันเทิง ซึ่งตอบสนองต่อวิถีชีวิต วัฒนธรรมการพักผ่อนหย่อนใจของผู้คนชนชั้นกลางที่กำลังก่อตัวเพิ่มขึ้นเป็นจำนวนมาก ควบคู่ไปกับการขยายตัวของพื้นที่แบบเมืองในสังคมไทย การชมเกมการแข่งขันฟุตบอลกลายมาเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมการบริโภคและฟุตบอล กลายมาเป็นส่วนหนึ่งในชีวิตประจำวันของผู้คนชนชั้นใหม่ โดยเฉพาะกลุ่มเยาวชนและชายไทยวัยทำงาน การบริโภคฟุตบอลทั้งที่ปฏิบัติผ่านการชมโทรทัศน์และการเชียร์แบบรวมหมู่ ค่อยๆ พัฒนากลายมาเป็น “วัฒนธรรมแฟน” ที่แสดงออกในหลายรูปแบบ เช่น การรวมตัวของกลุ่มแฟนฟุตบอลที่ชื่นชอบทีมสโมสรเดียวกัน กระทั่งพัฒนาเป็นกลุ่มแฟนคลับขนาดใหญ่ระดับประเทศ มีการจัดกิจกรรมร่วมกันตามพื้นที่สาธารณะ โดยเฉพาะเมื่อมีรายการแข่งขันนัดสำคัญ เช่น “ศึกแดงเดือด” อันเป็นการโคจรมาพบกันระหว่าง 2 ทีมสโมสรชั้นนำของพรีเมียร์ลีกอังกฤษ คือ แมนเชสเตอร์ยูไนเต็ด และลิเวอร์พูล

⁴ อ้างจาก http://www.siamsport.co.th/siamsport_history.html

เมื่อฟุตบอลเป็นสินค้า ทำให้เกมกีฬาชนิดนี้ค่อยๆ หลุดออกจากการกำกับควบคุมของรัฐ กลายเป็นอุตสาหกรรมวัฒนธรรมที่มีกลุ่มผู้ผลิตและผู้บริโภคจำนวนมากมาย นอกจากรัฐกิจสื่อนาตยภัษ อุตสาหกรรมบันเทิงอื่นๆ ที่ก่อเกิดตามมา มีอาทิ กิจการเสื้อผ้า อุปกรณ์กีฬา ของสะสม การท่องเที่ยว และธุรกิจการพนัน

การเล่นพนันทายผลเกมการแข่งขันฟุตบอล หรือเรียกสั้นๆ ว่า “พนันบอล” ในสังคมไทยนั้น กล่าวได้ว่า พัฒนาก่อตัวขึ้นควบคู่กับวัฒนธรรมการบริโภคฟุตบอลต่างประเทศนั่นเอง ทั้งนี้โดยมีสื่อสิ่งพิมพ์อุตสาหกรรมกีฬา (ผ่านธุรกิจสื่อโทรทัศน์ข้ามชาติ) และเทคโนโลยีการสื่อสาร เป็นปัจจัยเกื้อหนุนสำคัญที่กระตุ้นให้ธุรกิจการพนันชนิดนี้ขยายตัวได้อย่างรวดเร็ว พนันบอลในสังคมไทยคือส่วนหนึ่งของกิจกรรมการบริโภคสื่อยุคโลกาภิวัตน์ที่ก่อตัวขึ้นควบคู่ไปกับวัฒนธรรมสมัยนิยม (popular culture) กระแสความนิยมที่ผู้คนมีต่อเกมการแข่งขันฟุตบอล (วสันต์, 2543, 2557) การบริโภคฟุตบอลและความบันเทิงใน “พื้นที่แบบใหม่” ได้กลายมาเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตสมัยใหม่ของผู้คนในสังคมไทย

4. ฟุตบอลไทยพรีเมียร์ลีก (Thai Premiere League)

ฟุตบอลไทยพรีเมียร์ลีก หรือ “ไทยลีก” คือรายการแข่งขันฟุตบอลอาชีพที่ก่อตั้งขึ้นอย่างเป็นทางการในปี พ.ศ. 2552 เมื่อ Asia Football Corporation หรือสมาพันธ์ฟุตบอลแห่งเอเชีย ซึ่งเป็นสาขาของ FIFA ได้เข้ามาทำกับควบคุมการดำเนินกิจการด้านต่างๆ ผ่านการบังคับใช้ข้อกำหนด กฎเกณฑ์ของสมาคมฟุตบอลแห่งประเทศไทยฯ ทั้งในส่วนของการบริหาร (เช่น การเลือกตั้งนายกสมาคมฯ) การเข้าร่วมการแข่งขันฟุตบอลระดับนานาชาติ และการจัดการแข่งขันฟุตบอลอาชีพ เป็นต้น ในส่วนที่เกี่ยวกับ “ไทยลีก” มีประเด็นสำคัญคือ การที่ AFC กำหนดว่าการจัดการแข่งขันฟุตบอลอาชีพของสมาคมฟุตบอลไทยนั้น จะต้อง

ดำเนินการแบบเอกชน มีการระดมทุนจัดตั้งบริษัท (ปัจจุบันคือ บริษัท พรีเมียร์ลีกไทยแลนด์ จำกัด) และทุก ๆ ทีมสโมสรฟุตบอลในระบบอาชีพจะต้องดำเนินการจัดตั้งเป็นนิติบุคคล ตลอดจนสนามแข่งขัน กรรมการผู้ตัดสิน ที่จะต้องได้มาตรฐานผ่านการตรวจสอบของคณะกรรมการที่มีสมาพันธ์ฟุตบอลแห่งประเทศไทยเป็นผู้กำกับดูแล⁵

นับจากปี พ.ศ. 2552 เป็นต้นมา การจัดการแข่งขันฟุตบอลอาชีพ ไทยพรีเมียร์ลีก หรือ “ไทยลีก” ประสบความสำเร็จอย่างต่อเนื่อง ทั้งการเพิ่มขึ้นของจำนวนทีมสโมสรฟุตบอลและสนามแข่งขันที่มีอยู่แทบทุกจังหวัด จนไปถึงกระแสความนิยมและชื่นชอบของแฟนบอลไทยที่มีต่อทีมสโมสรและนักเตะฟุตบอลชื่อดัง อาทิ ธีรศิลป์ แดงดา เคลตัน ซิลวา ทริสตอง โด ธีราทร บุญมาทัน ดิโอโก หลุยส์ ซานโต และชนาธิป สรงกระสินธ์ เป็นต้น ทั้งนี้ในปีที่ผ่านมา (คือ พ.ศ. 2558) สถิติจำนวนผู้เข้าชมการแข่งขันตามสนามแข่งของทีมสโมสรทั่วประเทศ 18 ทีม ประเมินการได้ว่าจะมีราว ๆ 2 ล้านคน หรือเฉลี่ยต่อสัปดาห์มีแฟนบอลที่ติดตามชมเชียร์การแข่งขันฟุตบอลในสนามไทยลีกประมาณ 5 หมื่นคน ซึ่งถือเป็นจำนวนที่เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องจากในปีแรกที่มีอยู่ราว ๆ 9 แสนคน คือเพิ่มขึ้นเป็น 1.1 ล้าน 1.3 ล้าน 1.4 ล้าน 1.6 ล้าน และ 1.9 ล้าน จากปี พ.ศ. 2553 ถึงปี พ.ศ. 2557 ตามลำดับ ในจำนวนนี้ยังไม่รวมจำนวนผู้ชมแฟนบอลที่ติดตามชมเชียร์อยู่ทางบ้านผ่านรายการถ่ายทอดสดทางจอโทรทัศน์ ซึ่งนับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2552 เป็นต้นมา สถิติจำนวนผู้ชมทางบ้านน่าจะเพิ่มขึ้นอย่างก้าวกระโดด หากวัดเอาจากค่าลิขสิทธิ์ถ่ายทอดสดเกมการแข่งขัน

⁵ กรณีสนามแข่งขันไม่ผ่านมาตรฐาน ได้มีตัวอย่างเกิดขึ้นแล้วในฤดูกาลแข่งขันปีที่ผ่านมา (2557-2558) เมื่อสุพรรณบุรี เอฟซี ซึ่งจบการแข่งขันในฤดูกาล 2557 เป็นทีมอันดับ 3 ได้สิทธิ์เล่นเพลย์ออฟ รายการแข่งขันฟุตบอลสโมสรระดับเอเชีย (AFC Champion League) ทว่าสนามแข่งขันของสโมสรสุพรรณบุรี เอฟซี ไม่ผ่านมาตรฐาน ในที่สุดทีมจึงไม่ได้สิทธิ์เข้าร่วมการแข่งขัน ต้องปล่อยให้สโมสรชลบุรี เอฟซี ซึ่งเป็นทีมอันดับ 4 เลื่อนขึ้นมาแข่งขันแทน

⁶ อย่างไรก็ตาม ปัจจุบันในประเทศไทยมีสนามฟุตบอลที่ได้มาตรฐานระดับสากลอยู่ไม่กี่สนาม คือ i-mobile Stadium SCG Stadium และ MIRT PHOL Stadium เป็นต้น

ตลอดฤดูกาลที่เพิ่มขึ้นจาก 2 ปีแรก คือ พ.ศ. 2552-2553 ซึ่งมีมูลค่าอยู่ที่ 40 ล้านบาท เป็น 200 ล้านบาท ในช่วงปี พ.ศ. 2554-2556 และเป็น 600 ล้านบาท ใน 2 ปีที่ผ่านมา คือ พ.ศ. 2557-2558 และในอีก 4 ปีข้างหน้า (คือระหว่างปี พ.ศ. 2560-2563) บริษัท ทูวิชั่นส์ จำกัด (มหาชน) ซึ่งเป็นผู้ได้ลิขสิทธิ์ดำเนินการถ่ายทอดสดเกมการแข่งขัน ได้ประมูลเพิ่มค่าลิขสิทธิ์การถ่ายทอดสดไทยลีกทั้ง 4 รายการ (คือ โตโยต้าไทยลีก ยามาฮ่าลีกวัน ช้างเอฟเอคัพ และโตโยต้าลีกคัพ) รวมเป็นมูลค่า 4,200 ล้านบาท ในแง่นี้อาจคาดการณ์ได้ว่าจำนวนผู้ชมทางบ้านที่ถือได้ว่าเป็นแฟนฟุตบอลไทยกลุ่มใหญ่ที่ติดตามชมเกมการแข่งขันในแต่ละสัปดาห์ ปัจจุบันน่าจะมีไม่น้อยกว่าจำนวนแฟนบอลที่เข้าไปชมในสนาม 3 ถึง 4 เท่าตัว⁷

เมื่อการเดินทางเข้าไปชมเกมการแข่งขันฟุตบอลในสนามช่วงวันหยุดสุดสัปดาห์ และการติดตามชมการแข่งขันผ่านจอโทรทัศน์ทางบ้าน ได้กลายมาเป็นกิจกรรมในชีวิตประจำวันของผู้คน ที่ส่วนมากหากไม่อาศัยอยู่ตามย่านหรือชานเมืองกรุงเทพฯ และปริมณฑล ก็คือเยาวชน คนทำงาน ชนชั้นใหม่ตามหัวเมืองต่างๆ ทั่วทุกภูมิภาคของประเทศ การสวมใส่เสื้อทีมสโมสรฟุตบอลไทยออกไปเดินตามห้างสรรพสินค้า พื้นที่สาธารณะ หรือตลาดสด กลายเป็นปรากฏการณ์ชินตา การรวมตัวของกลุ่มแฟนและการลอกเลียน หรือประดิษฐ์ใหม่ในวัฒนธรรมการชมเชียร์ที่สร้างสีสันให้กับวงการฟุตบอลไทยอย่างที่ไม่เคยปรากฏมาก่อน เป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นควบคู่ไปกับวัฒนธรรมการบริโภคของผู้คนในสังคมเมือง ที่มุ่งแสวงหาความปรารถนา ความตื่นเต้น เร้าใจ ในพื้นที่บันเทิงแห่งใหม่ที่กำลังสถาปนาขึ้นอย่างมีนัยสำคัญ

ในเชิงสังคมวิทยา พัฒนาการของ “ไทยลีก” ในช่วง 7 ปีที่ผ่านมา น่าสนใจยิ่งว่าอุบัติขึ้นในบริบทของการเปลี่ยนแปลงครั้งสำคัญ ณ จุดเปลี่ยนของ

⁷ นอกจากฟุตบอลไทยลีก ปัจจุบันทูวิชั่นส์ยังเป็นสถานีโทรทัศน์ที่เน้นรายการด้านกีฬาเป็นหลัก ในฤดูกาลแข่งขัน 2016-2018 ทูวิชั่นส์ยังเป็นผู้ได้ลิขสิทธิ์ถ่ายทอดสดรายการฟุตบอลพรีเมียร์ลีกอังกฤษ ซึ่งเป็นรายการฟุตบอลต่างประเทศยอดนิยมอันดับหนึ่งของแฟนบอลไทย

ประวัติศาสตร์เศรษฐกิจการเมืองไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งนับจากวิกฤตเศรษฐกิจในปี 2540 จนมาถึงช่วงวิกฤตการณ์ทางการเมือง กระทั่งเกิดรัฐประหารในเดือนกันยายน 2549 ช่วงเวลาดังกล่าว ถือเป็นช่วงเวลาเดียวกันกับที่ทุนเสรีนิยมใหม่เริ่มเข้ามาคุกคามระบบเศรษฐกิจการเมืองไทย แม้ว่าฟุตบอลจะอยู่กับสังคมไทยมานานนับศตวรรษ การอุบัติขึ้นของ “ฟุตบอลไทยพรีเมียร์ลีก” ในช่วงต้นทศวรรษ 2550 ถือเป็นปรากฏการณ์วัฒนธรรมที่สะท้อนการเปลี่ยนแปลงอย่างสำคัญ ณ จุดเริ่มต้นของศตวรรษที่ 2 ของฟุตบอลไทย ขณะที่ประเทศมีปัญหาความขัดแย้งทางอุดมการณ์การเมืองอย่างแยกขั้วสุดโต่งในยุคสมัยเดียวกันกับที่เศรษฐกิจไทยกลายเป็นส่วนหนึ่งของระบบเศรษฐกิจโลก ปัญหาความขัดแย้งทางอุดมการณ์และการเมืองนับจากช่วงต้นทศวรรษ 2550 ที่ผ่านมา ถือเป็นเรื่องของความขัดแย้งแย่งอำนาจ เป็นปัญหาเชิงโครงสร้างทางชนชั้นและความไม่เท่าเทียมที่เกิดขึ้นในหลายระดับ เหตุการณ์ความรุนแรง ความขัดแย้งทางการเมืองซึ่งอันที่จริงพัวพันไปกับเรื่องของชาติและชาตินิยมอย่างแยกไม่ออก ที่ระเบิดออกไปทั่วทุกมุมเมืองและหมู่บ้าน กลายเป็นเรื่องเดียวกันกับการที่ “รัฐไทย” ต้องปรับตัวครั้งใหญ่ ภายใต้การทำทลายและคุกคามจากระบบตลาดหรือเศรษฐกิจแนวเสรีนิยมใหม่

ข้อกำหนดหรือแรงกดดันจากนานาชาติหลากหลายเรื่องที่ถูกโยนโยนทำให้กลายเป็นปัญหาการเมืองระดับชาติ หรือเป็นที่มาของความขัดแย้งระหว่างชนชั้นนำไทย คือเงื่อนไขจากระบบตลาดและสถาบันการเงินระหว่างประเทศที่กำลังบีบให้รัฐไทยจะต้อง “แปรรูป” กิจกรรมหลายๆ อย่างที่รัฐเคยเป็นเจ้าของและเคยให้บริการ หรือสวัสดิการแก่ประชาชน การแปรรูปกิจการต่างๆ ของรัฐให้กลายเป็นเรื่องของธุรกิจเอกชน (Privatization) ที่เกิดขึ้นไปแล้วหลายภาคส่วน อาทิ การแปรรูปกิจการโทรคมนาคม สวัสดิการรักษาพยาบาล จนไปถึงการศึกษาระดับมหาวิทยาลัย คือส่วนหนึ่งของภาคปฏิบัติการของอุดมการณ์เศรษฐกิจเสรีนิยมใหม่ ที่ได้คืบคลานเข้ามากำกับควบคุมและคุกคามอำนาจหลายๆ ด้านของรัฐไทย

ในแง่นี้ การตั้งบริษัทและจัดการแข่งขันฟุตบอลอาชีพ “ไทยพรีเมียร์ลีก” ของสมาคมฟุตบอลแห่งประเทศไทยฯ ในปี พ.ศ. 2552 จึงคือส่วนหนึ่งของการสถาปนาอำนาจนั้นเช่นกัน กล่าวอีกอย่างหนึ่ง ฟุตบอลหรือกีฬา (ที่เคย) สร้างความศรัทธาใจของชนชั้นนายทุนเมื่อราว ๆ 100 กว่าปีที่แล้ว คือกลไกสำคัญที่เชื่อมประสานรัฐไทยให้เข้าไปเชื่อมโยงพัวพันกับเวทีการแข่งขันระดับโลก และ FIFA คือองค์กรโลกบาลของกีฬาฟุตบอล ที่ปัจจุบันกำลังย้อนกลับเข้ามากำกับวงการธุรกิจกีฬาชนิดนี้ในรัฐไทย การเกิดขึ้นของฟุตบอลอาชีพในประเทศไทย ณ จุดเริ่มต้นของทศวรรษ 2550 จึงกลายเป็นปรากฏการณ์วัฒนธรรมที่สะท้อนให้เราเห็นทั้งการเปลี่ยนแปลงในสังคมไทย และการเคลื่อนตัวของสังคมไทยที่เข้าไปเชื่อมโยงกับสังคมโลก

ฟุตบอลไทยพรีเมียร์ลีก กำลังคลี่คลายกลายเป็นสถาบันวัฒนธรรมที่ผูกพันไปกับชีวิตประจำวันของผู้คนอย่างซิดิกลี ในแง่นี้ “ไทยลีก” หรือฟุตบอลอาชีพในสังคมไทยจึงกลายเป็นอุตสาหกรรมกีฬาที่กำลังถูก “แปรรูป” ให้กลายเป็นสินค้าอย่างเต็มรูปแบบ ก่อนหน้าทศวรรษ 2550 อาจมีความพยายามที่จะจัดรายการแข่งขันฟุตบอลอาชีพขึ้นหลายครั้ง เช่น การแข่งขันฟุตบอลยามาฮ่าไทยแลนด์คัพ และ Johnny Walker's Thailand Soccer League (เริ่มขึ้นในปี พ.ศ. 2539) ทว่าหลังปี พ.ศ. 2552 การเกิดขึ้นของ Thai Premiere League ได้นำการเปลี่ยนแปลงอย่างสำคัญมาสู่วงการฟุตบอลไทย ปรากฏการณ์ดังกล่าวได้รับการตอกย้ำผ่านการจัดตั้งสโมสรฟุตบอลตามหัวเมืองใหญ่ต่างจังหวัด ซึ่งมักจะบริหารจัดการโดยนักการเมืองในท้องถิ่น (ณัฐกรณ์, 2557)

การจัดตั้งบริษัทและดำเนินธุรกิจสร้างทีมฟุตบอลไทยในส่วนภูมิภาคทั้งของนักการเมืองและกลุ่มทุนไทย จะว่าไปจึงอาจ “อ่าน” ได้ว่าเสมือนการสร้างฐานอำนาจในต่างจังหวัด เป็น “การเมืองใหม่” ที่กำลังต่อรองกับอำนาจรัฐราชการ และการสร้าง ชุมกำลังของกลุ่มทุนเพื่อต่อสู้กับรัฐ

ตลอดประวัติศาสตร์ที่ผ่านมาของวงการฟุตบอลไทย ทีมสโมสรต่างๆ ซึ่งตั้งอยู่ในกรุงเทพฯ เดิมทีมักเป็นทีมของหน่วยงานราชการ นายธนาคาร หรือรัฐวิสาหกิจ ทว่าในยุคไทยลีกหากไม่ถูกแปรรูปก็ต้องยุบทีม หรือลดระดับลงไปเล่นในลีกระดับล่าง บางสโมสรเก่าแก่ เช่น การท่าเรือ เอฟซี ถูกแปรรูปกลายเป็นทีมสโมสรฟุตบอลที่ดำเนินการโดยเอกชน มหาเศรษฐี ในหลายๆ จังหวัด สโมสรฟุตบอลและสนามฟุตบอลที่สร้างขึ้นใหม่ มีการลงทุนก่อสร้างและบริหารจัดการโดยกลุ่มอดีตนักการเมืองระดับชาติที่ถูกตัดสิทธิ์ทางการเมือง หลังรัฐประหาร 2549 เช่น เนวิน ชิดชอบ (ประธานสโมสรฟุตบอลบุรีรัมย์ ยูไนเต็ด) ยงยุทธ ตียะไพรัช (บิดาของประธานสโมสรฟุตบอลเชียงราย ยูไนเต็ด) สนธยา คุณปลื้ม (เจ้าของสโมสรฟุตบอลชลบุรี เอฟซี) และสุวัฒน์ ลิขิตพัลลภ (เจ้าของสโมสรฟุตบอลนครราชสีมา เอฟซี)

จากสนามฟุตบอลของโรงเรียนหรือสถานศึกษาที่สร้างโดยรัฐ ที่ต่อมาคลี่คลายกลายเป็นสนามฟุตบอลประจำตำบล อำเภอ หรือจังหวัด ที่สร้างขึ้นตามงบประมาณของทางราชการ ปัจจุบันการสร้างสนามฟุตบอลกลายเป็นเรื่องการลงทุนของเอกชน ที่เริ่มแพร่กระจายไปตามภูมิภาคต่างๆ จะว่าไปในเชิงสัญลักษณ์ การสร้างสนามฟุตบอลก็คือการสร้างพื้นที่ของภาคประชาสังคม เป็นพื้นที่สาธารณะใหม่ที่กำลังก่อตัวขึ้น กระแสความนิยมและการเกิดขึ้นของทีมสโมสรฟุตบอล (ของย่านในเมืองใหญ่ ของเมือง หรือของจังหวัด) ที่มาพร้อมกับสนามฟุตบอล ในอีกมิติหนึ่งจึงสะท้อนกระบวนการที่อาจจะเรียกว่า “การขยายตัวของพื้นที่เมืองแบบไร้ศูนย์กลาง” (decentralizing urban space) นำสังเกตว่า ที่ตั้งหรือฐานสนับสนุนของทีมสโมสรฟุตบอลใหญ่ๆ ในต่างจังหวัด เช่น บุรีรัมย์ นครราชสีมา เชียงราย สุโขทัย ภูเก็ต อุบลราชธานี นั้น ในอดีตล้วนเป็นเมืองหรือจังหวัดที่ถูกมองข้ามจากแผนการพัฒนา

ที่ผ่านมาก็หลากหลายชนิด เช่น มวยสากล เทนนิส แบดมินตัน จนไปถึงกีฬา ยกน้ำหนัก อาจเป็นพื้นที่ผลประโยชน์ที่นักการเมืองบางส่วนมีบทบาทสำคัญ และมุ่งให้ความสนใจ (ทั้งในฐานะที่ปรึกษาสมาคมกีฬา และการบริหารจัดการ

งบประมาณต่าง ๆ) มานาน ทว่าการหันหน้าเข้าสู่ “สนามฟุตบอล” ของนักการเมือง และกลุ่มทุนระดับชาติ ซึ่งต้องใช้เงินจำนวนมากศาลและอาศัยเครือข่ายธุรกิจการค้า ผู้สนับสนุนที่เข้มแข็ง ในการสร้างทีมและดำเนินกิจการระดับสโมสร คงไม่ใช่เพียงแค่ว่าเพราะนักการเมืองซึ่งส่วนใหญ่มีฐานเสียงจากต่างจังหวัด ถูกตัดสิทธิ์ทางการเมือง หรือกำลังสูญเสียอำนาจในพื้นที่การเมือง ทว่าการเข้าสู่ ธุรกิจกีฬาและ “สนามฟุตบอล” ยังหมายถึงการสร้างภาพลักษณ์ และบางกรณี คือการสร้างพื้นที่การเมืองใหม่ (เช่น เนวิน ชิดชอบ กับสโมสรฟุตบอลบุรีรัมย์ ยูไนเต็ด วราวุธ ศิลปอาชา บุตรชายของนายบรรหาร อดีตนายกรัฐมนตรีกับ สโมสรฟุตบอลสุพรรณบุรี เอฟซี สมศักดิ์ เทพสุทิน กับสโมสรฟุตบอลสุโขทัย เอฟซี และตระกูลติยะไพรัช กับสโมสรฟุตบอลเชียงใหม่ ยูไนเต็ด) ในสถานการณ์ของสังคมการเมืองไทยที่ฝ่ายการเมือง (ก้าวหน้า) กำลังถูกตีโต้กลับจากฝ่ายรัฐบาลราชกร ในบริบทของกระบวนการทำให้เป็นประชาธิปไตยในสังคมไทย ยุคเสรีนิยมใหม่

การเกิดขึ้นของฟุตบอลไทยพรีเมียร์ลีก หรือ “ไทยลีก” ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2552 เป็นต้นมา ก่อเกิดกระแสที่ผู้คนหรือแฟนบอลไทยได้หันกลับมาสนใจติดตามการแข่งขันฟุตบอลอาชีพในประเทศไทยอย่างล้นหลาม ยุคฟุตบอลมหาชนและวัฒนธรรมแฟนกำลังก่อตัวขึ้น ผลการสำรวจของนิด้าโพลช่วงเดือนสิงหาคม พ.ศ. 2558 ระบุว่า ในปีที่ผ่านมาสถิติแฟนบอลไทยที่ติดตามชมฟุตบอลสโมสรไทยลีกเพิ่มขึ้นและมีมากกว่าฟุตบอลสโมสรอังกฤษเป็นครั้งแรก แม้อัตราส่วนผู้ติดตามชมฟุตบอลไทยอาจยังไม่สูงกว่าฟุตบอลอังกฤษมากนัก แต่ข้อมูลอีกส่วนหนึ่งจากผลการสำรวจนี้ชี้ให้เห็นว่า เมื่อเปรียบเทียบผลการสำรวจในช่วง 3 ปีหลังแล้ว พบว่าฟุตบอลอังกฤษมีผู้ติดตามน้อยลงทุกปี สวนทางกับฟุตบอลไทยที่มีผู้ติดตามมากขึ้นทุกปี (นิด้าโพล, 2558)

ความแตกต่างระหว่างกระแสความนิยมฟุตบอลไทยในปัจจุบันกับความนิยมที่แฟนบอลไทยมีต่อฟุตบอลต่างประเทศก็คือ การบริโภคฟุตบอลต่างประเทศนั้นเป็นเรื่องของการชมผ่านจอโทรทัศน์และการติดตาม “เรื่องเล่า” ข่าวสารผ่านสื่อ

สมัยใหม่เป็นสำคัญ ขณะที่การติดตามชมเชียร์ทีมสโมสรฟุตบอลไทยที่มีอยู่เกือบทุกจังหวัดนั้น แฟนบอลไทยลึกลงนอกจากจะมีโอกาสแสดงออกผ่านการเชียร์เป็นหมู่คณะ การรวมตัวในนามกลุ่มแฟนคลับ และการมีส่วนร่วมโดยตรงด้วยตนเอง ทั้งในสนามและหลังเกมการแข่งขัน (ทางสื่อสังคมออนไลน์) จนก่อให้เกิดวัฒนธรรมแฟน ซึ่งมีลักษณะแตกต่างกันไปในแต่ละสโมสร กระทั่งกล่าวได้ว่าการบริโภคฟุตบอลในสังคมไทยนับจากต้นทศวรรษ 2550 เป็นต้นมาได้เคลื่อนไหวคลี่คลายจากการเป็นแฟนบอลผู้ชมมาสู่การเป็นแฟนบอลที่ “จิตใกล้เคียง” หรือมีส่วนร่วมและความรู้สึกผูกพันกับสโมสรฟุตบอล (และนักเตะ) ที่พวกเขา นิยมชมชอบ อันเป็นการบริโภคฟุตบอลที่เต็มไปด้วยสีสน ความหมาย แรงปรารถนา และบันเทิงเรงใจ

ฟุตบอลไทยพรีเมียร์ลีก

วสันต์ ปัญญาแก้ว

1. บทนำ

การดำเนินการจัดการแข่งขันฟุตบอลอาชีพ “ไทยพรีเมียร์ลีก” (Thai Premiere League – TPL) โดยบริษัทไทยพรีเมียร์ลีก¹ อย่างเป็นทางการได้มีรูปแบบภายใต้การกำกับของสมาคมฟุตบอลแห่งประเทศไทยฯ ซึ่งเป็นไปตามข้อกำหนดของสมาพันธ์ฟุตบอลแห่งเอเชีย (The Asia Football Confederation หรือ AFC) ในปี พ.ศ. 2552 นั้น ถือเป็นจุดเปลี่ยนที่สำคัญของวงการฟุตบอลไทย การบริหารจัดการวงการกีฬาและการแข่งขันฟุตบอลอาชีพดังกล่าวนอกจากจะนำไปสู่ (1) การปฏิรูประบบสโมสรฟุตบอลที่จะต้องจัดตั้งในนามนิติบุคคลและดำเนินการแบบบริษัทเอกชน (2) การลงทุนด้านอุตสาหกรรมกีฬา การสร้างสนามแข่งขัน การสร้างตลาดฐานแฟนบอล การใช้สื่อ/ผลิตรายการโทรทัศน์ เช่น รายการ Thai Premiere League World และการถ่ายทอดสดเกมการแข่งขันประจำวัน (3) การจัดระบบการแข่งขันที่มีมาตรฐาน ทั้งการกำหนดให้มี

¹ หลังการเลือกตั้งนายกสมาคมกีฬาฟุตบอลแห่งประเทศไทยฯ คนใหม่ คือ พลตำรวจเอก สมยศ พุ่มพันธุ์ม่วง “ฟุตบอลไทยพรีเมียร์ลีก” ถูกเปลี่ยนชื่อเป็น “ฟุตบอลไทยลีก” โดยบริษัท พรีเมียร์ ลีก (ไทยแลนด์) จำกัด ในฤดูกาลแข่งขัน 2559

สนามแข่งขันของทีมเหย้าและกรรมการผู้ตัดสินที่ได้มาตรฐาน ตารางการแข่งขันที่ต้องสอดคล้องไปกับรายการแข่งขันของสโมสรฟุตบอลระดับทวีปและการแข่งขันของทีมชาติในระดับนานาชาติของฟีฟ่า และ (4) การเกิดขึ้นของระบบนักฟุตบอลอาชีพ การพัฒนาโรงเรียนฝึกหัดนักฟุตบอลของสโมสร (Football Academy) จนรวมไปถึงซื้อขายนักเตะ “ค้าแข้ง” ข้ามชาติ สตาฟโค้ช ทีมงานจากต่างประเทศ ข้ามทวีป (ทั้งอเมริกาใต้ แอฟริกา ตะวันออกกลาง เอเชีย และเพื่อนบ้านอาเซียน) เป็นต้น

กระแสความนิยมฟุตบอลไทยพรีเมียร์ลีก หรือ “ไทยลีก” ในช่วงทศวรรษที่ผ่านมา ก่อเกิด แพร่กระจาย เชื่อมโยงไปกับการก่อตัวขึ้นมาของคนชั้นใหม่ วัฒนธรรมแฟน การบริโภคสินค้าและความบันเทิงแบบใหม่ ในพื้นที่สาธารณะใหม่ ทั้งในสนามและนอกสนาม อันดำเนินควบคู่ไปกับการขยายตัวของพื้นที่แบบเมืองวิธีการดำเนินชีวิตในสังคมสมัยใหม่

เนื้อหาในบทนี้ นำเสนอผลการวิจัยสำรวจจากโครงการวิจัย “ฟุตบอลไทยพรีเมียร์ลีก: ความเป็นชาย วัยรุ่น และวัฒนธรรมบริโภคนิยม” (2558)² ซึ่งมุ่งศึกษารวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับกลุ่มแฟนบอลไทยลีก ภูมิหลังทางเศรษฐกิจ สังคม แบบการดำเนินชีวิต การใช้สื่อ และการพักผ่อนหย่อนใจช่วงสุดสัปดาห์จากพื้นที่ 5 สนาม คือ (1) สนาม SCG Stadium (2) สนาม PAT Stadium (3) สนาม i-Mobile Stadium (4) สนาม United Stadium และ (5) สนามกีฬาสมโภชเชียงใหม่ 700 ปี³

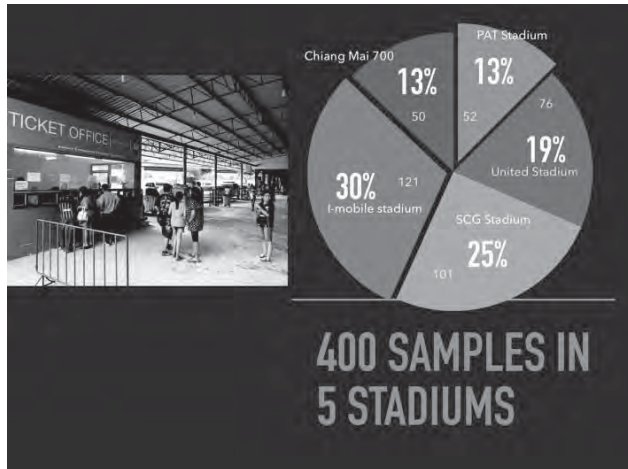
² โครงการวิจัยเรื่อง “ฟุตบอลไทยพรีเมียร์ลีก: การพนัน ความเป็นชาย วัยรุ่น และวัฒนธรรมบริโภคนิยม” โดยผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วสันต์ ปัญญาแก้ว (หัวหน้าโครงการ) อาจินต์ ทองอยู่คง, พงศกร สงวนศักดิ์ (นักวิจัย) และปลายฟ้า นามไพร (ผู้ช่วยนักวิจัย). ศูนย์วิจัยและบริการวิชาการ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ (มีนาคม 2558 – เมษายน 2559).

³ ตามระบบการแข่งขันฟุตบอลไทยลีก ปัจจุบันมีจำนวนทีมที่แข่งขันระดับสูงสุด คือ ไทยพรีเมียร์ลีก/ไทยลีก 18 ทีม ซึ่งจะแข่งขันกันเพื่อชิงแชมป์และจัดอันดับตารางคะแนน โดยจะมีทีมที่ได้คะแนนสูงสุด 3 ทีม ได้ไปเล่นในรายการแข่งขันระดับทวีปของสมาพันธ์

ในการวิจัยสำรวจแฟนบอลไทยพรีเมียร์ลีกครั้งนี้โครงการได้ใช้แบบสอบถาม และกำหนดกลุ่มตัวอย่างไว้ที่ 400 ตัวอย่าง การรวบรวมข้อมูลภาคสนาม โดยพนักงานสัมภาษณ์ ดำเนินการระหว่างเดือนมิถุนายนถึงเดือนกันยายน พ.ศ. 2558⁴ แยกเป็น (1) สนาม SCG Stadium – เมืองทอง อยู่ในเขตแบบสอบถาม 101 ชุด (2) สนาม PAT Stadium – การท่าเรือ เอฟซี แบบสอบถาม 51 ชุด (3) สนาม i-Mobile Stadium – บุรีรัมย์ อยู่ในเขตแบบสอบถาม 121 ชุด (4) สนาม United Stadium – เชียงราย อยู่ในเขตแบบสอบถาม 76 ชุด และ (5) สนามกีฬาสมโภชเชียงใหม่ 700 ปี – เชียงใหม่ เอฟซี แบบสอบถาม 50 ชุด (ดูเพิ่มเติมในแผนภาพ 1 ข้างล่าง) ในส่วนต่อจากนี้จะได้นำเสนอผลการสำรวจ เริ่มจากภูมิหลังทางเศรษฐกิจสังคมของกลุ่มแฟนบอลไทย

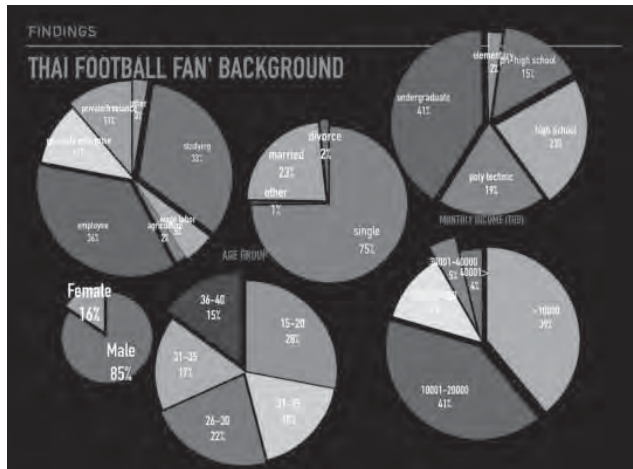
ฟุตบอลแห่งเอเชีย คือ AFC Champion League ส่วนทีมที่ได้คะแนนต่ำสุด 3 ทีม จะตกชั้นลงไปเล่นในระดับดิวิชั่น 1 ในฤดูกาลถัดไป ในเวลาเดียวกัน ทีมสโมสรที่แข่งขันในระดับดิวิชั่น 1 ซึ่งมี 18 ทีมเช่นกัน ก็จะแข่งขันกันเพื่อหาแชมป์และจัดอันดับตารางคะแนน เพื่อหาทีมที่ได้คะแนนจากอันดับสูงสุด 3 ทีม เพื่อเลื่อนชั้นขึ้นมาเล่นในลีกระดับสูงสุด ในฤดูกาลถัดไป ในแง่นี้ แฟนบอลและสโมสรฟุตบอลในไทยพรีเมียร์ลีกและดิวิชั่น 1 จึงถือได้ว่าอยู่ภายใต้ “ระบบการแข่งขัน” หรือในอุตสาหกรรมฟุตบอลอาชีพเดียวกัน ดังนั้นกลุ่มแฟนบอลไทยลีก แน่นอนว่าส่วนใหญ่คือแฟนบอลของทีมสโมสรในไทยพรีเมียร์ลีก ทว่าก็มีแฟนบอลของทีมสโมสรที่เล่นในระดับดิวิชั่น 1 ด้วยที่ติดตาม โครงการวิจัยสำรวจนี้ จึงกำหนดให้กลุ่มตัวอย่างครอบคลุมไปถึงแฟนบอลไทยลีกที่เข้ามาชมการแข่งขันในสนามของทีมสโมสรฟุตบอลระดับดิวิชั่น 1 ด้วย คือ สนามกีฬาสมโภชเชียงใหม่ 700 ปี และระหว่างที่ดำเนินการวิจัยในฤดูกาลแข่งขัน 2558 ทีมสโมสรการท่าเรือ เอฟซี ยังไม่ตกชั้นจากไทยพรีเมียร์ลีก (และหลังการแข่งขันรายการยามาฮ่าลีกวัน ฤดูกาล 2559 สิ้นสุดลง ทีมการท่าเรือ เอฟซี ได้คะแนนเป็นทีมอันดับ 3 จากหัวตาราง ในฤดูกาลแข่งขัน 2560 ที่จะมาถึงนี้ ทีมการท่าเรือจึงได้เลื่อนชั้นมาเป็นทีมสโมสรไทยลีกอีกครั้งหนึ่ง)

⁴ ดูรายละเอียดเพิ่มเติมได้ใน รายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์ เรื่อง **ฟุตบอลไทยพรีเมียร์ลีก: การพนัน ความเป็นชาย วัยรุ่น และวัฒนธรรมบริโภคนิยม** โดยผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วสันต์ ปัญญาแก้ว (หัวหน้าโครงการ) อาจินต์ ทองอยู่คง, พงศกร สงวนศักดิ์ (นักวิจัย) และปลายฟ้า นามไพร (ผู้ช่วยนักวิจัย). ศูนย์วิจัยและบริการวิชาการ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. สิงหาคม 2559.

แผนภาพ 1

2. ภูมิหลังทางเศรษฐกิจสังคมของกลุ่มแฟนบอลไทยพรีเมียร์ลีก

แผนภาพ 2

ผลการวิจัยสำรวจพบว่า แฟนบอลไทยกลุ่มใหญ่ คือผู้ชาย (ร้อยละ 85) ส่วนที่เหลือเป็นผู้หญิง (ร้อยละ 15) ส่วนมากสถานภาพโสด (คือร้อยละ 75) ขณะที่ที่เหลืออีก 1 ใน 4 แต่งงานแล้ว ทั้งนี้จากการสำรวจประมาณได้ว่า สัดส่วนแฟนบอลชายและหญิง คิดเป็นราวๆ 6 ต่อ 1 ส่วนเรื่องของกลุ่มอายุชัดเจนมากกว่า จากผลการสำรวจสัดส่วนของแฟนบอลส่วนใหญ่จะเป็นกลุ่มที่อยู่ในช่วงวัยรุ่นตอนต้น คืออายุระหว่าง 15-20 ปี (ร้อยละ 28 ของแฟนบอลทั้งหมด) รองลงมาคือวัยรุ่นตอนกลางและตอนปลาย หรือกลุ่มที่อยู่ในช่วงอายุระหว่าง 21-25 และระหว่าง 26-30 ปี (คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 18 และ 22 ตามลำดับ) ทั้งนี้เมื่อรวมสัดส่วนแฟนบอลกลุ่มที่เรียกว่าวัยรุ่นหรือเยาวชนเข้าด้วยกัน จะเห็นว่าในทางสถิติ แฟนบอลวัยรุ่นคิดรวมเป็นจำนวนเกินกว่าครึ่งของแฟนบอลไทยทั้งหมด คือประมาณ 68% หรือเกือบราวๆ 2 ใน 3 ส่วน กลุ่มแฟนบอลที่จัดอยู่ในกลุ่มช่วงอายุที่สูงมากขึ้น คือ 31-35 ปี และ 36-40 ปี จะมีสัดส่วนของแฟนบอลลดลงไป (คือร้อยละ 17 และ 15) ตามลำดับ (ดูแผนภาพ 2)

เกี่ยวกับเรื่องรายได้ของกลุ่มแฟนบอลไทยน่าสนใจมากกว่า ส่วนใหญ่ไม่ได้มีรายได้สูงมากนัก โดยเฉลี่ยกลุ่มใหญ่อยู่ที่ประมาณ 10,000-20,000 บาท ต่อเดือน คือ 41% ซึ่งเมื่อรวมกับกลุ่มที่มีรายได้ไม่เกิน 10,000 บาทอีก 39% จะเห็นว่าเป็นสัดส่วนเกินกว่าครึ่ง (คือ 80%) ของแฟนบอลทั้งหมดที่ได้ศึกษาสำรวจ (ดูแผนภาพ 2 ข้างบนประกอบ) ทั้งนี้เมื่อพิจารณาเรื่องรายได้ประกอบกับการประกอบอาชีพหรือการทำงานของแฟนบอลไทย ก็พบว่าเกือบราวๆ 1 ใน 3 ของแฟนบอลไทยทั้งหมด คือพนักงานหรือลูกจ้างบริษัท (36%) รองลงมาคือนักเรียนนักศึกษา (33%) นอกจากนั้นคือกลุ่มราชการ เจ้าหน้าที่รัฐ และงานธุรกิจส่วนตัว (คิดเป็นร้อยละ 11 เท่ากัน) และกลุ่มที่เหลือคือพวกแรงงานรับจ้างทั่วไปและทำงานภาคเกษตร ซึ่งเป็นสัดส่วนที่น้อยมาก (คือร้อยละ 5 และ 2 ตามลำดับ)

ในส่วนของตัวเองแปรด้านระดับการศึกษา เนื่องจากแฟนบอลส่วนใหญ่อยู่ในวัยศึกษาเล่าเรียน และส่วนมากเป็นกลุ่มที่มีช่วงอายุระหว่าง 15-20 ปี ฉะนั้น

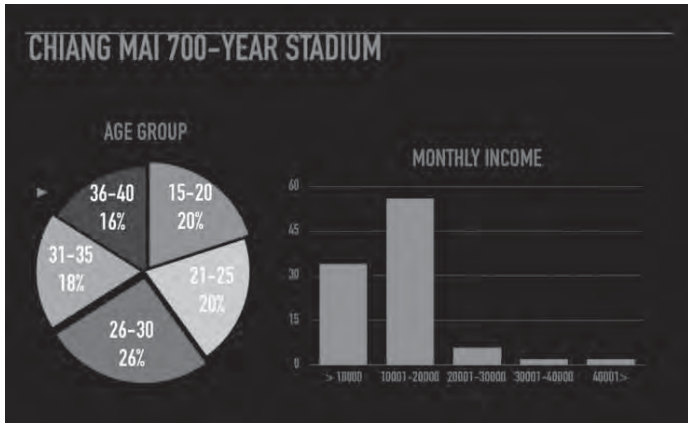
จึงสัมพันธ์ไปกับสถานภาพทางการศึกษา ที่แฟนบอลส่วนใหญ่ซึ่งศึกษาในระดับปริญญาตรี (คิดเป็นร้อยละ 41) ส่วนกลุ่มที่รองลงมาคือมีการศึกษาในระดับมัธยมศึกษา ร้อยละ 24 ส่วนกลุ่มนักศึกษาในวิทยาลัยโปลีเทคนิค หรือสายที่เน้นวิชาชีพ (ที่เดิมคาดว่าจะน่าจะมีสัดส่วนเป็นชนกลุ่มใหญ่) น่าสนใจว่ามีสัดส่วนที่น้อยกว่าคือราวๆ ร้อยละ 19 ส่วนกลุ่มที่เหลือมีการศึกษาในระดับมัธยมต้น (ร้อยละ 5) และประถมศึกษา (ร้อยละ 2) ทั้งนี้จากผลการสำรวจจะเห็นว่าสถานภาพการศึกษาของแฟนบอลไทยนั้น ไม่ได้อยู่ในระดับต่ำสักเท่าใดนัก จะว่าไปกลับจัดอยู่ในระดับเดียวกันกับกลุ่มที่เรียกว่า “ชนชั้นกลาง” นั่นเอง อย่างไรก็ตาม เมื่อนำตัวแปรระดับการศึกษาไปพิจารณาร่วมกับฐานะทางเศรษฐกิจ (จากรายได้ต่อเดือนที่นำเสนอมาข้างต้น) จะพบว่าส่วนใหญ่มีรายได้อยู่ที่ 10,000 ถึง 20,000 บาท อันเป็นรายได้ที่ไม่ปัจจุบันเมื่อเทียบกับชนชั้นกลางในกรุงเทพฯ ถือได้ว่าไม่ใช่ว่าได้ที่สูงมากนัก ทว่าก็เป็นรายได้มาจากอาชีพการงานที่น่าจะมั่นคง เพราะส่วนใหญ่ทำงานเป็นลูกจ้างบริษัท ราชการ และพนักงานรัฐวิสาหกิจ ส่วนกลุ่มที่มีรายได้ต่ำกว่า 1 หมื่นบาท ซึ่งคิดเป็นร้อยละ 39 นั้น แนนอนว่าส่วนใหญ่ก็คือกลุ่มแฟนบอลที่ยังอยู่ในวัยเรียนนักศึกษา ทั้งนี้เมื่อนำเอาจำนวนแฟนบอลกลุ่มนี้ไปคิดรวมกับสัดส่วนของแฟนบอลส่วนใหญ่ที่มีรายได้ไม่เกิน 2 หมื่นบาทต่อเดือน จะเห็นว่าแฟนบอลไทยพรีเมียร์ลีกส่วนใหญ่คือกลุ่มที่มีฐานะทางเศรษฐกิจใน “กลุ่มรายได้ระดับกลาง” (ค่อนข้างมาข้างล่าง) คิดเป็นร้อยละ 80 เลยทีเดียว และเมื่อพิจารณาในรายละเอียดควบคู่ไปกับการประกอบอาชีพการงาน (ดังที่สรุปไปในตอนต้น) พบว่า ข้อมูลรายได้ของกลุ่มแฟนบอลไทยสอดคล้องไปกับอาชีพการงานที่พวกเขาทำอยู่มาก กล่าวคือแฟนบอลไทยส่วนใหญ่ทำงานเป็นลูกจ้างบริษัท (ร้อยละ 36) ขณะที่กลุ่มที่สองคือ ยังศึกษาเล่าเรียนอยู่ (ร้อยละ 30) ที่เหลือคือกลุ่มที่ทำงานราชการ/พนักงานรัฐวิสาหกิจ (ร้อยละ 11) ทำธุรกิจส่วนตัว (ร้อยละ 9) รับจ้างทั่วไป (ร้อยละ 5) และทำงานในภาคเกษตร ซึ่งมีน้อยที่สุด (ร้อยละ 2) ทั้งๆ ที่สนามฟุตบอลที่ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยแบบสอบถามนั้นอยู่ในพื้นที่ต่างจังหวัดถึง 3 สนาม (คือเชียงใหม่ เชียงราย และบุรีรัมย์)

จากผลการสำรวจ ในเบื้องต้นจึงอาจสรุปได้ว่าในเชิงเศรษฐกิจสังคม แฟนบอลไทยคือ กลุ่มคนระดับกลาง (ค่อนข้างมาล่าง) ที่มีรายได้ต่อเดือน ไม่มากนัก คือไม่เกิน 20,000 บาท ทว่าทำงานมั่นคงอยู่ในระบบ (คือเป็น ลูกจ้างบริษัทและทำงานประจำ หากเป็นเจ้าหน้าที่รัฐ ก็คงทำงานในระดับปฏิบัติการ) อีกส่วนหนึ่งคือกลุ่มนักเรียนนักศึกษา ส่วนใหญ่ใช้ชีวิตอยู่ในสังคมเมือง หรือพื้นที่ที่กำลังกลายเป็นเมือง กล่าวได้ว่าแทบที่จะไม่มีกลุ่มคนที่ทำงาน ในภาคเกษตรกรรม ทั้งนี้เมื่อแยกพิจารณาในรายละเอียดต่อไปตามสนามแข่งขัน 5 สนาม (ที่โครงการวิจัยลงพื้นที่เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยแบบสอบถาม) ซึ่งกระจายตัวตั้งอยู่ในกรุงเทพฯ ภาคเหนือ และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ คือ ย่านเมืองทองและคลองเตย เชียงใหม่ เชียงราย บุรีรัมย์ ย่านเมืองทอง พบว่า กรณีสนามเชียงใหม่ ซึ่งตั้งอยู่ในเมืองใหญ่อันดับ 2 ของประเทศ รายได้ของ แฟนบอลส่วนใหญ่อยู่ที่ประมาณ 10,000-20,000 บาทต่อเดือน (ดูแผนภาพ) ซึ่งเมื่อเปรียบเทียบกับสนามเชียงราย จะเห็นว่าในเชียงรายจะมีกลุ่มแฟนบอล ส่วนใหญ่ที่มีรายได้ต่อเดือนระดับเดียวกันนี้ในสัดส่วนที่ต่ำกว่า ทว่ามีกลุ่มที่มี รายได้ไม่เกิน 10,000 สูงกว่ามาก ซึ่งส่วนหนึ่งเป็นไปได้ว่าแฟนบอลในเชียงราย ส่วนใหญ่นอกจากจะมีรายได้ไม่มาก อีกมิติหนึ่งคือส่วนใหญ่อยู่นักศึกษา เล่าเรียนเป็นกลุ่มเยาวชน

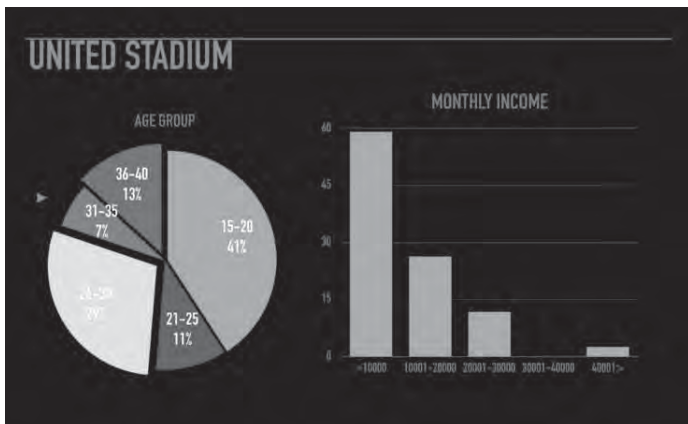
สำหรับสนาม SCG เมืองทอง และสนาม PAT Stadium การทำเรื่อ มิติทางเศรษฐกิจของกลุ่มแฟนบอลจะมีรูปแบบคล้ายๆ กับสนามเชียงใหม่ คือ ส่วนใหญ่เป็นกลุ่มที่มีรายได้ 10,000-20,000 บาทต่อเดือน และน่าสนใจว่า ในกรณีของสนาม PAT Stadium การทำเรื่อ สัดส่วนของกลุ่มแฟนบอลวัยทำงาน ที่มีรายได้สูงขึ้นจะมีมากกว่าสนามอื่นๆ (ดูแผนภาพ 3-7 ประกอบข้างล่าง)

ขณะที่สนาม i-Mobile Stadium บุรีรัมย์ ที่ดูเหมือนจะเป็นสนามใหญ่ แต่ตั้งอยู่ห่างไกลจากเมืองใหญ่อื่นๆ กลับพบว่ารายได้ของกลุ่มแฟนบอล ส่วนใหญ่มีรายได้อยู่ที่ไม่เกิน 10,000 บาทต่อเดือน และอีกส่วนหนึ่งคือกลุ่ม ที่มีรายได้ 10,000-20,000 บาท ขณะที่ระดับรายได้ต่อเดือนที่สูงขึ้นไปกว่านี้ (คือ 2-30,000 บาทต่อเดือน) มีสัดส่วนใกล้เคียงกับสนามอื่นๆ

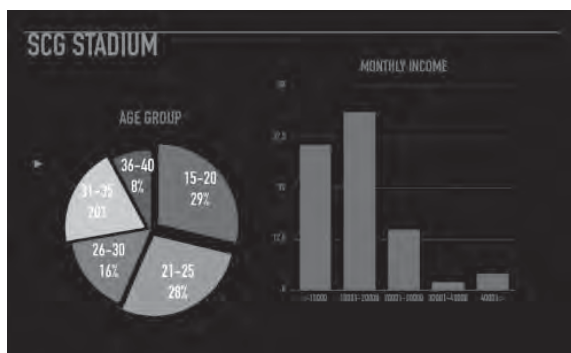
ทั้งนี้ในกรณีของสนามฟุตบอลในกรุงเทพฯ (คือท่าเรือ) ชัดเจนว่ากลุ่มแฟนบอลที่มีรายได้ต่อเดือนสูง (20,000-40,000 บาท) มีอยู่ในสัดส่วนที่มากกว่าสนามอื่นๆ อย่างเห็นได้ชัด

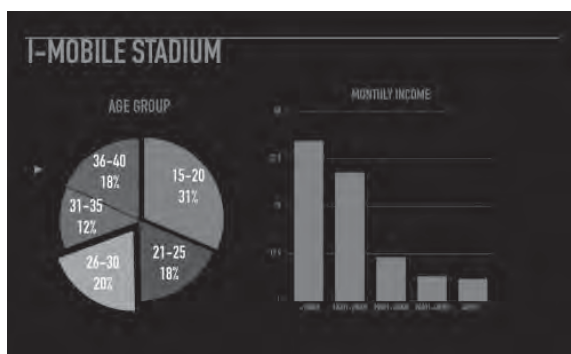
แผนภาพ 3

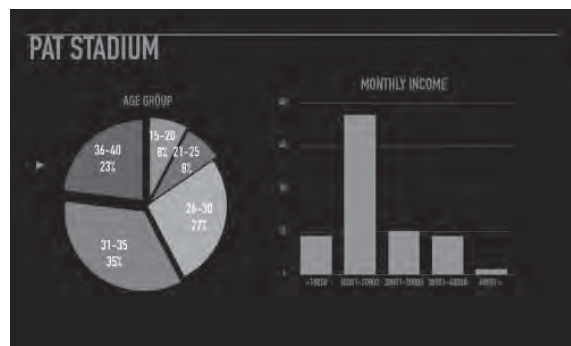
แผนภาพ 4

แผนภาพ 5

แผนภาพ 6

แผนภาพ 7

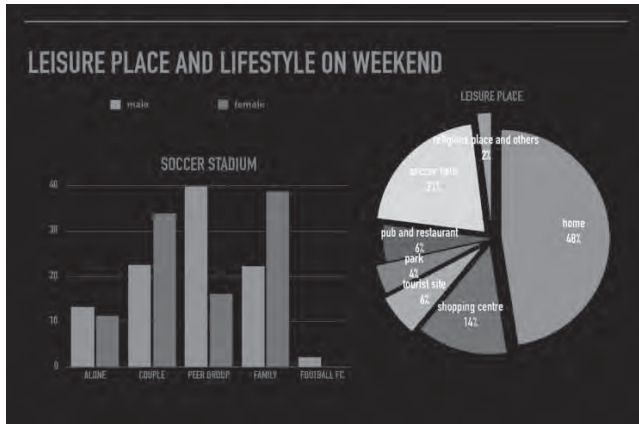
มิติทางเศรษฐกิจสังคมเหล่านี้ น่าสนใจอย่างยิ่งในเชิงสังคมวิทยา ที่สะท้อนให้เห็นว่ากลุ่มแฟนบอลไทย หรือกระแสนิยมในฟุตบอลไทยที่เติบโตขึ้นในช่วง 6-7 ปีที่ผ่านมา นั้นจะเกี่ยวพันไปกับกลุ่มคนที่เติบโตมากับโครงสร้างทางเศรษฐกิจของประเทศนับจากช่วงทศวรรษ 2540 ที่มีความเชื่อมโยงกับระบบเศรษฐกิจระดับภูมิภาคและระดับโลก อาจตีความได้ว่าปรากฏการณ์ฟุตบอลไทยคือ “พื้นที่วัฒนธรรมใหม่” ที่ก่อตัวขึ้นและช่วยให้เราเข้าใจ เห็นความเคลื่อนไหว หรือการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างในสังคมไทย กระแสนิยมในฟุตบอลไทยในช่วงทศวรรษที่ผ่านมา นอกจากจะสะท้อนให้เราเห็นถึงพัฒนาการ การเติบโตของอุตสาหกรรมกีฬาฟุตบอลในสังคมไทย ยังอาจจะช่วยให้เราเห็นและสามารถติดตามการขยายตัวเพิ่มขึ้นของคนกลุ่มใหม่ หรืออาจจะเรียกว่า “ชนชั้นใหม่” ในแง่ที่กระแสนิยมและการเติบโตของอุตสาหกรรมฟุตบอลไทยจึงกลายเป็นปรากฏการณ์วัฒนธรรมที่ซ้อนทับกับการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองในช่วง 10 ปีที่ผ่านมา (คือตั้งแต่ 2549 ซึ่งเกิดรัฐประหาร) กล่าวอย่างถึงที่สุดแฟนบอลไทยพรีเมียร์ลีกคือคนกลุ่มใหม่ที่มีสถานะทางเศรษฐกิจสังคมซ้อนทับกับคนกลุ่มเดียวกันกับที่นักสังคมศาสตร์เรียกว่า “คนเสื้อแดง” (ดู อภิชาติ และคณะ, 2556 เป็นต้น) ซึ่งถือเป็นตัวละครสำคัญในเวทีการเมืองภาคประชาชน ที่หลายฝ่ายพยายามนำมาอธิบายความขัดแย้งทางการเมืองที่เกิดขึ้นในสังคมไทยในรอบทศวรรษที่ผ่านมา

3. กิจกรรม การใช้เวลาว่าง ช่วงวันหยุดสุดสัปดาห์

หากแฟนบอลไทยลีก คือคนกลุ่มใหม่ หรือ “ชนชั้นใหม่” ที่เติบโตขึ้นมาพร้อมกับเงื่อนไขของการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมของประเทศในช่วง 10 ปีที่ผ่านมา น่าสนใจว่าวิถีการดำเนินชีวิต (Life style) ของพวกเขาจะเป็นอย่างไร น่าสนใจว่าแฟนบอลไทยกลุ่มนี้ใช้ชีวิตอย่างไร

เกี่ยวกับเวลาว่าง แน่หนอนว่าช่วงเวลาเพื่อการพักผ่อนหย่อนใจของแฟนบอลไทยนั้นก็คือช่วงวันหยุดสุดสัปดาห์ ซึ่งเป็นตารางเวลาที่พัฒนาสอดคล้องไปกับรายการแข่งขันฟุตบอลอาชีพในประเทศไทย ที่นอกจากจะจัดการแข่งขันในช่วงสุดสัปดาห์เป็นหลัก ปฏิทินการแข่งขันตลอดฤดูกาลยังต้องเริ่มและจบหยุดช่วงการแข่งขันฟุตบอลโลก ทั้งรอบคัดเลือก รอบแบ่งกลุ่ม จนไปถึงรอบสุดท้าย

จึงไม่น่าแปลกใจที่เกมนัดเตะกลางสัปดาห์ (คือวันพุธ) จำนวนแฟนบอลที่เดินทางเข้าไปชมการแข่งขันในสนามฟุตบอลจะมีสัดส่วนน้อยมาก เพราะแฟนบอลไทยกลุ่มใหญ่คือกลุ่มคนที่ทำงานอยู่ในระบบสมัยใหม่ (ทั้งลูกจ้างบริษัท ราชการ เจ้าหน้าที่รัฐวิสาหกิจ) ทั้งนี้จากการวิจัยสำรวจ เมื่อถามว่า ในช่วงวันหยุดสุดสัปดาห์ บรรดาแฟนบอลไทยจะใช้ “เวลาว่าง” ทำอะไร หรืออยู่ที่ใด เป็นสำคัญ พบว่า (1) ส่วนมากจะใช้เวลาอยู่ที่บ้าน (ร้อยละ 48) (2) รองลงมาคือการไปดูเกมการแข่งขันฟุตบอลในสนาม (ร้อยละ 21) (3) ไปเดินเล่นบนห้างสรรพสินค้า (ร้อยละ 14) และ (4) สถานที่อื่นๆ (คือสถานที่ทางศาสนา แหล่งท่องเที่ยว ผับ บาร์) เมื่อถามต่อไปว่า กรณีการใช้เวลาว่างช่วงวันหยุดสุดสัปดาห์ (นอกจากพักผ่อนที่บ้าน) ส่วนมากจะไป “นอกบ้าน” กับใคร คำตอบที่ได้คือ ส่วนใหญ่จะเดินทางไปสนามแข่งขันฟุตบอลกับเพื่อน (เป็นอันดับแรก) ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความสำคัญของกลุ่มเพื่อนและในสังคมไทยนั้นเป็นเรื่องสำคัญสำหรับผู้ชาย รองลงมาเป็นครอบครัว ทั้งนี้เมื่อพิจารณาเปรียบเทียบระหว่างผู้หญิงกับผู้ชาย (ในกลุ่มแฟนบอล) พบว่าสำหรับแฟนบอลชาย การเดินทางไปสนามแข่งฟุตบอลกับเพื่อน คิดเป็นสัดส่วนที่สูงขึ้นคือร้อยละ 40 ขณะที่สัดส่วนของกลุ่มแฟนบอลหญิงมีเพียงร้อยละ 16 และเมื่อเปรียบเทียบระหว่างหญิง/ชายกับการเดินทางไปชมเกมในสนามแข่งขัน พบว่าแฟนบอลหญิงส่วนมากมักจะเดินทางไปกับครอบครัวและแฟนหนุ่ม ซึ่งถือเป็นสัดส่วนที่สูงมากและสวนทางกับแบบแผนการเดินทางไปชมการแข่งขันในสนามฟุตบอลช่วงสุดสัปดาห์ของกลุ่มแฟนบอลชาย ที่จะมีสัดส่วนน้อยกว่ามากที่จะตอบว่าไปกับแฟนสาว หรือคู่ครอง (ดูแผนภาพ 8 ข้างล่าง)

แผนภาพ 8

อาจกล่าวได้ว่า หากฟุตบอลคือกีฬาที่เกิดขึ้นมาเพื่อตอบสนองต่อความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในสังคมสมัยใหม่ แฟนบอลส่วนใหญ่ก็คือกลุ่มคนที่อาศัยหรือทำงานอยู่ในเมือง ซึ่งมีวิถีการดำเนินชีวิตที่ผูกติดกับเวลา ฉะนั้นกิจกรรมช่วงวันหยุดสุดสัปดาห์จึงสำคัญและมีความหมายในชีวิตทางสังคมของพวกเขา การรวมตัวของแฟนบอลจำนวนมากในช่วงวันหยุดสุดสัปดาห์ที่มีเกมการแข่งขันฟุตบอลอาจตีความได้ว่า ด้านหนึ่งคือการพยายามรวมตัวกันของกลุ่มคนที่แสวงหา “ความเป็นชุมชน” ซึ่งชีวิตการทำงานในสังคมสมัยใหม่แทบที่จะไม่มีพื้นที่เหล่านี้ให้กับพวกเขา ผู้คนในสังคมเมืองสมัยใหม่เผชิญกับชีวิตประจำวันที่ทำให้พวกเขารู้สึกวุ่นวายไม่มั่นคง ไม่แน่นอน ไม่มีตัวตน ไร้อำนาจ กิจกรรมที่จะตอบสนองได้ ก็คือการรวมตัวกันในพื้นที่สาธารณะ และ “วัฒนธรรมแฟน” การบริโภคฟุตบอล การเล่นพนันบอล ก็เป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการดังกล่าว ซึ่งจะได้นำเสนอในบทต่อไป

พนันบอลกับไทยลีก

วสันต์ ปัญญาแก้ว

1. บทนำ

เมื่อฟุตบอลกลายมาเป็นธุรกิจ เป็นอุตสาหกรรมกีฬาและความบันเทิง ที่พัวพันไปกับตลาดขนาดใหญ่ที่เชื่อมโยงสังคมไทยกับความเป็นไปในสังคมโลก ฟุตบอลไทยพรีเมียร์ลีกซึ่งก่อตั้งขึ้นราว ๆ 7 ปีที่ผ่านมา จึงเป็นเสมือนปรากฏการณ์ ที่สะท้อนให้เราเห็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในสังคมและแวดวงฟุตบอลไทย ได้อย่างน่าสนใจ กระแสความนิยมในฟุตบอลไทยลีกที่ลุกลามไปทั่วประเทศ การบริโภคฟุตบอลของผู้คนที่เต็มไปด้วยสีสัน ความปรารถนา และบันเทิงเร้าใจ สะท้อนถึงการเคลื่อนไหวและการคลี่คลายของสถานะแฟนบอลจากการเป็น “ผู้ชม” ผู้บริโภคฟุตบอลต่างประเทศผ่านสื่อโทรทัศน์ มาสู่การเป็น “แฟนบอลไทย” ผู้ชิดใกล้ มีส่วนร่วม มีความรู้สึกผูกพัน กับทีมสโมสรและนักฟุตบอลที่พวกเขา นิยมชมชอบ วัฒนธรรมแฟนและการบริโภคสินค้ากีฬาฟุตบอล คือความบันเทิง แบบใหม่ที่ก่อเกิดควบคู่ไปกับการสร้างสรรค์พื้นที่วัฒนธรรมใหม่ ทั้งที่แสดงออก ในพื้นที่สาธารณะ เช่น สนามฟุตบอล ริมทางข้างถนน และที่แสดงปฏิบัติการ ผ่านสื่อสังคมออนไลน์ ที่แพร่กระจายและเข้าถึงกันได้ง่ายในปัจจุบัน

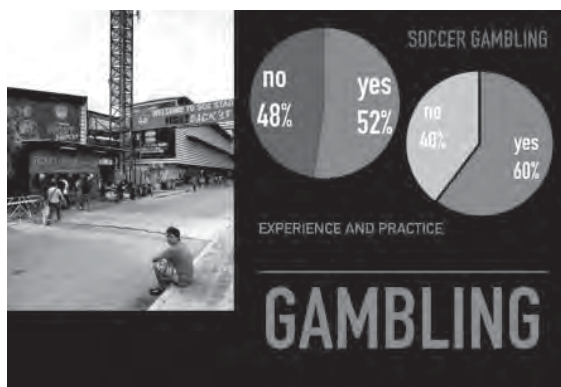
ผลจากการวิจัยสำรวจ (ดังที่เสนอไปในบทที่ 2) ชี้ให้เห็นว่า แฟนบอลไทยลีกส่วนใหญ่คือ กลุ่มผู้ชายวัยทำงานและเยาวชน จากครอบครัวชนชั้นใหม่หรือคนกลุ่มใหม่ที่มีรายได้ระดับกลาง แฟนบอลเหล่านี้ส่วนใหญ่ทำงานและอาศัยใช้ชีวิตอยู่ในกรุงเทพมหานครและหัวเมืองใหญ่ในต่างจังหวัด มีวิถีการดำเนินชีวิตอยู่ภายใต้เงื่อนไขของเวลาและการทำงานในโลกสมัยใหม่ อรรถจักร์ สัตยานุรักษ์ (2556)¹ ตั้งข้อสังเกตว่า ผู้ชายไทยกลุ่มนี้กำลังเผชิญกับภาวะวิกฤตอัตลักษณ์ทั้งจากชีวิตการงานที่อยู่ภายใต้ระบบอุตสาหกรรม หรือการจัดองค์กรสมัยใหม่ ความสัมพันธ์เชิงชุมชนแบบจารีตที่เสื่อมทราลง ชีวิตมีอัตราเร่งของการเดินทางย้ายถิ่นที่เข้มข้นมากขึ้น ทว่าชีวิตที่ถูกโยกย้ายกับรากเหง้าดั้งเดิมนั้นกำลังล่มสลาย จนไปถึงการถูกเบียดขับเชิงพื้นที่จากการ “ทำลาย” ของผู้หญิงที่ปัจจุบันก็มีโอกาสในสังคมมากขึ้น ผู้ชายจากชนชั้นใหม่หรือคนกลุ่มใหม่ที่ชีวิตหลุดออกจากภาคเกษตรกรรมชนบทเกือบจะถาวรจึงอาจต้องการพื้นที่ใหม่ ๆ เพื่อแสดงตัวตน เพื่อปลอบประโลม และค้นรณายใต้สภาวะวิกฤตอัตลักษณ์ที่วุ่นวาย และส่วนหนึ่งของพื้นที่ทางสังคมนั้นก็คือการกลายมาเป็น “แฟนบอลไทยลีก”

ในงานวิจัยสำรวจของโครงการ “ฟุตบอลไทยพรีเมียร์ลีก: การพนัน ความเป็นชาย วัยรุ่น และวัฒนธรรมบริโภคนิยม” (2558)² โครงการได้ทดลองออกแบบคำถามเพื่อสอบถามแฟนบอลไทยลีกเกี่ยวกับประสบการณ์ แบบแผน และความคิดเห็นเกี่ยวกับการเล่นพนันบอลของพวกเขา ผลจากการวิจัยสำรวจพบว่า ร้อยละ 52 หรือเกินกว่าครึ่งของกลุ่มแฟนบอลไทย ตอบว่า “เคยเล่นพนัน” และเมื่อถามต่อไปในกลุ่มที่ตอบว่าเล่นพนัน หรือเคยมีประสบการณ์

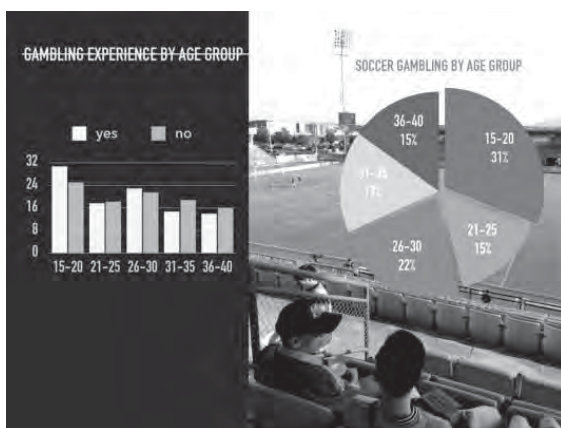
¹ ดู อรรถจักร์ สัตยานุรักษ์ (2556). “ความตกต่ำของผู้ชายกับอนาคตสังคมไทย”. กรุงเทพฯ: กิจ. (www.bangkokbiznews.com/blog/detail/486294)

² ดูรายละเอียดเพิ่มเติมได้ใน รายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์ เรื่อง **ฟุตบอลไทยพรีเมียร์ลีก: การพนัน ความเป็นชาย วัยรุ่น และวัฒนธรรมบริโภคนิยม** โดยผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วสันต์ ปัญญาแก้ว (หัวหน้าโครงการ) อาจันต์ ทองอยู่คง, พงศกร สงวนศักดิ์ (นักวิจัย) และปลายฟ้า นามไพร (ผู้ช่วยนักวิจัย). ศูนย์วิจัยและบริการวิชาการ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. สิงหาคม 2559.

ในการเล่นพนัน (คือกันกลุ่มที่ไม่เล่นพนันออกไปแล้ว) ว่า “เคยเล่นพนันบอลหรือไม่?” ก็พบว่า ร้อยละ 60 เคยเล่นพนันบอล ซึ่งเป็นสัดส่วนที่สูงขึ้นกว่าการเล่นพนันทั่วไป กล่าวอีกอย่างหนึ่ง ในกลุ่มแฟนบอลไทยลีกทั้งหมด มีสัดส่วนจำนวนเกินกว่าครึ่งที่นิยมเล่นพนัน และในกลุ่มที่เล่นพนันนี้ราว 6 ใน 10 เล่นหรือเคยเล่นพนันบอล (ดูแผนภาพ 1 ข้างล่าง)

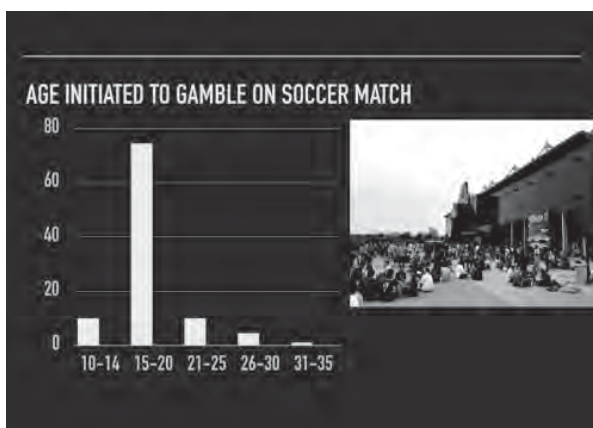

แผนภาพ 1

แผนภาพ 2

การวิจัยสำรวจยังได้ออกแบบคำถามเพื่อหาคำตอบเกี่ยวกับประสบการณ์ของการเล่นพนันบอลในกลุ่มแฟนบอลไทยลีกต่อไป เพื่อค้นหา “แบบแผนของการเล่นพนันบอล” ก็พบว่า ช่วงอายุแรกเริ่มที่แฟนบอลไทยตอบว่าเริ่มเล่นพนันบอลนั้น อายุที่น้อยที่สุดคือ 10 ปี ส่วนกลุ่มที่มีอายุมากที่สุด (ของแฟนบอลผู้ตอบแบบสอบถาม) ที่เพิ่งเริ่มเล่นพนันบอล (ครั้งแรก) นั้นคือ 30 ปี ผลการสำรวจดังกล่าวตีความได้ว่า ปัจจุบันแนวโน้มที่เยาวชนไทยจะเข้าสู่วงการพนันบอลเมื่ออายุยังน้อยนั้นมีโอกาสสูงมากขึ้น ขณะเดียวกันกลุ่มแฟนบอลที่อายุอยู่ในวัยทำงาน ซึ่งน่าจะเป็นกลุ่มแฟนบอลที่ขยายตัวเพิ่มขึ้นมาก พร้อมๆ กับการกระแสมานิยมที่มีต่อฟุตบอลไทยพรีเมียร์ลีก ถือเป็นอีกกลุ่มหนึ่งที่น่าจับตา ทั้งนี้เมื่อจำแนกแยกแยะประสบการณ์ของกลุ่มแฟนบอลที่เล่นพนันบอล โดยนำไปวิเคราะห์หาความสัมพันธ์กับช่วงอายุก็พบแบบแผนจากผลการสำรวจที่น่าสนใจว่า อายุโดยเฉลี่ยของกลุ่มแฟนบอลที่เริ่มเข้าสู่แวดวงการพนันบอลนั้นคือช่วงวัยรุ่นมัธยมต้น หรือระหว่างอายุ 12-15 ปี ซึ่งมีสัดส่วนมากที่สุดคือร้อยละ 70 รองลงมาคือช่วงอายุ 10-14 ปี และ 21-25 ปี ซึ่งคิดเป็นราวๆ ร้อยละ 10 เท่ากัน นอกเหนือไปจากนี้ เป็นกลุ่มแฟนบอลที่มีช่วงอายุที่มากขึ้นซึ่งจะมีสัดส่วนลดลงไปตามลำดับ (ดูแผนภาพ 3)

แผนภาพ 3

อาจกล่าวได้ว่า ฟุตบอลยังคงเป็นเรื่องของผู้ชาย ทว่าผลจากการสำรวจก็ยืนยันว่า ไม่ใช่ผู้ชายทุกกลุ่ม และดูเหมือนแนวโน้มของการเล่นฟุตบอลในปัจจุบัน เริ่มจำกัดวงแคบลงเรื่อย ๆ เป็นในกลุ่มของผู้ชายวัยทำงาน อย่างไรก็ตาม เยาวชนวัยรุ่นก็ยังคงเป็นกลุ่มที่ต้องเฝ้าระวัง โดยเฉพาะกลุ่มเด็กชายวัยรุ่นตอนต้นที่มีอายุระหว่าง 15-18 ปี ซึ่งถือเป็นช่วงเวลาหัวเลี้ยวหัวต่อที่สำคัญช่วงหนึ่งของวัยรุ่นไทย ผลการสำรวจชี้ให้เห็นว่า เยาวชนไทยหรือวัยรุ่นตอนต้นนั้นคือกลุ่มเสี่ยงที่มีแนวโน้มจะหันหน้าเข้าสู่แวดวงการเล่นฟุตบอล อย่างไรก็ตาม ผลการวิจัยสำรวจยังชี้ชวนให้คิดต่อไปได้อีกว่า แฟนบอลไทยอีกกลุ่มหนึ่ง ที่เพิ่งหลุดออกจากสถาบันการศึกษา คือกลุ่มที่มีอายุระหว่าง 21-25 ปี กำลังเริ่มทำงาน โดยที่ระหว่างเรียนอาจไม่มีประสบการณ์การเล่นฟุตบอลมาก่อน ถือเป็นอีกกลุ่มหนึ่งที่อาจจะกลายมาเป็น “นักพนันหน้าใหม่” ที่กำลังหันหน้าเข้าสู่วงการพนันบอล³

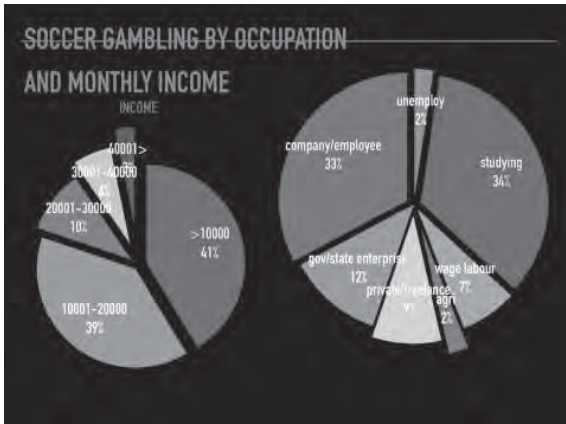
ในการวิจัยสำรวจครั้งนี้ โครงการยังได้ออกแบบคำถามเพื่อหาคำตอบมาวิเคราะห์ หรือจำแนกแยกแยะภูมิหลังทางเศรษฐกิจ สังคม และอาชีพการงานของกลุ่มนักพนันบอลไทย โดยมีสมมติฐานว่ารายได้และอาชีพการงาน น่าจะสัมพันธ์ไปกับวิถีการดำเนินชีวิตและการทำความเข้าใจภาพรวมทั้งหมดของวัฒนธรรมแฟนและการเล่นพนันบอล

ผลจากการวิจัยสำรวจพบว่า แฟนบอลไทยลีกที่เล่นพนันบอลด้วยนั้นส่วนใหญ่ (คือร้อยละ 80) มีรายได้ต่อเดือนอยู่ในระดับกลาง คือระหว่าง 10,000-20,000 บาทต่อเดือน โดยแยกเป็นกลุ่มที่มีรายได้ต่อเดือนไม่เกิน 10,000 บาท ร้อยละ 41 และกลุ่มที่มีรายได้ระหว่าง 10,000-20,000 บาท

³ ดูรายละเอียดเพิ่มเติมเกี่ยวกับเรื่องเยาวชนกับพนันบอลนี้ได้ ใน รายงานผลการศึกษาของพงศกร สงวนศักดิ์ ใน รายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์ เรื่อง **ฟุตบอลไทยพรีเมียร์ลีก: การพนัน ความเป็นชาย วัยรุ่น และวัฒนธรรมบริโภคนิยม** โดยผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วสันต์ ปัญญาแก้ว (หัวหน้าโครงการ) อาจินต์ ทองอยู่คง, พงศกร สงวนศักดิ์ (นักวิจัย) และปลายฟ้า นามไพร (ผู้ช่วยนักวิจัย), ศูนย์วิจัยและบริการวิชาการ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, สิงหาคม 2559.

คิดเป็นร้อยละ 39 ของนักพนันบอลทั้งหมด (ดูแผนภาพ 4 ข้างล่าง) สัดส่วนของแฟนบอลที่มีรายได้ระดับกลางดังกล่าวดังกล่าวสอดคล้องไปกับผลการสำรวจของสำนักงานสถิติแห่งชาติที่พบว่า ประชากรไทยที่มีงานทำ ส่วนใหญ่คือราวๆ ร้อยละ 60 (หรือประมาณ 40 ล้านคน) คือกลุ่มที่มีรายได้อยู่ในระดับเดียวกันนี้

เมื่อพิจารณาจำแนกตามกลุ่มอาชีพ การทำงาน หรือสถานภาพทางการศึกษา ผลการสำรวจก็พบว่า กลุ่มแฟนบอลไทยที่เล่นพนันบอลส่วนใหญ่นั้นคือกลุ่มที่ประกอบอาชีพลูกจ้าง/พนักงานบริษัท คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 33 (ของนักพนันบอลทั้งหมด) ขณะที่กลุ่มแฟนบอลนักพนันที่กำลังศึกษาเล่าเรียนนั้นมีสัดส่วนใกล้เคียงกันคือร้อยละ 34 ส่วนกลุ่มแฟนบอลนักพนันที่อยู่ในสาขาอาชีพอื่นๆ เป็นกลุ่มที่ทำงานประจำคือราชการ/รัฐวิสาหกิจ คิดเป็นร้อยละ 12 กลุ่มธุรกิจส่วนตัว ร้อยละ 9 รับจ้างทั่วไป ร้อยละ 7 และว่างงานหรือทำงานภาคเกษตร อีกร้อยละ 2 (เท่ากัน) ผลการสำรวจนี้ ชี้ชัดว่ากลุ่มแฟนบอลนักพนันนั้นส่วนใหญ่คือกลุ่มคนที่มีฐานะทางเศรษฐกิจอยู่ในระดับกลาง-ค่อนข้างมาล่าง และพวกเขาทำงานเป็นลูกจ้าง พนักงานบริษัท หรือหน่วยงานราชการ อันเป็นงานในระบบนั่นเอง (ไม่ว่าจะเป็นโรงงาน บริษัทเอกชน สถานศึกษา หรือหน่วยงานราชการ) ส่วนกลุ่มแฟนบอลที่เป็นเยาวชน ยังศึกษาเล่าเรียน จะว่าไปชีวิตประจำวันของพวกเขาเยาวชนเหล่านี้ไม่ได้ต่างไปจากการดำเนินชีวิตในแบบแผนเดียวกัน คือการอยู่ภายใต้การกำกับควบคุมเชิงสถาบันและตารางเวลาสมัยใหม่

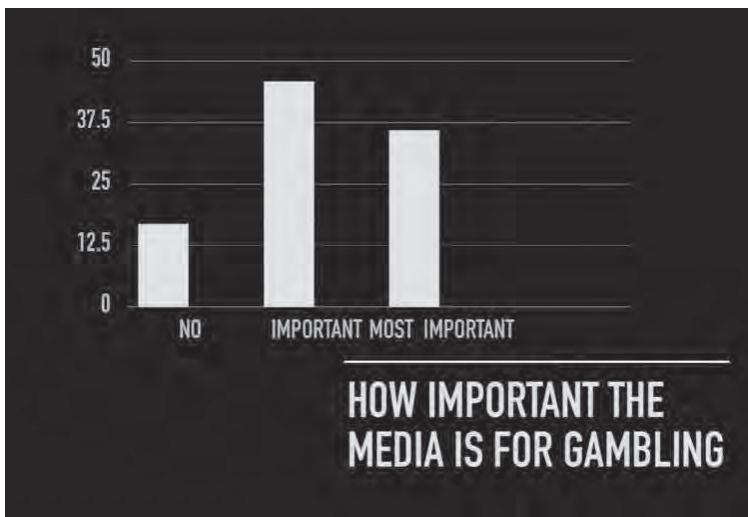

แผนภาพ 4

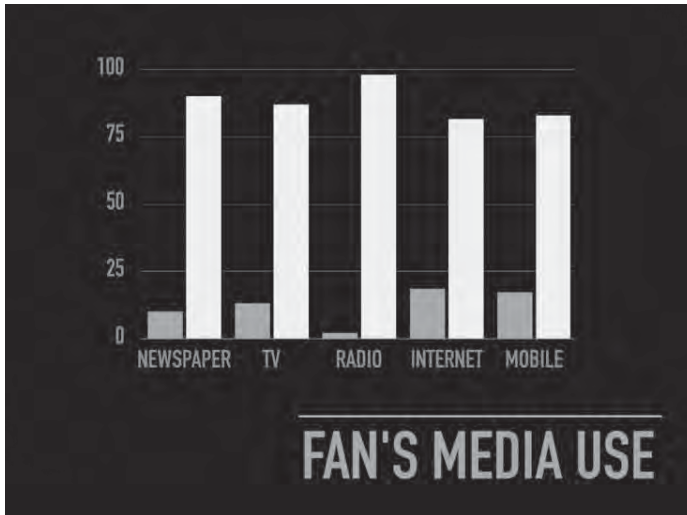
2. ฟุตบอล การพักผ่อนหย่อนใจ และการบริโภคสื่อ

ผลจากการวิจัยสำรวจด้านภูมิหลังทางเศรษฐกิจ สังคม และอาชีพการงานของแฟนบอลนักพนันข้างต้น แสดงให้เห็นว่า ชีวิตการเป็นแฟนบอลนักพนันบอลนั้นยังสอดคล้องไปกับเรื่องของเวลาและการพักผ่อนหย่อนใจ ภายใต้การกำกับควบคุมด้วยระบบการทำงาน การจัดองค์กรสมัยใหม่ และการบริโภคสื่อ คือ กระบวนการที่มีความหมายและเกี่ยวข้องอย่างสำคัญกับรูปแบบการเล่นพนันของแฟนบอลไทย กล่าวคือ เมื่อถามว่าสื่อสมัยใหม่ (หมายถึง การบริโภคข่าวสารการใช้สื่อ) มีความสำคัญมากน้อยเพียงใดต่อการเล่นพนันบอล คำตอบที่ได้พบว่า แฟนบอลนักพนันส่วนใหญ่ ร้อยละ 85 ตอบว่า สำคัญมากและสำคัญที่สุด (คิดเป็นร้อยละ 48 และร้อยละ 37 ตามลำดับ) ทั้งนี้มีเพียงราวๆ ร้อยละ 15 ที่ตอบว่าไม่สำคัญ (ดูแผนภาพ 5) และเมื่อถามว่าสื่อประเภทใดที่สำคัญ หรือใช้ไปกับการบริโภคข่าวสาร เพื่อติดตามเรื่องราวในแวดวงการพนันและวงการฟุตบอล ผลการสำรวจพบว่า อินเทอร์เน็ตและโทรศัพท์มือถือ ถือเป็น

สื่อหลักที่พวกเขาใช้ติดตามบริโภชนาข่าวสาร รองลงมาคือโทรทัศน์และหนังสือพิมพ์ (ดูแผนภาพ 6) แน่นอนว่าปัจจุบันสื่ออินเทอร์เน็ตได้กลายเป็นช่องทางสื่อสารสำคัญสำหรับการติดตามข่าวสาร อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาเฉพาะสื่อสมัยใหม่ที่แฟนบอลใช้ติดตามชมเกมการแข่งขันก็พบว่า โทรทัศน์ยังคงมีความสำคัญมากที่สุด และถือเป็นสื่อหลักที่แฟนบอลไทยใช้ในการติดตามการชมถ่ายทอดสดรวมจนไปถึงข่าวสารกีฬาฟุตบอล

แผนภาพ 5

แผนภาพ 6

การติดตามข่าวสารเกี่ยวกับวงการฟุตบอลนั้น คือกิจกรรมรายวัน หรือเกิดขึ้นได้ทุกวัน ทว่า (หากไม่นับเกมการแข่งขันนัดกลางสัปดาห์ ที่มีขึ้นเพื่อชดเชยตารางการแข่งขันปกติ ที่อาจไปชนกับรายการแข่งขันระดับอื่นๆ) เวลาของเกมการแข่งขันและการบริโภคฟุตบอลของบรรดาแฟนนั้นโดยทั่วไปคือช่วงสุดสัปดาห์ อย่างไรก็ตาม เมื่อลองสอบถามเกี่ยวกับแบบแผนหรือความถี่ของการเล่นพนันบอล แฟนบอลไทยส่วนใหญ่กลับตอบว่า มักจะเป็นการเล่นพนัน “ตามโอกาส” อย่างไรก็ตาม ความหมายของ “การเล่นตามโอกาส” นี้ อาจจะหมายถึงการเล่นพนันในช่วงสุดสัปดาห์ หรือช่วงเวลาที่ทีมเกมการแข่งขันฟุตบอลนั่นเอง (ดูแผนภาพ 7)

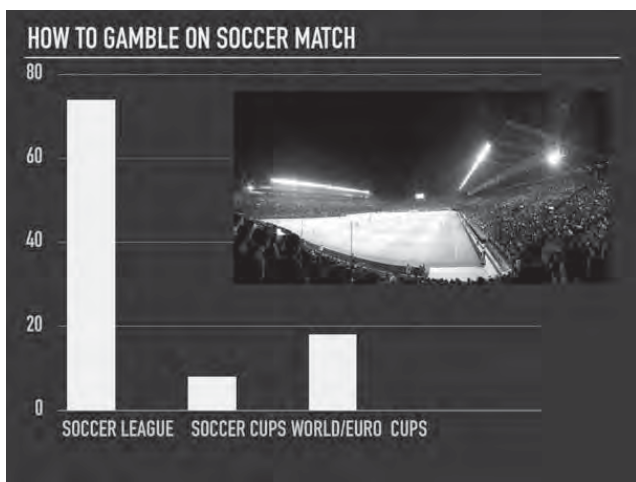
ประเด็นที่น่าสนใจว่าผลการสำรวจข้างต้นคือ เราอาจตั้งคำถามต่อไปได้ว่า ในกลุ่มแฟนบอลไทยลีกที่เล่นพนันบอลนั้น พวกเขา “นิยม” ที่จะแทงพนันรายการแข่งขันฟุตบอลประเภทใด

ผลการวิจัยสำรวจพบว่า (1) นักพนันบอลส่วนใหญ่ “นิยม” ที่จะเล่นพนันทายผลการแข่งขันรายการแข่งขันฟุตบอลอาชีพต่างประเทศ โดยเฉพาะ English Premiere League ซึ่งเป็นการแข่งขันฟุตบอลที่ต่อเนื่องนานราว ๆ 8 เดือน และยังเป็นรายการแข่งขันฟุตบอลที่แฟนบอลไทยติดตามชมและบริโภคข่าวสารมาอย่างยาวนาน (คือมีมาตั้งแต่ปี 2535 เป็นต้นมา) กิจกรรมการชมเชียร์ฟุตบอลพรีเมียร์ลีกอังกฤษ ถือเป็นส่วนหนึ่งของการพักผ่อนหย่อนใจในช่วงวันหยุดสุดสัปดาห์ของแฟนบอลที่ส่วนใหญ่ทำงานประจำนั่นเอง ทั้งนี้โดยคิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 75 ของทั้งหมด (2) ส่วนรายการแข่งขันฟุตบอลที่นิยมแทงพนันกันในลำดับรองลงมา (ร้อยละ 18) คือการแข่งขันฟุตบอลแบบทัวร์นาเมนต์ ซึ่งเป็นรูปแบบรายการแข่งขันฟุตบอลที่ต่อเนื่อง ทว่ามีระยะเวลาสั้นกว่าฤดูกาลแข่งขันฟุตบอลอาชีพ เช่น การแข่งขันฟุตบอลโลกรอบสุดท้าย World Cup และการแข่งขันฟุตบอลระดับภูมิภาค เช่น EURO และ AFF Suzuki Cup (ซึ่งปัจจุบันถือเป็นรายการแข่งขันฟุตบอลที่ได้รับความนิยมสูงสุดของอาเซียน) ส่วนรายการแข่งขันฟุตบอลที่เรียกว่า “บอลถ้วย” เช่น FA Cup นั้น แฟนบอลไทยล็กนิยมแทงพนันกันในสัดส่วนที่น้อยที่สุด (ดูแผนภาพ 8)

สุดท้ายเมื่อถามแฟนบอลนักพนันว่า ในกรณีที่แทงพนันบอลในรายการแข่งขันฟุตบอลหนึ่งนั้นๆ พวกเขา “นิยม” ที่จะแทงพนันทีมไหน หรือทีมประเภทใด คำตอบที่ได้ก็คือ การแทง “ทีมรัก” หรือทีมที่พวกเขาเชียร์ในฐานะ “แฟน” นั่นเอง คำตอบในเรื่องนี้ แม้ดูเหมือนว่าจะจะเป็นไปตามสามัญสำนึกธรรมดาๆ ไป ทว่ายืนยันถึงประเด็นที่มีความหมายยิ่งว่า แบบแผนของการเล่นพนันบอลในสังคมไทยนั้น นอกจากจะเป็นส่วนหนึ่งของการบริโภคสื่อและกิจกรรมสุดสัปดาห์ พนันบอลนั้นก็คือส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมแฟน

แผนภาพ 7

แผนภาพ 8

แผนภาพ 9

3. ฟุตบอล วัฒนธรรมแฟน และความหมายของการพนัน ในสังคมสมัยใหม่

ฟุตบอลคือกีฬาที่เกิดขึ้นมาเพื่อตอบสนองต่อความเปลี่ยนแปลงในสังคมสมัยใหม่ แฟนบอลส่วนใหญ่คือกลุ่มคนที่อาศัย ใช้ชีวิต ทำงานอยู่ในเมือง ซึ่งวิถีการดำเนินชีวิตผูกติดกับพื้นที่และเวลา ด้วยเหตุฉะนั้น กิจกรรมช่วงวันหยุดสุดสัปดาห์จึงกลายเป็นสิ่งสำคัญและมีความหมายอย่างยิ่งในชีวิตทางสังคมของพวกเขา ในกรณีของการเล่นพนันบอล ซึ่งงานเขียนนี้เสนอให้มองว่าเป็นส่วนหนึ่งของ “วัฒนธรรมแฟน” ภายใต้เงื่อนไขทางสังคมดังกล่าว เราอาจตีความได้ว่า การเดินทางเข้าสู่สนามการแข่งขันฟุตบอลของแฟนบอลจำนวนมากในช่วงวันหยุดสุดสัปดาห์ อันที่จริงก็คือการพยายามรวมตัวกันของกลุ่มคนที่กำลังแสวงหา “ความเป็นชุมชน” ซึ่งชีวิตในสังคมสมัยใหม่แทบที่จะไม่มีพื้นที่เหล่านี้อีก

ผู้คนในสังคมเมืองสมัยใหม่ เผชิญกับชีวิตประจำวันที่กดดันให้พวกเขา รู้สึกว่า ไม่มีความมั่นคง ชีวิตไม่แน่นอน ไม่มีตัวตน ไร้อำนาจ กิจกรรมที่พอจะตอบสนองได้ก็คือการรวมตัวกันในพื้นที่สาธารณะ ในวันนี้ “วัฒนธรรมแฟน” และการบริโภคฟุตบอลก็คือส่วนหนึ่งของกระบวนการดังกล่าวและการเล่น ฟุตบอลก็น่าจะเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการสังคมดังกล่าวนี้ด้วย

การรวมตัวของกลุ่มแฟนบอลจำนวนมากในช่วงวันหยุดสุดสัปดาห์ตาม พื้นที่สาธารณะ คือสนามฟุตบอล หรือร้านค้าผับบาร์ชมเกมการแข่งขัน ทีมสโมสรที่พวกเขาชื่นชอบ สร้างและแสดงอัตลักษณ์กลุ่มที่แตกต่างหลากหลาย จนไปถึงความเป็นชายและมิตรสหาย ในกลุ่มเพื่อน ในหนึ่งจึงสะท้อนให้เห็น ถึงกระบวนการที่กลุ่มแฟนบอลชายเหล่านี้พยายามที่จะแสวงหา “ชุมชน” ซึ่งใน สังคมสมัยใหม่แทบที่จะไม่มีพื้นที่เหล่านี้ให้ กล่าวอีกอย่างหนึ่ง ชีวิตประจำวัน ของผู้คนในสังคมเมืองใหญ่มีแนวโน้มที่จะกดดันให้ผู้คนรู้สึกไม่มั่นคง ไม่แน่นอน ไม่มีตัวตน ไร้อำนาจ การตกอยู่ภายใต้เงื่อนไข คือตัวการที่ผลักดันให้พวกเขา ออกจากบ้านมาแสวงหาพื้นที่และกิจกรรมที่จะยืนยันความเป็นคน ร่วมกันสร้าง “พื้นที่ชุมชน” ที่ตอบสนองอารมณ์ ความโหยหาของพวกเขาได้ การบริโภค ฟุตบอลไทย การรวมตัวกันในพื้นที่สาธารณะ การรวมกลุ่มแฟนบอล และแม้แต่ การเล่นพนันบอล จึงอาจตีความได้ว่าคือส่วนหนึ่งของกระบวนการสร้าง อัตลักษณ์กลุ่ม และ “ความเป็นชุมชน” ของแฟนบอลไทยลีก

มองในแง่นี้ การเล่นพนันทายผลการแข่งขันฟุตบอลจึงกลายเป็นส่วนหนึ่ง ของวัฒนธรรมแฟนและอุตสาหกรรมฟุตบอล ที่เติบโตขึ้นควบคู่ไปกับการขยายตัวขึ้น ของพื้นที่แบบเมืองและการก่อตัวของชนชั้นใหม่ในสังคมไทย กล่าวอีกอย่างหนึ่ง การเล่นพนันบอลนั้นเป็นกิจกรรมวัฒนธรรมที่มีความหมายมากกว่าเพียงแค่ “การเล่นเพื่อเอาชนะ” หรือหาเงิน ทว่าคือปฏิบัติการทางสังคม หรือกิจกรรม วัฒนธรรมของ “การเล่นเพื่อใช้ชีวิต” เพื่อแสดงความสามารถ การคาดคะเน ทำนาย ผลการแข่งขัน และความสนุกสนาน จากการทำนายเมื่อทราบผลการแข่งขัน

ในทำนองเดียวกันกับ “การเล่นหวย” ของแม่บ้านหรือผู้หญิง การเล่นพนันบอล ของแฟนบอลชายต้องอาศัยทักษะความสามารถ การใช้สื่อ การติดตามเรื่องราว

ข้อมูลสถิติต่างๆ และที่สำคัญคือ ผลลัพธ์ของเกม 90 นาที และ “เลขที่ออก” ที่กล่าวอย่างถึงที่สุดไม่มีใครสามารถควบคุมได้ สำหรับนักพนันนี้อาจจะถือเป็น “เสน่ห์” หรือความหมายที่แท้จริงของการได้เล่นพนันบอลในสังคมไทย

การบริโภคฟุตบอลในสังคมไทย จึงกลายเป็นพื้นที่สองสะท้อนให้เห็นถึงการแสดงปฏิบัติการของผู้คนในยุคสมัยที่การใช้เวลาว่างเป็นเสมือนกิจกรรมภาคบังคับอย่างหนึ่ง อันเป็นคู่ตรงข้ามของการทำงาน

การก่อตัวขึ้นของกระแสความนิยมที่มีต่อฟุตบอลไทยลีก และแบบแผนต่างๆ ของการบริโภคฟุตบอล จึงเป็นส่วนหนึ่งของการประกอบสร้าง “สนามความสัมพันธ์” หรือพื้นที่ของการบริโภคฟุตบอลแบบใหม่ๆ ในสังคมไทย อันเป็นการเคลื่อนย้ายจากพื้นที่การบริโภคฟุตบอลต่างประเทศ ที่แฟนบอลมีสถานะเป็นเพียงผู้ชม มาสู่พื้นที่ของการบริโภคฟุตบอลที่พวกเขาสามารถมีส่วนร่วม มีอารมณ์ร่วม และเกี่ยวข้องพัวพันไปกับบริบทแวดล้อมรอบข้างที่จับต้องได้ในชีวิตประจำวันของพวกเขา

ท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงจากกระแสการบริโภคฟุตบอลต่างประเทศ ด้วยการดู (ผ่านจอโทรทัศน์) ในยุคพรีเมียร์ลีกอังกฤษ มาสู่การบริโภคฟุตบอลไทย (ในสนาม) ในยุคไทยลีก กล่าวได้ว่า กิจกรรมการเล่นพนันบอลกำลังถูกเบียดขับและลดความสำคัญลงไป จากการทำงานภาคสนามเราพบว่า สำหรับแฟนบอลไทยลีกแล้ว พนันบอลกำลังจะกลายเป็นเพียง “กิจกรรมชายขอบ” ของการบริโภคฟุตบอล⁴ สำหรับแฟนบอลไทยลีก การบริโภคฟุตบอล เช่น การเชียร์ทีมสโมสรที่เป็นตัวแทนของท้องถิ่นบ้านเกิด คือส่วนหนึ่งของการมีชีวิตในชุมชนแบบใหม่ อันเป็นพื้นที่ของผู้ชายและความเป็นมิตรสหาย การเชียร์และบริโภค

⁴ ดูรายละเอียดเพิ่มเติมเกี่ยวกับเรื่องนี้ได้ใน รายงานผลการศึกษาของอาจินต์ ทองอยู่คง ใน รายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์ เรื่อง ฟุตบอลไทยพรีเมียร์ลีก: การพนัน ความเป็นชายวัยรุ่น และวัฒนธรรมบริโภคนิยม โดยผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วสันต์ ปัญญาแก้ว (หัวหน้าโครงการ) อาจินต์ ทองอยู่คง, พงศกร สงวนศักดิ์ (นักวิจัย) และปลายฟ้า นามไพร (ผู้ช่วยนักวิจัย), ศูนย์วิจัยและบริการวิชาการ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, สิงหาคม 2559.

ฟุตบอลในบริบทดังกล่าว นอกจากจะตีความได้ว่าเป็นเรื่องของการต่อสู้เชิงสัญลักษณ์และการสร้างอัตลักษณ์ร่วม (Collective Identity) การบริโภคฟุตบอลยังอาจจะถูกกลุ่มแฟนบอลไทย ตีความให้ความหมาย และยกให้เป็นเรื่องที่มีความสำคัญเหนือกว่าการเล่นพนันบอล

การเล่นพนันบอลในบริบทดังกล่าวจึงอาจเป็นไปได้เพื่อเสริมสร้างความท้าทายให้กับกิจกรรมการบริโภคฟุตบอลเท่านั้น แต่กระนั้น ก็ได้หมายความว่ากระแสความนิยมที่ผู้คนชนชั้นใหม่มีต่อฟุตบอลไทยลีกจะทำให้การเล่นพนันบอลหายไปจากสังคมไทยโดยสิ้นเชิง เพราะในอีกด้านหนึ่ง ธุรกิจการพนันก็มีการปรับตัวที่ได้ตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงในสังคมและที่เกิดขึ้นกับกลุ่มแฟนบอลนักพนัน ทั้งในด้านประชากรศาสตร์ ชนชั้น อาชีพการงาน รวมจนไปถึงเรื่องเพศ หรือความเป็นหญิงชาย และในกรณีของธุรกิจพนันบอล คงต้องมองการเปลี่ยนแปลงที่เชื่อมโยงไปกับเทคโนโลยีการสื่อสารสมัยใหม่และอุตสาหกรรมพนันระดับโลก ดังจะเห็นได้จาก การพัฒนารูปแบบของการเล่นพนันการออกราคาต่อรองของเจ้ามือหรือโต๊ะพนันที่ซับซ้อนและหลากหลายมากขึ้น จนไปถึงการโปรโมตผ่านเว็บไซต์รับพนัน ที่ก็ขยายตัวมากขึ้นในพื้นที่สื่อสังคมออนไลน์ ปรากฏการณ์เหล่านี้ถือเป็นสัญญาณบ่งชี้ว่า การเล่นพนันบอลมีแนวโน้มที่จะกลายเป็นแค่เพียงส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมแฟน และในกรณีของแฟนบอลไทยลีก เราเห็นแนวโน้มของการพนันบอลที่เริ่มถูกเบียดขับให้ไปอยู่ในพื้นที่ชายขอบของการบริโภคฟุตบอล การเติบโตอย่างยั่งยืนและมั่นคงของ “ไทยลีก” หรืออุตสาหกรรมฟุตบอลอาชีพในสังคมไทย จึงเปรียบเสมือนแสงสว่างของปลายทางอุโมงค์แห่งความหวัง

๒๕๕๘

๒๕๕๘

ทศชาติไทย ๑๐๐ ปี

ฟุตบอลสยาม

ความเปลี่ยนแปลงของกีฬา และสภาวะควิไลซ์

ชาญ พนารัตน์

1. บทนำ

การทำความเข้าใจกีฬาสมัยใหม่ รวมถึงกีฬามหาชนอย่างฟุตบอล ผ่านความเปลี่ยนแปลงมาตรฐานความรุนแรงในประวัติศาสตร์สยาม ช่วยคลี่คลายให้เห็นว่าความควิไลซ์ไม่ได้เป็นเพียงความสง่างามและทันสมัยเหมือนเช่นตะวันตกเท่านั้น¹ แต่อันที่จริงแล้วการสร้างความหมายของความควิไลซ์ในบริบทสังคมสยามมีความเกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงของอัตลักษณ์ของชายผู้เป็นนักรบในยุคก่อนรัฐชาติ ไปสู่การเป็นชายที่มีระเบียบวินัยและไม่นิยมความรุนแรงในยุคก่อนรัฐชาติ การออกกำลังกายเป็นส่วนหนึ่งของการฝึกปรือและสร้างความเป็นชายผู้ชำนาญในการศึก ขณะที่ในยุคอาณานิคม อัตลักษณ์ความเป็นชาตินักรบลดความสำคัญลงอย่างช้าๆ และเมื่อชนชั้นปกครองกรุงเทพฯ

¹ งานที่ให้ภาพว่ากีฬาสมัยใหม่เป็นเรื่องของการสร้างสภาวะความควิไลซ์และทันสมัย โปรดดู ถนอมวงศ์ (2525), ยุวดี (2549) และ Allison (1998: 721)

พยายามสร้างรัฐชาติ พวกเขาได้ออกแบบกฎกติกาและรูปแบบการเล่นกีฬา มาเพื่อใช้ฝึกให้ชายชาวสยามเลิกใช้ความรุนแรงและเคารพกฎระเบียบของสังคม ดังนั้นในบทนี้ ผู้เขียนมุ่งเน้นที่จะอธิบายความเปลี่ยนแปลงของอัตลักษณ์ ความเป็นชายผ่านการออกกำลังกายจากยุคก่อนรัฐสมัยใหม่ไปสู่ (การเล่นกีฬา เช่น ฟุตบอล) ยุคอาณานิคมและรัฐชาติ

ก่อนคริสต์ทศวรรษ 1820 (ราว ๆ ก่อนปี พ.ศ. 2363) การสงครามระหว่าง รัฐก่อนสมัยใหม่ การรัฐประหารของบรรดาเจ้าและขุนนาง การก่อกบฏในเมือง เกิดขึ้นบ่อยครั้ง ดังนั้นเพื่อความอยู่รอดของเครือข่ายอุปถัมภ์ของเจ้าขุนมูลนาย ตั้งแต่ระดับรัฐ เครือข่ายอุปถัมภ์ของเจ้าขุน ตลอดจนถึงครอบครัวหนึ่ง ๆ สมาชิก ในสังคมคาดหวังให้ชายทุกคนฝึกฝนร่างกายให้พร้อมสำหรับการรบพุ่งต่าง ๆ การออกกำลังกายในการละเล่นต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นการจับช้าง การแข่งเรือ การชกมวย และการเล่นต่อสู้กันด้วยว่าว ล้วนแต่เป็นการฝึกทักษะในการสงคราม

จากคริสต์ทศวรรษ 1820 ไปจนถึงต้นคริสต์ศตวรรษที่ 20 (ประมาณ พ.ศ. 2363 จนถึงสิ้นสมัยรัชกาลที่ 5 ใน พ.ศ. 2453) ความเป็นชายชาติมังกร บ่อย ๆ ลดความสำคัญลง จุดเปลี่ยนสำคัญของอัตลักษณ์ความเป็นชายชาติมังกร อยู่ที่เงื่อนไขของความสัมพันธ์ระหว่างรัฐที่เปลี่ยนแปลงไปในยุคที่อังกฤษและ ฝรั่งเศสเข้ามาล่าอาณานิคมในบริเวณรัฐบรรณาการและเมืองต่าง ๆ ของสยาม ในคริสต์ทศวรรษ 1820 ชาวสยามได้สังเกตการขยายตัวของล้าอาณานิคม ของอังกฤษในแหลมมลายูและพม่าอย่างใกล้ชิด อาณานิคมเหล่านี้ได้กลายเป็น ส่วนหนึ่งของเครือข่ายการค้าริมทะเลที่เชื่อมต่อกับอินเดีย เอเชียตะวันออก และ ยุโรป ชนชั้นนำสยามตระหนักถึงอำนาจทางการทหารของอังกฤษเป็นอย่างดี พวกเขาไม่อยากสูญเสียอำนาจและสถานภาพ² พวกเขาจำใจยอมรับข้อเสนอ ของอังกฤษเรื่องเศรษฐกิจแบบเสรีนิยม ระบบการเมืองแบบรัฐชาติที่มี เส้นพรมแดน และระบบกฎหมายและการลงโทษที่คิวิไลซ์ ข้อเสนอเหล่านี้

² ทิพากรวงศ์, เจ้าพระยา, 2547: 12; เทียง และลี, 2557: 68-72; ฮอลล์, 2522: 597; Bunnag, 1977: 50; Suehiro, 1989: 16; Hall, 1974: 37-8; Crawford, 1830: 190, 216-7, 250.

ช่วยยังประโยชน์ทางการค้าของพ่อค้าชาวอังกฤษให้ไม่ถูกรบกวนจาก กองทัพสยามที่มักจะกรีธาไปทำการรัฐบรรณาการที่ไม่เชื่อฟังศูนย์กลาง นอกจากนี้ บริษัทห้างร้านของอังกฤษจะได้รับการคุ้มครองโดยระบบกฎหมาย และวิธีการลงโทษที่ศิวิไลซ์กว่าของอังกฤษ ชนชั้นนำสยามเริ่มค่อยๆ ยอมรับ เอาหลักการเรื่องอำนาจอธิปไตยเหนือดินแดนของรัฐแบบพรมแดน และพยายาม ไม่แทรกแซงเขตอำนาจอธิปไตยของอังกฤษ³ ประการนี้เองทำให้ชนชั้นนำสยาม พยายามที่จะหลีกเลี่ยงไม่ทำสงครามในพื้นที่อิทธิพลของเจ้าอาณานิคม ขณะที่ชนชั้นนำสยามก็เปลี่ยนกลยุทธ์การรบให้สอดคล้องกับเทคโนโลยีทาง สงครามของอังกฤษมากขึ้น การฝึกฝนขี่ช้างและพายเรือเพื่อการรบก็ลดความ สำคัญลง วิธีการรบด้วยช้างและเรือค่อยๆ ถูกแทนที่ด้วยเรือกลไฟรบกับ การสร้างป้อมที่ปากแม่น้ำ การเล่นอย่างจับช้าง แข่งเรือ การเล่นว้าว และ ชกมวย สูญเสียหน้าที่สำหรับการฝึกสงคราม

ในราวคริสต์ทศวรรษ 1900 (พ.ศ. 2443-2453) ชนชั้นนำสยามปรับ รูปแบบการเล่นว้าวและการชกมวยให้เป็นกีฬาเพื่อฝึกฝนการควบคุมการใช้ความ รุนแรงภายใต้กฎ กีฬาสัมัยใหม่อย่างเช่นฟุตบอลก็ถูกนำเข้ามาเพื่อฝึกควบคุม การใช้ความรุนแรงเช่นกัน ทั้งนี้การนำเสนอกีฬาโดยรัฐบาลกรุงเทพฯ ก็เป็นไป เพื่อการพยายามรวมศูนย์อำนาจในการใช้ความรุนแรงในยุคที่ชนชั้นนำกรุงเทพฯ กำลังสร้างรัฐสมบูรณาญาสิทธิราชย์

³ ไปรอดู Linklater, 2011: 49; Kayaoglu, 2010: 194; Callahan, 2004: 321; Brown, 1993: 82 และ Loos, 2006: 3.

2. ความเป็นชายชาตินิกรบและบทบาทในเรือนของสตรีชาวสยาม

การฝึกฝนให้เป็นผู้ชำนาญในการใช้ความรุนแรงเป็นส่วนหนึ่งของอัตลักษณ์ความเป็นชาย แม้ความเป็นชายจะขึ้นอยู่กับความสามารถในการรบ ความกล้าหาญ การครอบครองขนาดของกองทัพที่ชำนาญศึก (ความเป็นชายยังรวมอุดมคติอื่นๆ เช่น การมีภรรยาหลายคน ความสามารถที่จะอุปถัมภ์ลูกน้องได้มาก)⁴ ในทางปฏิบัติแล้ว ผู้ชายทุกคนก็ไม่สามารถแสดงความเป็นชายดังกล่าวได้ทุกประการ หลักฐานทางประวัติศาสตร์บ่งชี้ให้เห็นว่า (ในสยาม) ทั้งแม่ทัพและสามัญชนหลายนายก็กลัวการออกรบ บางรายแสวงว่าออกไปรบแต่อันที่จริงหลบหนี บางคนก็ออกบวชเพื่อเลี่ยงการออกรบ⁵ อย่างไรก็ตามหากชายสามัญชนคนใดมีคุณลักษณะความเป็นชายที่เกี่ยวกับการรบมาก เขาก็มีโอกาสที่จะเลื่อนฐานะเป็นผู้มีศักดิ์นาได้อยู่ กล่าวคือ รัฐสยามก่อนสมัยใหม่เปิดทางให้สามัญชนผู้เจนจัดในการศึกได้ก้าวขึ้นมาเป็นขุนนางได้⁶

สตรีทั้งในชั้นขุนมูลนายและสามัญชนรับบทบาทหลักเป็นแม่บ้าน สตรีสามัญชนมีแนวโน้มจะแกร่งกว่าพวกชั้นมูลนาย ทั้งนี้สตรีสามัญชนเป็นผู้นำในครัวเรือน พวกเขาต้องทำนา ค้าขาย แทนสามีที่ถูกเกณฑ์ไปทำงานหรือรบให้มูลนาย ขณะที่สตรีชั้นมูลนายมีบทบาทในการสานความสัมพันธ์ระหว่างครอบครัวมูลนายด้วยกันผ่านการแต่งงาน สตรีชั้นสูงจึงไม่มีอิสระในการออกไปไหนมาไหนเพราะต้องรักษาเนื้อตัวไว้เพื่อการแต่งงานที่เหมาะสมแก่ชนชั้น

⁴ ทิพากรวงศ์, เจ้าพระยา, 2538: 55-6; กระณิการ์, 2541: 23-8; อคิน, 2527: 153-5, 196; เบเคอร์ และผาสุก, 2557: 26-7; The Royal Chronicles of Ayutthaya, 2006: 385-6; Low, 1836: 387-8; Terwiel, 2010: 71-2; Aphornsuwan, 1998: 164-6.

⁵ ไพรดดู ทิพากรวงศ์, เจ้าพระยา, 2538: 55-6; “คำให้การชาวกรุงเก่า”, 2507: 133; อคิน, 2527: 172; นิธิ, 2543: 64; Baker and Phongpaichit, 2002: 24-6.

⁶ อคิน, 2527: 226.

ของตนเท่านั้น ผู้หญิงชั้นสูงจึงมีสถานะเพื่อปรนเปรอและผลิตทายาทให้แก่สามี ผู้คอยอุปถัมภ์ภรรยา⁷

ในทางตรงกันข้ามกับคุณลักษณะอุดมคติของชายที่ต้องเก่งเรื่อง ความรุนแรง ผู้หญิงตกเป็นเป้าของการใช้ความรุนแรงทางกายและทางเพศของ พวกเจ้านาย ขุนนาง และนักรบ ทั้งในยามสงบและยามศึก หลักฐานตั้งแต่จารึก พ่อขุนรามคำแหงชี้ให้เห็นว่า สตรีถูกจับเป็นเชลย หรือเป็นสมบัติ หรือรางวัล ในสายตาของพวกเจ้านายและขุนศึก⁸

3. การละเล่น การศึก และความเป็นชายชาตินักรบ

การเล่นต่างๆ ของชายชาวสยามยุคก่อนรัฐชาติ เช่น การจับช้าง การแข่งเรือ การเล่นวัว และการชกมวย ล้วนแล้วแต่เป็นกิจกรรมสำหรับการฝึกความเป็นชาย ที่แข็งแรง ถึง กล้าเผชิญอันตรายที่อาจถึงตาย กิจกรรมเหล่านี้เป็นการฝึกความเป็นชายชาตินักรบผู้แกร่งกล้าพร้อมสำหรับการต่อสู้และสงครามที่อาจเกิดขึ้น ได้ทุกเมื่อ

การจับช้าง: ช้างนับเป็นพาหนะที่มีค่าในยามศึกและยามสงบ ในวัฒนธรรม ของรัฐก่อนสมัยใหม่ในอุษาคเนย์ การครอบครองช้างที่หายากแสดงถึงบารมีของ จักรพรรดิราช หากความถนัดจับช้างเผือกหรือช้างที่มีลักษณะมงคลต่างๆ ได้

⁷ ขลิตาภรณ์, 2551: 56, 66, 69; เอิร์ล, 2555: 127; เบเคอร์ และผาสูก, 2557: 29-30, 40-3; สุรเชษฐ์, 2556: 39-41; พระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระบาทสมเด็จพระ, 2547: 507; สมิธ, 2551: 102; Bradley, 1981: 4; Patana, 2004: 48-9; Wyatt, 1968; Wyatt 1986; Loos, 2005; Baker and Phongpaichit, 2009: 30-2.

⁸ “คำให้การขุนหลวงวัดประดู่ทรงธรรม เอกสารจากหอหลวง”, 2534: 38; “คำให้การ ชาวกรุงเก่า”, 2507: 174; สายชล, 2525: 4; มานพ, 2536: 14; Bowie, 1996: 107; Grabowsky, 1999: 46; Charney, 2004: 18; Terwiel, 2010: 73-4; Text of the Three Seals Law, 1981: 688.

ช้างเชือกนั้นจะต้องถูกนำถวายจักรพรรดิราชผ่านทางผู้ปกครองในท้องถิ่นที่จับช้างนั้น⁹ การจับช้างเป็นการแข่งขันเพื่อแสดงบุญบารมีและความเป็นชาย บรรดาผู้ชายแสดงความสามารถในการขี่ช้าง กลุ่มผู้ล่าจะต้องเผชิญอันตรายจากการเสาะหาโขลงช้าง เมื่อพบช้างป่า กลุ่มผู้ล่าที่นำจะมีมากไปถึงหลักร้อยได้ขี่ช้างของตนเข้าโอบล้อมและขับไล่ช้างป่าให้วิ่งหนีเข้าไปติดอยู่ในเพนียดที่ชายป่าอันตรายจากการไปล่าช้าง เห็นได้จากพิธีกรรมที่ภรรยาของควาญช้างทั้งที่เป็นขุนนางและสามัญชนจะทำพิธีทางจิตวิญญาณที่บ้าน สตรีจึงมีเพียงบทบาทเสริมที่ช่วยทำพิธีขับเป่าให้สามีของเธอพ้นไปจากอันตรายในระหว่างออกไปล่าช้าง นอกจากนี้ สำหรับผู้ชายทุกคนและโดยเฉพาะชนชั้นสูง การออกไปจับช้างเป็นเรื่องเสี่ยงอันตราย ดังจะเห็นได้จากที่กลุ่มผู้สนับสนุนพระเพียรราชา (ต่อมาเป็นพระมหากิจพรรดิ) ฉวยจังหวะนี้ลอบสังหารพระมหาอุปราชในรัชสมัยขุนวรวงศาธิราช เมื่อปี พ.ศ. 2091 ขณะที่พระเจ้าเสือ (ครองราชย์ พ.ศ. 2246-2251) ผู้สนุกกับการจับช้างก็ถึงกับล้มป่วยจนสิ้นพระชนม์หลังจากไปจับช้าง¹⁰ การจับช้างป่ากินเวลานานหลายสัปดาห์ หากพิจารณาการจับช้างในฐานะที่เป็นการฝึกสงครามแล้ว การขี่ช้างเชือกเข้าป่าเพื่อไปไล่ล่าช้างป่าก็เปรียบได้กับการเดินทางไปสงคราม และจากการที่ชาวสยามในอดีตเชื่อว่าช้างเผือกมีวิญญาณกษัตริย์ยอดนักรบสิงสถิตอยู่ ชาวสยามได้เปรียบเทียบห้วงขณะที่พระราชเจ้าจับช้างเผือกด้วยบ่วงเข้ากับการชนช้างด้วยจักรระหว่างกษัตริย์ กับวิญญาณยอดนักรบ (หรือช้างเผือก) แม้ว่าการล่าช้างทำให้ชายหนุ่ม

⁹ ดำรงราชานุภาพ, สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยา, 2546: 85-6, 208; ทิพากรวงศ์, เจ้าพระยา, 2547: 78, 95, 155; The Royal Chronicles of Ayutthaya, 2006: 42-3, 487; Terwiel, 2010: 73.

¹⁰ The Royal Chronicles of Ayutthaya, 2006: 386-7, 396, 453. จำนวนช้างที่บรรดานักจับช้างจะไปจะต้องมีจำนวนมากเพียงพอที่จะไล่ช้างป่าให้วิ่งออกจากป่าไปติดกับยังเพนียดคล้องช้างได้ จากบันทึกในพระราชพงศาวดารอยุธยา บันทึกไว้ว่า การจับช้างครั้งหนึ่งใน พ.ศ. 2206 สามารถจับช้างป่าได้ราว 470 เชือก (The Royal Chronicles of Ayutthaya, 2006: 268)

ต้องเสียชีวิต แต่การจับข้างเป็นเพียงการจำลองสงครามที่อันตรายน้อยกว่า
ข้างป่าที่ถูกไล่จับมักจะมีขนาดเล็กกว่าข้างของผู้ล่าเสมอ¹¹

การแข่งขันเรือ: การแข่งเรือในสมัยอยุธยา เจ้าขุนมูลนายจะแข่งกันว่าใครพล
ใต้อุปถัมภ์ของใครมีความสามารถในการพายเรือได้เร็วกว่ากัน การแข่งขันนี้
มีความเกี่ยวข้องกับสงคราม เพราะความสามารถของการรบทางเรือต้องพึ่งฝีมือ
ของฝีพายอยู่มาก ในช่วงสมัยที่เต็มไปด้วยการยึดบัลลังก์¹² กษัตริย์เจกเช่น
สมเด็จพระนารายณ์ทรงส่งฝีพายจำนวนมากกว่าคู่แข่งเพื่อลงแข่งเรือ ก็เป็น
เพราะพระองค์ต้องการแสดงให้เห็นว่ากลุ่มอุปถัมภ์ของพระองค์มีความสามารถ
ทางการสงครามมากที่สุดใรราชอาณาจักร ความพ่ายแพ้จะสะท้อนถึงการเสื่อม
บารมีของพระองค์ และนั่นก็หมายถึงการเพิ่มบารมีของคู่แข่งทางการเมือง
ในเวลาเดียวกัน ดังนั้นกษัตริย์ เจ้าขุนมูลนาย จึงสั่งให้มีการฝึกฝนชายฉกรรจ์
พายเรือและฝึกสู้รบทางน้ำ ทั้งนี้ก็เพื่อเตรียมการศึกสงคราม ในสมัยสมเด็จพระ
นารายณ์ (ครองราชย์ พ.ศ. 2199-2231) พระองค์ทรงสั่งการให้ทหารกว่า
หมื่นนายพายเรือทวนน้ำขึ้นไปตีเชียงใหม่¹³

การเล่นว้าว: หลักฐานจาก *ตำราราชเสวกครั้งกรุงเก่า* บ่งชี้ว่า ในช่วงปลาย
อยุธยา นั้น กษัตริย์และตำรวจผู้เป็นราชองครักษ์เล่นว้าวที่ราชอุทยานในช่วงเช้า
และเย็น ในสมัยดังกล่าวตำรวจยังมีหน้าที่ปกป้ององค์กษัตริย์ในช่วงประชุมหรือ

¹¹ โปรดดู Gerson, 1996: 55; Moffat, 1962: 129; The Royal Chronicles of Ayutthaya, 2006: 42.

¹² นับแต่สมัยอยุธยาจนถึงสมัยรัชกาลที่ 3 มีการทำรัฐประหารทั้งที่สำเร็จและล้มเหลวอย่างน้อย
ทั้งสิ้น 21 ครั้ง ในจำนวน 39 รัชกาล เฉลี่ยแล้วจะมีการทำรัฐประหาร 1 ครั้ง ในทุก ๆ 2 รัชกาล
(นิธิ, 2527: 14-120; ทิพากรวงศ์, เจ้าพระยา, 2538: 34-5; กรรณิการ์, 2541: 6-20;
ตำราราชานุภาพ, สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยา, 2546: 6-8; ทิพากรวงศ์,
เจ้าพระยา, 2547: 131-2; ชาญวิทย์, 2548: 20-86, ชาญวิทย์, 2556: 8-91; The Royal
Chronicles of Ayutthaya, 2006)

¹³ “คำให้การชาวกรุงเก่า”, 2507: 118-120; สุจิตต์ วงษ์เทศ, 2550: 92-5, 100-1; ชลิดาภรณ์,
2551: 41; Ma Huan, 1970: 107; Reid, 1988: 177-9; de la Loubère, 1693: 42, 50.

มีแขกต่างเมืองมาเข้าเฝ้าด้วย¹⁴ ทั้งนี้ในการเล่นว่า กษัตริย์และตำรวจอยู่ร่วม ฝ่ายว่าจุฬาต่อสู้กับว่าวปักเป้าที่มีผู้ชักมาจากนอกกำแพงวัง กิจกรรมนี้ในแง่หนึ่งเป็นการผ่อนคลายในช่วงที่ว่างจากภารกิจประจำ¹⁵ อย่างไรก็ตาม การเล่นว่าวเป็นมากกว่าการเล่นเพื่อผ่อนคลาย ทักษะในการชักว่าวให้ลอยและโฉบไปเกี่ยวกับว่าวของผู้อื่น ได้ถูกนำมาใช้ในการสงครามดังที่ในสมัยพระเพทราชา (ครองราชย์ พ.ศ. 2231-2246) ทหารอยุธยาเห็นว่าไปผูกกับวัตถุติดไฟง่ายแล้ว ชักข้ามกำแพงเมืองโคราช เพื่อเผาเมืองซึ่งก่อกบฏ¹⁶ กษัตริย์อยุธยาและรัตนโกสินทร์ (จนถึงรัชกาลที่ 4) ทรงตระหนักถึงอันตรายของว่าวในการเผาเมืองหรือแม้แต่ราชวัง *กฎหมายตราสามดวง* มีบทลงโทษตัดมือผู้ที่ชักว่าวข้ามกำแพงวัง¹⁷ รัชกาลที่ 4 (ครองราชย์ พ.ศ. 2394-2411) ทรงออกประกาศห้ามชักว่าวรอบๆ พระราชวังและสนามหลวงด้วย นอกจากนี้พระองค์ทรงสั่งลงโทษผู้ฝ่าฝืน¹⁸ อีกทั้งยังมีความเป็นไปได้ด้วยว่าการเล่นว่าวของกษัตริย์และตำรวจรักษาพระองค์ในยุคลายอยุธยา เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติหน้าที่ป้องกันองค์กษัตริย์ การที่กลุ่มอุปถัมภ์ของราชาชักว่าวต่อสู้กับว่าวปักเป้าบริเวณกำแพงวังจึงสะท้อนประสิทธิภาพในการรบและป้องกันตนเองในยุคที่การรัฐประหารเกิดขึ้นอย่างดาษดื่น อย่างเข้ามาในปลายสมัยรัชกาลที่ 5 การต่อสู้กันด้วยว่าว ยังคงนิยมสืบมาจากอยุธยา¹⁹ แต่ความสำคัญในแง่สงครามลดหายไป ดังนั้นรัชกาลที่ 5 จึงทรงอนุญาตให้เล่นกันที่สนามหลวงได้ ความเปลี่ยนแปลงของการเล่นว่าวจะกล่าวต่อไปข้างหน้า

¹⁴ ตำราราชเสวกครั้งกรุงเก่า, 2537: 15-6, 19-20.

¹⁵ ตำราราชเสวกครั้งกรุงเก่า, 2537: 15-6, 18.

¹⁶ The Royal Chronicles of Ayutthaya, 2006: 346-7.

¹⁷ Text of the Three Seals Law, 1981: 124.

¹⁸ พระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระบาทสมเด็จพระ, 2547: 65.

¹⁹ พัฒนา และสุริยา, 2546: 50; ภิรมย์ภักดี, พระ, 2464; พระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระบาทสมเด็จพระ, 2547: 65; ปรีดี, 2553: 147; ตำราราชเสวกครั้งกรุงเก่า, 2537: 18-9; Gerson, 1996: 50; Low, 1836: 389.

การแข่งขันมวย: มวยเป็นส่วนหนึ่งของการฝึกรบ การแข่งขันมวยเป็นการต่อสู้ที่ใช้ความรุนแรงที่ถึงแก่ความตายได้ ดังที่กฎหมายตราสามดวงบัญญัติไว้ว่า หากนักมวยตายในการแข่งขันจะเอาผิดกันไม่ได้²⁰ นักมวยฝีมือดีจะถูกคัดเลือกเป็นทนายเลือก เนื่องจากไม่มีการอนุญาตให้ผู้ใดถืออาวุธในพระราชวัง ทนายเลือกในฐานะนักมวยที่มีฝีมือจะคอยปกป้องกษัตริย์อยู่ในพระราชวัง ทั้งยังคอยสอนมวยให้แก่ราชโอรสอีกด้วย²¹ การแข่งขันมวยเป็นกิจกรรมหนึ่งที่ช่วยเสริมสร้างความเป็นชายที่เก่งในการต่อสู้และป้องกันตัวจากอันตรายในยามศึกสงคราม ฯลฯ นอกจากนี้การแข่งขันมวยยังส่งเสริมให้มีการยกย่องความเป็นชายที่สามารถอดทนต่อความรุนแรง มีความกล้าหาญและก้าวร้าว กรณีที่พระเจ้าเสือทรงแปลงกายเป็นสามัญชนออกจากพระราชวังไปต่อสู้แข่งขันกับนักมวยต่างถิ่น เป็นการแสดงความเป็นชายซึ่งแสดงออกถึงความไม่กลัวอันตรายใดๆ อันที่จริงเมื่อกษัตริย์อยู่ยุยาพระองค์อื่นๆ จะทอดพระเนตรการแข่งขันชกมวย บรรดาตำรวจติดอาวุธจะยืนรายล้อมพระองค์และจะเป็นผู้เบิกตัวนักมวยออกมาด้วย ทั้งนี้เพื่อป้องกันการลอบปลงพระชนม์ อย่างไรก็ตาม พระเจ้าเสือแสดงความไม่กลัวตายที่แตกต่างกับกษัตริย์องค์ก่อนๆ พระองค์ทรงปลอมตัวเป็นสามัญชนและละทิ้งการอารักขาที่เข้มงวดด้วยการออกไปแข่งขันมวย²² นอกจากนี้ในการแข่งขันมวย พระเจ้าเสือก็มีได้ทรงกังวลว่าคู่ชกจะทำให้พระองค์บาดเจ็บ พิการ หรือสวรรคตได้

อันที่จริงหลักฐานในพระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยาและบทประพันธ์ของสุนทรภู่ ชี้ให้เห็นว่า จังหวะการออกอาวุธ (ด้วยส่วนต่างๆ ของร่างกาย) ที่เข้าเป้าและทำร้ายคู่ต่อสู้ได้รุนแรงจะทำให้ผู้ชมส่งเสียงร้องพอใจ ตลอดจนแซ่ซ้องสรรเสริญนักมวยผู้ชำนาญในการใช้ความรุนแรง²³ ควรกล่าวด้วยว่าเสียง

²⁰ The Three Seal Laws, 1962: 160 อ้างถึงใน Vail, 1998b: 28-9.

²¹ โพธิ์สวัสดิ์, 2522: 31-4; ทรงธรรม, 2555: 8; Vail 1998b: 62-3.

²² ตำราราชเสวกครั้งกรุงเก่า, 2537: 16-7; Text of Three Seals Law, 1981: 1352-7; The Royal Chronicles of Ayutthaya, 2006: 385-6.

²³ The Royal Chronicles of Ayutthaya, 2006: 385-6. สำหรับตัวบทกลอนเรื่อง ลักษณะวงศ์โปรดดู ทรงธรรม, 2555: 12.

โทรทัศน์เหล่านี้น่าจะรวมถึงผู้หญิงที่ร่วมชมการแข่งขันอันรุนแรงเหล่านี้ด้วย ดังที่หลักฐานของเจมส์ โลว์ (James Low) ชาวสหราชอาณาจักรในคริสต์ทศวรรษ 1830 ได้บอกเล่าให้เห็นว่า สตรีมีบทบาทเป็นผู้ชมการชกมวยที่รุนแรง ป่าเถื่อน หลักฐานนี้จึงสะท้อนให้เห็นอีกด้วยว่าผู้หญิงยังถูกกีดกันออกจากการใช้ความรุนแรง สตรีเป็นผู้ชื่นชมและให้ความชอบธรรมแก่ผู้ชายผู้ที่มีความแข็งแรงและชำนาญในการใช้ความรุนแรง ผู้ที่จะสามารถปกป้องตัวเอง เมือง หรือราชอาณาจักรจากอันตรายได้²⁴

นอกจากนี้ควรกล่าวด้วยว่า ในยุคก่อนรัฐชาติ กฎการแข่งขันมวยจะขึ้นอยู่กับเจ้าขุนผู้อุปถัมภ์จัดแข่งเป็นคนกำหนด การแข่งขันแต่ละครั้งเป็นการปะทะกันระหว่างนักมวยในสังกัดของเจ้าสนามกับนักมวยต่างถิ่น ดังนั้นการแข่งขันมวยจึงสะท้อนคตินิยมความเป็นชายและความสามารถในการอยู่รอดปลอดภัยของกลุ่มอุปถัมภ์หนึ่ง ๆ การที่พระเจ้าเสือทรงปลอมตัวเป็นนักมวยจากเมืองหลวงออกไปเอาชนะนักมวยจากเมืองวิเศษชัยชาญได้ถึงถิ่น เป็นการประกาศชัยให้แก่เมืองหลวงเหนือเมืองบริวาร ขณะที่หลักฐานในสมัยรัชกาลที่ 1 ก็สะท้อนให้เห็นว่าการแข่งขันมวยเป็นเรื่องความสามารถในการสู้รบและป้องกันตนเองของกลุ่มทางสังคมอย่างเครือข่ายอุปถัมภ์และราชอาณาจักร พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 1 เล่าว่า ชาวฝรั่งเศสได้เข้ามาท้าแข่งขันมวยกับนักมวยสยาม สมเด็จฯ กรมพระราชวังบวรมหาสุรสิงหนาท (บุญมา) [ดำรงตำแหน่งระหว่าง พ.ศ. 2325-2346] ทรงรับคำท้าโดยส่งนักมวยในสังกัดของพระองค์ (หมื่นผลาญ) ลงสู้กับชายชาวฝรั่งเศสต่อหน้าบรรดาเจ้านายและขุนนาง ในการชกมวยครั้งนี้ หมื่นผลาญล้าถอยจากการจู่โจมของนักมวยฝรั่งเศส พี่ชายของนักมวยชาวฝรั่งเศสดังกล่าวได้โผล่เข้าไปปลักหมื่นผลาญเพื่อสกัดกั้นไม่ให้ถอยต่อไปได้อีก เหตุการณ์นี้ทำให้กรมพระราชวังบวรฯ พิโรธที่การต่อสู้มิได้เป็นไปแบบตัวต่อตัว พระองค์จึงทรงกระโจนออกไปทำร้ายชาวฝรั่งเศสสองพี่น้อง เหตุการณ์นี้ชี้ให้เห็นว่า กรมพระราชวังบวรฯ ไม่ทรง

²⁴ Low, 1836: 387-8; Baker and Phongpaichit, 2009: 32.

สามารถทนเห็นกลุ่มอุปถัมภ์ของพระองค์เสียเปรียบจากการเล่นนอกกติกา (ของพระองค์) ได้ ความพ่ายแพ้ที่อาจเกิดแก่หมื่นพลญ่อดมท่าลายชื่อเสีย ความเป็นยอดในการรบและป้องกันตนเองของกลุ่มอุปถัมภ์ของพระองค์ที่ ขจรไกลไปยังประเทศราชต่าง ๆ กลุ่มอุปถัมภ์ของพระองค์ซึ่งมีบารมีสูงมากจน รัชกาลที่ 1 ยังทรงระแวง ได้ถูกทำร้ายต่อหน้าบรรดาเจ้าขุนผู้มาชมการแข่งขันมวย การที่ทั้งกลุ่มของกรมพระราชวังบวรฯ และแม้แต่สยามถูกคุกคามด้วยนักมวย ต่างชาติที่โง่ง จึงเป็นสิ่งที่กรมพระราชวังบวรฯ ไม่อาจทนรับได้²⁵ อย่างไรก็ตาม การแข่งขันมวยในสยามที่เป็นการแข่งขันทางสัญลักษณ์ที่รุนแรงระหว่างกลุ่ม อุปถัมภ์จะลดความสำคัญลงไปอย่างเห็นได้ชัดเจนในสมัยรัชกาลที่ 5 การ แข่งขันมวยที่ลดความรุนแรงลงภายใต้กฎกติกาของรัฐกรุงเทพฯ จะเข้ามาแทนที่ รัฐสมบูรณาญาสิทธิราชย์ที่ต้องการผูกขาดการใช้ความรุนแรงจะดึงดูดนักมวย มากความสามารถออกจากกลุ่มอุปถัมภ์ในท้องถิ่นต่าง ๆ ให้เข้ามารับใช้ชนชั้น ปกครองในกรุงเทพฯ ประเด็นนี้จะกล่าวต่อไปข้างหน้า

4. กีฬา อาณานิคม กับการสร้างสภาวะคิวีไลซ์ของสยาม

ในช่วงต้นคริสต์ศตวรรษที่ 19 เจือ้นไขทางการเมืองระหว่างกลุ่ม ผู้ปกครองสยามกับรัฐบรรณาการและรัฐเพื่อนบ้านที่แข็งแกร่ง ได้ลดน้อยถอยลง สืบเนื่องจากที่อังกฤษเข้ามามีอิทธิพลในแหลมมลายูและพม่า ผลกระทบนี้ ส่งผลต่อการลดความสำคัญของการออกกำลังที่เกี่ยวข้องกับการศึก ตั้งแต่ คริสต์ทศวรรษ 1820 อังกฤษและต่อมาฝรั่งเศสปรับใช้ภูมิศาสตร์ทางการเมือง แบบรัฐชาติที่มีพรมแดนแน่นอนกับสยาม ทั้งนี้ก็เพื่อพยายามป้องกันไม่ให้อังกฤษ ล่วงล้ำและทำอันตรายต่อเขตการค้าและแหล่งทรัพยากรที่หล่อเลี้ยงอาณานิคม

²⁵ ทิพากรวงศ์, เจ้าพระยา, 2538: 87; กรรณิการ์, 2541: 23-8; The Royal Chronicles of Ayutthaya, 2006: 385-6.

ของอังกฤษ สนธิสัญญาเบอร์นีในปี ค.ศ. 1826 (พ.ศ. 2369) และสนธิสัญญา ระหว่างประเทศอื่นๆ นับจากนั้น จึงมีความสำคัญต่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์ การใช้ความรุนแรงของรัฐก่อนสมัยใหม่ การขยายตัวของรัฐตามรูปแบบรัฐ จักรพรรดิราชที่สามารถขยายรัฐประเทศราชให้ไกลออกไปจากราชธานีได้เป็น สิ่งที่กระทำไม่ได้ในเขตพื้นที่ติดต่อกับดินแดนในอิทธิพลของอังกฤษ ตัวอย่างหนึ่ง ที่สะท้อนความคิดเรื่องการสงครามของชนชั้นนำสยามที่เปลี่ยนแปลงไปก็คือ การยอมรับเงื่อนไขหนึ่งจากสนธิสัญญาเบอร์นี กล่าวคือ ชนชั้นนำสยามยินยอม ที่จะไม่ก่อสงครามไปไกลเกินกว่ารัฐไทรบุรี ตามความต้องการของอังกฤษ²⁶

นับจากคริสต์ทศวรรษ 1820 (ตั้งแต่ราว พ.ศ. 2363) รูปแบบการสงคราม เปลี่ยนแปลงไปอย่างมาก เมื่ออังกฤษใช้เรือกลไฟเข้าโจมตีจากปากแม่น้ำ ทำให้สยามต้องให้ความสำคัญกับการป้องกันปากแม่น้ำด้วยไซ่ ป้อมปืน และ เรือกลไฟรบ การรบด้วยเรือพาย ช้าง หรือม้า เพื่อสู้รบทางบกลดความสำคัญ ลงอย่างมาก (แม้จะยังมีการใช้อยู่ต่อไปก็ตาม) ในสงครามระหว่างอังกฤษกับ พม่าครั้งแรกในปี ค.ศ. 1824 (พ.ศ. 2367) เป็นจุดเปลี่ยนสำคัญของหน้าที่ เิงสงครามของการแข่งพายเรือ เรือกลไฟอังกฤษที่สามารถเดินทางสวนกระแส น้ำทะเลและแม่น้ำเข้าโจมตีกองเรือพายของพม่า ส่งผลให้ความสามารถในการ พายเรือเพื่อการสงครามลดความสำคัญลงอย่างมากในภาคพื้นทวีปอุษาคเนย์ ในสมัยรัชกาลที่ 3 (ครองราชย์ พ.ศ. 2467-2394) พระองค์ทรงรับรู้ถึงกลวิธี การรบของอังกฤษ ดังที่พระองค์ทรงสั่งซื้อเรือกลไฟเพื่อป้องกันการโจมตีกรุงเทพฯ และมีรับสั่งให้ช่วง บุนนาค (ต่อมาเป็นสมเด็จพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์) ต่อเรือแบบตะวันตกเพื่อรบกับเวียดนาม การต่อเรือกลไฟแพร่หลายใน ชนชั้นนำสยามในสมัยรัชกาลที่ 4 (ครองราชย์ พ.ศ. 2394-2411)²⁷ แม้การ แข่งเรือในสยามยังคงมีต่อไป แต่รูปแบบการแข่งไม่ได้เกี่ยวกับการสงคราม

²⁶ ไพรตดู เทียง และลี, 2557: 54, 59; ดำรงราชานุภาพ, สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยา, 2546: 178; Suehiro, 1989: 16; Vella, 1971: 126-9; Hall, 1974: 102, 107-111.

²⁷ ดำรงราชานุภาพ, สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยา, 2546: 36-7; Charney, 2004: 253-4; Bradley, 1981: 36-7; Wyatt, 1969: 28; Bowring, 1969: 324; Peleggi, 2002: 23.

อีกต่อไป ในสมัยรัชกาลที่ 5 (ครองราชย์ พ.ศ. 2411-2453) ชาวบ้านชาวนนทบุรี แข่งเรือเพื่อความบันเทิงและเฉลิมฉลองผลผลิตทางการเกษตรที่ดี²⁸ ขณะที่พวกชนชั้นปกครอง ขุนนาง ข้าราชการ พ่อค้า และชาวต่างชาติแข่งเรือมอเตอร์ เพื่อวัดว่าเรือใครมีเครื่องยนต์ที่ดีกว่ากัน²⁹

ขณะที่ในยุคหลังคริสต์ศตวรรษ 1820 การสงครามด้วยช้างลัทธิลดน้อยลงเรื่อยมา หน้าที่ของการจับช้างที่มีต่อชายชนชั้นนั้นก็เปลี่ยนไป จากเดิมที่เกี่ยวข้องกับการฝึกสงคราม³⁰ ก็กลายมาเป็นความบันเทิงที่มีไว้ชมและรับแขกต่างชาติ รัชกาลที่ 4 และ 5 ก็ไม่ได้ทรงเข้าไปในป่าเพื่อจับช้าง แต่พระองค์ทรงใช้เวลาเพียงไม่กี่ชั่วโมงในการชม หรือนำแขกบ้านแขกเมืองชมการจับช้างในพเนียดคล้องช้างเท่านั้น แต่เดิมความสนุกในการจับช้างเกิดขึ้นในระหว่างการวางแผนว่าจะจับช้างที่ไหนและจะต้อนไปที่พเนียดใด นอกจากนี้ ความตื่นเต้นจากการเผชิญอันตรายและการเจอช้างมงคล ตลอดจนการเฉลิมฉลองหลังจับช้างนั้นได้ ยังกินเวลายาวนานหลายสัปดาห์ รัชกาลที่ 5 ก็ไม่ได้ทรงใช้เวลานานและเสี่ยงพระวรกายไปกับการเล่นนี้อีก พระองค์ทรงเรือกลไฟหรือรถไฟไปทอดพระเนตรการจับช้างในพเนียด³¹

การฝึกฝนควบคุมเรือและช้างเพื่อการรบจึงจางหายไป แต่การฝึกฝนร่างกายที่ยังคงความนิยมอย่างมากตั้งแต่สมัยอยุธยาตกมายังสมัยรัชกาลที่ 5

²⁸ *Bangkok Times*, 26 October 1904: 5; *Bangkok Times*, 4 December 1909: 6.

²⁹ *Bangkok Times*, 28 December 1907: 2; *Bangkok Times*, 30 December 1907: 2; *Bangkok Times*, 4 December 1909: 6; *Bangkok Times*, 20 December 1909: 5.

³⁰ ควรกล่าวด้วยว่านับแต่ช่วงปลายคริสต์ศตวรรษที่ 18 เทคโนโลยีอาวุธปืนพัฒนามีความแม่นยำ และส่งผลให้ช้างไม่ได้ถูกส่งไปรบในแนวหน้าอีก เพราะจะตกเป็นเป้าสังหารได้ง่าย แต่ช้างยังถูกใช้โดยนักรบ (เช่น รัชกาลที่ 1) สำหรับการกริธาทัพผ่านป่าเขา นอกจากนี้ ช้างยังถูกใช้งานสำหรับการขนส่งอาวุธกับเสบียงจนถึงปลายศตวรรษถัดไป (Charney, 2004: 145-6, 162)

³¹ ไวลอร์, 2556: 14, 113; ดำรงราชานุภาพ, สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยา, 2546: 86-7, 115-9; ทิพากรวงศ์, เจ้าพระยา, 2538: 137-9; ทิพากรวงศ์, เจ้าพระยา, 2547: 30-1, 58, 68, 70; ทิพากรวงศ์, เจ้าพระยา, 2548: 205, 207.

อย่างมวยและว้าว³² ได้รับการดัดแปลงให้กลายเป็นกีฬาที่ใช้ความรุนแรงก้าวร้าว น้อยลง โดยรัฐได้ตรากติกากลางให้เป็นมาตรฐานเดียวกันเพื่อควบคุมพฤติกรรม ของผู้เล่น ในปลายสมัยรัชกาลที่ 5 มีการกำหนดให้นักมวยใส่นวมในการแข่งขัน มวยหน้าพระที่นั่ง³³ ขณะที่กติกาการแข่งขันว่าถูกออกแบบมาเพื่อป้องกันการ ทะเลาะวิวาทในกรณีที่ผู้เล่นสองฝ่าย (ทีมจุฬาและทีมปักเป้า) หาข้อยุติไม่ได้ นอกจากนี้ กติกาที่กำหนดให้ตัวแทนผู้เล่นของทั้งสองฝ่ายเป็นผู้ช่วยกรรมการ คอยตักเตือนผู้เล่นของทีมตน ก็ได้ช่วยส่งเสริมการควบคุมอารมณ์ของผู้เล่น ระหว่างเกม การออกกติกาจึงเป็นการสร้างความศิวิไลซ์ให้แก่ชายชาวสยามผู้ไม่ได้ เป็นชนชั้นนำ ซึ่งยังนิยมแข่งกันแสดงความรุนแรงก้าวร้าวอยู่ในสนามแข่งว้าว³⁴

นอกจากนี้ การแข่งขันมวยหน้าพระที่นั่งได้ช่วยส่งเสริมการกระจายกฎกติกา และมาตรฐานเดียวไปสู่ชนพลทั่วราชอาณาจักร ผ่านการส่งนักมวยทั่วประเทศ มาชิงแชมป์ที่กรุงเทพฯ นักมวยที่มีฝีมือจะได้รับคัดเลือกไปเป็นข้าราชการภายใต้ อุปถัมภ์ของรัชกาลที่ 5 ตำแหน่งราชการที่รัชกาลที่ 5 พระราชทานให้นักมวย ที่มีฝีมือและชื่อเสียงนี้ได้ลดทอนความสำคัญของมูลนายในการรวบรวมยอด นักมวยลง อย่างไรก็ดี นักมวยที่รับราชการนี้ไม่ได้รับใช้กษัตริย์ในฐานะทนายเลือก ผู้คอยปกป้องอันตรายอีกต่อไป แต่สังกัดมวยหลวงโดยทำหน้าที่สอนวิชามวย แก่ราชโอรส หน้าที่อารักขาจากษัตริย์ได้ถูกโอนให้ไปอยู่ในความรับผิดชอบของ หน่วยทหารมหาดเล็กรักษาพระองค์ผู้ชำนาญอาวุธปืนแทน จึงกล่าวได้ว่า หน้าที่ ของมวยในการฝึกอบรมได้สูญหายไป³⁵

³² พัฒน และสุริยา, 2546: 50; ภิรมย์ภักดี, พระ, 2464; พระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระบาทสมเด็จพระ, 2547: 65; ปรีดี, 2553: 147; ตำราราชเสวกครั้งกรุงเก่า, 2537: 18-9; Low, 1836: 389; Gerson, 1996: 50.

³³ สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ. ภ. 003 หวญ. 3/7 ภาพมวยไทย [30 พฤศจิกายน - 2 ธันวาคม 2450]; ภิรมย์ภักดี, พระ, 2464: 33-4.

³⁴ กรณีที่ผู้แข่งขัน หรือแม้แต่ผู้ชมทะเลาะกันเกิดขึ้นในการแข่งว้าวอยู่บ่อยครั้ง (โปรดดู ภิรมย์ภักดี, พระ, 2464: 4-5, 7-20, 27-8, 64, 68-9, 131, 138-141; Bangkok Times, 10 April 1907: 5)

³⁵ โฟร์สวาลด์, 2522: 74-5, 97; Vail, 1998b: 76.

หากพิจารณาการเปลี่ยนแปลงจากการละเล่นที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาไปสู่กีฬาสมัยใหม่ที่ฝึกศึกษาควบคุมความรุนแรงแล้ว ในกรณีของสยามจะแตกต่างจากบริบทของอังกฤษ กล่าวคือ ความเปลี่ยนแปลงของการออกกำลังกายที่รุนแรงไปสู่การลดความก้าวร้าวในสยามเป็นผลมาจากการวางแผนโดยชนชั้นนำสาเหตุที่รัฐบาลของรัชกาลที่ 5 ได้พยายามออกแบบกีฬาและการออกกำลังกายเพื่อสร้างความศิวิไลซ์ในพฤติกรรมของชาวสยามมากขึ้นเป็นผลมาจากทั้งปัจจัยการปฏิสัมพันธ์กับชาวตะวันตกในยุคอาณานิคม และปัจจัยการเมืองของรัฐสยามสมัยใหม่ ซึ่งกำลังเฟื่องฟูรูป

ระหว่างคริสต์ศตวรรษ 1830-1880 (ตั้งแต่ พ.ศ. 2373-2432) ชาวตะวันตกผู้ที่เข้ามาในสยามมองว่าการแข่งมวยเป็นกีฬาที่รุนแรง “ป่าเถื่อน” และ “อันตราย”³⁶ ในสายตาชาวตะวันตก แม้ชาวสยามจะนิยมความรุนแรงแต่ก็ไม่ได้หมายความว่าชาวสยามมีความสมชาย แข็งแรง และกล้าหาญ ในราวปี ค.ศ. 1893 (พ.ศ. 2436) จอห์น เอकिन (John Eakin) ครูใหญ่โรงเรียนคริสต์ในกรุงเทพฯ มองว่า “คุณลักษณะที่แข็งแกร่งกำยำ เป็นอะไรที่หาได้ยากในสยาม”³⁷ ขณะที่ในระหว่างปลายคริสต์ศตวรรษที่ 19 และต้นคริสต์ศตวรรษที่ 20 มัลคอล์ม สมิธ (Malcolm Smith) หมอหลวงในสมัยรัชกาลที่ 5 มองว่าชาวตะวันตกแข็งแรงกว่าชาวสยาม³⁸ นอกจากนี้ ยังมีชาวตะวันตกจำนวนมากมองว่าชาวสยามเกียจคร้าน³⁹ บรรดาชนชั้นนำสยามได้พยายามแสดงให้เห็นว่าตนมีความศิวิไลซ์และแข็งแรง ที่มากกว่าชาวตะวันตกเสียด้วยรัชกาลที่ 5 เข้าไปอุปถัมภ์ค้ำจุนกิจกรรมกีฬาสมัยใหม่ของพวกชาวตะวันตกในสยาม พระองค์อุปถัมภ์ราชกรีฑาสโมสรในกรุงเทพฯ ขณะที่สโมสรกีฬา

³⁶ Low, 1836: 387-8; Stringer, 1888: 7.

³⁷ Brain, 1912: 332.

³⁸ สมิธ, 2551: 52.

³⁹ มูโอต์, 2555ก: 277, 290; มูโอต์, 2555ข: 116; ลา เรอู, 2555: 300; เคอร์ติส, 2555: 409, 414; ไวลเลอร์, 2556: 21, 34; Norman, 1895: 414-5; Leonowens, 1954: 20.

ในเชียงใหม่และลำปางก็ได้รับการอุปถัมภ์ผ่านข้าหลวงของรัฐสยาม⁴⁰ สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ กรมหลวงพิชิตปรีชากร ก็ทรงสามารถเอาชนะการแข่งขันในการชิงถ้วยพระราชทานที่ราชกรีฑาสโมสรในปี ค.ศ. 1902 (พ.ศ. 2445)⁴¹ นอกจากนี้พระราชนิพนธ์ในพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิราวุธ (ต่อมาเป็นรัชกาลที่ 6) ก็ได้บอกเล่าถึงทักษะ ความแข็งแกร่ง และความเป็นสุภาพบุรุษของมหาดเล็กในพระองค์ ในฐานะที่มของชาวสยามซึ่งสามารถเอาชนะชาวตะวันตกในการแข่งขันโปโลที่เชียงใหม่ในปี ค.ศ. 1905 (พ.ศ. 2448) ได้⁴²

รัชกาลที่ 5 ทรงพยายามจะรวมศูนย์อำนาจด้านการสงครามและความรุนแรงเพื่อป้องกันการต่อต้านอำนาจการปกครองและการเก็บภาษีรายหัวของรัฐกรุงเทพฯ ในทุกภูมิภาคของสยาม นอกจากนี้ ความเป็นชายที่ก้าวร้าวยังคงทำหน้าที่เสริมอำนาจทางการรบของเจ้าขุนมูลนายในท้องถิ่นต่าง ๆ รัฐกรุงเทพฯ ยังไม่สามารถปราบอำนาจของเจ้าขุนมูลนายในท้องถิ่นและหัวเมือง และยังไม่สามารถฝึกหัดพวกสามัญชนให้เลิกใช้ความรุนแรงได้ การศึกษาและกีฬาสมัยใหม่เป็นส่วนหนึ่งของการลดปัญหาการต่อต้านรัฐนี้

ระหว่างปลายคริสต์ศตวรรษที่ 19 จนถึงสมัยรัชกาลที่ 5 ในปี ค.ศ. 1910 (พ.ศ. 2453) บรรดาเจ้าขุนชั้นสูงมองว่าพฤติกรรมก้าวร้าวของคนชั้นล่างตั้งแต่ระดับข้าราชการชั้นผู้น้อยลงไปจนถึงพวกพื้นเพไพร่ เป็นปัญหาใหญ่ที่พบได้ทั้งในโรงเรียนและสังคมสยามโดยกว้าง⁴³ ในปี ค.ศ. 1898 (พ.ศ. 2441)

⁴⁰ สโมสรยิมคานาเชียงใหม่, 2540: 11-3, 23-4; “The Directory for Bangkok and Siam”, 1914: 312; The Chiang Mai Gymkhana Club, 2016a; The Chiang Mai Gymkhana Club, 2016b; *Bangkok Times*, 18 January 1910: 5; *Bangkok Times*, 30 December 1907: 3.

⁴¹ *Bangkok Times*, 10 January 1902: 5.

⁴² พระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว, 2511: 88-9.

⁴³ ไพรดู่ “วิธีสอน”, 2444: 48-51; จ่วนเปริยญ, 2444: 103-4; แกม, 2444: 80-84; “คำนำ”, 1901: 80-1; “ใบราพจน์สุภาสิต”, 1901: 26-28; สนั่น, 2444ก: 415; สนั่น, 2444ข: 323-9; จรัสขวณะพันธ์, ขุน, 2446: 628; จรัสขวณะพันธ์, ขุน, 2447: 204; อัน, 2450: 50-3; “ข่าวกรมศึกษาธิการ”, 2451: 250-2; สนั่น, 2452: 658; Johnston, 1980; *Bangkok Times*, 22 ธันวาคม 1903: 5. ตัวอย่างพฤติกรรมที่รุนแรงของชายที่ไม่ได้มาจากชนชั้นปกครอง

รัชกาลที่ 5 วิชาภชวิจารณ์ความเสื่อมทรามทางจริยธรรมของผู้คนในต่างจังหวัด⁴⁴ ส่วนโอรสของพระองค์ พระองค์เจ้ากิติยากรวรลักษณ์ เพิ่งทรงกลับมาจากอังกฤษได้ไปตรวจการเรียนการสอนในโรงเรียนชั้นนำและโรงเรียนวัดหลายแห่งในปี ค.ศ. 1895 (พ.ศ. 2438) พระองค์ทรงตกอยู่ในสภาวะตกใจอย่างหนักที่ได้เห็นทั้งนักเรียนและครูขาดระเบียบวินัย⁴⁵ ขณะที่ หม่อมราชวงศ์เปื้อน มาลากุล (ต่อมาเป็น เจ้าพระยาพระเสด็จสุเรนทราธิบดี) ปลัดกระทรวงธรรมการในขณะนั้น วิจารณ์ว่า พวกคนชั้นล่างเป็นคนเลว แม้คนเหล่านี้จะได้รับการศึกษาแล้ว แต่กลับเอาความรู้ที่มีไปส่งเสริมให้ตนประพฤติชั่ว⁴⁶ นอกจากชนชั้นนำเหล่านี้แล้ว แกนนำสำคัญในการวางแนวทางการศึกษาสมัยใหม่อย่าง สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาวชิรญาณวโรรส และสนั่น เทพหัสดิน ณ อยุธยา (ต่อมาเป็น เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี) ก็รับไม่ได้กับพฤติกรรมก้าวร้าวรุนแรง กลุ่มชนชั้นปกครองจึงกำลังผลิตสร้างความเป็นอื่นให้แก่คนชั้นล่างที่ต่ำลงไปกว่าตนว่าเป็น คนที่ยังชั่วและจำเป็นยิ่งที่จะต้องได้รับการตัดสันดาน พวกคนเหล่านี้จะต้องรู้จักการควบคุมตนเองไม่ให้ใช้ความรุนแรง⁴⁷ วารสารของกรมศึกษาธิการอย่าง *วิทยาทารย์* แบบเรียนของรัฐ เช่น *ธรรมจริยา* หรือหนังสือที่ขายโดยทั่วไปอย่าง

ในสมัยรัชกาลที่ 5 เห็นได้จากเรื่องราวชีวิตของลูกชาวสวนอย่าง เชย สุนทรพิพิธ (ต่อมาเป็น พระยาสุนทรพิพิธ) เด็กที่เติบโตมาจากครอบครัวชาวจีนที่มีกิจการค้าขายเล็กๆ อย่าง ยง เสฐียรโกเศศ (ต่อมาเป็น พระยาอนุমানราชธน) และบุตรพ่อค้าทางเรืออย่าง ฟอน (ต่อมาเป็น หลวงหาญสงคราม) (สุนทรพิพิธ, พระยา, 2515: 8-52; เสฐียรโกเศศ, พระยา, 2531: 1-19; หาญสงคราม, หลวง, 2512: 85-91) นอกจากนี้ บันทึกของเชย สุนทรพิพิธ บอกเล่าให้เห็นว่า บรรดาครูและข้าราชการระดับล่างก็นิยมในความรุนแรงเช่นกัน ดังที่เชยได้ชี้ให้เห็นถึงการกระแทกและทำร้ายร่างกายกันในเกมฟุตบอล (สุนทรพิพิธ, พระยา, 2515: 48-50)

⁴⁴ สุนันทา, 2530: 67; Wyatt, 1969: 225.

⁴⁵ Wyatt, 1969: 181-2.

⁴⁶ สาตรา, 2446: 155-6; เปื้อน, 2551: ก-ข.

⁴⁷ ปฐม, 2551: 164, 193; สนั่น, 2520: 136-7.

สมบัติผู้ดี ของหม่อมราชวงศ์เปี้ย ก็เน้นในประเด็นปัญหาดังกล่าว นอกจากนี้ ชนชั้นนำได้ส่งเสริมและใช้กีฬาและการออกกำลังกาย อาทิ มวย ว่า การฝึกกระบี่กระบอง และฟุตบอล ก็เพื่อช่วยลดปัญหาความก้าวร้าว⁴⁸

โครงการของรัฐในการสร้างความเป็นชายที่มีเหตุผลเป็นการผูกขาดความรู้แนงโดยรัฐ การศึกษาและกีฬาสมัยใหม่ได้มุ่งเพิ่มความแข็งแกร่งให้แก่สตรี อันที่จริงสืบมาจนสมัยรัชกาลที่ 5 ชนชั้นนำชายยังเน้นใช้การแต่งงานเป็นเครื่องผูกเครือข่ายทางการเมือง ดังนั้นบุคลิกภาพของสตรีจึงถูกฝึกฝนมาเพื่อรับใช้สังคมชายเป็นใหญ่ รัฐเน้นการอบรมสตรีในโรงเรียนเพื่อสร้างสตรีแบบชนชั้นสูง สตรีถูกฝึกฝนมาให้เป็นผู้รับใช้ปรนนิบัติสามี และเป็นแม่บ้านในยุคที่พลเมืองทั่วโลกเดินทางไปมาหาสู่กันทั่วโลก ผู้หญิงชั้นสูงถูกส่งเสริมให้เรียนภาษาอังกฤษกับครูต่างชาติเพื่อประดับสถานภาพและรับแขกต่างชาติ แม้ว่าสตรีชั้นสูงจะได้รับการศึกษา แต่พวกเขาก็ไม่ได้ถูกคาดหวังให้ไปทำงานนอกบ้าน⁴⁹ ในมุมมองของรัชกาลที่ 5 สมเด็จพระนางเจ้าเสาวภาผ่องศรี พระบรมราชินีนาถ และหม่อมเจ้ามารยาตกรัถยา ดิศกุล ต่างก็ทรงมองว่าครูตะวันตกสอนให้เด็กผู้หญิงชุกชน ไม่เรียบร้อย ทั้งสองพระองค์แรกทรงวิตกว่าการเรียนกับครูชาวตะวันตกจะส่งผลให้พระราชนัดดาที่มีนิสัยเหมือนผู้ชาย⁵⁰ ด้วยมุมมองดังกล่าว เด็กผู้หญิงชนชั้นสูงจึงถูกส่งเสริมและเลือกเล่นโครเกต์และเทนนิส เกมทั้งสองไม่มีการปะทะสัมผัสตัวระหว่างผู้เล่น กีฬาเหล่านี้จึงเล่นกันทั้งคนชั้นนำหญิงและชาย เพื่อสานสัมพันธ์ ขณะที่กิจกรรมการออกกำลังกายในโรงเรียนสำหรับสอนสตรีชั้นสูงและสามัญชนก็สะท้อนค่านิยมของชนชั้นนำที่มีต่อสตรีโดยทั่วไป เด็กผู้หญิงได้รับการฝึกหัดแถว กิจกรรมนี้เป็นการออกกำลังกายที่ไม่มีการปะทะทางร่างกาย จึงกล่าวได้ว่า นักเรียนสตรีสามัญชนที่มีจำนวนไม่มาก (เพราะครอบครัวไม่นิยมส่งมาเรียน) มีแนวโน้มที่จะอ่อนแออบบาง เพราะพวกเธอไม่ได้ถูกส่งเสริมให้บริหารและใช้ร่างกายอย่างแข็งขันเลย และเมื่อมีการออกกำลังกายก็ไม่เคยที่จะ

⁴⁸ ไพรดู่ ชาญ (2557) สำหรับการฝึกกระบี่กระบอง และฟุตบอล

⁴⁹ ไพรดู่ สุนันทา, 2530: 85; ยุพาภรณ์, 2530: 28; ชลิดาภรณ์, 2551: 50-2; สมิต, 2551: 115-6, 120-1; วรรณพร, 2548: 148-150; Barmé, 2002: 22-3, 28.

⁴⁹ ไพรดู่ ยุพาภรณ์, 2530: 28, 35.

ได้รับการสนับสนุนให้เล่นหรือฝึกกันภายนอกกำแพงโรงเรียนเลย สตรีสามัญชนที่เข้าโรงเรียนจึงมีแนวโน้มที่จะบอบบางกว่ากลุ่มที่ไม่ได้เข้าเรียน ทั้งนี้เพราะสตรีที่ไม่ได้เรียนต้องตรากตรำทำนาทำสวน สรุปได้ว่า การศึกษาสมัยใหม่ของสตรีมีแนวโน้มผลิตผู้หญิงเป็นแม่ศรีเรือนผู้บอบบาง การใช้ความรุนแรงและพลกำลังจึงกลายเป็นภาระหน้าที่ของรัฐที่ผูกขาดโดยชนชั้นนายชาย

5. ประวัติศาสตร์ฟุตบอลสยาม

รายงานของสตริงเงอ (C.W.E. Stringer) ชาวสหราชอาณาจักร ได้บอกเล่าถึงรูปแบบ “การเล่นลูกบอล” ในเมืองน่านในปี ค.ศ. 1886 (หรือ พ.ศ. 2429) ในขณะนั้นกรุงเทพฯ ได้ควบคุมการบริหารราชการของน่านแล้วผ่านข้าหลวงแต่กรุงเทพฯ ให้เจ้านายของน่านถือยศตามเดิม⁵¹) ซึ่งจัดขึ้นในงานฉาปนกิจศพของชนชั้นปกครองชาวน่านที่บริเวณหน้าวังของเจ้าเมือง โดยมีสมาชิกชนชั้นปกครองได้ชมการแข่งขันด้วย สตริงเงอเขียนเล่าว่า

“ในวันที่ 2 นอกจากจะมีการแข่งขมมวยแล้ว ยังมีการเล่นเกมหนึ่ง ที่คล้ายคลึงกับฟุตบอล ลูกมะพร้าวที่ขโลมด้วยน้ำมันเป็นอย่างดีถูกโยนเข้าไปในกลุ่มชายหนุ่ม พวกเขาต่อสู้แย่งชิงเพื่อเข้าครอบครองลูกมะพร้าว และหากใครสามารถพาลูกหลบหลีกจนไปถึงจุดปลายสุดของสนามได้ ก็จะได้รับรางวัล”⁵²

⁵¹ ชาวลี, 2541: 184-7; เดช, 2548: 130-1; เดช, 2551: 6-7; Ongsakul, 2005: 180-191; Bunnag, 1977: 18, 106, 108, 269.

⁵² ผู้เขียนแปลตามต้นฉบับ ตามที่เขา กล่าวว่า “On the second day, in addition to boxing, a game was played which bore some resemblance to football. A large cocoa-nut well greased was thrown amongst a number of young men, who struggled to get possession of it, and one who managed to get away with it to the other end of the ground received a prize” (Stringer, 1888: 7)

การต่อสู้แย่งชิงลูกมะพร้าวและนำลูกไปสู่ปลายขอบของสนามย่อมหนีไม่พ้นการแข่งกันแสดงความรุนแรงที่ใช้เพื่อหยุดคู่ต่อสู้และความอดทนต่อแรงปะทะ ทั้งนี้สตรีจึงเฝ้ามองว่า การแข่งมวยในงานนี้ รวมถึงประเพณีอื่นๆ ในน่านมีความ “ป่าเถื่อน”⁵³ รูปแบบ “การเล่นลูกบอล” และแข่งชกมวยนี้สะท้อนให้เห็นว่า การใช้ความรุนแรงเป็นสิ่งที่ชอบธรรมในน่านยุคนั้น อย่างไรก็ตาม “เกมฟุตบอลของน่าน” มีรูปแบบคล้ายฟุตบอลอังกฤษบางประการคือ เล่นลูกบนพื้นได้ (ข้อนี้จึงต่างกับตะกร้อ⁵⁴) และการเลี้ยงลูกไปที่เส้นสุดขอบสนามก็คล้ายกับการยิงลูกข้ามเส้นเขตประตู แต่ในหลายพื้นที่ของสยามยังไม่ได้รังเกียจและรู้สึกละอายในการแสดงความก้าวร้าว วิธีการเล่นจึงผสมผสานมาตรฐานความรุนแรงอันเป็นที่นิยมของคนในท้องถิ่นนั้นๆ ด้วย นอกจากการเล่นลูกบอล (ลูกมะพร้าว) ที่น่านแล้ว การเล่นฟุตบอลแบบตะลุมบอนที่รุนแรงยังเห็นได้ในกรุงเทพฯ และธนบุรี ในช่วงต้นคริสต์ศตวรรษที่ 20⁵⁵

ปัจจัยหนึ่งที่ทำให้การใช้ความรุนแรงในการเล่นกีฬายังคงดำรงอยู่คือการรวมศูนย์อำนาจทางการเมืองและการใช้ความรุนแรงทางกายภาพโดยรัฐบาลกรุงเทพฯ ยังไม่มีประสิทธิภาพเพียงพอ การกบฏและอาชญากรรมที่เกี่ยวข้องกับการใช้ความรุนแรงในหลายภูมิภาคของสยามในช่วงปลายคริสต์ศตวรรษที่ 19 และต้นคริสต์ศตวรรษที่ 20 เป็นเครื่องบ่งชี้ถึงความด้อยประสิทธิภาพในการผูกขาดความรุนแรงของชนชั้นนำกรุงเทพฯ⁵⁶ อาจกล่าวได้ว่า ในกรณีของเมืองน่าน การที่ผู้นำท้องถิ่นร่วมสนับสนุนไพร่ของพวกเขาคือออกกำลังเพื่อแสดงความก้าวร้าวเป็นส่วนหนึ่งของการธำรงอำนาจในการใช้กำลังและความรุนแรงของมูลนายในท้องถิ่นที่ยังไม่ถูกผูกขาดโดยกรุงเทพฯ

⁵³ Stringer, 1888: 7.

⁵⁴ Reid, 1988: 6.

⁵⁵ ไพรดู่ ชาญ, 2557: 47-8.

⁵⁶ เดช, 2551; Johnston, 1980; Tanabe, 1984; Ramsay, 1979; Walker, 2014; Keyes, 1977.

ชนชั้นนำกรุงเทพฯ นอกจากจะได้รับแนวความคิดที่จะนำเอาฟุตบอลสมัยใหม่ มาฝึกควบคุมความรุนแรงให้แก่ชายสยามมาจากอังกฤษแล้ว ประสบการณ์ของ ชนชั้นนำในอาณานิคมของอังกฤษก็มีผลต่อการรับกีฬานี้เข้ามาสู่สยามด้วย ในปี ค.ศ. 1898 (พ.ศ. 2441) ระหว่างที่สนั่น เทพหัสดิน ณ อยุธยา เดินทาง กลับจากอังกฤษสู่สยาม เขาได้แวะดูงานการศึกษาที่ปัญจาบ ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของอาณานิคมอังกฤษ ระยะเวลากว่า 2 เดือนในปัญจาบ⁵⁷ เขาน่าจะได้ซึมซับ ประโยชน์จากการเล่นฟุตบอลไม่มากนักน้อย ที่นั่นการเล่นฟุตบอลช่วยประสาน ความสัมพันธ์ระหว่างผู้ปกครองกับผู้อยู่ใต้ปกครองได้เป็นอย่างดี ชาวปัญจาบ ผู้เป็นข้าราชการของอังกฤษไม่ได้อึดฝักเป็นปฏิปักษ์กับอังกฤษทั้งในระบบราชการ และในสนามฟุตบอล ความรู้สึกในสนามที่เป็นมิตรนี้ต่างออกไปจากการเล่น ฟุตบอลระหว่างชาวอังกฤษกับชาวพื้นเมืองในเบงกอลและพม่า ในพื้นที่ อาณานิคมทั้งสองนี้ ชาวพื้นเมืองแสดงความเป็นปฏิปักษ์ต่ออังกฤษผ่านการเล่น ฟุตบอล ทั้งชาวเบงกอลและพม่าพยายามเอาชนะคนอังกฤษในเกมฟุตบอล ซึ่งเป็นกีฬาของชาวผู้ดีเอง⁵⁸ ทศนคติที่ดีต่อเกมฟุตบอลในปัญจาบน่าจะส่งผล ให้สนั่นตัดสินใจเลือกนำเกมนี้มาช่วยสมานความสัมพันธ์ระหว่างรัฐบาล กรุงเทพฯ กับคนในดินแดนสยามที่ยังไม่สยบยอมต่ออำนาจรวมศูนย์เท่าไรนัก ในรายงานการศึกษาของสนั่น ซึ่งเขียนขึ้นเพื่อทูลเกล้าฯ ถวายรัชกาลที่ 5 สนั่นเล่าว่า โรงเรียนในอินเดียต่างก็ให้เด็กนักเรียนเล่นฟุตบอล รวมถึงจัดให้มีการแข่งฟุตบอลระหว่างโรงเรียนประจำปี สนั่นเลียนแบบการเล่นฟุตบอล ในปัญจาบและออกแบบมาเพื่อตอบสนองต่อความจำเป็นในสังคมสยาม สนั่น นำเสนอฟุตบอลเพื่อฝึกความเป็นชายที่มีวินัย ไม่รุนแรง และเคารพกฎระเบียบ ที่วางไว้โดยชนชั้นนำ

⁵⁷ สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ. มร.5 ศ./4 เอกสารกรมราชเลขาธิการ รัชกาลที่ 5 กระทรวง ศึกษาธิการ กระทรวงศึกษาธิการ เรื่องรายงานนายสนั่นตรวจการศึกษาในประเทศอินเดีย ร.ศ. 117 (พ.ศ. 2441) [2441:23-4].

⁵⁸ Dimeo, 2002: 79-85; Majumdar and Bandyopadhyay, 2005; Marshall, 2003: 23-30.

ในปี ค.ศ. 1901 (พ.ศ. 2444) รัฐบาลกรุงเทพฯ พยายามฝึกให้นักเรียน มีความรู้สึกรักและผูกพันกับโรงเรียน ซึ่งเป็นชุมชนเสมือนของชาติผ่านการ เล่น และเชียร์ฟุตบอล การแข่งขันระหว่างโรงเรียนอันเป็นหน่วยทางสังคมใหม่ จำต้องอยู่ภายใต้กฎกติกาที่ไม่อนุญาตให้ใช้ความรุนแรงอีกต่อไป⁵⁹ อันที่จริง โครงการนี้ก็ไม่ได้ราบรื่นตามที่งานของ ชาญ (2557)⁶⁰ ได้อ้างอิง จากรายงาน การแข่งขันฟุตบอลชิงโล่ของกรมศึกษาธิการประจำปี ค.ศ. 1901 รายงานของ กรมศึกษาธิการฉบับนี้ไม่ได้ลงรายละเอียดเกี่ยวกับความรุนแรง หลักฐานเพิ่มเติม จากหนังสือพิมพ์บางกอก ไทมส์ ได้ชี้ให้เห็นว่า ความรุนแรงในการแข่งขันฟุตบอล ระหว่างนักเรียนชิงโล่ของกรมศึกษาธิการนั้นปะทุขึ้นมาอย่างควบคุมไม่ได้ อย่างไรก็ตาม กรมศึกษาธิการยังหวังว่าการแข่งขันฟุตบอลจะต้องดำเนินต่อไป เพื่อการบรรลุวัตถุประสงค์ในการฝึกให้นักเรียนเคารพกฎ ท่ามกลางเสียงคัดค้าน ของพ่อแม่ผู้ปกครองถึงอันตรายจากการเล่นฟุตบอล⁶¹ ดังนั้น กรมศึกษาธิการ จึงหลีกเลี่ยงที่จะตีพิมพ์เรื่องการทะเลาะวิวาทถึงขั้นแทงกันของนักฟุตบอล ในหนังสือพิมพ์บางกอก ไทมส์ รายงานเกมระหว่างโรงเรียนแผนที่กับล่อมวิทยา ในรอบแปดทีมว่า

“การเล่นตอนต้นก็เป็นการเล่นสนุก โดยเหตุฟุตบอลนั้นแย่งชิงกัน เปนที่สนุกนี้ ครั้นพายุหลังเมื่อจะตรงเกรี้ยวแย่งลูกฟุตบอลซึ่งจะเอาแพ้ ชนะกันนั้นความหาเปนเล่นกันโดยสนุกๆ ไม่ ฝ่ายหนึ่งมีโทษที่จะไม่พอใจ เอาผิดแทงนายจ้างนักเรียนวัดเซตุพล (หรือล่อมวิทยา – ผู้เขียน) ถูกที่แขนแห่งหนึ่งโลหิตไหล ข้าตีที่ศีรษะอีกแผลหนึ่ง เดชะบุญไม่ฉกรรจ์ คราวนี้ และเปนการกาหลไม่รู้ว่าใครต่อใครยุ่งใหญ่ เหมือนจะไม่เปน

⁵⁹ สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ. มร.5 ศ./2 เอกสารกรมราชเลขาธิการ รัชกาลที่ 5 กระทรวง ศึกษาธิการ เรื่องรายงานตรวจการศึกษาที่ประเทศอินเดียของสนั่น [2442: 23-4]; สนั่น, 2445: 58-9.

⁶⁰ ชาญ, 2557: 54.

⁶¹ วิโรจน์, 2550: 16-17.

การสูญเสียแล้วเป็นการทุบตีกัน ขณะนักเรียนทั้งสองฝ่ายเป็นการวิวาทกันนั้นต้องราเลิกันเอง เพราะนักเรียนกลุ่มมวิทยานันเดกล็กมาก”⁶²

รายงานการแข่งขันเกมดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่า การพยายามเอาแพ้ชนะกันตามกฎก็สามารถพัฒนาเป็นความรุนแรงขึ้นมาได้ การปะทะด้วยร่างกายระหว่างแย่งลูกบอลกลายเป็นหัวใจในการแข่งขัน ผู้เล่นหันมาแข่งกันว่าใครจะเหนือกว่ากันในมิติของความเป็นชายที่แข็งแกร่งก้าวร้าว ผู้เล่นเลิกสนใจที่จะแย่งลูกบอล เพื่อยิงหรือป้องกันประตูอันจะนำไปสู่การเข้ารอบรองชนะเลิศ นอกจากนี้ แม้ว่าความเป็นพวกเดียวกันของนักเรียนในโรงเรียนหนึ่ง ๆ ที่เกิดขึ้นในเกมฟุตบอล สามารถช่วยลดความรุนแรงระหว่างชายผู้เป็นสมาชิกของโรงเรียนเดียวกันได้⁶³ แต่ความรุนแรงระหว่างชายต่างโรงเรียนยังเป็นปัญหาที่รัฐยังต้องใช้ความพยายามอย่างหนัก ทั้งนี้ด้วยเหตุว่า สำหรับนักเรียนหลายคนแล้วความเป็นชายผู้มีระเบียบตามแบบของรัฐไม่ได้เป็นความเป็นชายที่น่าปรารถนาเพียงรูปแบบเดียว โดยพวกเขาายังแสดงความเป็นชายที่ก้าวร้าวในหลายๆ โอกาสของการปฏิสัมพันธ์ทางสังคม

การควบคุมดูแลจากเจ้าหน้าที่รัฐ เช่น จากกรรมการ ผู้กำกับเส้น มีส่วนทำให้ผู้เล่นระวังที่จะระงับความรุนแรงของตน นอกจากนี้ การที่ชายผู้ไม่ได้มาจากชนชั้นนำได้เล่นฟุตบอลกับพวกชนชั้นนำหรือคนตะวันตก มีส่วนสำคัญที่ช่วยให้ฝ่ายแรกรู้สึกว่าจะต้องควบคุมพฤติกรรมก้าวร้าวของตนและประพฤติดตนให้ศิวิไลซ์ การควบคุมนี้เกิดขึ้นจากตัวของชายผู้ไม่ได้มาจากชนชั้นนำเอง พวกเขาไม่อยากจะเป็นที่อับอายต่อสายตาของผู้ที่มีความศิวิไลซ์กว่า แรงกดดันควบคุมทางสังคมมีส่วนช่วยให้นักฟุตบอลที่ไม่ได้สังกัดชนชั้นปกครองพยายามที่จะหลีกเลี่ยงการใช้ความรุนแรงได้ในหลายครั้ง จากหลักฐานในรายงานของ

⁶² Bangkok Times, 26 December 1901: 5.

⁶³ ความรุนแรงระหว่างนักเรียนในโรงเรียนหนึ่ง ๆ เห็นได้จากการเล่นฟุตบอลแบบตะลุมบอนในโรงเรียนทั้งในกรุงเทพฯ และธนบุรี (ชาญ, 2557: 47-8)

กรมศึกษาธิการและหนังสือพิมพ์บางกอก ไทมส์ ซึ่งให้เห็นว่า ในช่วงครึ่งหลังของคริสต์ทศวรรษ 1900 ความรุนแรงครั้งใหญ่ๆ ไม่ได้เกิดในสนามอีก นอกจากผลจากการควบคุมทางสังคมดังกล่าวจะช่วยให้เด็กฟุตบอลเล่นกันอย่างสุภาพมากขึ้นแล้ว ตัวผู้เล่นและกองเชียร์เองก็มีพฤติกรรมที่ศิวิไลซ์เพิ่มมากขึ้นด้วย ทั้งนี้เห็นได้จากการที่ผู้เล่นและผู้ชมนิยมชมชอบผู้เล่นที่มีความสามารถ ขณะเดียวกันก็ปฏิเสธไม่ได้เลยว่าทั้งสองกลุ่มนี้ยังมีความสนุกสนานจากการใช้กำลังในการปะทะทางร่างกายอยู่ อัตลักษณ์ความเป็นชายของพวกเขาสามารถเปลี่ยนแปลงจากศิวิไลซ์ไปสู่ความก้าวร้าวได้ หากสถานการณ์ในเกมฟุตบอลเกมหนึ่งได้แปรผันไป

ในปี ค.ศ. 1910 (พ.ศ. 2453) เกมระหว่างโรงเรียนราชบูรณะกับโรงเรียนอนงค์ ในครั้งแรก ฝ่ายแรกเล่นได้เหนือกว่าอย่างเห็นได้ชัดและขึ้นนำได้สองประตู ในรายงานกล่าวไว้ว่า “ลูกบอลไปหลุกหลิกอยู่ที่หน้าโกล์อนงค์ กองกลางและกองหน้าของอนงค์สดีล่อยถอยมาช่วยหาทันไม่ มั่วยีนดลิ่งเสีย ปีกซ้ายของราชบูรณะจึงยิงโกล์ได้อีกโกล์หนึ่ง” ในครั้งหลัง ผู้จตุรายนฉบับที่กัไว้ว่า “ตอนนีผู้ดูทั้งหลายรู้สีกว่าเชิงเล่นทั้ง ๒ ฝ่ายค่อนข้างไม่ตี มีโทษะเกิดขึ้นบ้างด้วยกันทั้งคู่ ดูเปนน่าหนักใจของผู้ตัดสิน...เหตุนั้นเปนด้วยอนงค์รู้สีกอวายว่าแพ้ ถึง ๒ โกล์จึงเล่นแกมโทษะ ฝ่ายราชบูรณะก็อดไม่ได่ ยังไม่ใช่นักเลงเต็มตัวทั้งชนะเขาแล้วถึง ๒ โกล์อย่างนั้นก็ยังโกรธตอบเขาไปบ้าง ในพักนี้ได้ยินแต่เสียงนกหวีดเป่าเตะกินเปล่าตืดๆ กันไปทีเดียว” อย่างไรก็ตาม ในเกมนี้ทั้งผู้เล่นและคนดูมีอารมณ์ร่วมที่สนุกกับการเล่นอย่างศิวิไลซ์ด้วยเช่นกัน ดังรายงานที่กล่าวไว้ว่า

“ผู้เล่นที่เล่นดี คือ ทั้งกล้าหาญ ทั้งคล่องแคล่ว และทั้งเล่นเรียบร้อย นายกองชมเชยก็มี คือ นายซุบ ปีกขวาของอนงค์นั้นคนหนึ่ง ตามที่สังเกตดู เห็นนายซุบเล่นโดยมุ่งหมายจะเข้าแย่งเอาแต่ฟุตบอลไป มิได้คิดที่จะทำให้ใครเจ็บปวด ถึงจะถูกโดนล้มคว่ำไปก็ดี ถูกแย่งข้างหลัง

ถูกเตะตันท่า และเขาก็ดี นายซุบหาได้แสดงว่าโกรธหรือกลัวผู้นั้นไม่
ยังเล่นแข็งแรงเปนนปรกติที่อยู่ตลอดเวลา ตามบรรดาคนดูอดไม่ได้
ต่างพูดสรรเสริญความสามารถ และอัยยาศรัยใจคอนายซุบว่า เขาเป็น
นักเลงฟุตบอลแท้คนหนึ่ง”⁶⁴

ความสนุกสนานของผู้ชมที่มีต่อการเล่นอย่างคิวิไลซ์อาจเปลี่ยนแปลงไปสู่
ความบันเทิงและสนใจในการดูความก้าวร้าวของผู้เล่นได้ ผู้จัดบันทึกการแข่งขัน
ได้บรรยายเกมระหว่างโรงเรียนมัธยมราชบูรณะกับประมกล่อมพิทยากรในปี
ค.ศ. 1909 (พ.ศ. 2452) ไว้ดังนี้ “ว่าด้วยจรรยา ทั้งสองฝ่ายได้เล่นโดยเรียบร้อย
แต่เมื่อจวนจะเลิกมีเสียงร้องมา แต่ข้างสนามบ้างว่า ‘โดนเข้าๆ’ เป็นธรรมดาที่
เล่นในที่เปิดเผย มีคนล้าส่อนเช่นนี้ คนเล่นทั้ง ๒ ฝ่าย เมื่อได้ยืนขายุ ออกจะ
ขัดเขาไม่ได้อยู่บ้าง แต่ยังมีสติห้ามเหตุและอันตรายไม่ให้เกิดได้จนตลอดเวลา”⁶⁵

ตัวอย่างเหล่านี้เองสะท้อนว่า แม้แนวโน้มความคิวิไลซ์จะเพิ่มขึ้น แต่นั่น
ไม่ได้หมายความว่าความคิวิไลซ์จะเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ เป็นเส้นตรง และอัตลักษณ์
ความเป็นชายของบุคคลคนหนึ่งก็ไม่จำเป็นจะต้องมีเพียงลักษณะใดเพียง
ลักษณะเดียว ความเป็นชายมีความไหลลื่นไปตามการปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้ที่
เข้าร่วมในเกม ๆ หนึ่งทุกคน งานศึกษาของชาญ (2557)⁶⁶ เคยได้ให้ตัวอย่างไว้
แล้วว่า การที่นักฟุตบอลจากโรงเรียนมหาดเล็กหลวงตั้งใจที่จะระบับความรุนแรง
ในเกมฟุตบอลที่พบกับทีมที่มีชื่อเสียงในรูปแบบการเล่นที่คิวิไลซ์อย่างโรงเรียน
ฝึกหัดอาจารย์ และทีมนักเรียนยุโรป พวกนักเรียนมหาดเล็กฯ ปรับวิธีการเล่น
ให้สุภาพและเอาชนะกันตามกฎ เพราะไม่อยากจะเป็นที่อับอายในสายตาของ
คนที่มีชื่อเสียงในเรื่องความสุภาพในการเล่น นอกจากนี้ หากพิจารณาการ
แข่งฟุตบอลสองครั้งระหว่างทีมจากโรงเรียนมหาดเล็กหลวงพบกับทีมรวม
ข้าราชการ จะพบว่าในเกมแรกเต็มไปด้วยความรุนแรงจนผู้เล่นทีมมหาดเล็ก

⁶⁴ “รายงานการแข่งขันฟุตบอลนักเรียน”, 2453: 759-762.

⁶⁵ “ข่าวการแข่งขันฟุตบอลนักเรียนสำหรับโล่ห์เงิน”, 2453: 36-38.

⁶⁶ ชาญ, 2557: 60-3.

คนหนึ่งน้ำดีไหล แต่เมื่อพวกเขาเล่นเกมที่สองต่อหน้าชาวตะวันตก พวกเขา กลับเน้นการเล่นตามกติกาด้วยทักษะเพื่ออวดชาวต่างประเทศผู้มาชม มากกว่า จะแสดงความเป็นชายผ่านความก้าวร้าว⁶⁷

หากไม่มองพัฒนาการของการสร้างความเป็นชาย จากความก้าวร้าวไปสู่ ความคิดริเริ่มอย่างเป็นเส้นตรง เราอาจสามารถทำความเข้าใจได้ดีขึ้นว่าเหตุใด นักฟุตบอลและแฟนบอลในยุคศักราชที่ 6 แม้จะมุ่งเน้นชื่นชมกันที่ความสามารถ แล้ว⁶⁸ แต่ก็ยังสามารถแสดงความรุนแรงออกมาได้หากมีสถานการณ์ที่กระตุ้น และก่อตัวให้ปะทุขึ้น

หากพิจารณาผ่านฟุตบอลแล้ว การสร้างความเป็นพวกเราในนามของ โรงเรียนมีพัฒนาการที่เข้มข้น การเชื่อมต่อของเครือข่ายอุปถัมภ์ผ่านโรงเรียน เป็นสิ่งที่เริ่มกระทำกันตั้งแต่เริ่มการศึกษามัธยมใหม่ การกำหนดค่าเล่าเรียน ที่แพงมากในโรงเรียนรัฐเพื่อกรองรับเฉพาะคนชั้นสูงและคหบดี ได้กีดกันบรรดา สามัญชนให้ออกไปเรียนโรงเรียนที่มีการลงทุนทรัพยากรรัฐน้อยกว่า การจำแนก ลำดับชั้นทางสังคมปรากฏกายอยู่ในโรงเรียนรัฐต่าง ๆ อย่างชัดเจน⁶⁹ การสร้าง สถานะทางสังคมผ่านการให้ความหมายแก่โรงเรียนของตนและของคนอื่น บ่มเพาะขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 5⁷⁰ ในรัชสมัยนี้ความขัดแย้งจากการแข่งขันฟุตบอล ระหว่างโรงเรียนแม้จะรุนแรงแต่ก็ไม่ได้มีลักษณะเป็นคู่แข่งกันแบบขาประจำ⁷¹

⁶⁷ ขาญ, 2557: 57, 59-60; สุนทรพิพิธ, พระยา, 2515: 48-9.

⁶⁸ ในช่วงปลายสมัยรัชกาลที่ 5 และต้นรัชกาลที่ 6 นักเรียนหลายคนภูมิใจที่ได้เล่นฟุตบอล กับผู้เล่นที่มีชื่อเสียงในขณะนั้น ฉายาต่าง ๆ ที่นักฟุตบอลที่มีชื่อเสียงได้รับก็สะท้อนให้เห็น ถึงการยกย่องเชิดชูผู้เล่นที่มีความสามารถ ฉายาของผู้เล่น อาทิ “นายกำแพงเมืองจีน” ซึ่งเป็นฉายาของผู้รักษาประตู “โหม่ง” อันเป็นฉายาของผู้เล่นคนหนึ่งเก่งในการเล่นลูก กลางอากาศ และ “ลอยโด่ง” ฉายาสำหรับผู้เล่นที่สามารถเตะลูกยาวได้แรงและดี (กายวิภาคบรรยาย, หลวง, 2507: 69; ครอบครองปฐนาวิน, 2515)

⁶⁹ ไพรดู่ สุนันทา, 2530: 215-220; สุนทรพิพิธ, พระยา, 2515: 67-94; Wyatt, 1969: 121, 233-375.

⁷⁰ ไพรดู่ สุนทรพิพิธ, พระยา, 2515.

⁷¹ ไพรดู่ สวัสดิ์, 2520.

ความรู้สึกแบบชาประจำมาพัฒนาเด่นชัดขึ้นในทศวรรษแรกของสมัยรัชกาลที่ 6 โรงเรียนคู่แค้นที่พัฒนาต่อเนื่องกว่าร้อยปีมาจนถึงปัจจุบันคือเทพศิรินทร์และสวนกุหลาบ ตลอดจนกรุงเทพคริสเตียนและอัสสัมชัญ การพัฒนากันขึ้นเป็นคู่แค้นนี้แนบแน่นกับการแข่งขันของกลุ่มสถานภาพและเศรษฐกิจในนามของโรงเรียนเก่าแก่และมีลำดับใกล้เคียงกัน

เอ็กเซล (F. K. Exell) ครูชาวอังกฤษบอกเล่าประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับฟุตบอลในสยาม ในช่วง 5 ปีสุดท้ายของรัชกาลที่ 6 เขากล่าวว่า “โรงเรียนหลายแห่งเป็นศัตรูที่เอาเป็นเอาตายกัน”⁷²

“ความเป็นอริกันระหว่างโรงเรียนเป็นเรื่องที่น่าขมขื่น และผมก็เสียใจที่จะต้องพูดว่าบรรดาบุคลากรของโรงเรียนที่รวมถึงชาวยุโรปก็สนับสนุนความเป็นปฏิปักษ์นี้ ชัยชนะจากการแข่งขันรังแต่จะทำให้เกียรติคุณที่ไร้สาระ เมื่อการเล่นฟุตบอลมาถึงเมื่อไร เทพศิรินทร์ก็เกลียดพวกสวนกุหลาบ และทั้งสองโรงเรียนนี้ก็ชิงชังกันยิ่งกว่าพวกโรงเรียนในเครือโรมันคาทอลิกของชาวฝรั่งเศส อย่างอัสสัมชัญ เซนต์คาเบรียล กับโรงเรียนคริสต์ของชาวอเมริกัน (กรุงเทพคริสเตียน – ผู้เขียน)”⁷³

อันที่จริงโรงเรียนสวนกุหลาบกับเทพศิรินทร์ เป็นสองโรงเรียนที่ได้รับเงินอุดหนุนจากรัฐมากกว่าแห่งอื่น ๆ⁷⁴ เอ็กเซลกล่าวว่า สวนกุหลาบเป็นโรงเรียนที่

⁷² เขากล่าวว่า “The schools were deadly rivals” (Exell, 1963: 23)

⁷³ เอ็กเซลบรรยายไว้ว่า “Inter-school rivalry was bitter and, I am sorry to say, was over encouraged by the staff, including the Europeans. The winning of a match was given an absurd prestige value. When it came to football, Debsirindr hated the guts of Suan Kularb and both hated even more the guts of the French Roman Catholic Colleges of Assumption and St. Gabriel and the American Christian College” (Exell, 1963: 43)

⁷⁴ Wyatt, 1969: 105-121, 140, 277-280, 285.

“ใหญ่ที่สุด”⁷⁵ ในการแข่งฟุตบอลนั้น สวนกุหลาบเอาชนะในการแข่งขันชิงโล่ของที่ปรึกษาของกรมศึกษาธิการติดกันถึง 5 ปี ระหว่างปี ค.ศ. 1911 ถึง 1915 (พ.ศ. 2454-2458) ขณะที่เทพศิรินทร์คว้าแชมป์ได้ในปี ค.ศ. 1916 (พ.ศ. 2459)⁷⁶ ดังนั้น การแข่งฟุตบอลของนักเรียนชายผู้ถือศักดิ์ศรีในความเป็นยอดของสถานศึกษาของตน จึงบ่มเพาะความเกลียดชังที่มีต่อโรงเรียนปฏิบัติเอ็กเซลกล่าวว่

“ทั้งหมดทั้งมวลผมสนุกสนานที่ได้ทำหน้าที่เป็นกรรมการ เว้นแต่เมื่อต้องตัดสินเกมการปะทะกันระหว่างสวนกุหลาบกับเทพศิรินทร์ ดูเหมือนว่าผมจะได้ตัดสินเกมคู่นี้เสมอ ในครั้งสุดท้ายทุกๆ อย่างก็ดูวอดวายและผมก็ไม่ได้ตัดสินคู่นี้อีกเลย ในเกมลีกที่สำคัญระหว่างสองทีมนี้ ผมไล่ผู้เล่นคนหนึ่งออกจากสนาม ความโกลาหลปะทุขึ้น ผู้ชมบุกเข้ามาในสนามและเจาะจงที่จะมาจู่โจมผม กองกำลังเจ้าหน้าที่ตำรวจชาวสยามรีบเคลื่อนมาให้ความช่วยเหลือแก่ผม และผมก็ได้รับการคุ้มกันจากพวกเขาเกือบตลอดทางกลับบ้าน”

ในเกมนี้เอ็กเซลเกือบจะต้องชักปืนที่พกติดตัวไว้เพื่อป้องกันตัวจากสถานการณ์ที่ระเบิดขึ้นจากความเกลียดชังของพวกนักเรียนนี้⁷⁷

⁷⁵ Exell, 1963: 21.

⁷⁶ ไพรดดู สวัสดิ์, 2520: 38.

⁷⁷ เอ็กเซลกล่าวไว้ดังนี้ “On the whole I enjoyed refereeing – except when it came to Suan Kularb versus Debsirindr. I always seemed to get those matches. There was a final occasion when everything went up in smoke and I never refereed one of their games again. In an important league match I sent a boy off the fields. Pandemonium broke out. The spectators invaded the pitch and me in particular. A posse of Siamese police tore my aid and I was given police protection most of the way home” (Exell, 1963: 47)

6. สรุปท้ายบท

กำเนิดและการพัฒนาการของฟุตบอลสมัยใหม่ในสยาม เกี่ยวพันไปกับประวัติศาสตร์ กิจกรรมของการออกกำลังกายที่มีมาในยุคสมัยก่อนหน้า กลไกของการออกกำลังกายที่เชื่อมโยงกับสังคม ตลอดจนมาตรฐานของสังคมที่มีต่อการใช้ความรุนแรงที่แตกต่างกันในแต่ละยุคสมัย ในสมัยก่อนยุครัฐชาติ การใช้ความรุนแรง (ทางกาย) ที่มีประสิทธิภาพของผู้ชายเป็นสิ่งที่ขาดไม่ได้ในสังคมที่ต้องการนักรบ ครั้นเมื่อสงครามระหว่างรัฐจักรพรรดิราชกับหัวเมืองบรรณาการลดลงในช่วงอาณานิคมและการก่อตัวขึ้นมาของรัฐชาติ การฝึกฝนความเป็นชายที่เน้นความรุนแรงทางกายจึงจำเป็นน้อยลง เมื่อชนชั้นนำกรุงเทพฯ พยายามสถาปนารัฐชาติที่มีอาณาเขตแน่นอน ตลอดจนต้องการผูกขาดการใช้ความรุนแรงโดยรัฐ ฟุตบอล (และกีฬาสมัยใหม่อื่นๆ) ถูกนำเข้าและออกแบบส่งเสริมให้เล่นกันในนามของ “การออกกำลังกาย” ทั้งนี้เพื่อฝึกให้พวกชายชาวสยามได้รู้จักระงับการใช้ความรุนแรง และมีความละเอียดอ่อนต่อพฤติกรรมที่ก้าวร้าว ไร้ระเบียบในสังคม

เยาวชนและเส้นทางสู่ อาชีพนักฟุตบอล

พงศกร สงวนศักดิ์

1. บทนำ

การสนับสนุนให้ชาวสยามเล่นฟุตบอลอย่างจริงจังเริ่มขึ้นในช่วง พ.ศ. 2444 เมื่อกระทรวงธรรมการหรือกระทรวงศึกษาธิการได้จัดการแข่งขันแบบแพ้คัดออกเพื่อชิงชัยกันระหว่างโรงเรียนชั้นนำในจังหวัดกรุงเทพฯ และธนบุรี การเล่นกีฬาฟุตบอลเป็นเครื่องมือสำคัญที่รัฐใช้สร้างสุขพละนามัยที่ศิวิไลซ์ให้แก่พลเมืองของประเทศสยาม (ชาญ พนารัตน์, 2557: 44-55) ในบริบทของการสร้างรัฐชาติสยามยุคอาณานิคม การแข่งขันฟุตบอลกลายเป็นพื้นที่ที่แสดงออกถึงควมมีอารยธรรม ความเป็นชาติ การจัดการแข่งขันระหว่างชาวสยามกับชาติยุโรป และการเดินทางไปแข่งขันที่ต่างประเทศ ล้วนแต่ถูกให้ความสำคัญในฐานะที่เป็นการแสดงออกและสถาปนาตัวตนของสยาม (วิริยูท ศรีสุวรรณกิจ, 2549: 112-121) ในสมัยรัชกาลที่ 6 (พ.ศ. 2453-2468) นอกจากรัฐจะใช้ฟุตบอลในการสร้างความศิวิไลซ์แล้ว ฟุตบอลยังถูกใช้ในการสร้าง “ความเป็นชาติ” และ “ความเป็นชาย” รัฐสยามสมัยใหม่เริ่มใส่ใจกับร่างกายของสามัญชนมากขึ้น ชายชาวสยามจึงต้องแข็งแรง ไม่อ่อนแอป่วยเปื่อย ขี้โรค

facebook.com/CRUT

TICKET BOOTH

สำนึกสุขภาพพลานามัยของผู้ชายไม่สามารถแยกออกจากความมั่นคงของชาติได้ ฟุตบอลคือกีฬาที่รัฐสมบูรณาญาสิทธิราชย์เลือกจะส่งเสริม โดยเฉพาะใน “กลุ่มนายใน”¹ ที่รัชกาลที่ 6 ทรงเห็นว่าฟุตบอลคือกีฬาที่เล่นกันเป็นทีม ซึ่งนอกจากจะช่วยให้อารมณ์ร่างกายแข็งแรงแล้ว ยังช่วยส่งเสริมสายสัมพันธ์อันมิตร และความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันในหมู่ผู้ชายด้วย การจัดตั้งทีมฟุตบอลทำแข่งขัน กับทีมของอังกฤษในรัชสมัยของพระองค์ ในเวลาต่อมานำไปสู่การก่อตั้ง “คณะฟุตบอลสำหรับชาติสยาม” และ “สมาคมฟุตบอลแห่งประเทศไทย” ภายใต้ พระบรมราชูปถัมภ์ (ชานันท์ ยอดหงส์, 2558: 142-147) กล่าวได้ว่า เป็น เวลานานมากกว่าศตวรรษ ฟุตบอลคือกีฬาสมัยใหม่ที่กลายเป็นเครื่องมือสำคัญ ที่ถูกนำมาใช้เพื่อสร้างชาติ² สร้างวินัย และเสริมความแข็งแกร่งให้กับพลเมือง ผ่านหลักสูตรสถาบันการศึกษาและการจัดรายการแข่งขันฟุตบอล

หลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 กีฬาและฟุตบอลยังคง ได้รับความสำคัญและถูกรัฐใช้เป็นกลไกในการสร้างวินัย สร้างชาติ หรือพลเมือง ของชาติ (โดยเฉพาะที่เป็นปฏิบัติการผ่านสถาบันการศึกษา) นับจากทศวรรษ 2500 ฟุตบอลเริ่มขยายตัวออกสู่สังคมไทยในวงกว้าง ควบคู่ไปกับการขยายตัว ของการศึกษาภาคบังคับและสถาบันการศึกษาระดับมหาวิทยาลัย พระบาท สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในพระบรมโกศ (รัชกาลที่ 9) ได้ทรงสนับสนุนการจัดการ แข่งขันกีฬาฟุตบอลอย่างจริงจัง เช่น การจัดแข่งขันฟุตบอลชิงถ้วยพระราชทาน คิงส์คัพ ที่เริ่มมีขึ้นในปี พ.ศ. 2511 และการจัดการแข่งขันฟุตบอลด้วย พระราชทานตามภูมิภาคต่างๆ (คม ชัด ลึก, 17 ตุลาคม 2559)

¹ ข้าราชการบริพารมหาดเล็กรับใช้ส่วนพระองค์ที่เป็นผู้ชาย (ชานันท์ ยอดหงส์, 2558)

² ชาติ ในที่นี้หมายถึง ชุมชนจินตกรรม (imagined community) ที่ประกอบสร้างขึ้นมาจากการที่ผู้คนมีจินตนาการร่วมกันเกี่ยวกับดินแดน ประวัติศาสตร์ และสำนึกต่างๆ อันปรากฏ ผ่านการใช้ “สัญลักษณ์” ร่วมกัน เช่น ธงชาติ เพลงชาติ และในที่นี้คือ ทีมชาติฟุตบอล เป็นต้น ในแง่นี้ ฟุตบอลนอกจากจะใช้สร้างวินัยและความศรัทธาผ่านร่างกายของพลเมืองแล้ว อีกด้านหนึ่งคือ กระบวนการสำคัญที่นำไปสู่การสร้างชุมชนจินตกรรมผ่านทีมฟุตบอลสยาม อันเป็นตัวแทนของ “ชาติ” หรือประเทศชาติในการแข่งขันกับทีมฟุตบอลของอังกฤษที่อยู่ ในสยามยุคอาณานิคม เป็นต้น

หลังทศวรรษ 2500 วงการฟุตบอลไทยก่อตัวสร้างกระแสความนิยมไปพร้อมๆ กับการพัฒนาด้านการสื่อสารมวลชนและกิจการโทรคมนาคมในสังคมไทย ธุรกิจสื่อด้านกีฬาเริ่มผลิตข่าวรายงานความเคลื่อนไหวของฟุตบอลต่างประเทศ เริ่มจากหนังสือพิมพ์ ก่อนจะพัฒนามาสู่สื่อโทรทัศน์ ซึ่งปัจจุบันกลายเป็นสื่อสมัยใหม่ที่เป็นกลไกสำคัญที่ผลักดัน ชับเคลื่อนกีฬาฟุตบอลให้กลายเป็น “อุตสาหกรรมกีฬา” ที่เชื่อมโยงท้องถิ่นกับชาติ และความเป็นไปในระดับโลก ว่ากันว่า การแพร่ภาพออกอากาศการแข่งขันฟุตบอลต่างประเทศในสังคมไทยเกิดขึ้นครั้งแรกในปี พ.ศ. 2509 เป็นการแข่งขันนัดชิงชนะเลิศฟุตบอลโลกระหว่างอังกฤษกับเยอรมัน (เนตรนภา ประกอบกิจ, 2545: 94) การถ่ายทอดเกมการแข่งขันนั้น นับเป็นครั้งแรกที่แฟนบอลไทยโดยเฉพาะในต่างจังหวัดได้สัมผัสกับกีฬาฟุตบอลในรูปแบบใหม่

สำหรับหลายคน ฟุตบอลกลายเป็นแรงบันดาลใจ เป็นสิ่งที่พวกเขาใฝ่ฝันอยากสัมผัส อยากมีประสบการณ์ร่วม ดังตัวอย่างเรื่องราวของวิทยา เลหากุล (อดีตนักฟุตบอลทีมชาติ โค้ชสโมสรฟุตบอลชลบุรี เอฟซี) เด็กบ้านนอกจากเมืองลำพูน เกิดในปี พ.ศ. 2497 ในครอบครัวพี่น้อง 14 คน เขาเล่าว่า เริ่มรู้จักกีฬาฟุตบอลผ่านสื่อโทรทัศน์ที่เริ่มมีการนำเทปบันทึกการแข่งขันจากต่างประเทศมาฉายให้ดูกัน บ่อยครั้งต้องวิ่งไปกลับหลายสิบกิโล เพียงเพื่อต้องการดูรายการโทรทัศน์ที่นำเทปบันทึกภาพการแข่งขันฟุตบอลของลีกอังกฤษมาฉายความเก่งกาจของนักเตะฝรั่งทั้งหลายกลายเป็นสิ่งที่ตราตรึงใจและเป็นแรงบันดาลใจสำคัญให้เขามุ่งมั่นฝึกซ้อมอย่างหนัก จนกระทั่งสามารถผลักดันตัวเองให้ได้เป็นนักเตะไทยคนแรกที่ได้ไปค้าแข้งในเยอรมันตะวันตก (อาร์ท หิมะ ณ แอนฟิลด์ (นามแฝง), 13 พฤศจิกายน 2553) เป็นนักเตะทีมชาติไทย เป็นโค้ชสโมสรฟุตบอลในญี่ปุ่น และเป็นหัวหน้าฝ่ายเทคนิคของสมาคมกีฬาฟุตบอลแห่งประเทศไทยฯ ในปัจจุบัน แน่นอนว่า สำหรับเด็กไทยในต่างจังหวัด แม้แต่ในปัจจุบัน การจะก้าวสู่การเป็นนักเตะอาชีพแบบที่วิทยา

ทำได้นั้น ไม่ใช่เรื่องง่าย นอกจากช่องทางทางสังคม โอกาส ยังจำเป็นต้องมีทั้งแรงบันดาลใจและการฝึกฝนอย่างเอาเป็นเอาตาย จึงจะไปได้ถึงฝันเฉกเช่นวิทยา เล่าหลุย

ราว ๆ 1 ทศวรรษก่อนหน้านี้ที่จะเกิดรายการแข่งขันฟุตบอลอาชีพ “ไทยพรีเมียร์ลีก” (ในปี พ.ศ. 2552) กล่าวได้ว่า วงการฟุตบอลไทยยังไม่สามารถยกระดับความเป็นกีฬาสีอย่างเต็มรูปแบบและกระแสความนิยมยังคงอยู่ในแวดวงจำกัดเฉพาะกลุ่มแฟนบอลชายในเมืองใหญ่ หรือยังคงเป็น “ฟุตบอลในเมืองหลวง” มีการเริ่มต้นจัดรายการแข่งขันฟุตบอลที่อาจจะเรียกได้ว่า “กึ่งอาชีพ” ที่เรียกว่า “จอห์นนี่ วอล์กเกอร์ ไทยแลนด์ ซอกเกอร์ ลีก (Johnny Walker’s Thailand Soccer League)” ขึ้นในปี พ.ศ. 2539 แต่สโมสรฟุตบอลที่เข้าร่วมแข่งขันทั้ง 18 ทีม ล้วนตั้งอยู่ในกรุงเทพฯ แยกเป็นสโมสรขององค์กรภาครัฐจำนวน 4 ทีม องค์กรรัฐวิสาหกิจจำนวน 4 ทีม และองค์กรภาคเอกชนจำนวน 10 ทีม ขณะที่สโมสรฟุตบอลต่างจังหวัดแยกออกไปจัดการแข่งขันต่างหาก ซึ่งทำให้กระแสความนิยมและธุรกิจการกีฬาไม่ประสบความสำเร็จอย่างที่คาดหวังนัก (สายชล ปัญญชิต, 2559) โดยเฉพาะความเป็นอาชีพของนักฟุตบอล ที่กล่าวได้ว่ายังไม่ได้พัฒนาขึ้นอย่างเป็นระบบ เส้นทางการเข้าสู่อาชีพนักฟุตบอลยังเล็กและแคบ ส่วนใหญ่ยังอาศัยช่องทางผ่านการเป็นนักเตะตัวแทนโรงเรียน (ซึ่งส่วนใหญ่เป็นโรงเรียนกีฬา หรือโรงเรียนดัดไม่กีโรงเรียน) ตัวแทนจังหวัด ระดับภาค เพื่อที่จะได้โอกาสขึ้นมาเล่นฟุตบอลอาชีพและติดทีมชาติ ปัญหาการพัฒนาสู่การเป็นอุตสาหกรรมกีฬาสีฟุตบอยังทำให้รายได้ของนักฟุตบอลยังน้อย การเล่นฟุตบอลอาชีพอย่างเดียวไม่เพียงพอต่อการเลี้ยงชีพ นักฟุตบอลในยุคก่อน “ไทยลีก” จึงมักจะต้องทำงานประจำควบคู่ไปด้วย ไม่ว่าจะเป็นหน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจ หรือบริษัทเอกชน ซึ่งก็คือทีมสโมสรฟุตบอลที่พวกเขาสังกัดนั่นเอง ในแง่หนึ่งวงการฟุตบอลไทยก่อนปี พ.ศ. 2552 จึงยังเป็นไปในลักษณะ “กึ่งอาชีพ” หรือจะเรียกว่าเป็นแบบ “รัฐหรือทุนอุปถัมภ์” ก็ว่าได้

2. ไทยพรีเมียร์ลีก จุดเปลี่ยนฟุตบอลอาชีพในสังคมไทย

การเปลี่ยนแปลงครั้งสำคัญของการพัฒนาการสู่ความเป็นอาชีพของวงการฟุตบอลไทย เกิดขึ้นในปี พ.ศ. 2552 เมื่อสมาพันธ์ฟุตบอลแห่งเอเชีย (AFC) ออกระเบียบว่าด้วย ความเป็นสโมสรฟุตบอลอาชีพอย่างสมบูรณ์แบบและนำมากำกับใช้กับการจัดการแข่งขันของฟุตบอลอาชีพในประเทศสมาชิก เป็นผลให้สมาคมฟุตบอลแห่งประเทศไทยฯ ซึ่งเป็นสมาชิกของฟีฟ่า (FIFA) ตั้งแต่เกือบราวๆ 100 ปีที่แล้ว ต้องดำเนินการจัดตั้งบริษัท ไทยพรีเมียร์ลีก จำกัด ขึ้นเพื่อทำหน้าที่ในการจัดการแข่งขันฟุตบอลลีกภายในประเทศอย่างเป็นระบบ มีมาตรฐาน ทีมสโมสรต่างๆ ในไทยลีก (คือสโมสรในไทยพรีเมียร์ลีก ดิวิชั่น 1) ต้องจัดตั้งในรูปนิติบุคคล (บริษัท) เพื่อดำเนินการบริหารสโมสร (บริษัท ไทยพรีเมียร์ลีก จำกัด, 2552) ส่งผลให้มีการลงทุน การตื่นตัวในเชิงธุรกิจสื่อ ด้านกีฬา ทำให้วงการฟุตบอลไทยกลายเป็นอุตสาหกรรมอาชีพที่เริ่มประสบความสำเร็จ เกิดกระแสความนิยมที่แพร่หลายออกไปยังส่วนภูมิภาคทั่วประเทศมากขึ้น ปัจจุบัน อุตสาหกรรมฟุตบอลไทยเติบโตขึ้นอย่างมาก จากสถิติฤดูกาล 2557 เฉพาะไทยพรีเมียร์ลีก มีคนเข้าชมการแข่งขันในสนามถึง 1.91 ล้านคน ชายตัวเข้าชมได้กว่า 164.54 ล้านบาท ส่วนยามาฮ่าลีกวันมีคนเข้าชมการแข่งขันในสนาม 7.8 แสนคน ชายตัวเข้าชมได้กว่า 49.55 ล้านบาท (ไทยพับลิก้า, 5 กันยายน 2558) ทั้งนี้ยังไม่รวมแฟนบอลที่ติดตามชมเชียร์อยู่ “ทางบ้าน” ผ่านรายการถ่ายทอดสดทางโทรทัศน์ ซึ่งโดยประมาณไม่น่าจะต่ำกว่าเท่าตัวของจำนวนผู้ชมในสนาม หรือราวๆ 2-3 ล้านคน เป็นอย่างน้อย

ปรากฏการณ์ความนิยมฟุตบอลไทยดังกล่าว สะท้อนให้เห็นว่า ฟุตบอลจากที่เคยเป็นกลไกของรัฐในการสร้างชาติและความศิวิไลซ์ได้ค่อยๆ คลี่คลายมาสู่การเป็นธุรกิจการกีฬาของมวลชน เป็นวัฒนธรรมของประชาชนและธุรกิจภาคเอกชนที่ผู้คนสามารถเข้าไปมีส่วนร่วมได้อย่างแท้จริง กล่าวได้ว่ากระบวนการดังกล่าวเกิดขึ้นภายใต้สถานการณ์เดียวกันกับที่สังคมเศรษฐกิจไทยได้ถูกผนวก

เข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของระบบเศรษฐกิจแนวเสรีนิยมใหม่ (neo-liberalism) ซึ่งมุ่งเน้นการแข่งขันของกลไกตลาดและการแปรรูปทุกสิ่ง โดยเฉพาะกิจการต่างๆ ที่เคยดำเนินการโดยรัฐให้กลายเป็นของเอกชน (privatization) เป็นสินค้าที่ตอบสนองให้บริการต่อปัจเจกชน

การเปลี่ยนแปลงของวงการฟุตบอลไทยดังกล่าว เกิดขึ้นในบริบทของการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคม โดยเฉพาะในภาคชนบทของไทยในช่วง 20 ปีที่ผ่านมา (พ.ศ. 2540-2559) ที่การทำการเกษตรกรรมของครอบครัวชาวชนบทเล็กลง และกลายมาเป็นส่วนหนึ่งของระบบการเกษตรเชิงพาณิชย์ที่เข้มข้นและเกี่ยวโยงกับตลาดมากขึ้น การเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างดังกล่าวส่งผลสำคัญอยู่ 2 ประการ คือ (1) แรงงานรุ่นใหม่ในชนบทจำนวนมากอพยพเข้าหาแหล่งงานในภาคการผลิตอื่นๆ และ (2) ชาวชนบทส่งลูกหลานเข้าสู่ระบบการศึกษามากขึ้นและนานขึ้น (อภิชาติ สถิตนิรามัย, 2556: 18-19) ความเปลี่ยนแปลงดังกล่าว นอกจากจะนำไปสู่การขยายตัวทางเศรษฐกิจยังก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในเชิงโครงสร้างทางชนชั้น เกิด “ชนชั้นใหม่”³ ที่นอกจากจะกลายเป็นคนกลุ่มสำคัญในระบบเศรษฐกิจไทย ยังกลายเป็นกลุ่มพลังทางการเมืองที่สำคัญที่นำไปสู่การทำทลายระบอบอำนาจการปกครองที่กุมอำนาจโดยชนชั้นบนและความเหลื่อมล้ำหรือไม่เท่าเทียม ดังที่ระเบิดออกมาเป็นความขัดแย้งทางการเมืองในรอบทศวรรษที่ผ่านมา (Kasian, 2016: 219–237 และดูคริส เบเคอร์ และผาสุก พงษ์ไพจิตร, 2557: บทที่ 9) ซึ่งกลุ่มคนชนชั้นใหม่นี้เองที่กลายมาเป็นตัวละครสำคัญในการขับเคลื่อน (ทั้งในด้านการบริโภคและการเข้ามาเป็นนักฟุตบอลอาชีพ) วงการอุตสาหกรรมฟุตบอลไทยในปัจจุบัน

³ **ชนชั้นใหม่** ในงานศึกษานี้ใช้ในนิยามความหมายเดียวกับข้อเสนอของศาสตราจารย์ ดร.เกษียร เตชะพีระ ซึ่งอธิบายความขัดแย้งทางการเมืองในสังคมไทยรอบทศวรรษ 2550 ที่ผ่านมามีว่า ชนชั้นใหม่ คือกลุ่มคนต่างจังหวัดที่มีรายได้จัดอยู่ในกลุ่ม “ชนชั้นกลางระดับล่าง” (lower middle class) คนกลุ่มนี้เกิดขึ้นจากการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมในชนบทไทย โดยเฉพาะการขยายตัวอย่างรวดเร็วของเศรษฐกิจนอกระบบ (the informal sector of the economy) ทั้งในเขตเมืองและชนบทในทศวรรษที่ผ่านมา (Kasian, 2016: 223-224)

3. โรงเรียนฝึกสอนฟุตบอล

ชีวิตในวัยเรียนของเยาวชนไทยโดยเฉพาะผู้ชายนั้น ปฏิเสธไม่ได้ว่าฟุตบอลคือสีสัน ทั้งการติดตามชมเชียร์ บริโภค และการเล่นเกมนักกีฬาชนิดนี้ ล้วนเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตนักเรียนชายเสมอ เป็น “วัฒนธรรมฟุตบอล” ที่ผูกพันอยู่กับเยาวชนและโรงเรียนมาอย่างยาวนาน นอกจากจะเป็นแหล่งบ่มเพาะวัฒนธรรมฟุตบอลแล้ว โรงเรียนยังเป็นเสมือนโรงงานผลิตนักฟุตบอลอาชีพในยุคก่อนอีกด้วย โดยเฉพาะโรงเรียนที่มีชื่อเสียงโด่งดังในการสร้างนักฟุตบอลอาชีพ 4 โรงเรียนคือ โรงเรียนสวนกุหลาบ โรงเรียนเทพศิรินทร์ โรงเรียนกรุงเทพคริสเตียน และโรงเรียนอัสสัมชัญ ดังปรากฏว่านักฟุตบอลที่ติดทีมชาติในยุคหนึ่งส่วนใหญ่ล้วนเป็นผลผลิตจาก 4 โรงเรียนนี้ทั้งสิ้น ตัวอย่างของนักฟุตบอลอาชีพที่ประสบความสำเร็จจากเส้นทางโรงเรียน เช่น ธนา ชะนะบุตร นักฟุตบอลทีมชาติไทยชุดปัจจุบัน

ธนามีความรักในกีฬาฟุตบอลมาตั้งแต่เด็ก ด้วยฝีเท้าที่โดดเด่นทำให้เขาได้เป็นตัวแทนของจังหวัดขอนแก่นด้วยวัยเพียง 15 ปี ในรายการฟุตบอลนักเรียนเขตการศึกษาที่จังหวัดสุพรรณบุรี และในรายการนี้เองที่เจ้าตัวโชว์ฟอร์มได้อย่างยอดเยี่ยม จนไปเตะตาแมวมองของโรงเรียนกรุงเทพคริสเตียนวิทยาลัย จนต้องดึงเด็กหนุ่มคนนี้เข้าไปเป็นหนึ่งในนักฟุตบอลโควตาของสถาบัน ตลอดระยะเวลา 3 ปีที่ลงเล่นให้กับทีม “ซงโคสีม่วง” ธนาพาทีมกวาดความสำเร็จในฟุตบอลระดับนักเรียนได้แทบจะทุกรายการ ก่อนจะเริ่มต้นลงเล่นในระดับสโมสรกับสโมสรคริสเตียนไทย ในฟุตบอลถ้วยพระราชทาน ค จากฝีเท้าที่โดดเด่นเกินวัยในระดับมัธยม เมื่อจบชั้น ม.6 เขาจึงสามารถพาตัวเองเข้าสู่การเป็นนักฟุตบอลอาชีพได้สำเร็จ โดยได้เล่นกับสโมสรพนักงานยาสูบ และเพียงแค่นี้แรกก็สามารถพาทีมก้าวขึ้นไปคว้าแชมป์ไทยลีกได้สำเร็จในทันที ในนามทีมชาติ ธนามีชื่อติดทีมชาติครั้งแรกในรายการซีเกมส์ที่จังหวัดนครราชสีมา ในปี พ.ศ. 2550 ซึ่งเขาโชว์ฟอร์มได้อย่างยอดเยี่ยมจนสามารถพาทีมคว้าเหรียญทองได้สำเร็จ จากนั้นก็ได้รับใช้ชาติมาโดยตลอด แม้ว่าต่อมามีบางช่วงบางเวลาที่เขาหลุด

ออกจากทีมชาติไปบ้าง แต่ปัจจุบันในยุคของโค้ชซิโก้ เกียรติศักดิ์ เสนาเมือง ธนา ใต้กลั้บมาติดทีมชาติอย่างสม่ำเสมออีกครั้งด้วยฟอร์มการเล่นที่ไวใจได้เหมือน เซนเคย (Football Fact Story, 13 พฤศจิกายน 2558)

ก่อนปี พ.ศ. 2552 สโมสรฟุตบอลไทยส่วนมากยังคงเป็นทีมสมัครเล่น หรืออยู่ในระบบกึ่งอาชีพ หากไม่เป็นทีมของหน่วยงานราชการ ก็เป็นสถาบัน การศึกษา หรือองค์กรเอกชน (โดยเฉพาะบรรดาธนาคารพาณิชย์ เช่น กลีกรไทย กรุงไทย กรุงเทพ) ทำให้มีข้อจำกัดหลายด้านในการพัฒนาทีมตามมาตรฐานโลก นักฟุตบอลยุคก่อนจึงต้องทำงานประจำควบคู่ไปกับการเล่นฟุตบอล หลายคน ต้องเดินสายแข่งขันไปทั่วประเทศหรือไปเล่นในลีกต่างประเทศ เนื่องจากรายได้ จากเงินเดือนไม่เพียงพอต่อการเลี้ยงชีพ (ไทยพับลิก้า, 5 กันยายน 2558) จนเมื่ออุตสาหกรรมฟุตบอลไทยเติบโตอย่างมากระหว่างปี พ.ศ. 2552 เป็นต้นมา อาชีพนักฟุตบอลกลายมาเป็นอาชีพที่สามารถหาเลี้ยงตัวเองได้และเป็นตลาด แรงงานแหล่งใหม่ของสังคมไทย ดังปรากฏว่าในฤดูกาล 2558 มีนักฟุตบอลอาชีพ ทั้งหมดราว 3,600 คน กระจายอยู่ตามสโมสรต่าง ๆ 121 สโมสร ทั่วทุกภูมิภาค ในประเทศไทย

กระแสความนิยม การเกิดขึ้นของวัฒนธรรมแฟน และการขยายตัวของ ธุรกิจสื่อและการบริโภค ส่งผลให้วงการนักฟุตบอลอาชีพเกิดการเปลี่ยนแปลง อย่างสำคัญ กลายเป็นอาชีพที่มั่นคง มีการยอมรับ นักฟุตบอลกลายเป็น “เซเลบดารา” มากขึ้น กระทั่งก่อให้เกิดกระแสวัฒนธรรมความคลั่งไคล้ของ แฟนบอล เส้นทางในการเข้าสู่อาชีพนักฟุตบอลเปิดกว้างมากขึ้น และเมื่อฟุตบอล กลายเป็นอุตสาหกรรมกีฬาอาชีพ ยิ่งก่อให้เกิดอาชีพอื่น ๆ ที่เข้ามาเกี่ยวข้องกับ ธุรกิจการลงทุนชนิดนี้มากขึ้น เช่น อาชีพโค้ช เจ้าหน้าที่สโมสร พรตดีสาว ผู้จัดการทีม ลีอกีฬา หรือแม้แต่การเป็นคารานายแบบของนักเตะชื่อดัง ในแง่นี้ อาชีพนักฟุตบอลในอุตสาหกรรมกีฬาจึงไม่ได้สิ้นสุดเพียงแค่การเป็นนักเตะอาชีพ แต่สามารถจะเปลี่ยนไปทำอาชีพอื่น ๆ ได้อีก ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับทักษะ ความสามารถ เครือข่ายความสัมพันธ์ หรือ “ทุนชนิดต่าง ๆ” ของนักฟุตบอลเอง เส้นทาง

เข้าสู่อาชีพนักฟุตบอลที่เปิดกว้างมากขึ้น ยังนำไปสู่การเกิดขึ้นของ “โรงเรียนฝึกสอนฟุตบอล” (football academy) ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของธุรกิจการกีฬาของสโมสรฟุตบอลระดับอาชีพ

โรงเรียนฝึกสอนฟุตบอล มีทั้งที่เป็นโรงเรียนฝึกสอนฟุตบอลของสโมสร และโรงเรียนฝึกสอนฟุตบอลของเอกชน ถ้าเป็นโรงเรียนฝึกสอนฟุตบอลของสโมสร ส่วนใหญ่แล้วสโมสรจะออกค่าใช้จ่ายให้กับเยาวชนในโรงเรียนฝึกสอนฟุตบอลในเรื่องค่ากินอยู่ทั้งหมด รวมถึงมีที่พักให้อยู่ฟรี โดยโรงเรียนฝึกสอนฟุตบอลของสโมสรเกือบทั้งหมดจะผูกโยงไว้กับโรงเรียนใดโรงเรียนหนึ่งเพื่อให้เยาวชนในโรงเรียนฝึกสอนฟุตบอลได้ไปเรียนหนังสือที่โรงเรียนแห่งนั้น เช่น โรงเรียนฝึกสอนฟุตบอลของสโมสรเชียงราย ยูไนเต็ด เห็น MOU ไว้กับโรงเรียนองค์การบริหารส่วนจังหวัดเชียงราย โรงเรียนฝึกสอนฟุตบอลของสโมสรเอสซีจี เมืองทอง ยูไนเต็ด เห็น MOU ไว้กับโรงเรียนโพธิ์นิมิตวิทยาาคม โรงเรียนฝึกสอนฟุตบอลของสโมสรบุรีรัมย์ ยูไนเต็ด ผูกโยงไว้กับโรงเรียนภัทรบพิตร จังหวัดบุรีรัมย์ หรือโรงเรียนฝึกสอนฟุตบอลของสโมสรชลบุรี เอฟซี ที่ผูกโยงไว้กับโรงเรียนท่าข้ามวิทยาคม จังหวัดชลบุรี เป็นต้น ในส่วนของโรงเรียนฝึกสอนฟุตบอลของเอกชนนั้น ส่วนใหญ่จะเป็นแบบเสียค่าใช้จ่าย โดยใช้สนามฟุตบอลหญ้าเทียมแบบให้เช่าเป็นที่ฝึกสอน จากการเก็บข้อมูลภาคสนามเบื้องต้นพบว่า จำนวนโรงเรียนฝึกสอนฟุตบอลแบบเอกชนในเขตจังหวัดเชียงใหม่ ลำพูน และเชียงราย มีอยู่ราว 40 แห่ง มีครอบครัวที่พาลูกๆ ไปเรียนในโรงเรียนฝึกสอนฟุตบอลราว 1,300 ครอบครัว โดยโรงเรียนฝึกสอนฟุตบอลเกือบทั้งหมดจะมีผู้ฝึกสอนอย่างน้อย 3 คน เวลาในการฝึกสอนมักจะเป็นช่วงวันหยุดสุดสัปดาห์ (เย็นวันศุกร์ และช่วงบ่ายวันเสาร์-อาทิตย์) วันละประมาณ 2-3 ชั่วโมง นอกจากโรงเรียนฝึกสอนฟุตบอลที่เกิดขึ้นใหม่แล้ว ยังมีบางกรณีที่เป็นโรงเรียนที่เกิดขึ้นใหม่ที่เน้นผลิตนักฟุตบอลอย่างจริงจังโดยให้ทุนกับนักฟุตบอลของโรงเรียน เช่น โรงเรียนวรวิมล เชียงใหม่ ซึ่งก่อตั้งราวปี พ.ศ. 2545 มีทุนโครงการช้างเผือก เพื่อรับนักฟุตบอลมาเรียนฟรี จนกลายเป็นโรงเรียนที่มีความโดดเด่นด้านกีฬาฟุตบอลเป็นอันดับต้นๆ ของจังหวัดเชียงใหม่ในปัจจุบัน

โรงเรียนฝึกสอนฟุตบอล ซึ่งส่วนมากคือธุรกิจกีฬาของสโมสรฟุตบอล มีหน้าที่โดยตรงคือการสร้างความเป็นมืออาชีพให้กับนักเตะ โดยเริ่มตั้งแต่เยาวชน ผู้ที่ใฝ่ฝันอยากเป็นนักฟุตบอลอาชีพ กรณีของโรงเรียนฝึกสอนฟุตบอลของ สโมสรเชียงราย ยูไนเต็ด ผู้เขียนพบว่า โรงเรียนฝึกสอนฟุตบอลแห่งนี้พยายาม ปลุกฝังความเป็นมืออาชีพให้กับเด็กๆ ใน 2 ด้านหลักๆ คือ (1) ด้านร่างกาย ที่เน้นการฝึกทักษะการเล่นไปพร้อมๆ กับการฝึกให้ร่างกายแข็งแรง กายามีพลังกำลังที่ดี และ (2) ด้านความคิด ที่เน้นให้นักเตะต้องเชื่อฟังโค้ช ต้องมีระเบียบวินัย รวมถึงมีทัศนคติในการเล่นเป็นทีม เป็นต้น

โรงเรียนฝึกสอนฟุตบอลที่เกิดขึ้นมากมายนี้ ทำให้เยาวชนในต่างจังหวัด ได้มีโอกาสในการเข้ามาเป็นนักฟุตบอลอาชีพมากขึ้น อย่างไรก็ตาม โรงเรียนฝึกสอนฟุตบอลในแต่ละประเภท ก็ได้รับความนิยมจากเยาวชนและครอบครัว ในต่างจังหวัดในระดับที่แตกต่างกัน กล่าวคือ ในประเภทของโรงเรียนฝึกสอนฟุตบอลของเอกชนทั่วไป ส่วนใหญ่จะได้รับความนิยมอยู่แค่ในระดับจังหวัด ของตัวเอง แต่เมื่อเป็นโรงเรียนฝึกสอนฟุตบอลระดับสโมสรแล้ว ความนิยมนั้น ข้ามพื้นที่จังหวัดไปเป็นระดับประเทศ (โดยเฉพาะสโมสรใหญ่ๆ เช่น บุรีรัมย์ฯ เมืองทองฯ ชลบุรีฯ บางกอกกล๊าส) ดังปรากฏว่ามีเยาวชนถึง 1,000 คน จากทั่วประเทศ มาคัดตัวเพื่อเข้าเป็นเยาวชนของสโมสรบางกอกกล๊าส (สุวิชา โคตะมี, 21 ตุลาคม 2558) และมีเยาวชนถึง 2,000 คนจากทั่วประเทศ มาคัดตัวเพื่อเข้าเป็นเยาวชนของสโมสรชลบุรี เอฟซี (R-Know (นามแฝง), 18 ตุลาคม 2558) ความนิยมดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่า เยาวชนและครอบครัว จำนวนมากตระหนักดีว่าการได้เข้าสู่โรงเรียนฝึกสอนฟุตบอลของสโมสรต่างๆ คือช่องทางสำคัญในการจะพาพวกเขาไปสู่ฝันของการเป็นนักฟุตบอลอาชีพ ได้ในที่สุด

บรรยากาศการคัดตัวของชลบุรี เอฟซี อะคาเดมี่

(ภาพจาก Chonburi FootBall Academy, 18 ตุลาคม 2558)

ตัวอย่างของเยาวชนที่ประสบความสำเร็จในการมุ่งเข้าสู่เส้นทางนักฟุตบอลอาชีพในยุคปัจจุบัน เช่น อานนท์ อมรเลิศศักดิ์ (ปัจจุบันสังกัดสโมสรบุรีรัมย์ ยูไนเต็ด) เยาวชนจากชุมชนเผ่าลีซอบนเทือกเขาอันไกลโพ้นในจังหวัดเชียงใหม่ อานนท์เริ่มเล่นและฝึกฟุตบอลกับพ่อและพี่ชายมาตั้งแต่เด็ก ต่อมาอมรศ อมรเลิศศักดิ์ พี่ชายของเขา ได้เริ่มมุ่งหน้าสู่เส้นทางของวิฑูรย์พลูกหนังไปก่อน โดยสามารถคัดตัวติดในโครงการสู่ความเป็นเลิศด้านกีฬาฟุตบอล หรือ “เซนเตอร์ออฟเอ็กเซลเลนซ์” ที่สมาคมฟุตบอลแห่งประเทศไทยจัดขึ้น ทำให้ตอนนั้น “นนท์” เริ่มเฝ้ามองว่าอยากจะเดินตามรอยพี่ชายของเขา เพราะเขาเริ่มรับรู้ได้ถึงโอกาสที่จะมีสโมสรต่างๆ มาเตะตาและดึงตัวไปร่วมทีม แล้วเขาก็สามารถเดินตามพี่ชายไปได้ในอีก 1 ปีต่อมา อานนท์อยู่กับเซนเตอร์ออฟเอ็กเซลเลนซ์ได้ประมาณ 1 ปี ในที่สุดเขาได้รับโอกาสสุดพิเศษด้วยการได้เข้าสู่โรงเรียนฝึกสอนฟุตบอลของสโมสรบุรีรัมย์ ยูไนเต็ด สโมสรชั้นนำของเมืองไทย

โดยเป็นปีแรกสโมสรบุรีรัมย์ ยูไนเต็ด เปิดแคมป์เก็บตัวนักเตะเยาวชน ดังนั้นทั้งอานนท์และพี่ชายของเขาจึงถือเป็นนักเตะรุ่นแรกของบุรีรัมย์ อะคาเดมี่ (โพธิ์โพธิ์, 5 ตุลาคม 2558) โดยปัจจุบัน อานนท์ได้เซ็นสัญญาเป็นนักเตะอาชีพกับสโมสรบุรีรัมย์ ยูไนเต็ด เรียบร้อยแล้ว

หากพิจารณาปรากฏการณ์ดังกล่าว ในบริบทของการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองของสังคมไทย อาจกล่าวได้ว่า ความนิยมในกีฬาฟุตบอลของผู้คน (โดยเฉพาะในต่างจังหวัด) เกิดขึ้นควบคู่ไปกับการขยายตัวของชนชั้น ทั้งในกรุงเทพฯ และต่างจังหวัด โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเปลี่ยนแปลงในภาคชนบทที่ผู้คนไม่ได้ยึดถือการผลิตทางการเกษตรแบบครอบครัวชาวนาขนาดเล็กอีกต่อไป แต่เป็นการผลิตทางการเกษตรเชิงพาณิชย์อย่างเข้มข้น โดยใช้เทคนิคการเกษตรสมัยใหม่เข้ามาทดแทนการใช้แรงงานจำนวนมากเช่นในอดีต ส่งผลให้แรงงานรุ่นใหม่ในชนบทจำนวนมากอพยพเข้าหาแหล่งงานในภาคการผลิตอื่นๆ และเข้าสู่ระบบการศึกษาจำนวนมากขึ้นและนานขึ้น แรงงานที่หลุดออกจากภาคการเกษตร (หรือแม้แต่แรงงานในภาคการเกษตรเอง) นี้เองที่ผันตัวเองกลายเป็น “ชนชั้นใหม่” ในแง่ที่ผูกพันตัวเองเข้ากับระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมอย่างเต็มตัว โดยเฉพาะในด้านการบริโภค ดังปรากฏว่าแบบแผนการบริโภคสินค้าคงทนระหว่างคนเมือง (ชนชั้นกลางเดิม) และชนบทมีความแตกต่างกันน้อยมาก จนอาจกล่าวได้ว่า ผู้คนส่วนใหญ่ในชนบทไทยไม่ได้มีวิถีชีวิตทางเศรษฐกิจและการบริโภคแบบสังคมชาวนาอิสระรายย่อยอีกต่อไป (อภิชาติ, 2556: 18-19) ในแง่นี้ การมุ่งเข้าสู่ โรงเรียนฝึกสอนฟุตบอล ของเยาวชนและครอบครัวจำนวนมากคือส่วนหนึ่งที่สะท้อนให้เห็นว่า “ชนชั้นใหม่” เหล่านี้กำลังดิ้นรนปรับตัวอย่างหนักในทุกช่องทาง โดยเฉพาะช่องทางที่เสรีนิยมใหม่เข้ามาเปิดพื้นที่ให้พวกเขา คือ ช่องทางของการเข้าสู่อาชีพนักฟุตบอล

4. Chiang Rai United Academy

เชียงราย ยูไนเต็ด อะคาเดมี่ เริ่มก่อตั้งในปี พ.ศ. 2555 โดยสโมสร ได้ตกลงเซ็นสัญญา MOU ร่วมกับโรงเรียนองค์การบริหารส่วนจังหวัดเชียงราย โดยมี มร.โรนัลด์ ไคร์บิค (อดีตผู้ฝึกสอนทีม Karlsruher SC ในประเทศเยอรมัน และโค้ชทีมเยาวชน Ajax Amsterdam ในประเทศฮอลแลนด์) เข้ามาเป็นผู้อำนวยการของอะคาเดมี่เพื่อวางโครงสร้างการสอนฟุตบอลในระดับเยาวชน และมีคุณสาวิน จรัสเพชรานันท์ เป็นผู้จัดการและบริหารงาน นอกจากนั้นยังได้ว่าจ้างโค้ชชาวต่างชาติ ทั้งโค้ชดัลลิต โอิลลี ชาวไอร์แลนด์ มาเป็นผู้ฝึกสอนรุ่นอายุ 14 ปี โค้ชแพทริก ชาวฮอลแลนด์ เป็นผู้ฝึกสอนรุ่นอายุ 15 ปี และโค้ชวิลเลียม ชาวบราซิล เป็นผู้ฝึกสอนรุ่นอายุ 16-18 ปี ซึ่งทั้งหมดนี้ได้ร่วมกันวางโครงสร้างและแนวทางการสอนโดยมีโค้ชชาวไทยเป็นผู้ช่วย ซึ่งในปัจจุบันโค้ชชาวไทยก็ได้รับแนวทางดังกล่าวมาสานต่อ กลายเป็นรูปแบบของเชียงราย ยูไนเต็ด อะคาเดมี่ ในปัจจุบัน

บรรยากาศการคัดตัวเข้าสู่เชียงราย ยูไนเต็ด อะคาเดมี่

(ภาพจาก CRUTD Academy 2016, 29 มีนาคม 2558)

โครงสร้างของเซียงราย ยูไนเต็ด อะคาเดมี แบ่งเป็น 9 ส่วน โดยมีโค้ชดูแลทั้งหมด 8 คน ดังนี้ ส่วนที่ 1 กลุ่มกว้างน้อย C คือ กลุ่มเด็กอายุ 6-8 ปี เรียกว่ากลุ่ม Soccer School ส่วนที่ 2 กลุ่มกว้างน้อย B คือ กลุ่มเด็กอายุ 9-10 ปี ส่วนที่ 3 กลุ่มกว้างน้อย A คือ กลุ่มเด็กอายุ 11-12 ปี โดยทั้ง 3 ส่วนแรกนี้สโมสรจะให้โอกาสเด็กได้พัฒนาตัวเองภายในระยะเวลา 3 ปี หลังจากนั้นก็จะมีการประเมินในการต่อสัญญาเพื่อจะรับเข้าสู่ชุดกว้างจูเนียร์ต่อไป ซึ่งในชุดของกว้างจูเนียร์จะแบ่งเป็น 2 รุ่น คือ ส่วนที่ 5 กว้างจูเนียร์ B คือ กลุ่มเด็กอายุ 13-14 ปี และส่วนที่ 6 กว้างจูเนียร์ A คือ กลุ่มเด็กอายุ 15 ปี

ระหว่างที่อยู่ในชุดกว้างจูเนียร์นี้ เด็กจะมีเวลา 3 ปี ที่จะได้รับการฝึกสอนเพื่อพัฒนาตัวเอง ซึ่งหลังจากครบ 3 ปีแล้ว สโมสรจะมีการประเมินเพื่อคัดเลือกนักกีฬาที่ดีที่สุดขึ้นสู่ “ชุดกว้างไชงยูท” (Kwang Youth) ซึ่งจะมีอยู่ 3 รุ่นอายุ คือ ส่วนที่ 7 กว้างไชงยูท C คือ กลุ่มเด็กอายุ 16 ปี ส่วนที่ 8 กว้างไชงยูท B คือ กลุ่มเด็กอายุ 17 ปี และส่วนที่ 9 กว้างไชงยูท A คือ กลุ่มเด็กอายุ 18 ปี

ในระยะเวลา 3 ปี ที่อยู่ในชุดกว้างไชงยูท เด็กจะได้รับการฝึกฝนอย่างเข้มข้น จากนั้นสโมสรจะคัดนักกีฬาที่เป็นนักกีฬาเกรดดีที่สุดให้ขึ้นสู่ทีมชุดใหญ่ต่อไป ซึ่ง ณ ปัจจุบัน สโมสรมีแนวคิดที่จะส่งทีมเยาวชนของสโมสรเข้าแข่งขันในระดับดิวิชั่น 3 โดยจะใช้ชื่อว่า “เซียงราย ยูไนเต็ด C” และภายในปี 2560 ก็อาจจะส่งทีมเยาวชนของสโมสรเข้าแข่งขันในระดับดิวิชั่น 2 โดยจะใช้ชื่อว่า “เซียงราย ยูไนเต็ด B” ซึ่งตอนนี้ผู้บริหารของสโมสรกำลังหาทีมที่จะทำให้เด็กในทีมเยาวชนได้มีโอกาสเล่นอย่างจริงจังและสม่ำเสมอ เพื่อเปิดโอกาสให้เด็กได้พัฒนาฝีเท้าเพื่อไต่เต้าขึ้นสู่ทีมชุดใหญ่ต่อไป

ปัจจุบัน เซียงราย ยูไนเต็ด อะคาเดมี มีเด็กรวมทั้งหมด (ตั้งแต่อายุ 10-18 ปี) จำนวน 124 คน แบ่งเป็นรุ่นอายุ รุ่นละประมาณ 30-32 คน โดยขั้นตอนการรับเด็กเข้ามาอยู่ในอะคาเดมินั้น เริ่มจากการประกาศรับสมัครเด็กจากทั่วประเทศให้เข้ามาคัดตัวแข่งขันกัน แต่สโมสรเองจะมีแนวทางที่ชัดเจน คือ เน้นรับเด็กในท้องถิ่นไว้ก่อน (ซึ่งก็คือเน้นรับเด็กเซียงรายเป็นหลัก) แต่ถ้า

บางตำแหน่งยังขาดอยู่ ก็จะพิจารณาเด็กจากที่อื่นๆ มาเสริมแทน โดยส่วนใหญ่ ก็จะเป็นเด็กจากในโซนภาคเหนือ ดังนั้นเด็กที่เป็นเด็กต่างพื้นที่จริง ๆ (ที่ไม่ใช่เด็กจากภาคเหนือ) ก็จะมีน้อยมากในทีม ซึ่งเด็กกลุ่มนั้นต้องเป็นเด็กที่เก่งจริง ๆ เท่านั้น สโมสรถึงจะรับเข้ามา ถ้าความสามารถพอๆ กับเด็กภาคเหนือก็จะเลือกเด็กจากภาคเหนือไว้ก่อน โดยเด็กในความดูแลของอะคาเดมีทั้งหมดมีพื้นฐานครอบครัวยาวมาจากทุกชนชั้นตั้งแต่จนสุด (เช่น ขายก้วยเตี่ยว ทำไร่ทำนา) จนถึงรวยสุด (เช่น เป็นนักธุรกิจ เป็นนักการเมืองท้องถิ่น) แต่ถ้าเทียบสัดส่วนแล้ว ส่วนใหญ่พ่อแม่จะทำงานหาเช้ากินค่ำ (ประมาณ 90%) ส่วนพ่อแม่ที่เป็นชนชั้นกลางขึ้นไปจะมีเป็นส่วนน้อย (ประมาณ 10%)

4.1 ปรัชญาของอะคาเดมี

เสียงราย ยูไนเต็ต อะคาเดมี สร้างขึ้นโดยมีวิสัยทัศน์ “5 คุณภาพดี” เพื่อการพัฒนาเยาวชน คือ (1) คุณภาพเพื่อการเรียนรู้ (2) คุณภาพเพื่อฟุตบอลดี (3) คุณภาพเพื่อวินัยดี (4) คุณภาพเพื่ออยู่ดี และ (5) คุณภาพเพื่อสังคมดี โดยโค้ชแมกซ์ (ศยาม ลิทธิอำไพ) หัวหน้าฝ่ายพัฒนาเยาวชนคนปัจจุบัน ได้กล่าวเสริมว่า หัวใจหลักของโรงเรียนฝึกสอนฟุตบอล คือ การสร้างเด็กเพื่อให้ก้าวขึ้นสู่ทีมชุดใหญ่ โดยสิ่งที่จะเน้นมากที่สุดก็คือ “ระเบียบวินัย” “ภาวะความรับผิดชอบ” และ “หน้าที่” ดังนั้น เราจะเลือกเด็กที่มีใจสู้ ไม่ย่อท้อต่อความลำบาก มีความตระหนักที่อยากจะทำตัวเองให้ไปถึงจุดสูงสุดอยู่ตลอดเวลา และนอกจากเรื่องฟุตบอลแล้ว ที่นี้จะสอนทุกสิ่งทุกอย่างในการใช้ชีวิตให้กับเยาวชน โดยพยายามผลักดันอย่างถึงที่สุดที่จะทำให้เด็กเข้าใจความหมายของคำว่า “มืออาชีพ” ซึ่งทุกครั้งที่ในการสอนย่อมต้องมีทั้งแรงกดดัน ทั้งการดูว่ากล่าวว่ามีบทลงโทษ หรืออีกหลาย ๆ อย่าง แต่ทั้งหมดที่ทำนั้นก็เพื่อการฝึกในเรื่องของระเบียบวินัย โดยจะเน้นกับเด็ก ๆ เสมอว่า แรงกดดันที่พวกเขาเจอในปัจจุบันมันคือแรงกดดันที่พวกเขาต้องไปเจอในอนาคตเมื่อพวกเขาต้องไปรับภาระหน้าที่ในสนาม (ในฐานะนักเตะอาชีพ) ดังนั้นถ้าวันนี้พวกเขาไม่มีวินัย ในอนาคตพวกเขาจะไม่สามารถเป็นนักกีฬาที่ดีได้

เนื่องจากความคาดหวังของสโมสร คือการผลิตนักฟุตบอลอาชีพที่ดีเข้าสู่วงการฟุตบอลไทย ดังนั้นเด็กของที่นี่จึงต้องไม่ใช่แค่เล่นฟุตบอลเก่งเพียงอย่างเดียว แต่ยังต้องมีทักษะในการใช้ชีวิตที่ดีด้วย ซึ่งทักษะในการใช้ชีวิตที่ดีก็คือ การรู้จักสร้างวินัยในตัวเอง ควบคุมตัวเองได้ และใช้ชีวิตเป็น ซึ่งการมีทักษะในการใช้ชีวิตที่ดีนี้จะมีประโยชน์ต่ออนาคตของเด็กเอง ไม่เฉพาะในอาชีพนักฟุตบอลเท่านั้น แต่หมายถึงการใช้ชีวิตหลังการเป็นนักฟุตบอลด้วย ซึ่งในประเด็นนี้โค้ชแมกซ์มีความเป็นห่วงว่า เด็กบ้านเราพ่อแม่มักจะเป็นคนกำหนดทิศทางให้กับลูกมากเกินไป ผิดกับเด็กฝรั่งที่จะมีอิสระในการตัดสินใจเกี่ยวกับอนาคตตัวเองมากกว่า เพราะฉะนั้นเด็กบ้านเราจึงมักจะมีลักษณะเป็นผู้ตาม ไม่ค่อยกล้าคิดกล้าทำ แม้จะเป็นเรื่องความรับผิดชอบของตัวเองก็ตาม เมื่อเด็กมาอยู่กับเรา เราจึงมักจะต้องคอยบอกให้ทำนู่นทำนี่อยู่ตลอดเวลา เด็กถึงจะทำตาม แต่ถ้าเราไม่พูดไม่เข้มงวด เด็กก็มักจะปล่อยปละละเลยไม่เอาใจใส่ในหน้าที่ของตัวเอง ดังนั้นสิ่งสำคัญที่เราต้องทำก็คือ การสอนให้เด็ก ๆ รู้จักรับผิดชอบตัวเอง รู้จักหน้าที่ตนเอง ทั้งในการเล่นฟุตบอลและการใช้ชีวิต ถ้าพวกเขาสามารถทำสิ่งเหล่านี้ได้ พวกเขาก็จะเป็นนักฟุตบอลอาชีพที่ดีในอนาคตได้อย่างแน่นอน

4.2 การสร้างความเป็นมืออาชีพ

เหล่ากว้าง⁴ เตรียมตัวลงฝึกซ้อม

ด้านร่างกาย

การฝึกฝนร่างกายคือภารกิจหลักอย่างแรกของโรงเรียนฝึกสอนฟุตบอลแห่งนี้ เพราะร่างกายที่ทั้งแข็งแรงและคล่องแคล่วคือหัวใจหลักของการเป็นนักฟุตบอลอาชีพ ดังนั้นกิจวัตรประจำวันของโรงเรียนฝึกสอนฟุตบอลแห่งนี้จึงเน้นการฝึกซ้อมในหลากหลายรูปแบบเพื่อสร้างให้ร่างกายของเด็ก ๆ มีความพร้อมในการจะก้าวไปสู่การเป็นนักฟุตบอลอาชีพต่อไป โดยตารางการฝึกซ้อม

⁴ กว้าง เป็นคำเรียกตัวปีกแข็งชนิดหนึ่งในภาษาถิ่นของภาคเหนือ โดยทางภาคเหนือนิยมนำกว้างมาชนแข่งกันจนกลายเป็นกิจกรรมยอดนิยมมาจนถึงปัจจุบัน กว้างไ้ซึ่งเป็นตัวกว้างตัวผู้ มีมากทางภาคเหนือของไทย โดยเป็นกว้างที่มีชื่อเสียงในเรื่องของการต่อสู้ สโมสรราย ยูนิตี้ จึงเลือกกว้างไ้มาเป็นสัญลักษณ์ของสโมสรอันมีความหมายถึงการเป็นทีมตัวแทนจากภาคเหนือและการเป็นทีมที่นักเตะมีเลิ่ดนักสู้ นั่นเอง ในที่นี้กว้างกิ จึงเป็นกว้างพันธุ์ที่เขาค้นกว่ากว้างไ้จึงเป็นเหมือนสัญลักษณ์ของทีมอะคาเดมี่ของเชียงราย ยูนิตี้ นั่นเอง

ของแต่ละวันจะเริ่มต้นตั้งแต่ราว 6 โมงเช้าของทุก ๆ วัน เมื่อเด็ก ๆ ต้องตื่นนอน เพื่อเตรียมตัวที่จะฝึกซ้อมในเวลา 07.00-08.00 น. (ถ้าไม่มีเรียนก็จะเปลี่ยนมาฝึกซ้อมในช่วง 08.00-09.00 น. แทน) เมื่อฝึกซ้อมในช่วงเช้าเสร็จแล้ว แต่ละคนก็ต้องกลับไปอาบน้ำแต่งตัวเตรียมไปโรงเรียน ซึ่งเด็ก ๆ จะใช้วิธีเดินไปโรงเรียนเป็นหลัก เนื่องจากโรงเรียนอยู่ไม่ไกลจากหอพักมากนัก รวมถึงได้เป็นการฝึกร่างกายไปในตัวด้วย จากนั้นหลังจากเรียนเสร็จ (ประมาณสามโมงครึ่ง) ทุกคนก็จะกลับไปหอพักเพื่อเปลี่ยนชุดเตรียมตัวมาฝึกซ้อมช่วงเย็นในช่วง 16.00-18.00 น.

ร่างกายที่แข็งแกร่งทนทานคือหัวใจหลักของนักฟุตบอล

การเล่นเป็นทีมคือสิ่งที่ต้องปลูกฝังตั้งแต่เด็ก

หลังจากฝึกซ้อมช่วงเย็นเสร็จแล้ว เด็ก ๆ ทุกคนจะต้องรีบไปอาบน้ำ เพื่อมารอทานข้าวพร้อมกันในเวลาประมาณ 18.45 น. หลังจากทานข้าวเสร็จแล้ว ทุกคนจะมีเวลาพักผ่อนและทำธุระส่วนตัวประมาณ 2 ชั่วโมง โดยโค้ชจะเรียกประชุมทีมอีกครั้งในช่วง 21.00-22.00 น. เพื่อพูดคุยกันถึงการฝึกซ้อมในแต่ละวันว่ามีข้อดีหรือข้อควรปรับปรุงอย่างไรบ้าง รวมทั้งการพูดคุยถึงแทคติก และแผนการเล่นต่าง ๆ หากจะต้องมีการแข่งขันในวันถัดไป เมื่อประชุมทีมเสร็จแล้วก็ถึงเวลาที่ทุกคนจะต้องแยกย้ายกันไปนอน ซึ่งด้วยความเหน็ดเหนื่อยเมื่อยล้าที่สะสมมาทั้งวัน ช่วงเวลานี้จึงเป็นช่วงเวลาแห่งความสุขของเด็ก ๆ อย่างแท้จริง กิจวัตรเช่นนี้ดำเนินไปทุกวัน ยกเว้นแต่ว่าบางสัปดาห์ที่มีแมตช์แข่งขันก็อาจจะได้หยุดพักบ้างประมาณ 1 วัน

หลังจากการซ้อมอย่างเข้มข้น การฝึกพ่อนพยอนใจก็เป็นสิ่งสำคัญไม่แพ้กัน

กิจวัตรประจำวัน (แบบชายๆ) ของเด็กกว่าง

ที่พักของเหล่าเด็กกว่าง

(ภาพจาก CRUTD Academy 2016, 9 เมษายน 2559)

นอกจากตารางการฝึกซ้อมที่ต้องทำเป็นประจำแล้ว ยังมีรายละเอียดปลีกย่อยอื่นๆ ที่ถึงแม้จะไม่ได้เป็นกฎระเบียบที่กำหนดไว้เป็นลายลักษณ์อักษร แต่เด็กจะต้องรู้และรับผิดชอบตัวเอง เช่น เวลาที่เด็กได้รับบาดเจ็บ เขาจะต้องไปเล่นฟิตเนสเองโดยไม่ต้องให้ใครบังคับ เพราะร่างกายเป็นสิ่งสำคัญของนักกีฬา วันที่เขากลับมาแล้วเขาไม่สามารถที่จะสร้างความฟิตหรือเขาไม่สามารถที่จะกลับมาเล่นได้เหมือนเดิม นั่นก็คือสิ่งที่เขาจะต้องยอมรับว่าตัวเขาเองยังทำได้ไม่ดีพอ ที่บอกว่าทำได้ไม่ดีพอก็คือ พอถึงสิ้นปีเมื่อมีการประเมินในแต่ละช่วงตามที่สโมสรกำหนดไว้ ก็มีความเป็นไปได้ที่เด็กจะไม่ได้รับการต่อสัญญา ซึ่งทำให้เขาจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องไปหาที่อื่นอยู่ใหม่ เป็นต้น ซึ่งกฎระเบียบทุกอย่างนี้ก็จะเป็นไปเพื่อต้องการพัฒนาให้เด็ก ๆ ได้กลายมาเป็นนักเตะอาชีพที่ดีในอนาคต

ด้านความคิด

กระบวนการการสร้างความเป็นมืออาชีพ นอกจากจะสร้างในด้านร่างกายแล้ว ด้านความคิดก็เป็นสิ่งที่สำคัญไม่น้อยไปกว่ากัน ความเป็นมืออาชีพด้านความคิดที่สำคัญๆ ก็คือ การรู้จักรักษาระเบียบวินัยในตนเอง (เช่น ซ้อมอย่างเต็มที่ ตรงต่อเวลา รักษาร่างกายให้แข็งแรงอยู่เสมอ เป็นต้น) การเชื่อฟังโค้ช การมีทัศนคติที่ดีกับเพื่อนร่วมทีม ความเป็นมืออาชีพเหล่านี้มีผลอย่างมาก ในการจะชี้วัดว่านักฟุตบอลคนใดจะประสบความสำเร็จในวงการฟุตบอล ได้หรือไม่ จากประสบการณ์ที่เคยเป็นผู้ฝึกสอนฟุตบอลเยาวชนมาอย่างยาวนาน ทั้งที่โรงเรียนอัสสัมชัญ กรุงเทพฯ โรงเรียนที่จังหวัดนครสวรรค์ รวมถึงเคยเป็น สตาฟโค้ชฟุตบอลนักเรียนทีมชาติไทยมาถึง 16 ปี ทำให้โค้ชแมกซ์เข้าใจ ธรรมชาติของนักกีฬาในระดับเยาวชนเป็นอย่างดี ซึ่งก็รวมถึงการเห็นปัญหา ของการฝึกสอนเด็กที่ผ่านๆ มาด้วย ดังที่ได้กล่าวไว้ว่า “ผมเคยอยู่กับเด็กที่ เก่งๆ มา สิ่งหนึ่งที่ผมจะสังเกตได้คือ เด็กที่เก่งจะได้รับการเอาอกเอาใจเป็น พิเศษ ทำให้สิ่งที่เขาทำบางครั้งซึ่งเป็นสิ่งที่ผิดกลายเป็นสิ่งที่ไม่ผิด เขาจะมีสิทธิ พิเศษบางอย่างที่ต่างจากเด็กนักกีฬาทั่วไป เขาจะได้รับการยกย่องมากกว่า เช่น เมื่อเด็กเก่งๆ จับบอลพลาด ตัวเขาเองหรือโค้ชจะไปโทษคนที่ส่งมามากกว่าจะ ไปโทษเด็กที่เก่ง ซึ่งทำให้เด็กเก่งๆ หลายคนได้ใจ ไม่พัฒนาตัวเองต่อ แล้วก็มี จำนวนมากที่ไม่สามารถขึ้นมาประสบความสำเร็จในการเป็นนักเตะอาชีพได้”

การเน้นย้ำถึงระเบียบวินัยและ การกระตุ้นให้เกิดความตั้งใจคือ การกิจหลักของอะคาเดมีแห่งนี้

จากปัญหาที่ได้เจอมา เมื่อโค้ชแมกซ์ได้ขึ้นมาเป็นหัวหน้าผู้ฝึกสอนของเชียงราย อยู่ในเต็ด อะคาเดมี่ เขาจึงเน้นเป็นอย่างยิ่งว่า “เด็กยิ่งเก่งเราจะต้องเข้มงวดและพยายามที่จะให้เขาตระหนกอยู่ตลอดเวลาว่าเขาเป็นนักฟุตบอลที่มีคุณค่าและต้องพัฒนาตัวเองอยู่ตลอดเวลา เช่น เอกนิษฐ์ ปัญญา (ปัจจุบันเป็นนักเตะอาชีพของสโมสรเชียงราย อยู่ในเต็ด) เป็นนักกีฬาที่มีพรสวรรค์มาก ตอนผมเข้ามาทำงานที่นี่ เขาเปรียบเสมือนหัวใจที่สำคัญที่สุดของทีม นักกีฬารวมถึงโค้ชทุกคนจะมองว่าการขาดเอกนิษฐ์จะทำให้ทีมไม่ประสบความสำเร็จ แต่เมื่อไหร่ที่เอกนิษฐ์เป็นคนแรกเลยที่ผมจับนั่งสำรอง เขาเป็นนักกีฬาที่โดนผมดุคำมากที่สุด จนมีครั้งหนึ่งเขาเคยน้อยใจจนเข้ามาถามผมว่า โค้ชไม่โอเคกับผมหรือครับ ซึ่งผมก็บอกเขาไปว่า ไม่ใช่หรอก แต่เขาคือคนที่พิเศษ ดังนั้นคนที่พิเศษก็ควรได้รับการดูแลแบบพิเศษ เพื่อไม่ให้วันหนึ่งเขากลายเป็นนักเตะที่เก่งแต่ไร้วินัย จนกลายเป็นนักเตะธรรมดาคนหนึ่งอย่างที่เราเห็นกันดาษดื่นในประเทศไทย” เขาเคยไปคัดทีมชาติในรุ่นอายุ 16 ปี แต่เขาหลุดรอบสุดท้าย ผมก็บอกเขาว่า “ความผิดหวังมันไม่ใช่จุดสิ้นสุดแต่มันเป็นจุดเริ่มต้นของหลายๆ สิ่ง ก่อนที่เราจะก้าวขึ้นมาสู่ระดับสูง” จนถึงวันนี้ เอกนิษฐ์ได้ขึ้นไปเล่นในทีมชุดใหญ่แล้ว เขาได้ไปสร้างประวัติศาสตร์เป็นนักเตะอายุน้อยที่สุดที่ทำประตูได้ในลีกสูงสุด ผมเชื่อว่านั้นคือประวัติศาสตร์ที่ยิ่งใหญ่สำหรับเรา เขาเป็นเด็กที่ไม่มีชื่อเสียง เขาไม่ใช่ดิดทีมชาติ เขาคือเด็กบ้านๆ คนหนึ่ง แต่วันนี้เขาสามารถเปิดตัวด้วยการเป็นนักเตะอายุน้อยที่สุดที่ยิงประตูในลีกสูงสุดของประเทศได้ ผมบอกว่าล่ิงนั้นคือล่ิงที่ยิ่งใหญ่กว่การดิดทีมชาติ ทุกวันนี้ถ้าเขามีเวลา เขาจะกลับมาหาผม เขาจะกลับมาซ้อม และล่ิงที่ผมเห็นจากเขาก็คือเขาเป็นเด็กเหมือนเดิม วันที่ผมเจอเอกนิษฐ์เมื่อสามปีที่แล้วเขาเป็นยังงั้วันนี้ เอกนิษฐ์ก็ยั้เหมือนเดิม นั้นคือล่ิงหนึ่งที่มันทำให้โค้ชทุกคนในนี้ได้มีความภูมิใจว่าอย่างน้อยเราสอนเด็กคนหนึ่งให้เป็นนักกีฬาที่ดีได้ล่้าเร็ว ตั้งแต่วันที่เขามาครั้งแรกจนถึงวันที่เขาไม่ได้นอนในหอพักเราอีกแล้ว

นอกจากนี้ จากการสังเกตของโค้ชแมกซ์เองยังพบว่า เด็กที่มาจากชนชั้นต่างกัน ลักษณะของเด็กจะแตกต่างกัน ทั้งความตั้งใจในการฝึกซ้อมและรูปแบบการใช้ชีวิตประจำวัน โดยเด็กชนชั้นกลางมักจะมีความอดทนน้อย ใจไม่ค่อยสู้ แต่เล่นบอลดี มีทักษะดี อาจเพราะพ่อแม่มีเงินที่จะส่งเขาไปเรียนในอะคาเดมี่ต่างๆ ตั้งแต่เด็กๆ ต่างจากเด็กชนชั้นล่างที่พ่อแม่หาเช้ากินค่ำ ถึงทักษะฟุตบอลจะไม่ดีเด่นมากนัก แต่มีความมุ่งมั่นตั้งใจสูง เชื่อฟังมากกว่า ใส่ใจกับสิ่งที่ทำอยู่ตลอด ทำให้เด็กกลุ่มนี้มักจะพัฒนาตัวเองได้ดี อย่างเช่น เด็กที่ขึ้นสู่ทีมชุดใหญ่ได้อย่างบู๊ค (เอกนิษฐ์ ปัญญา) พ่อแม่ก็คือคนชนชั้นกลางที่บ้านขายกล้วยเตี๋ย มีกิจการเล็กๆ เป็นของตัวเอง โชติพัฒน์ พ่อแม่ก็ขายกล้วยเตี๋ย ก็ไม่ได้มีเงินทองมากมายอะไร อย่างล่าสุดที่เพิ่งเซ็นสัญญาขึ้นไปเล่นทีมชุดใหญ่อย่างไธส (ศิริพงษ์ อินต๊ะ) อย่างจีบบ (โชติภทร พุ่มแก้ว) พ่อแม่ก็ทำไร่นา ซึ่งเด็กเหล่านี้สะท้อนให้เห็นว่า เด็กที่มาจากชนชั้นกลางหรือล่างที่มีความตั้งใจสูงสามารถประสบความสำเร็จได้ดี อย่างไรก็ตาม ไม่ว่าจะเป็นเด็กจากชนชั้นไหน ทุกคนต้องอยู่ในกฎระเบียบเดียวกันทั้งหมด ซึ่งกฎระเบียบของโรงเรียนฝึกสอนฟุตบอลแห่งนี้ก็ได้ชื่อว่าเคร่งครัดและเข้มงวดไม่แพ้ที่ใด ตามหลักปรัชญาที่ต้องการฝึกฝนระเบียบวินัยให้กับเยาวชนอย่างแท้จริง

4.3 ความสำเร็จของฟาร์มเพาะพันธุ์กว้างโซ้ง

ณ ปัจจุบัน เชียงราย ยูไนเต็ด อะคาเดมี่ ได้ส่งเด็กขึ้นไปเป็นนักเตะอาชีพกับทีมชุดใหญ่ไปแล้ว 6 คน ตอนนี้ก็บ่มเพาะกว้างรุ่นใหม่ๆ ไปเรื่อยๆ โดยมีเป้าหมายว่าอีก 5 ปีข้างหน้า ผลผลิตจากอะคาเดมี่แห่งนี้จะตกผลึกเป็น “ดรีมทีมของเชียงราย ยูไนเต็ด” ที่เกิดจากการฟุ่มเฟือยของอะคาเดมี่เอง เช่นที่เด็ก 6 คนนี้ทำได้ ซึ่งก็กลายเป็นแรงบันดาลใจให้กับเด็กๆ ในอะคาเดมี่ชุดปัจจุบัน

ในปัจจุบันมีโรงเรียนฝึกสอนฟุตบอลเกิดขึ้นมากมายในประเทศไทย เมื่อถามโค้ชแมกซ์ว่า เชียงราย ยูไนเต็ด อะคาเดมี่ ได้วางตัวเองไว้ตรงจุดไหนของวงการฟุตบอลเยาวชนของไทย โค้ชแมกซ์ได้ให้คำตอบไว้อย่างน่าสนใจว่า “จุดเด่น

ของอะคาเดมีของเราคือ การเปิดโอกาสให้เด็กได้ไปเล่นในระดับไทยลีกเยาวชนปีที่ผ่านมามีนักเตะจากอะคาเดมีของเราได้เซ็นสัญญากับทีมชุดใหญ่ไปแล้วถึง 6 คน ซึ่งใน 6 คนนี้ ก็มีหลายคนที่ได้โอกาสลงไปสัมผัสกับเกมในลีกสูงสุดมาแล้ว ดังนั้นในปีที่ผ่านมา สิ่งที่เราเห็นชัดเจนเลยก็คือ เราเริ่มมีเด็กเก่งๆ ที่เข้ามาหลายคน ทั้งจากอะคาเดมีของบุรีรัมย์ ยูไนเต็ด หรืออะคาเดมีของชลบุรี เอฟซี เพราะพวกเขาเริ่มมองเห็นถึงโอกาสที่จะได้เล่นในทีมชุดใหญ่ ซึ่งพอเข้ามาอยู่ที่นี่แล้ว เห็นได้ชัดเจนเลยว่า ทุกคนตอบแทนด้วยการเล่นอย่างเต็มร้อย เด็กๆ จะมีความกระหายทุกครั้งเวลาที่เขาเล่นกับทีมใหญ่ เขาจะไม่เคยกลัว เวลาผมกระตุ้นพวกเขา ผมจะพูดเสมอว่า เราคือจุดเล็กๆ นะ เราไม่ใช่ทีมใหญ่เหมือนทีมอย่างบุรีรัมย์ ชลบุรี หรือเมืองทอง แต่เราจะต้องยิ่งใหญ่ นั่นคือสิ่งที่เราพยายามจะกระตุ้นเด็ก ในขณะที่คนอื่นมักจะพูดว่าบอลเด็กแค่พัฒนาให้เขารู้ว่าฟุตบอลเล่นยังไงก็พอ แต่ผมมองว่า เราจะต้องใส่จิตวิญญาณเข้าไปด้วย คือจิตวิญญาณของความมุ่งมั่นตั้งใจและความเป็นมืออาชีพ”

อย่างไรก็ตาม ด้วยความที่เป็นทีมที่อยู่เหนือสุดของประเทศ ทำให้เวลาที่มีการแข่งขันในแต่ละทัวร์นาเมนต์ เชียงราย ยูไนเต็ด อะคาเดมี มักจะต้องลำบากมากกว่าทีมอื่นๆ ที่อยู่ในเมืองหลวงหรือในจังหวัดใหญ่ เช่น เรื่องการเดินทางที่ไกลมากๆ บางครั้งก็ส่งผลต่อการซ้อม ส่งผลต่อร่างกาย ส่งผลต่อจิตใจ รวมถึงการที่ต้องใช้งบประมาณเยอะมากในการเดินทางไปแข่งขันในแต่ละครั้ง ซึ่งบางครั้งก็เป็นจำนวนเงินสูงเกือบ 40,000-50,000 บาท เลยทีเดียว ดังนั้นเด็กของอะคาเดมีแห่งนี้จะต้องอดทนและทรหดกว่าที่อื่นพอสมควร ซึ่งเป็นสิ่งที่ทำให้โค้ชแมกซ์รู้สึกภูมิใจกับเด็ก ๆ ทุกครั้งที่พวกเขาประสบความสำเร็จในการแข่งขัน โดยโค้ชได้กล่าวว่า “ทุก ๆ ครั้งที่ทีมเราประสบความสำเร็จ ไม่ว่าจะเป็นรายการของกรมพลฯ รายการถ้วย ค หรือแม้กระทั่งรายการขององค์การบริหารส่วนภูมิภาค ผมจะรู้สึกดีใจกับเด็ก ๆ อย่างมาก เพราะพวกเขาต้องทำงานหนักมาก และเมื่อพวกเขาประสบความสำเร็จ มันจึงยิ่งน่าภาคภูมิใจมากขึ้นไปอีก”

นอกจากความภาคภูมิใจในความสำเร็จของทีมแล้ว โค้ชแมกซ์ยังเริ่มรู้สึกยินดีไปกับความสำเร็จส่วนตัวของเด็กหลายๆ คน โดยโค้ชแมกซ์กล่าวว่า “เด็กที่มาอยู่ที่ส่วนใหญ่จะเป็นเด็กที่ไม่ได้มีชื่อเสียงโด่งดังอะไร แต่วันที่เขามาพิสูจน์ตัวเองและเราหยิบยื่นโอกาสนั้นให้ เขาก็ตั้งใจทำได้ดี ทำให้พัฒนาตัวเองในทุกๆ เรื่อง ตั้งแต่เรื่องความสามารถในทางกีฬาไปจนถึงเรื่องการใช้ชีวิต ซึ่งเราตั้งใจอย่างมาก เช่น เรามีห้องดูเกมการแข่งขันที่เราพยายามเปิดฟุตบอลให้เขาดู เพื่อให้เขาได้ศึกษาเกมการเล่นต่างๆ ให้เขามีความเข้าใจในเกมการเล่น รวมถึงเป็นแรงบันดาลใจให้เขาอยากที่จะเล่นให้ดีขึ้นด้วย ซึ่งตอนนี้ผลสำเร็จก็เริ่มปรากฏให้เห็นคือ เราสามารถผลักดันเด็กของเราไปฝึกซ้อมที่สโมสรแมนเชสเตอร์ ยูไนเต็ด ได้แล้วล่าสุดก็เพิ่งได้ไปฝึกซ้อมกับสโมสรบาเยิร์น มิวนิค อีก 2 คน โดยเฉพาะน้องไธต์ (ศิริพงษ์ อินต๊ะ) ที่ตอนเข้ามาใหม่ๆ ยังถือว่าเป็นแค่เด็กธรรมดาคนหนึ่งที่ไม่ได้มีความสามารถโดดเด่นอะไรมากมาย แต่เขาเป็นคนที่ตั้งใจฝึกซ้อมอย่างหนัก จนพัฒนาตัวเองไปได้ไกลมาก จนสามารถไปคัดตัวระดับประเทศแล้วได้เป็น 1 ใน 16 คน ที่ได้ไปฝึกซ้อมกับสโมสรบาเยิร์น มิวนิค”

“เคลิ้ม” ชนาพันธ์ ธีรมื่อ (คนซ้าย)
“บ๊ิก” เอกนิษฐ์ ปัญญา (คนกลาง)
“ไธต์” ศิริพงษ์ อินต๊ะ (คนขวา)

3 ความภาคภูมิใจของเชียงราย ยูไนเต็ด อะคาเดมี่ ที่ได้โอกาสไปฝึกซ้อม กับสโมสรบาเยิร์น มิวนิค

(ภาพจาก CRUTD Academy 2016, 21 พฤษภาคม 2558)

5. สรุปท้ายบท

สำหรับปีแอร์ บุรติเยอ ก็พาดันผู้ติดตามอยู่กับความเป็นชนชั้นอย่างแยกไม่ออก เมื่อมองผ่านมโนทัศน์ Habitus วรรณะ ธรรมเนียม ระบบคิดของผู้คนในแต่ละชนชั้นคือสิ่งที่ถูกปลูกฝังจากครอบครัว โรงเรียน สังคม และปัจจัยแวดล้อมในวิถีชีวิตประจำวัน (Robert E. Washington and Karen, D. 2001: 187-212) ทว่าการกระทำหรือปฏิบัติการทางสังคมของผู้คนนั้น ก็หาใช่เพียงเรื่องของ “ผลประโยชน์” แต่ยังรวมไปถึงเรื่องของ “หน้าตา” หรือศักดิ์ศรีทางสังคม เอาเข้าจริง ๆ ผู้คนในแต่ละชนชั้นจึงต้องอาศัย “ยุทธวิธี” เพื่อแสวงหาประโยชน์ หรือมูลค่าสูงสุดจากสถานการณ์ต่างๆ ที่เขาหรือเธอกำลังเผชิญหน้าอยู่ ทว่า ศักยภาพ ความสามารถที่แต่ละคนจะ “จัดการ” หรืออาศัยต้นทุนชนิดต่างๆ ที่มีอยู่ก็ไมอาจจะทำได้อย่างเป็นอิสระ แต่มีสิ่งที่บุรติเยอเรียกว่า “สนามความสัมพันธ์เชิงอำนาจ” ที่เป็นเสมือนเงื่อนไขเชิงกระบวนการที่คอยกำกับควบคุมอยู่ด้วย

เมื่อพิจารณา “การเข้าสู่อาชีพนักฟุตบอล” ของเยาวชนไทยในต่างจังหวัด (ดังที่ได้เสนอไปข้างต้น) อาจกล่าวได้ว่า การเข้าสู่อาชีพนักฟุตบอลของเยาวชนต่างจังหวัดคือ “บันได” ไต่เต้าทางสังคม (social mobility) ของพวกเขา (และครอบครัว) ซึ่งแต่ละคน แต่ละกลุ่ม ต่างแสดงออกผ่านปฏิบัติการทางสังคม เครือข่ายความสัมพันธ์ ในรูปแบบที่แตกต่างกันไปตามเงื่อนไขบริบททางสังคม ในแง่นี้ กระแสความนิยมของครอบครัวและเยาวชนที่หันหน้าเข้าสู่โรงเรียนฝึกสอนฟุตบอลที่เกิดขึ้นในช่วง 7 ปีที่ผ่านมา จึงสะท้อนให้เห็นว่าเยาวชนจากครอบครัวชนชั้นใหม่ในต่างจังหวัดจำนวนไม่น้อยกำลังดิ้นรนปรับตัวหา “ช่องทาง” หรือแสวงหาพื้นที่ใหม่ที่เปิดออก โดยกลไกและอุดมการณ์เศรษฐกิจเสรีนิยมใหม่ที่มุ่งแปรรูปและผลักดันให้ฟุตบอลกลายเป็นสินค้าอุตสาหกรรม ทว่าการจะเข้าสู่อาชีพนักฟุตบอลได้นั้นพวกเขาต้องเลือกใช้ “ยุทธวิธี” ในการสะสมหรือจัดการกับ “ทุนชนิดต่างๆ” ภายใต้เงื่อนไขเชิงโครงสร้างอำนาจใน “สนามความสัมพันธ์” ของวงการฟุตบอลอาชีพไทย

ผลพวงทางสังคมจากการเปลี่ยนผ่านเข้าสู่ภาวะสมัยใหม่ที่มีต่อวัยรุ่นในสังคมนั้นเชื่อกันว่ามีส่วนสำคัญต่อการสร้างแรงกดดันต่อคนหนุ่มสาว โดยเฉพาะในสถานการณ์ที่พวกเขาต้องเผชิญกับสภาวะ “วิกฤตอัตลักษณ์” (identity crises) การพัฒนาไปสู่สภาวะสมัยใหม่นั้นส่งผลอย่างสำคัญต่อการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้าง กระบวนการขัดเกลาทางสังคม และระบบจารีต ประเพณี พิธีกรรมต่างๆ ที่ (เคย) “ทำหน้าที่” ควบคุมระบอบการเปลี่ยนผ่านจากวัยรุ่นไปสู่ผู้ใหญ่ การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในสถาบันครอบครัว การขยายตัวทางเศรษฐกิจและการบริโภค ระบบการศึกษาที่เน้นการแข่งขัน แข่งขันในสังคมปัจจุบัน จึงมักเป็นปรากฏการณ์ที่สะท้อนผ่านชีวิตวัฒนธรรมของวัยรุ่น เช่น การต่อต้าน วัฒนธรรมย่อย และวัฒนธรรมสมัยนิยม (วสันต์, 2553) ปัจจุบัน วัยรุ่นไทยกำลังอยู่ในช่วงหัวเลี้ยวหัวต่อ อันเป็นยุคสมัยที่เกิดการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจสังคมที่ทำให้โครงสร้างทางชนชั้นเกิดการขยายตัวอย่างมีนัยสำคัญ ในต่างจังหวัด เยาวชนที่หันหน้าเข้าสู่การฟุตบอลจำนวนไม่น้อย พวกเขาคือลูกหลานของครอบครัวชนชั้นใหม่ที่เป็นผลผลิตจากการเปลี่ยนแปลงของโครงสร้างเศรษฐกิจสังคมไทย

หลังปี 2552 การขยายตัวของอุตสาหกรรมฟุตบอลไทยที่ทำให้ตลาดแรงงานของนักฟุตบอลขยายตัวขึ้นมา กลายเป็นอีกหนึ่งช่องทางของครอบครัวชนชั้นใหม่ในต่างจังหวัดใช้เป็นกลไกของการเลื่อนฐานะทางสังคม อันเป็นกระบวนการสังคมที่ดำเนินควบคู่ไปการที่พื้นที่ของกีฬาฟุตบอลได้หลุดออกจากการกำกับในรั้วโรงเรียน มาเป็น “กีฬาสำหรับการรับชม” ในสังคมสมัยใหม่ การเข้าถึงกีฬาฟุตบอลจึงขยายวงออกไปไกลกว่าเดิมมาก จากที่ชนชั้นกลางในเมืองคือผู้บริโภคเกมฟุตบอลต่างประเทศ (ผ่านการถ่ายทอดสดทางโทรทัศน์) แนวโน้มของการบริโภคฟุตบอลได้ขยายวงไปสู่กลุ่มคนชนชั้นล่างหรือชนชั้นแรงงานในเมือง และปัจจุบัน เป็นยุคสมัยที่อุตสาหกรรมฟุตบอลไทยได้ประกอบสร้าง “พื้นที่แบบใหม่” ที่เปิดโอกาสให้เยาวชนจากครอบครัวชนชั้นใหม่ได้เข้ามาร่วมสร้างสรรค์วัฒนธรรมฟุตบอล การบริโภคและชมเชียร์ฟุตบอล โรงเรียน

ฝึกสอนฟุตบอลถือเป็น “พื้นที่ใหม่” อีกพื้นที่หนึ่งที่ก่อตัวขึ้นมาควบคู่ไปกับการพัฒนาอุตสาหกรรมฟุตบอลอาชีพไทย กลายเป็นพื้นที่แห่งความหวังของครอบครัวและเยาวชนชนชั้นใหม่ ที่จะใช้เป็นกลไกเลื่อนฐานะทางสังคม ทั้งความสำเร็จทางการเงิน การมีอาชีพที่มั่นคง และมีตัวตนเป็นที่ยอมรับในสังคม

ฟุตบอล อำนาจต่างจังหวัด และพื้นที่วัฒนธรรมใหม่

ชาลินี สนั่นพลาย

1. บทนำ

เมื่อพิจารณาจากยอดผู้ชมฟุตบอลไทยพรีเมียร์ลีกรวมในทุกสนามที่มีแนวโน้มสูงขึ้นทุกฤดูกาล (อาจินต์ ทองอยู่คง และคณะ, 2559) เรตติ้งผู้ชมของสถานีโทรทัศน์ในช่วงที่มีการถ่ายทอดฟุตบอลลีกที่สูงกว่าความนิยมโดยเฉลี่ยของสถานี (โพธิ์ชนันท์, 2558) และการสำรวจของนิต้าโพล (นิต้าโพล, 2558) ทำให้เราไม่อาจปฏิเสธได้ว่า ปัจจุบันฟุตบอลไทยกำลังได้รับความนิยมสูงขึ้นอย่างต่อเนื่องจนกลายเป็นกีฬามหาชนชนิดหนึ่งของสังคมไทย ขณะเดียวกันงานวิจัยที่ศึกษาเกี่ยวกับฟุตบอลไทยจำนวนหนึ่ง พบว่าเกือบทุกจังหวัดในประเทศไทยล้วนมีสโมสรฟุตบอลอย่างน้อยหนึ่งสโมสร (ยกเว้นจังหวัดแม่ฮ่องสอนและจังหวัดบึงกาฬ) ซึ่งส่งผลให้สโมสรฟุตบอลกลายเป็นศูนย์รวมแห่งความภาคภูมิใจและการทำกิจกรรมนอกบ้านแห่งใหม่ของผู้คนในแต่ละจังหวัด (Chuenchanok Siriwat, 2012 และกุลวิษฐีย์ สำแดงเดช, 2551)

อย่างไรก็ตาม ในด้านการดำเนินธุรกิจนั้น สโมสรฟุตบอลเป็นธุรกิจที่ใช้เงินลงทุนจำนวนมาก ในฤดูกาล 2556 มีการประมาณการว่าสโมสรฟุตบอลในไทยพรีเมียร์ลีกทั้งหมด 18 สโมสร ใช้เงินลงทุนรวมกันประมาณ 1,800 ล้านบาท โดยสโมสรเอสซีจี เมืองทอง ยูไนเต็ด ใช้เงินลงทุนสูงสุด ประมาณ 300 ล้านบาท รองลงมา ได้แก่ สโมสรบุรีรัมย์ ยูไนเต็ด ประมาณ 200 ล้านบาท และสโมสรบีอีที เทโรศาสน ใช้เงิน 135 ล้านบาท (สยามกีฬา, 2556: 36-37) ซึ่งเงินลงทุนเหล่านี้ของแต่ละสโมสรมาจากผู้สนับสนุน (sponsors) เป็นหลัก (จิระศักดิ์ โจนทอง, 2559) แต่ในแง่ของผลประโยชน์ สโมสรฟุตบอลกลับเป็นธุรกิจที่ไม่สร้างผลกำไรที่เป็นตัวเงินให้แก่ผู้ลงทุนนัก จากการเปิดเผยผลประโยชน์ของนิติบุคคลในหมวดธุรกิจกิจกรรมด้านสโมสรกีฬาของกรมธุรกิจการค้าในปี 2556 เพื่อจัดอันดับนิติบุคคลที่มีผลประโยชน์ขาดทุนสูงสุด 10 อันดับแรก พบว่า มีนิติบุคคลที่เป็นสโมสรฟุตบอลติดอันดับถึง 9 อันดับ ขณะที่การจัดอันดับนิติบุคคลที่มีผลประโยชน์ได้กำไรสุทธิสูงสุด 10 อันดับแรก กลับมีสโมสรฟุตบอลติดอันดับเพียง 5 อันดับ และได้กำไรเพียงเล็กน้อยเท่านั้น (รวีวรรณ รักถิ่นกำเนิด, 2556) ดังนั้นธุรกิจนี้จึงจำเป็นต้องอาศัยความเข้มแข็งทางการเงิน และความสามารถของผู้บริหารในการระดมทรัพยากรในการดำเนินงานอย่างมากเพื่อให้สามารถระดมทรัพยากรมาอุดหนุนและขับเคลื่อนสโมสรฟุตบอลให้ประสบความสำเร็จ ในแง่นี้สโมสรฟุตบอลจึงสามารถถูกมองในฐานะศูนย์รวมเครือข่ายทั้งทางสังคม เศรษฐกิจ และการเมืองของผู้บริหารสโมสรได้ด้วย

สำหรับกรณีของสโมสรชลบุรี เอฟซี นั้น ก็อยู่ภายใต้เงื่อนไขดังกล่าวเช่นกัน ผู้บริหารของสโมสรชลบุรี เอฟซี คือ วิทยา คุณปลื้ม นายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดชลบุรี บุตรชายของสมชาย คุณปลื้ม (ก้านันเป้าะ) และน้องชายของสนธยา คุณปลื้ม อดีตรัฐมนตรีว่าการกระทรวงวัฒนธรรม ในรัฐบาลยิ่งลักษณ์ ชินวัตร ด้วย จากการเปิดเผยของผู้อำนวยการฝ่ายประชาสัมพันธ์และการตลาดของสโมสรพบว่า สโมสรชลบุรี เอฟซี อาศัยงบประมาณสนับสนุนจากผู้สนับสนุน

สูงถึงร้อยละ 70 โดยผู้สนับสนุนจำนวนหนึ่งให้การสนับสนุนสโมสรเพราะมีสายสัมพันธ์ที่ดีกับผู้บริหารสโมสร นอกจากนี้ สโมสรยังได้รับการอำนวยความสะดวกบางประการจากตำแหน่งทางการเมืองของผู้บริหาร ซึ่งเป็นนักการเมืองในกลุ่ม “เรารักชลบุรี”¹ (จิระศักดิ์ โจมทอง, 2557) เนื้อหาบทนี้จะนำเสนอให้เห็นถึงเครือข่ายทางเศรษฐกิจ การเมือง และสังคมของตระกูลคุณปลื้มในการก่อตั้งและขับเคลื่อนสโมสรฟุตบอลชลบุรี เอฟซี นับตั้งแต่จุดเริ่มต้นจนกระทั่งถึงปัจจุบัน โดยแบ่งการนำเสนอเป็น 3 ส่วน คือ (1) *เส้นทางสู่สนามฟุตบอล* กล่าวถึงเครือข่ายทางสังคมของตระกูลคุณปลื้มที่ชักจูงให้พวกเขาก้าวเข้าสู่วงการฟุตบอลซึ่งเริ่มจากการสนับสนุนทีมฟุตบอลของโรงเรียนอัสสัมชัญ ศรีราชา ก่อนที่จะตั้งสโมสรฟุตบอลชลบุรี เอฟซี ในภายหลัง (2) *ท่อน้ำเลี้ยงช้างสนาม* กล่าวถึงเครือข่ายทางการเมืองและเศรษฐกิจของตระกูลคุณปลื้มที่ให้การสนับสนุนการดำเนินกิจการสโมสรฟุตบอลชลบุรี เอฟซี และ (3) *ผู้เล่นคนที่ 12* กล่าวถึงเครือข่ายทางการเมืองที่มีบทบาทในการสร้างฐานแฟนบอลให้กับสโมสรฟุตบอลชลบุรี เอฟซี ในระยะเริ่มต้น ตลอดจนบทบาทของสโมสรฟุตบอลที่มีส่วนเกื้อหนุนให้เกิดเครือข่ายทางสังคมรูปแบบใหม่ของตระกูลคุณปลื้มขึ้น

¹ กลุ่ม “เรารักชลบุรี” เป็นกลุ่มการเมืองที่มีนักการเมืองตระกูลคุณปลื้มเป็นแกนนำ โดยถูกใช้ในการรณรงค์หาเสียงเลือกตั้งท้องถิ่น จากการสืบค้นพบว่า ชื่อนี้ถูกนำมาใช้ครั้งแรกในการหาเสียงเลือกตั้งนายกเมืองพัทยาของอิทธิพล คุณปลื้ม ในปี 2551 (โพสต์ทูเดย์, 2550: A12) จากนั้นถูกใช้ในการหาเสียงเลือกตั้งนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดชลบุรี (อบจ.) ของวิทยา คุณปลื้ม ในปี 2551 แม้ในปี 2554 กลุ่มตระกูลคุณปลื้มได้ตั้งพรรคพลังชลขึ้นแล้ว แต่ในการหาเสียงเลือกตั้งนายก อบจ.ชลบุรี ในปี 2555 วิทยาก็ยังคงใช้ชื่อกลุ่มเรารักชลบุรีในการหาเสียงเลือกตั้งอยู่เช่นเดิม

2. เส้นทางสู่สนามฟุตบอล: สายสัมพันธ์แห่งอัสสัมชัญ ศรีราชา

จากข้อมูลในหนังสือ *กว่าจะเป็นฉลามชล* (วารี วิวัฒนา, ม.ป.ป.) และการสัมภาษณ์ผู้บริหารสโมสรชลบุรี เอฟซี สามารถสรุปได้ว่า เส้นทางสู่วงการฟุตบอลไทยของนักการเมืองในกลุ่มเรารักชลบุรี ซึ่งในที่นี้หมายถึงตระกูลคุณปลื้มเป็นพิเศษนั้น เริ่มตั้งแต่ฟุตบอลลีกอาชีพของไทยยังไม่ได้ก่อตัวขึ้นอย่างเป็นทางการเป็นรูปร่าง จุดเริ่มต้นของพวกเขาจึงไม่ได้อยู่ในสโมสรฟุตบอลอาชีพตั้งแต่แรก แต่อยู่ที่ทีมฟุตบอลของโรงเรียนอัสสัมชัญ ศรีราชา ซึ่งพวกเขาเป็นศิษย์เก่า

ในสังคมไทย สถานศึกษานั้นนอกจากจะทำหน้าที่เป็นแหล่งศึกษาเล่าเรียน ประสิทธิ์ประสาทความรู้แล้ว ยังทำหน้าที่เป็นแหล่งสร้างสายสัมพันธ์ของผู้เรียนได้อีกด้วย ดังเช่นกรณีของสโมสรชลบุรี เอฟซี จุดเริ่มต้นในวงการฟุตบอลของกลุ่มผู้บริหารสโมสรชลบุรี เอฟซี ก็เริ่มต้นขึ้นจากเครือข่ายของศิษย์เก่าโรงเรียนอัสสัมชัญ ศรีราชา อันประกอบไปด้วย ธนศักดิ์ สุระประเสริฐ อรรถนพ สิงห์โตทอง สนธยา คุณปลื้ม และวิทยา คุณปลื้ม สโมสรชลบุรี เอฟซี จึงเชื่อมโยงกับโรงเรียนอัสสัมชัญ ศรีราชา อย่างใกล้ชิด และในฤดูกาล 2556 สโมสรชลบุรี เอฟซี ยังได้ออกแบบเสื้อชุดเยือนของพวกเขาให้เป็นสีแดง-ขาว ซึ่งเป็นสีประจำโรงเรียน เพื่อเป็นการระลึกถึงความสัมพันธ์ของโรงเรียนกับสโมสรด้วย (Shark Channel Official, 2556ข)

ช่วงปี 2535 บราเดอร์หลุยส์ ชาแนล หรือภราดาวิริยะ จันทาโรตม ได้ย้ายจากโรงเรียนอัสสัมชัญ กรุงเทพฯ ซึ่งเป็นโรงเรียนที่มีชื่อเสียงด้านฟุตบอล นักเรียนมาเป็นผู้บริหารของโรงเรียนอัสสัมชัญ ศรีราชา ผู้บริหารคนใหม่ต้องการพัฒนาทีมฟุตบอลของโรงเรียนอัสสัมชัญ ศรีราชา จึงได้ริเริ่มโครงการฟุตบอลข้างเผือกเพื่อคัดเลือกนักเรียนที่มีความสามารถพิเศษด้านการเล่นกีฬาฟุตบอลเข้าสู่ทีมฟุตบอลของโรงเรียน ในการนี้ ภราดาวิริยะต้องการหาคนมาช่วย

ดำเนินงานโครงการจึงมองหาจากกลุ่มศิษย์เก่าโรงเรียน และพบว่าธนศักดิ์ สุระประเสริฐ มีประสบการณ์ในการทำทีมฟุตบอลของโรงเรียนรัตนโกสินทร์ 9 และโรงเรียนสมุทรพิทยาคมมาก่อน และมีความสนใจในเรื่องนี้ จึงได้ชวนให้ธนศักดิ์เข้ามาช่วยงานทีมฟุตบอลของโรงเรียนอัสสัมชัญ ศรีราชา

หลังจากธนศักดิ์เข้ามาช่วยงานทีมฟุตบอลของโรงเรียนก็ได้พบกับอรรถพ ซึ่งกลับมาที่โรงเรียนเพื่อรับ-ส่งลูกชาย (ศศิ ศิงห์โตทอง) ซึ่งกำลังเรียนที่อัสสัมชัญ ศรีราชา จึงได้ชวนอรรถพให้เข้ามาช่วยงานอีกแรง อรรถพ ซึ่งชื่นชอบฟุตบอลและเคยเป็นนักกีฬาฟุตบอลของโรงเรียนมาก่อนจึงได้ตอบตกลง การเข้ามาของอรรถพนี่เองเป็นจุดเริ่มต้นของตระกูลคุณปลื้มในวงการฟุตบอลไทย เนื่องจากอรรถพรู้จักสนิทสนมกับสนธยา คุณปลื้ม อยู่แล้วตั้งแต่สมัยเรียน และครอบครัวสิงห์โตทองของอรรถพกับครอบครัวคุณปลื้มของสนธยาก็รู้จักมักคุ้นกันอยู่แล้วเช่นกัน อรรถพจึงชวนให้สนธยาเข้ามาสนับสนุนโครงการฟุตบอลข้างเผือกของโรงเรียน และต่อมาวิทยาจึงตามเข้ามามีส่วนร่วมในการทำทีมฟุตบอลของโรงเรียนด้วยอีกคน จากคำบอกเล่าของสนธยา การทำทีมฟุตบอลโรงเรียนอัสสัมชัญ ศรีราชา นี้ พวกเขาแบ่งหน้าที่กันโดย “พี่ณพดุม ฟีตู่ย (ธนศักดิ์ - ผู้วิจัย) ประสานงานทั่วไป ประสานงานกับสปอนเซอร์ ผมก็ในฐานะผู้สนับสนุน หาทุน หาพรรคพวกมาช่วยกันทำ” (ววิ วิวัฒนา, ม.ป.ป.: 59)

หลังจากทำทีมฟุตบอลโรงเรียนอัสสัมชัญ ศรีราชา ได้ระยะหนึ่ง อรรถพได้ไปเริ่มโครงการทีมฟุตบอลที่โรงเรียนจุฬาภรณราชวิทยาลัยอีกแห่ง เพื่อสร้างนักฟุตบอลรุ่นเล็ก และส่งต่อเข้าโครงการฟุตบอลข้างเผือกของอัสสัมชัญ ศรีราชา ขณะที่ทีมฟุตบอลโรงเรียนอัสสัมชัญ ศรีราชา ประสบความสำเร็จและมีชื่อเสียงก็ประจวบเหมาะๆกับช่วงที่สมาคมฟุตบอลแห่งประเทศไทยมีแนวคิดที่จะจัดการแข่งขันฟุตบอลอาชีพขึ้น ในปี 2539 อรรถพได้รับเชิญจากวรวิระ มะกุดี ให้มาช่วยบริหารสโมสรสิงห์ เทโรศาสน (ปัจจุบันคือสโมสรบีอีซี เทโรศาสน) หลังจากบริหารสโมสรสิงห์ เทโรศาสน ได้ 1 ฤดูกาล อรรถพก็ออกมาทำทีม “ชลบุรี สันนิบาตสมุทรปราการ” (เดิมคือสโมสรสันนิบาตสมุทรปราการ) เพื่อส่งลง

แข่งขันในดิวิชั่น 1 โดยใช้นักฟุตบอลที่จบจากโรงเรียนอัสสัมชัญ ศรีราชา และ โรงเรียนจุฬารามราชวิทยาลัย จังหวัดชลบุรี

ปี 2542 ได้มีการจัดแข่งขันรายการโปรวินเชียลลีก ซึ่งเป็นการแข่งขันของสโมสรฟุตบอลจากจังหวัดต่างๆ ขึ้น เมื่อการแข่งขันผ่านไป 1 สโมสรฟุตบอลจังหวัดปัตตานีถอนตัวไป กลุ่มของชลบุรีจึงได้ส่งทีมเข้าแข่งในรายการนี้อีก 1 ทีม ในชื่อ “สโมสรฟุตบอลจังหวัดชลบุรี” ภายใต้การสนับสนุนของสมาคมกีฬาจังหวัดชลบุรี ทำให้กลุ่มชลบุรีมีสโมสรฟุตบอลในการดูแลทั้งหมด 2 สโมสร (ต่อมาสโมสรชลบุรีสันนิบาตสมุทรปราการได้เปลี่ยนชื่อเป็น สโมสรฟุตบอล ศรีราชา เอฟซี, ศรีราชาบ้านบึง เอฟซี และปัจจุบันโอนสิทธิ์ให้แก่สโมสรทวิวัฒนา เอฟซี) อรรถพลในฐานะผู้บริหารหลักของทั้ง 2 สโมสร เลือกนักฟุตบอลฝีมือดีที่จบจากโครงการฟุตบอลช้างเผือกของอัสสัมชัญ ศรีราชา ไปเล่นให้กับสโมสรฟุตบอลจังหวัดชลบุรีที่แข่งขันอยู่ในโปรวินเชียลลีก ส่วนสโมสรชลบุรีสันนิบาตสมุทรปราการซึ่งแข่งขันอยู่ดิวิชั่น 1 นั้น ใช้นักฟุตบอลจากโรงเรียนจุฬารามราชวิทยาลัย จังหวัดชลบุรี เป็นส่วนใหญ่ (วารี วิวัฒนา, ม.ป.ป.: 74)

สโมสรฟุตบอลจังหวัดชลบุรีแข่งขันในโปรวินเชียลลีกอยู่ระยะหนึ่ง สมาคมฟุตบอลแห่งประเทศไทยจึงมีแนวคิดที่จะ “รวมลีก” อรรถพลต้องการให้สโมสรของพวกเขาได้เลื่อนชั้นขึ้นไปเล่นในลีกสูงสุดของประเทศ จึงปรึกษากับสนธยา และวิทยา เพื่อดึงวิทยา เลหากุล เข้ามาเป็นผู้จัดการทีม และในที่สุด ปี 2549 สโมสรฟุตบอลจังหวัดชลบุรีในฐานะผู้ชนะเลิศโปรวินเชียลลีก ฤดูกาล 2548 ได้รับสิทธิ์ให้เข้าร่วมแข่งขันรายการไทยลีกซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นของการพัฒนาสโมสรไปสู่ความเป็นมืออาชีพและปรับเปลี่ยนภาพลักษณ์ให้มีความทันสมัย โดยเฉพาะหลังจากสโมสรชนะเลิศรายการไทยพรีเมียร์ลีก ในฤดูกาล 2550 และได้รับสิทธิ์ให้เข้าร่วมแข่งขันในรายการฟุตบอลสโมสรชิงชนะเลิศแห่งเอเชีย (Asian Champion League – ACL) ในฤดูกาล 2551 และต้องจดทะเบียนเป็นบริษัทนิติบุคคลและพัฒนาสโมสรตามข้อบังคับของสมาพันธ์ฟุตบอลแห่งเอเชีย (Asian Football Confederation – AFC) ในปี 2552 จนกลายเป็นสโมสรชลบุรี เอฟซี ในปัจจุบัน

กล่าวได้ว่า สโมสรชลบุรี เอฟซี นั้น ถูกสร้างขึ้นมาจากความร่วมมือของศิษย์เก่าโรงเรียนอัสสัมชัญ ศรีราชา ที่ซึ่งเป็นแหล่งค้าทอเครือข่ายทางสังคมแห่งหนึ่งของสนธยาและวิทยา คุณปลื้ม นั่นเอง

3. กอน้ำเลี้ยงข้างสนาม:

ที่มาของผู้สนับสนุนสโมสรฟุตบอลชลบุรี เอฟซี

การทำสโมสรฟุตบอลไทยนั้นจำเป็นต้องใช้เงินลงทุนจำนวนมาก ซึ่งเงินลงทุนนี้อาจมาจากเจ้าของสโมสรเอง หรือมาจากการสนับสนุนภายนอก ในแง่พื้นฐานทางเศรษฐกิจและเครือข่ายความสัมพันธ์ของผู้บริหารสโมสรจึงเป็นเรื่องสำคัญ เพราะผู้บริหารที่มีฐานะทางเศรษฐกิจดีย่อมสามารถให้การสนับสนุนสโมสรได้มาก ขณะที่ผู้บริหารที่มีเครือข่ายความสัมพันธ์กว้างขวางก็สามารถระดมความสนับสนุนจากเครือข่ายของเขาทั้งที่อยู่ในภาครัฐและภาคเอกชนให้เข้ามาสนับสนุนสโมสรได้ (ชาลินี สนพลาย, 2557: 40-44) ดังนั้นการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างสโมสรฟุตบอลกับนักการเมืองผู้เป็นเจ้าของสโมสรจึงต้องให้ความสำคัญกับภูมิหลังทางเศรษฐกิจและการเมืองของนักการเมืองด้วย

ตระกูลคุณปลื้ม

บุคคลสำคัญที่ทำให้ตระกูลคุณปลื้มกลายเป็นที่รู้จักกว้างขวางทั้งในจังหวัดชลบุรีและภายนอกคือ สมชาย คุณปลื้ม หรือที่สังคมไทยคุ้นเคยในชื่อ “ก้านนเปาะ” เขาแต่งงานกับสตีล เท่งเจียว เมื่อปี 2505 มีลูกด้วยกัน 5 คน ได้แก่

1. สนธยา คุณปลื้ม
2. วิทยา คุณปลื้ม
3. จิราภรณ์ คุณปลื้ม
4. อธิพิณ คุณปลื้ม
5. ณรงค์ชัย คุณปลื้ม

แม้ปัจจุบันสมชาย คุณปลื้ม ต้องลดบทบาททางด้านการเมืองและธุรกิจลงไปด้วยเหตุผลเรื่องคดีความและปัญหาสุขภาพ (ผู้จัดการออนไลน์, 2556) แต่มรดกทางธุรกิจและทางการเมืองที่สมชายสร้างไว้ยังคงได้รับการสืบสานโดยลูกทั้ง 5 คน จากการรวบรวมของโอฬาร ถิ่นบางเตียว (2554: 605) พบว่า ปัจจุบันธุรกิจที่อยู่ในความครอบครองของตระกูลคุณปลื้มมีทั้งหมด 18 บริษัท (โอฬาร ถิ่นบางเตียว, 2554: 605) สำหรับบทบาททางการเมืองของตระกูลคุณปลื้มนั้น ในช่วงปี 2518-2548 (ก่อนหลบหนีคดีในปี 2549) มีอย่างน้อย 17 คน ได้รับการสนับสนุนจากสมชายจนได้รับชัยชนะในการเลือกตั้งระดับชาติ โดยในจำนวนนี้รวมถึงตรงค์ สิงห์โตทอง ผู้เป็นลุงของอรรถพล สิงห์โตทอง รองประธานสโมสรชลบุรี เอฟซี ด้วย (เวียงรัฐ เนติโพธิ์ อ้างถึงใน ผาสุก พงษ์ไพจิตร และสังคีต พิริยะรังสรรค์, 2537: 206-216; พรชัย เทพปัญญา, 2552: 178 และโอฬาร ถิ่นบางเตียว, 2554: 141-145)

ปัจจุบันทายาทของสมชายที่ยังมีบทบาททางการเมืองอยู่ 4 คน ได้แก่ สนั่น คุณปลื้ม (อดีตรัฐมนตรีว่าการกระทรวงวัฒนธรรม และหัวหน้าพรรคพลังชล), วิทยา คุณปลื้ม (นายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดชลบุรี และหัวหน้ากลุ่มเรารักชลบุรี), อิทธิพล คุณปลื้ม (นายกเมืองพัทยา) และณรงค์ชัย คุณปลื้ม (นายกเทศบาลเมืองแสนสุข) ขณะที่ทายาทของนักการเมืองบางส่วนที่สมชายเคยให้การสนับสนุนก็ยังคงเป็นนักการเมืองในสังกัดกลุ่มเรารักชลบุรีและพรรคพลังชล เช่น พงศิพงศ์ สิงห์โตทอง และบรรจบ สิงห์โตทอง ซึ่งเป็นทายาทของตรงค์ สิงห์โตทอง เป็น ส.อบจ. ในกลุ่มเรารักชลบุรี และสันต์ศักดิ์ (จรรยา) งามพิเชษฐ์ และลูกชายของเขา ปรเมศร์ งามพิเชษฐ์ เป็นอดีต ส.ส. พรรคพลังชล ขณะที่บางส่วนไปสังกัดพรรคการเมืองอื่นและเป็นคู่แข่งทางการเมืองของพรรคพลังชล เช่น สรวุฒิ เนื่องจำนงค์ ลูกของประโยชน์ เนื่องจำนงค์ เป็นอดีต ส.ส. พรรคประชาธิปัตย์ และจิรวุฒิ สิงห์โตทอง เป็นอดีตผู้สมัครรับเลือกตั้ง ส.ส. พรรคเพื่อไทย อย่างไรก็ตาม เมื่อต้นปี 2558 กลุ่มชลบุรีได้ขายสิทธิ์การดำเนินงานสโมสรพัทยา ยูไนเตด ให้กับพรรณธฤต เนื่องจำนงค์ หลาน

ของประโยชน์ เนื่องจากงานนี้ จึงอาจวิเคราะห์ได้ว่าสายสัมพันธ์ของพวกเขา อาจจะไม่ได้อัดแน่นไปเสียทีเดียว ส่วนกรณีของจิรภูมิ สิงห์โตทอง นั้น ผู้ให้สัมภาษณ์ซึ่งไม่ประสงค์ออกนาม (2554) เล่าให้ฟังว่า ผู้สมัครที่พรรคพลังชล ส่งลงแข่งขันในเขตเดียวกับจิรภูมิเป็นผู้สมัครที่พรรคตั้งใจ “ยอมให้” เนื่องจาก จิรภูมิกับตระกูลคุณปลื้ม “เป็นพวกกัน”

บทบาทการเป็นผู้สนับสนุนนักการเมืองจนสามารถชนะการเลือกตั้งได้ โดยเฉพาะกรณีของนิคม แส่นเจริญ ซึ่งเป็นน้องเขยของสตีล คุณปลื้ม (ภรรยา ของสมชาย) ส่งผลให้สมชายมีโอกาสสร้างสายสัมพันธ์กับนักธุรกิจและ นักการเมืองระดับชาติ สายสัมพันธ์นี้มีส่วนช่วยให้เขาสามารถดึงโครงการพัฒนา ต่าง ๆ มาสู่จังหวัดชลบุรีได้สะดวกขึ้น และส่งผลต่อเนื่องให้สถานะทางสังคม ของสมชายดีขึ้นด้วย

นับได้ว่าตระกูลคุณปลื้มเป็นตระกูลที่มีเครือข่ายทางการเมืองและสังคม กว้างขวางมากที่สุดตระกูลหนึ่งของจังหวัดชลบุรี ดังนั้นเครือข่ายทางสังคม ที่กว้างขวาง ความมั่นคงทางด้านเศรษฐกิจและตำแหน่งทางการเมืองของ พวกเขาจึงมีส่วนสำคัญที่ทำให้พวกเขาสามารถเกื้อหนุนและบริหารสโมสรชลบุรี เอฟซี ได้ถึงปัจจุบัน โดยการสนับสนุนของพวกเขาที่มีต่อสโมสรชลบุรี เอฟซี นั้น อาจแบ่งได้เป็น 3 ลักษณะ ได้แก่ ทรัพยากรส่วนตัว ทรัพยากรที่ระดมจาก เครือข่าย และทรัพยากรจากภาครัฐ

1. ทรัพยากรส่วนตัว: การทำสโมสรฟุตบอลนั้นต้องใช้เงินลงทุน จำนวนมาก ด้วยเหตุนี้ ความมั่นคงทางเศรษฐกิจของตระกูลคุณปลื้มจึงเอื้อ ให้พวกเขาสามารถสนับสนุนสโมสรชลบุรี เอฟซี ได้ตั้งแต่ยุคสมัยที่ฟุตบอลลีก ของไทย ยังไม่ได้รับความนิยมจนถึงปัจจุบันที่แม้ฟุตบอลลีกจะได้รับความนิยม มากขึ้นแล้ว แต่สโมสรฟุตบอลก็ยังประสบปัญหาการขาดทุนอยู่ โดยใช้เงินทุน ส่วนตัวของตระกูลคุณปลื้ม

เรา (วิทยา - ข้อความในวงเล็บโดยผู้วิจัย) ทำไม่เคยโปรโมท ที่เราจ่าย
ไม่มีใครรู้ เราจ่ายปีหนึ่ง 5-10 ล้าน เราไม่เคยพรีอาร์ เพราะเราไม่หวังฐานเสียง
แต่คนพื้นที่รู้ คนท้องถิ่นรู้เอง กองเชียร์เขารู้เอง (สุกรี แมนชัยนิมิต, 2552)

ตั้งแต่อดีตงบประมาณทำทีมใช้เงินส่วนตัวล้วน ๆ เลย ส่วนตัวกับ
สปอนเซอร์ (วิทยา คุณปลื้ม, 2554)

2. **ทรัพยากรที่ระดมจากเครือข่าย:** ดังที่ได้กล่าวไปแล้วว่า รายได้ส่วนใหญ่
ของสโมสรชลบุรี เอฟซี มาจากการอุดหนุนของผู้สนับสนุน (sponsors)
อย่างไรก็ตาม ผู้สนับสนุนเหล่านี้มีแรงจูงใจในการสนับสนุนแตกต่างกัน ผู้เขียน
จึงแบ่งประเภทของผู้สนับสนุนตามลักษณะของแรงจูงใจได้ 3 ประเภท คือ

(1) **ผู้สนับสนุนที่เข้ามาสนับสนุนตามมูลค่าทางการตลาดของสโมสร**
ผู้สนับสนุนกลุ่มนี้มักให้การสนับสนุนสโมสรฟุตบอลหลายสโมสร โดยเลือกจาก
สโมสรที่มีอันดับคะแนนการแข่งขันที่ดี เช่น ได้อันดับที่ 1-4 เป็นต้น หรือเลือก
จากสโมสรที่สียอดเฉลี่ยผู้เข้าชมในสนามต่อฤดูกาลจำนวนมาก ตัวอย่างของ
ผู้สนับสนุนในกลุ่มนี้ เช่น จักรยานยนต์ยามาฮา และสายการบินแอร์เอเชีย
(จีระศักดิ์ โจมทอง, 2557)

(2) **ผู้สนับสนุนที่สัมพันธ์กับฐานแฟนบอลหรือถิ่นที่ตั้งของสโมสร**
จากการสำรวจผู้สนับสนุนของสโมสรฟุตบอลพบว่า แต่ละสโมสรมักมีผู้สนับสนุน
สัมพันธ์กับแฟนบอล สำหรับสโมสรชลบุรี เอฟซี ผู้สนับสนุนในกลุ่มนี้ ได้แก่
น้ำอัดลมบิกโคล่า และเครื่องปรับอากาศไดกินส์ ซึ่งมีที่ตั้งโรงงานอยู่ในพื้นที่
จังหวัดชลบุรี และ AIA ซึ่งมีลูกค้าในจังหวัดชลบุรีสูงเป็นอันดับที่สองของประเทศ
(รองจากกรุงเทพมหานคร) (จีระศักดิ์ โจมทอง, 2559)

(3) **ผู้สนับสนุนที่สัมพันธ์กับผู้บริหารสโมสรในทีนี้จะให้ความสนใจ**
กับผู้สนับสนุนกลุ่มนี้เป็นหลัก

ช่วงที่ฟุตบอลลีกในประเทศยังไม่ได้รับความนิยมมากเช่นปัจจุบัน
การหาเงินทุนจากภาคเอกชนนับเป็นเรื่องยาก ดังนั้นสายสัมพันธ์กับภาครัฐกิจ
เอกชนทั้งในและนอกพื้นที่จังหวัดชลบุรีของตระกูลคุณปลื้มจึงสามารถช่วยให้

สโมสรชลบุรี เอฟซี ได้รับการสนับสนุนจากภาคเอกชนได้ง่ายขึ้น (สุกรี แมนชัยนิมิต, 2552) แม้ต่อมาฟุตบอลไทยลีกจะได้รับความนิยมมากขึ้น แต่สายสัมพันธ์ส่วนตัวของตระกูลคุณปลื้มก็ยังมีบทบาทในการระดมความสนับสนุนจากภาคเอกชนอยู่ โดยผู้สนับสนุนในฤดูกาล 2556 ของสโมสรชลบุรี เอฟซี ได้แก่ เครื่องดื่มตราช้าง กลุ่มบริษัทสามารถ (ผลิตภัณฑ์โทรศัพท์มือถือ ไอ-โมบาย) ร้านสะดวกซื้อ 7-11 และบริษัทพัฒนาที่ดินเหมราชนั้นเข้ามาสนับสนุนเพราะมีสายสัมพันธ์ส่วนตัวกับสนธยา คุณปลื้ม (อรรถพล สิงโตทอง, 2557; สุกรี แมนชัยนิมิต, 2552 และจิระศักดิ์ โจมทอง, 2559) นอกจากนี้ บางครั้งยังปรากฏว่ามีธุรกิจของกลุ่มผู้บริหารสโมสรชลบุรี เอฟซี เองเข้ามาเป็นผู้สนับสนุนชั่วคราวให้กับสโมสร โดยการซื้อพื้นที่โฆษณาข้างสนามฟุตบอลด้วย เช่น ผลิตภัณฑ์เครื่องสำอางเอสเพียว (espure) ซึ่งเป็นธุรกิจของครอบครัว ธนศักดิ์ สุระประเสริฐ หนึ่งในผู้บริหารสโมสรชลบุรี เอฟซี (จิระศักดิ์ โจมทอง, 2559) และไฮท์วัน คอนโดมิเนียม ซึ่งเป็นธุรกิจของสิริลดา คุณปลื้ม (ภรรยาของวิทยา คุณปลื้ม)

3. ทรัพยากรจากภาครัฐ: จากผลพวงของการกระจายอำนาจตามพระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2542 ทำให้องค์การบริหารส่วนจังหวัดมีอำนาจหน้าที่และทรัพยากรในการจัดบริการสาธารณะมากขึ้น ซึ่งรวมถึงอำนาจหน้าที่ในการกิจด้านการสนับสนุนกีฬาด้วย ดังนั้นการที่วิทยาและ ส.อบจ. กลุ่มเรารักชลบุรี ครองตำแหน่งทางการเมืองใน อบจ.ชลบุรี จึงทำให้สโมสรได้รับการสนับสนุนจาก อบจ. ด้วยดี

ดังที่ทราบกันดีว่าตั้งแต่ฤดูกาล 2554 เป็นต้นมา สโมสรชลบุรี เอฟซี ใช้สนามองค์การบริหารส่วนจังหวัดชลบุรีเป็นสนามเหย้าและที่ทำการสโมสร แม้สโมสรจะจ่ายค่าเช่าให้ อบจ. ในราคาที่สมเหตุผล (ประมาณ 30,000 บาท ต่อวัน) (จิระศักดิ์ โจมทอง, 2559) แต่ตำแหน่งทางการเมืองของกลุ่มเรารักชลบุรีก็ทำให้สโมสรมั่นใจได้ว่า สโมสรจะได้เช่าสนามแห่งนี้แน่นอน ไม่ต้อง

ประสบปัญหาดังที่เคยประสบในช่วงฤดูกาล 2552 ที่ต้องย้ายสนามเหย้าจาก สนามเทศบาลเมืองชลบุรี (สนามหน้าศาล) ไปใช้สนามสิรินธรของโรงเรียน อัสสัมชัญ ศรีราชา เนื่องจากไม่ได้รับความร่วมมือจากเทศบาลเมืองชลบุรีที่มี นักการเมืองท้องถิ่นสังกัดพรรคประชาธิปัตย์ดำรงตำแหน่งทางการเมืองอยู่ในขณะนั้น (อรรถพ ลิขิตโตทอง, 2557) นอกจากนี้สโมสรยังได้รับความร่วมมือ เป็นอย่างดีจาก อบจ. ในการปรับปรุงสนามเหย้าให้ผ่านมาตรฐานของสมาพันธ์ ฟุตบอลเอเชีย (AFC) อีกด้วย (วิทยา คุณปลื้ม, 2554)

นอกจากสนามกีฬาแล้ว สโมสรชลบุรี เอฟซี ยังเคยได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากองค์การบริหารส่วนจังหวัดชลบุรีด้วย โดยในปี 2553 ได้รับการสนับสนุนประมาณ 10 ล้านบาท (ข่าวสด, 2554: 13) ในประเด็นนี้วิทยา อธิบายว่า เป็นหน้าที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่ต้องให้การสนับสนุนกีฬา ในท้องถิ่นอยู่แล้ว เพราะสอดคล้องกับยุทธศาสตร์ของ อบจ. และก่อให้เกิดประโยชน์กับจังหวัด (วิทยา คุณปลื้ม, 2554)

4. ผู้เล่นคนที่ 12: การเมืองเกือฟุตบอล ฟุตบอลหนุนการเมือง

นอกเหนือจากสโมสรฟุตบอลและผู้สนับสนุนแล้ว องค์กรประกอบสำคัญ อีกหนึ่งอย่างที่จะทำให้สโมสรฟุตบอลดำเนินไปได้อย่างมั่นคงและสง่างามก็คือ “แฟนบอล” หรือที่วงการฟุตบอลไทยเรียกกันว่า “ผู้เล่นคนที่ 12” ชลบุรี เอฟซี มีแฟนบอลขนาดใหญ่ เหนียวแน่น และดำเนินกิจกรรมการเชียร์อย่างเข้มข้น จนกระทั่งได้รับการยกย่องว่าเป็นกองเชียร์ต้นแบบในยุคแรกของฟุตบอลไทย

จากข้อมูลของบริษัท ไทยพรีเมียร์ลีก จำกัด ตั้งแต่ฤดูกาล 2554-2557 ชลบุรี เอฟซี มียอดแฟนบอลในสนามเฉลี่ย 5,628 คนต่อนัด ถือเป็นจำนวน ที่สูงมากเมื่อเทียบกับจำนวนที่นั่งเต็มความจุของสนามชลบุรี สเตเดียม (สนาม

อบจ.ชลบุรี) ซึ่งมีขนาด 8,200 ที่นั่ง แฟนบอลเหล่านี้มีภูมิลำเนาอยู่ในหลายจังหวัดทั่วประเทศ อย่างไรก็ตาม แฟนบอลกลุ่มใหญ่ที่สุดโดยเฉพาะผู้ที่สมัครสมาชิกและซื้อตั๋วปีของสโมสรมีภูมิลำเนาอยู่ในจังหวัดชลบุรี (จีระศักดิ์ โจมทอง, 2557) ซึ่งงานของกุลวิชญ์ สำแดงเดช (2551) ได้ให้คำอธิบายว่า แรงจูงใจที่สำคัญที่สุดที่ทำให้คนชลบุรีเข้ามาเป็นแฟนบอลชลบุรี เอฟซี คือการที่ชลบุรี เอฟซี เป็นทีมท้องถิ่น ขณะที่ผลงานของทีม บรรยากาศความสนุกสนานของการเชียร์และการแข่งขัน และความเป็นกันเองของแฟนบอลและของนักบอลเป็นแรงจูงใจที่มีความสำคัญในลำดับรองลงมา ส่วนแฟนบอลที่ไม่ใช่คนชลบุรีนั้นมีแรงจูงใจที่สำคัญคือผลงานของทีม ซึ่งเป็นการตอบคำถามว่า “ทำไมจึงเป็นแฟนบอลชลบุรี” อย่างไรก็ตาม งานของซาลินี สนพลาย (2557) พยายามตอบคำถามว่า “แล้วพวกเขามาเป็นแฟนบอลชลบุรีได้อย่างไร” ซึ่งซาลินีอธิบายว่าพวกเขามีจุดเริ่มต้นของการเป็นแฟนบอลที่แตกต่างกัน และสามารถจัดประเภทอย่างง่ายได้เป็น 3 กลุ่ม คือ (1) พวกเขามีสายสัมพันธ์ใกล้ชิดกับผู้บริหาร และถูกชักชวนหรือให้วืวานจากผู้บริหาร (2) พวกเขามาดูการแข่งขันที่สนามฟุตบอลเนื่องจากรู้จักสโมสรชลบุรี เอฟซี จากชื่อเสียงและผลงานของสโมสร โดยไม่ได้รู้จักใครที่มีความเกี่ยวข้องกับสโมสรมาก่อนเลย และ (3) พวกเขามีสายสัมพันธ์หรือรู้จักกับบุคคลในกลุ่มที่ (1) หรือ (2) และถูกชักชวนโดยคนเหล่านั้น

กล่าวได้ว่าการที่กลุ่มแฟนบอลเริ่มเข้ามาเชียร์ชลบุรี เอฟซี เพราะมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับผู้บริหารว่าเกิดขึ้นเนื่องจากยุคแรกเริ่มของการทำสโมสรชลบุรี เอฟซี นั้น การแข่งขันฟุตบอลลีกภายในประเทศยังไม่ได้ได้รับความนิยมมากนัก ประกอบกับการดำเนินงานสโมสรชลบุรี เอฟซี เองยังไม่มีความเป็นมืออาชีพเต็มที่ ยังไม่มีนักฟุตบอลที่มีชื่อเสียงและฝีเท้าระดับยอดเยี่ยม และยังขาดการประชาสัมพันธ์ที่ดี ทำให้มีผู้เข้าชมการแข่งขันน้อยมาก อรรถพล สิงห์โตทอง ผู้บริหารสโมสรจึงให้วืวานให้คนรู้จักและคนในละแวกบ้านบึงกระโดน อำเภอบ้านบึง จังหวัดชลบุรี ซึ่งเป็นบ้านเกิดของอรรถพลมาช่วยเป็นแฟนบอล มีการแจกเสื้อแข่งของสโมสร มีบริการรถรับ-ส่ง และมีการแจกข้าวกล่องหลังจบ

การแข่งขัน (กุลวิชัย ลำแดงเดช, 2551: 50-54) ดังนั้นชลบุรีจึงมีแฟนบอลกลุ่มหนึ่งที่เริ่มมาเป็นแฟนบอลจากการมีสายสัมพันธ์ส่วนตัวกับบรรณพ หรือครอบครัวของบรรณพ นอกจากนี้ยังมีผู้ติดตามหรือบุคคลใกล้ชิดกับนักการเมืองในกลุ่มเรารักชลบุรี และผู้บริหารสโมสร เช่น คนขับรถของ ส.ส. และเครือญาติ นักการเมืองท้องถิ่นเข้ามาเป็นแฟนบอลในยุคแรกเริ่มด้วย จึงกล่าวได้ว่า เครือข่ายทางการเมืองของตระกูลคุณปลื้มมีบทบาทพอสมควรในการช่วยสร้างแฟนบอลในยุคแรกของสโมสร

เมื่อแฟนบอลก้าวเข้ามาสู่สนามฟุตบอลแล้ว กลไกสำคัญที่ทำให้แฟนบอลรู้สึกใกล้ชิดและเป็นส่วนหนึ่งของสโมสรก็คือ การเป็นสมาชิกของกลุ่มแฟนบอลกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งหรือมากกว่านั้น ซึ่งกลุ่มของแฟนบอลนี้อาจกล่าวได้ว่าเป็น ชุมชนย่อยๆ ที่อยู่ภายใต้ชุมชนใหญ่ที่เรียกว่าชุมชนแฟนบอลชลบุรีอีกทีหนึ่งในชุมชนแฟนบอลบุรีประกอบด้วยชุมชนย่อยหลายชุมชน พวกเขาเริ่มตัวขึ้นจากการมีอัตลักษณ์ร่วมกัน 3 ประการ ได้แก่

1. การรวมตัวตามถิ่นที่อยู่: เป็นการรวมตัวของแฟนบอลโดยมีวัตถุประสงค์หลักเพื่อร่วมกันจัดรถเพื่อเดินทางไปชมการแข่งขันในนัดเยือน เนื่องจากสโมสรชลบุรี เอฟซี ไม่ได้มีการจัดทัวร์เพื่ออำนวยความสะดวกในการเดินทางไปชมการแข่งขันนัดเยือนเหมือนที่หลายสโมสรดำเนินการ² แฟนบอลจึงต้องดำเนินการเรื่องนี้อย่าง ชุมชนแฟนบอลในลักษณะนี้ได้แก่ กลุ่มฉลามกรุง พระนครซาร์ค ฉลามนาป่า ฉลามบางทราย ฉลามพัทยา และฉลามศรีราชา เป็นต้น

2. การรวมตัวตามที่นั่งในสนามฟุตบอล: แฟนบอลมักมีที่นั่งประจำในสนามเหย้าของตนเอง ทั้งที่นั่งประจำจากการซื้อตั๋วปี (season ticket) และ

² สโมสรที่มีการจัดทัวร์ เช่น สโมสรเอสซีจี เมืองทอง ยูไนเต็ด สโมสรบุรีรัมย์ ยูไนเต็ด (นอกเหนือจากกองเชียร์ฮาร์ดคอร์) สโมสรการทำเรือ เอฟซี และสโมสรสมุทรสงคราม เอฟซี โดยทัวร์ของสโมสรจะมีราคาประหยัดกว่าค่าใช้จ่ายจริงที่แฟนบอลต้องจ่ายหากเลือกเดินทางเอง เนื่องจากผู้สนับสนุนของสโมสรมีงบประมาณอุดหนุนค่าใช้จ่ายบางส่วน

ที่นั่นที่จับจองเอง พวกเขามักสร้างความสัมพันธ์กับแฟนบอลที่นัดชมการแข่งขัน ใกล้กัน หรือนัดหมายเพื่อนให้ซื้อบัตรที่นั่งใกล้กันเพื่อร่วมกันชมและทำกิจกรรม ระหว่างชมการแข่งขัน ที่นั่งประจำนี้ทำให้แฟนบอลรู้สึกเป็นเจ้าของที่นั่งทาง ในสนามฟุตบอลและกลายเป็นส่วนหนึ่งในการสร้างอัตลักษณ์ในฐานะแฟนบอล ของพวกเขาด้วย (Simon Penny and Steve Redhead, 2009: 755-766) โดยชุมชนแฟนบอลที่มีอัตลักษณ์ผูกพันกับที่นั่งในสนามมี 2 กลุ่ม คือ กลุ่ม Shark Power (ชาร์คพาวเวอร์) และกลุ่มฉลามหลังโกล์ ทั้งสองกลุ่มเป็น กลุ่มที่ดำเนินกิจกรรมการเชียร์อย่างสนุกสนานตลอดเวลา หรือที่เรียกกันว่า เป็นพวก “ตึกลองร้องเพลง”

3. การรวมตัวลักษณะเฉพาะตัวหรือความชอบเฉพาะ: ชุมชนแฟนบอล ลักษณะนี้มักมีขนาดเล็กกว่าชุมชนอีก 2 ลักษณะที่กล่าวไปแล้ว มักเป็นการ รวมตัวของกลุ่มเพื่อนสนิทที่มีพฤติกรรมเชียร์ หรือความชอบร่วมกัน เช่น กลุ่มฉลามดับเพลิง เป็นกลุ่มที่มีสมาชิกส่วนใหญ่เป็นผู้ชายและนิยมดื่ม เครื่องดื่มแอลกอฮอล์มากเป็นพิเศษ แกกิ้งเสื้อแขนกุด เป็นกลุ่มแฟนบอลที่นำเสื้อ ของสโมสรมาดัดแปลงหรือผลิตเสื้อของกลุ่มขึ้นมาเองให้เป็นเสื้อแขนกุด กลุ่มสินทวีชัยแฟมิลี่ (Sinthaweechai's Family) เป็นกลุ่มแฟนบอลที่ชื่นชอบ สินทวีชัย หทัยรัตนกุล ผู้รักษาประตูของสโมสรชลบุรี เอฟซี และกลุ่มชาร์ค ออน ทัวร์ (Shark on Tour) เป็นกลุ่มแฟนบอลที่สนิทสนมกับร้านวีไอพี (VIP by Marut) ซึ่งเป็นร้านตัวแทนจำหน่ายสินค้าที่ระลึกอย่างเป็นทางการของ สโมสร พวกเขามักติดตามไปชมการแข่งขันนัดเยือนเกือบทุกนัดทั้งในและ ต่างประเทศ (บ่อยกว่ากลุ่มอื่น) และนำสินค้าที่ระลึกของสโมสรไปจำหน่ายด้วย

แม้แฟนบอลชลบุรีจะมีชุมชนย่อยเกิดขึ้นหลายกลุ่ม แต่พวกเขาส่วนใหญ่ มักรู้จักกัน หรืออย่างน้อยก็นำของแต่ละกลุ่มมารู้จักคุ้นเคยกันเพราะเป็น แฟนบอลที่ติดตามสโมสรมานาน นอกจากนี้พวกเขาก็ไม่ได้จำกัดตัวเองให้เป็น สมาชิกกลุ่มใดเพียงกลุ่มหนึ่ง แต่พวกเขาส่วนใหญ่มักเป็นสมาชิกกลุ่มมากกว่าหนึ่ง การสังกัดกลุ่มหรือเป็นสมาชิกของชุมชนย่อยชุมชนใดชุมชนหนึ่งทำให้แฟนบอล

รู้สึกใกล้ชิดและผูกพันกับสโมสรและชุมชนแฟนบอลมากกว่าเป็นแฟนบอลแบบปัจเจก ด้วยเหตุผลหลัก 2 ประการ คือ

1. กลุ่มมักมีคนเชื่อมโยงถึงผู้บริหารสโมสร/สโมสร: แกนนำของแต่ละกลุ่ม โดยเฉพาะกลุ่มที่มีขนาดใหญ่ หรือก่อตั้งมานาน มักรู้จักหรือสามารถเข้าถึงผู้บริหารสโมสรได้ นอกจากนี้บางกลุ่มก็มีความสนิทสนมกับเจ้าหน้าที่สโมสรหรือมีอดีตสมาชิกกลายเป็นเจ้าหน้าที่ของสโมสร สายสัมพันธ์และความสนิทสนมนี้ทำให้แกนนำได้รับทรัพยากรบางอย่างเพื่อนำมาแจกแก่สมาชิกในกลุ่ม ซึ่งส่งผลให้สมาชิกในกลุ่มรู้สึกว่าได้รับสิทธิพิเศษหรือมีสายสัมพันธ์กับผู้บริหารและสโมสรไปด้วย ทรัพยากรเหล่านี้อาจเป็นได้ทั้งข้อมูล “วงใน” เกี่ยวกับการบริหารจัดการสโมสร ข่าวการเปิดตัวสินค้าที่ระลึกใหม่ การเข้าถึงบัตรเข้าชมการแข่งขันในระบบพิเศษ การส่งจองสินค้าที่ระลึกที่มีจำนวนจำกัด และการเชิญผู้บริหารสโมสรไปร่วมงานสำคัญของสมาชิกในกลุ่ม

ภาพที่ 1 พวงหรีดที่แกนนำกลุ่มพระนครชาร์คและสโมสรชลบุรี เอฟซี ส่งไปแสดงความไว้อาลัยแม่แฟนบอล จาก Flin'stone, 3 ตุลาคม 2556³

³ <https://www.facebook.com/photo.php?fbid=606635902721711&set=o.302975386498090&type=3&theater>

ทรัพยากรที่แกนนำกลุ่มสามารถเข้าถึงและนำมาจ่ายแจกแก่สมาชิกของกลุ่มนอกจากจะส่งผลให้แฟนบอลรู้สึกว่าคุณเองมีความสัมพันธ์หรืออยู่ในเครือข่ายความสัมพันธ์ของผู้บริหารและสโมสรแล้ว ยังส่งผลให้กลุ่มสามารถดึงดูดสมาชิกใหม่ได้มากขึ้น พร้อม ๆ กันนั้นก็ส่งเสริมสถานะของแกนนำกลุ่มให้ได้รับการยอมรับนับถือจากสมาชิกในกลุ่มมากขึ้นด้วย ขณะเดียวกัน ขนาดสมาชิกของกลุ่มและความเข้มแข็งในการทำกิจกรรมของกลุ่มก็ส่งผลให้กลุ่มและแกนนำกลุ่มมีความสำคัญต่อสโมสรมากขึ้นด้วย ความสัมพันธ์เช่นนี้คล้ายกับความสัมพันธ์ระหว่างนักการเมืองกับผู้เลือกตั้งที่มีห้วคะแนนทำหน้าที่เป็นคนกลางทำหน้าที่จ่ายแจกความอุปถัมภ์จากนักการเมืองไปยังผู้เลือกตั้ง และรวบรวมคะแนนเสียงเลือกตั้งจากผู้เลือกตั้งให้กับนักการเมือง ซึ่งจำนวนคะแนนเสียงที่ห้วคะแนนรวบรวมได้มากขึ้นจะส่งผลให้ห้วคะแนนมีความสำคัญ และได้รับการดูแลจากนักการเมืองดีขึ้นไปด้วย (เกษียร เตชะพีระ, 2544: 45-48)

2. กลุ่มทำให้การมาสนามฟุตบอลมีความหมายมากกว่าการมาชมฟุตบอล: แม้จุดมุ่งหมายหลักและแรกเริ่มของการมาสนามฟุตบอลของแฟนบอลส่วนใหญ่จะคือการมาชมการแข่งขันฟุตบอล แต่เมื่อแฟนบอลได้สร้างความสัมพันธ์กับแฟนบอลคนอื่นและกลายเป็นสมาชิกของกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งแล้ว กลุ่มจะทำให้เขามีตำแหน่งแห่งที่ในชุมชนแฟนบอล ช่วยทำให้เขามีเครือข่ายความสัมพันธ์ที่กว้างขึ้น และเรียกร้องหรือชักชวนให้ร่วมทำกิจกรรมทั้งในและนอกสนามกับแฟนบอลอื่นมากขึ้น ทำให้พวกเขาต้องทุ่มเทเพื่อแสดงความเป็นแฟนบอลออกมาให้มากที่สุดเพื่อธำรงรักษาความเข้มแข็งของกลุ่ม และแสดงให้แฟนบอลทั่วไปและแฟนบอลกลุ่มอื่นเห็นความทุ่มเทและความสำคัญของกลุ่ม (Malcolm, 2012: 36) ชื่อเรียกร้องหรือชักชวนเหล่านั้น เช่น สมาชิกของกลุ่มฉลามหลังโกลด์ต้องร่วมร้องเพลงและยืนเชียร์ตลอด 90 นาทีของการแข่งขัน และสมาชิกของกลุ่มสายรถมักถูกชักชวนให้ร่วมเดินทางกับรถทุกครั้งที่คุณจัดรถ เป็นต้น การมาสนามฟุตบอลเป็นสิ่งที่มีความหมายมากกว่าการมาชมการแข่งขัน แต่เป็นการมาพบปะเพื่อนฝูง มาร่วมสร้างสรรค์การเชียร์ที่มีสีสัน และมาเพื่อ

ธำรงรักษาความเป็นชลบุรี ข้อเรียกร้องเหล่านี้นอกจากจะทำเพื่อสร้างความเข้มแข็งของกลุ่มแล้ว ยังทำให้สมาชิกของกลุ่มมีความผูกพันกับสโมสรมากขึ้นไปด้วย ดังนั้นการเป็นสมาชิกที่ดีของกลุ่มจึงส่งผลให้แฟนบอลกลายเป็นแฟนบอลที่มี “ความเป็นชลบุรี” มากขึ้นไปพร้อมกันด้วย

ในแง่ที่ชุมชนย่อยของแฟนบอลนี้นอกจากจะมีส่วนส่งเสริมให้แฟนบอลผูกพันกับสโมสรและรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของสโมสรมากขึ้นแล้ว ในอีกแง่หนึ่งยังเป็นการสร้างและขยายพื้นที่และเครือข่ายทางการเมืองแบบใหม่ของตระกูลคุณปลื้มได้อีกด้วย โดยรูปธรรมที่เห็นได้ชัดเจนคือในช่วงหาเสียงเลือกตั้งนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดชลบุรี ปี 2555 แฟนบอลและชุมชนย่อยของแฟนบอลมีส่วนช่วยในการประชาสัมพันธ์และหาเสียงให้กับวิทยา คุณปลื้ม ด้วย (ชาลินี สนพลาย, 2557: 133-137)

5. สรุปท้ายบท

สโมสรฟุตบอลโดยเฉพาะทีมประจำจังหวัดนั้น นอกจากจะถูกพิจารณาในแง่ของการบริหารจัดการสโมสรกีฬา (sport club management) แล้ว ยังสามารถถูกพิจารณาในมิติของเศรษฐศาสตร์การเมืองได้อีกด้วย โดยเฉพาะในบริบทของสโมสรฟุตบอลไทย ซึ่งทีมประจำจังหวัดจำนวนมากมีผู้บริหารเป็นนักการเมือง การบริหารสโมสรฟุตบอล ซึ่งต้องใช้งบประมาณลงทุนจำนวนมาก แต่กลับมีผลกำไรตอบแทนไม่สูง หรือกระทั่งประสบภาวะขาดทุน ทำให้ผู้บริหารสโมสรฟุตบอลจำเป็นต้องมีคุณสมบัติพิเศษอย่างน้อย 2 ประการ คือ (1) มีฐานะทางเศรษฐกิจดี และ (2) มีความสามารถในการระดมทรัพยากรที่จำเป็นเพื่อการขับเคลื่อนสโมสร ในแง่ที่ทีมสโมสรฟุตบอลประจำจังหวัด หรือทีมของย่านที่อยู่อาศัยในมหานครใหญ่จึงกลายเป็นรูปธรรมของเครือข่ายทางสังคม เศรษฐกิจ และการเมืองของผู้บริหารสโมสรฟุตบอล หรือกระทั่งกลายเป็นหมุดหมายของการพัฒนาเมืองที่น่าโดยภาคส่วนที่มิใช่รัฐด้วย

สนามฟุตบอลไทย

ภิญญพันธ์ พจนะลาวัดน์

1. บทนำ

ตลาดของ “ฟุตบอลไทย” ขยายตัวอย่างมากทั้งในนามของทุนนิยมและในฐานะเครื่องมือทางการเมือง โดยเฉพาะเมื่อฟุตบอลไทยได้กลายเป็นกีฬาอาชีพที่ประสบความสำเร็จหลังจากที่ล้มลุกคลุกคลานมาเป็นเวลาอันยาวนาน ระบบฟุตบอลอาชีพเริ่มขยายจากศูนย์กลางของประเทศไปสู่ฟุตบอลอาชีพในระดับต่างจังหวัด นับตั้งแต่ห้วงแห่งการเปลี่ยนแปลงหลังปี พ.ศ. 2552 เป็นต้นมา ฟุตบอลไทยลึกลงได้กลายเป็นพื้นที่แห่งการขับเคลื่อนของอำนาจทุน อำนาจการเมืองท้องถิ่น รวมไปถึงพลังอุปถัมภ์ในนามหน่วยราชการ พลังอำนาจเหล่านี้ได้แย่งชิงทรัพยากรและความสำเร็จแทบจะทั่วประเทศ เนื้อหาบทนี้พยายามอธิบายปรากฏการณ์ฟุตบอลไทยผ่านการวิเคราะห์จากแง่มุมเรื่องการเมืองของพื้นที่ และความเป็นพื้นที่สาธารณะของมวลชนที่ถูกสร้างขึ้นโดยฟุตบอลอาชีพ อันไม่เคยเกิดขึ้นมาก่อนในบริบทที่สังคมไทยกำลังเคลื่อนเข้าสู่การเปลี่ยนแปลงสังคมการเมืองในระดับฐานราก

ในเชิงประวัติศาสตร์แล้ว นับจากสมัยสมบูรณาญาสิทธิราชย์สู่ปัจจุบันสมัยวงการฟุตบอลรวมศูนย์อำนาจอยู่ที่กรุงเทพฯ ผ่านทัวร์นาเมนต์ฟุตบอลถ้วย

พระราชทาน (2449) ฟุตบอลประเพณีจุฬา-ธรรมศาสตร์ (2477) ฟุตบอล จตุรมิตรสามัคคี (2507)

แม้ฟุตบอลสมัครเล่นในนามทีมชาติจะดึงดูดคนดูได้เสมอ แต่นั่นก็พบว่า มันเป็นการรวมศูนย์ความนิยมของเกมกีฬาที่ไปผูกอยู่กับชาติเป็นหลัก ประเด็นนี้ เห็นได้จากการที่มีผู้เขียนบทความหนึ่งตั้งคำถามถึงการละเลยถึง ฟุตบอลด้วยอันศักดิ์สิทธิ์อย่างฟุตบอลถ้วยพระราชทาน และควีนส์คัพ โดยกล่าวหาว่าฟุตบอลอาชีพได้แต่เอาเงินมาล่อคน¹ อย่างไรก็ตาม เราพบว่า ฟุตบอลลีกต่างหากที่กำลังสร้างความผูกพันอยู่กับระบบแฟนและอุดมการณ์ ท้องถิ่นนิยม ซึ่งนักการเมืองทั้งระดับชาติและท้องถิ่นพยายามเข้ามาสร้างฐาน

ในด้านหนึ่ง ฟุตบอลอาชีพโดยเฉพาะอย่างยิ่งทีมฟุตบอลที่ผูกกับจังหวัด ต้องการพลังอำนาจการเมือง สำหรับการหนุนให้เกิดกระแสท้องถิ่นนิยม รวมไปถึงเพื่อการต่อรองใช้พื้นที่สนาม ตลอดจนเพื่อการต่อรองผลประโยชน์ ในการจัดการทรัพยากรท้องถิ่นอันนำไปสู่ความสำเร็จ นั่นคือ การหาทุนสนับสนุน ดังนั้นนักการเมืองผู้มีเครือข่ายความสัมพันธ์อันกว้างขวางและผู้มีประสบการณ์ ต่อรองที่ชาญฉลาดจึงเป็น “เครื่องมือ” สำคัญอันหนึ่งในการสร้างทีมฟุตบอล ระดับจังหวัด

ขณะที่อีกด้านก็พบว่า การสนับสนุนจากภาครัฐก็ไม่ใช่ระบบและยังมี ช่องโหว่ เช่น การอุดหนุนงบประมาณจากภาครัฐสู่สโมสรที่อิงอยู่กับความเป็น ท้องถิ่น ปัจจุบันรัฐสนับสนุนผ่านช่องทางของการกีฬาแห่งประเทศไทย (กกท.) และรัฐก็ไม่อนุญาตให้สนับสนุนผ่านหน่วยงานท้องถิ่น ทั้งนี้ก็เป็นเพราะความ หวาดกลัวนักการเมืองและการคอร์รัปชันที่พ่วงมาด้วยกัน ตัวอย่างที่เห็นได้ชัด ก็คือ กรณีที่สำนักงานตรวจเงินแผ่นดินเรียกเก็บเงินคืนจากองค์การบริหาร ส่วนจังหวัดชัยนาทเป็นจำนวน 50 ล้านบาท เนื่องจากเห็นว่า อบจ.ชัยนาท อาศัยช่องทางนำเงินหลวงไปใช้กับสโมสรฟุตบอลซึ่งเป็นบริษัทเอกชนคือ

¹ ไทยโพสต์. “บอลถ้วยพระราชทาน มนต์ขลัง-ความศักดิ์สิทธิ์ที่กำลังโดนลิ้ม”. <http://www.thaipost.net/x-cite-kidz/300612/58932>, (30 มิถุนายน 2555).

ชัยนาท เอฟซี อย่างไรก็ตาม ก็มีการตั้งข้อสงสัยถึงผลประโยชน์ทับซ้อนของ อนุชา นาคาศัย ที่เป็นทั้งนายก อบจ.ชัยนาท นายกสมาคมกีฬาจังหวัดชัยนาท บทวิเคราะห์ต่างๆ พุ่งเป้าไปที่ “ผลประโยชน์ของนักการเมือง” โดยไม่ได้มองถึง ผลประโยชน์ส่วนหนึ่งที่ตกอยู่กับท้องถิ่นด้วย² เมื่อราว 4 ปีก่อน ความรู้สึกนึกคิด ของคนยังระแวงกับความเป็นนักการเมือง ขณะที่ทำทีและน้ำเสียงที่มีต่อทีมเอกชน ที่มีภาพลักษณ์ไม่ได้โยงกับนักการเมือง อย่างเช่น เอสซีจี เมืองทอง อยู่ในเต็ด กับบางกอกกล๊าส (เจ้าของคือ ตระกูลภิรมย์ภักดี) กลับแตกต่างกันไป ราวกับ ว่าการทำทีมฟุตบอลเหล่านี้ไม่ได้หวังผลอะไร โดยเฉพาะผลทางการเมือง อาการ กลัวนักการเมืองแสดงออกอย่างเห็นได้ชัดจากชื่อกระชู้ “ระวิ โหลทอง เจอ เนวิน ชิดชอบ คุณคิดว่าใครจะต้องยกมือไหว้ใครก่อน!!!!!!”³ หรือบทความจาก สื่อมวลชนด้านนักการเมืองอย่าง ผู้จัดการ ที่ใช้หัวข้อว่า “แฉนักการเมือง ใช้ฟุตบอลบังหน้า ฟอกเงินผ่านสปอนเซอร์!”⁴ ในทางตรงกันข้าม บทบาท ของเอกชนอย่างเครือสยามสปอร์ตในระยะหลังกลับถูกตั้งคำถามและไม่ไว้วางใจ มากกว่าเมื่อเทียบกับบทบาทนักการเมืองอย่างเนวิน ชิดชอบ ที่สร้างสโมสร และผลงานได้อย่างยิ่งใหญ่ในหลายปีที่ผ่านมา

² ลมตะวันตก (นามแฝง). “ผลประโยชน์ นักการเมือง-ฟุตบอล”. ใน ไทยรัฐออนไลน์. http://www.thairath.co.th/column/pol/thai_remark/270288, (23 มิถุนายน 2555). สืบค้นเมื่อ 23 เมษายน 2559.

³ japan_xi (นามแฝง). “ระวิ โหลทอง เจอ เนวิน ชิดชอบ คุณคิดว่าใครจะต้องยกมือไหว้ใครก่อน!!!!!!” ใน เว็บไซต์ ไทยแลนด์สูๆ. <http://www.thailandssusu.com/webboard/index.php?topic=225037.0>, (24 กุมภาพันธ์ 2555). สืบค้นเมื่อ 23 เมษายน 2559.

⁴ ผู้จัดการ 360° รายสัปดาห์. “แฉนักการเมืองใช้ฟุตบอลบังหน้า ฟอกเงินผ่านสปอนเซอร์!”. <http://www.manager.co.th/mgrweekly/viewnews.aspx?newsID=9550000011542>, (26 มกราคม 2555). สืบค้นเมื่อ 23 เมษายน 2559.

2. ฟุตบอลสมัครเล่นกับฟุตบอลอาชีพ พื้นที่แห่งรอยต่อที่ขาดวัน?

ฟุตบอลสมัครเล่นนั้นสถิตินิ่งอยู่กับสังคมไทยมาอย่างยาวนาน เราพบการแข่งขันในรายการต่างๆ ตั้งแต่ฟุตบอลถ้วยพระราชทาน ข, ค, ง ฟุตบอลประเพณี จุฬา-ธรรมศาสตร์ ไทคัพ ในระดับเยาวชนก็มีฟุตบอลจตุรมิตรสามัคคี ฟุตบอลกรมพลศึกษา ฯลฯ ปลายทางและสุดยอดของนักฟุตบอลไทยในอดีตก็คือการได้ติดทีมชาติ และหากมีโชคก็จะได้บรรจเข้าสู่สังกัดของหน่วยงานรัฐ ตั้งแต่ทหาร ตำรวจ กระทั่งหน่วยงานพลเรือน

ตั้งแต่การก่อตั้งไทยพรีเมียร์ลีกในปี พ.ศ. 2552 อาจเรียกได้ว่าโครงสร้างระบบฟุตบอลอาชีพได้สร้างเสถียรภาพมาในระดับหนึ่ง ทั้งในแง่ความนิยมที่เพิ่มมากขึ้น ประกอบกับธุรกิจกีฬาที่กำลังขยายตัวและมีความเป็นไปได้ในทางการทำกำไรมากขึ้น ก็ทำให้เกิดความพยายามในการจะตั้งทีมใหม่ๆ ตามจังหวัดต่างๆ โดยเฉพาะข้อสังเกตที่ชี้ว่า หลังจากรัฐประหารไปแล้ว นักการเมืองที่ถูกปลด บทบาทก็ผันตัวไปสนับสนุนทีมฟุตบอลในบ้านเกิดของตนเอง⁵

ที่ผ่านมา เราไม่ได้มองเห็นฟุตบอลอาชีพในเชิงพื้นที่ ภูมิศาสตร์การเมืองของฟุตบอลอาชีพที่เกิดขึ้นพร้อมกับการเติบโตของลีกทุกระดับ ซึ่งมันได้กระจายไปตามภาคต่างๆ ได้แก่ ภาคเหนือ ภาคอีสาน ภาคใต้ ภาคกลาง ภาคตะวันออก และภาคกรุงเทพฯ และปริมณฑล เดิมลำดับชั้นของลีกฟุตบอลแบ่งเป็นไทยพรีเมียร์ลีก ดิวิชั่น 1 และดิวิชั่น 2 ลีกภูมิภาค การแบ่งในระดับภูมิภาคได้รับการจัดระเบียบใหม่หลังจากเปลี่ยนนายกสมาคมฟุตบอลแห่งประเทศไทยฯ เป็นพลตำรวจเอกสมยศ พุ่มพันธุ์ม่วง อีกทั้งยังมีการปรับเปลี่ยนให้แชมป์ดิวิชั่น 2 จากทุกภูมิภาคชิงแชมป์กันเพื่อจะได้ครองถ้วยพระราชทาน ค นอกจากนี้

⁵ มติชนออนไลน์. “ฟุตบอลกับการเมือง เปิดการศึกษาเจาะลึกกีฬาถูกหนทางที่ไม่ได้เป็นแคกีฬาอีกต่อไป”. http://www.matichon.co.th/news_detail.php?newsid=1405841673, (20 กรกฎาคม 2557). สืบค้นเมื่อ 23 เมษายน 2559.

ยังให้มีการตกชั้นไปสู่ดิวิชั่น 3⁶ ท่ามกลางปัญหาที่หลายสโมสรประกาศขายทีมหรือปัญหาฟ้องร้องกันยืดเยื้อในช่วงเปลี่ยนผ่านของฤดูกาล 2559

3. สนามกีฬาเพื่อพิธีกรรมและการใช้สอยของราชการ

ในทศวรรษ 2460 มีการกล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างสนามบินและสนามกีฬาในตัวจังหวัดต่าง ๆ ที่ใช้ร่วมกันในลักษณะพื้นที่อเนกประสงค์ขนาดใหญ่ เนื่องจากสนามบินก็ไม่ได้ถูกใช้อย่างจริงจัง โดยเฉพาะภารกิจเมื่อแรกตั้งนั้นถูกวางให้เป็นพื้นที่สำหรับเครื่องบินทหาร ดังกรณีของจังหวัดชุมพร⁷ ตลอดทศวรรษ 2460 ต่อดันทศวรรษ 2470 ก็ปรากฏการสร้างสนามบินกระจายอยู่ทั่วประเทศในหลายจังหวัด

การใช้พื้นที่เพื่อการกีฬาในสังคมไทยเริ่มมีอย่างจริงจังในเขตซึ่งมีชาวตะวันตกอยู่อาศัย มีการสร้างพื้นที่เกี่ยวกับกีฬาอย่างเช่น รอยัล สปอร์ตคลับ (ราชกรีฑาสโมสร) บริเวณถนนอังรีดูนังต์ กรุงเทพฯ สโมสรยิมนาคาที่เชียงใหม่ ช่วงโปโลที่ลำปาง ฯลฯ เพื่อสร้างให้เป็นพื้นที่พักผ่อนหย่อนใจของชาวตะวันตกที่อาศัยอยู่ในหัวเมืองนั้น ๆ

สนามกีฬามาตรฐานสากลเกิดขึ้นหลังจากปฏิวัติสยาม 2475 โดยการเริ่มสร้างสนามศุภชลาศัยในปี 2480 ในช่วงแรกยังเป็นอสังหาริมทรัพย์เพียง 3 ด้าน ซึ่งแล้วเสร็จในปี 2481⁸ การก่อสร้างเกิดขึ้นบนที่ดินทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ก่อนที่จะโอนไปเป็นของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม

⁶ Goal.com. “วางระบบใหม่! ด.2 คอนเฟิร์ม 8 โชน, แชมป์รับถ้วย ค บัวร่วง”. <http://goal.com/aj1dae>, (2 มีนาคม 2559). สืบค้นเมื่อ 19 เมษายน 2559.

⁷ “เรื่องรับสนามกีฬาประจำจังหวัดชุมพรขึ้นทะเบียน”. *ราชกิจจานุเบกษา*, เล่ม 43, 6 มีนาคม 2469: 4352-4355.

⁸ กรมพลศึกษา. “สนามกีฬาแห่งชาติ”. <http://www.dpe.go.th/stadium>, สืบค้นเมื่อ 20 เมษายน 2559.

เมื่อปี 2482⁹ อย่างไรก็ดี สนามกีฬาแห่งชาติเกิดขึ้นมาพร้อมกับกิจกรรม
อเนกประสงค์ เพราะการเข้าที่ดังกล่าวครอบคลุมถึงการจัดสร้างโรงเรียนฝึกหัด
ครูพลศึกษา และใช้เป็นสโมสรสถานลูกเสือ¹⁰

ดังนั้นการแข่งขันกีฬาโดยใช้สนามกีฬาโรงเรียนก็คงมีอยู่ตามอัตภาพ
ในหลักสูตรที่เกี่ยวกับพลศึกษา พื้นที่สนามกีฬาและสนามฟุตบอลโรงเรียน
หลายแห่งถูกใช้เป็นพื้นที่อเนกประสงค์ในยามเทศกาลต่าง ๆ เช่น สนามฟุตบอล
โรงเรียนบุญวาทย์วิทยาลัย ลำปาง ได้ถูกใช้จัดงานฤดูหนาว เช่นเดียวกับ
สนามฟุตบอลโรงเรียนยุพราชวิทยาลัย เชียงใหม่¹¹

แต่ความเปลี่ยนแปลงสำคัญก็คือ กีฬาในระดับชาติและระดับนานาชาติ
ได้จัดขึ้นเพื่อสนองอุดมการณ์ชาตินิยมในช่วงสงครามเย็น เช่น กีฬาแหลมทอง
(ในเวลาต่อมาคือ ซีเกมส์) 2502 และกีฬาเอเชียนเกมส์ 2509 โดยเฉพาะอย่างยิ่ง
ในช่วงปี 2502 เกมการแข่งขันระหว่างประเทศได้ส่งผลให้รัฐบาลสนับสนุน
กิจกรรมประเภทนี้เป็นอย่างมาก นอกจากนั้น กีฬาระดับระหว่างประเทศเช่นนี้
ได้นำไปสู่การวางตำแหน่งแห่งที่ประเทศไทยในแผนที่นานาชาติให้เป็นที่ยอมรับ
มากขึ้น

⁹ “พระราชบัญญัติโอนกรรมสิทธิ์ที่ดินอันเป็นทรัพย์สินในสวนพระมหากษัตริย์ ตำบลปทุมวัน
อำเภอปทุมวัน จังหวัดพระนคร ให้เป็นของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย”. *ราชกิจจานุเบกษา*,
เล่ม 56, 30 ตุลาคม 2482: 1365-1366.

¹⁰ กรมพลศึกษา. “สนามกีฬาแห่งชาติ”. <http://www.dpe.go.th/stadium>, สืบค้นเมื่อ
20 เมษายน 2559.

¹¹ สำนักรหัสสมุด มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. *ภาพล้านนาในอดีต*. “โรงเรียนยุพราชวิทยาลัย
ภาพถ่ายทางอากาศ อาคาร 3 ชั้น ที่เห็นในภาพคืออาคารเรือนเพชร ปัจจุบันอาคารนี้
ได้ถูกรื้อไปแล้ว และทางโรงเรียนได้นำไม้จากอาคารดังกล่าวไปสร้างอาคารหลังใหม่ คือ
อาคารเรือนแก้ว บริเวณริมสนามฟุตบอล มีร้านค้าตั้งเรียงรายอยู่โดยรอบ เพราะเป็นช่วง
จัดงานฤดูหนาว ซึ่งในช่วงนั้นใช้พื้นที่โรงเรียนยุพราชเป็นสถานที่จัดงาน เมื่อ พ.ศ. 2496”.
http://library.cmu.ac.th/ntic/picturelanna/detail_picturelanna.php?picture_id=1350,
สืบค้นเมื่อ 20 เมษายน 2559.

หลังปี 2509 แล้ว ไทยยังเป็นเจ้าภาพกีฬาเอเชียนเกมส์อีกในปี 2513 (แทนเกาหลีที่กำลังคุกรุ่นเรื่องความขัดแย้งภายใน ขณะที่จีนเพิ่งจะได้เข้าร่วมในปี 2517 หลังจากที่ดินจีนยึดไต้หวันในปี 2518) ไทยเป็นเจ้าภาพอีกครั้งในปี 2521 และล่าสุดคือปี 2541 ขณะที่ซีเกมส์จัดในเมืองไทยมาแล้ว 6 ครั้ง ได้แก่ ปี 2502, 2510, 2518, 2528, 2538 (เชียงใหม่) และ 2550 (นครราชสีมา)

ไม่เพียงเท่านั้น เรายังพบว่า สนามกีฬาที่สำคัญที่สุดล้วนถูกใช้เป็นฉากของพิธีกรรมของชาติเสียมากกว่า เช่น การสวนสนามคณะลูกเสือแห่งประเทศไทย พิธีสวนสนามวันคล้ายวันสถาปนายุวกาชาดแห่งประเทศไทย ฯลฯ การเกิดขึ้นของการแข่งขันกีฬาเขตแห่งประเทศไทย (ซึ่งต่อมาได้เปลี่ยนเป็น การแข่งขันกีฬาแห่งประเทศไทย) ที่เริ่มต้นในปี 2510 ส่งผลให้การแข่งขันกีฬาแบบมาตรฐานสากลขยายตัวไปสู่ต่างจังหวัด อย่างไรก็ตาม เนื้อหาแก่นสาระสำคัญที่สุดก็คือ การสร้างฐานอุดมการณ์ “ท้องถิ่นนิยม-จังหวัดนิยม” ที่ผูกเข้ากับศูนย์กลางความเป็นชาติไทย นอกจากนั้นยังมีการเกิดขึ้นของวิทยาลัยพลศึกษาในบางจังหวัด เพื่อสร้างบุคลากรครูพลศึกษาตามโรงเรียนในระดับประถมและมัธยมศึกษา เช่น วิทยาลัยพลศึกษาจังหวัดเชียงใหม่ (2515) ยะลา (2516) สุพรรณบุรี (2520) สุโขทัย (2520) กระบี่ (2521) ศรีสะเกษ (2521) ลำปาง (2522) ตรัง (2525) ฯลฯ ในจังหวัดที่มีวิทยาลัยพลศึกษาก็จะให้สถาบันดังกล่าวตั้งอยู่ในบริเวณสนามกีฬา และมอบหมายให้เป็นผู้ดูแลสถานที่นั้นๆ

การเป็นเจ้าภาพของกีฬาต่างๆ ในด้านหนึ่งก็คือ จังหวัดนั้นๆ จะได้รับงบประมาณในการก่อสร้างและปรับปรุงสนามกีฬาของตนขึ้นใหม่ เช่นที่สนามกีฬากลางจังหวัดลำปาง ซึ่งตั้งอยู่นอกเขตเมืองประมาณ 7 กิโลเมตร สร้างแล้วเสร็จปี 2516 สนามแห่งนี้ได้ประเดิมการใช้งานอย่างเป็นทางการในการแข่งขันกีฬาเขต 5 เพื่อคัดเลือกตัวแทนเขตไปแข่งกีฬาเขตแห่งประเทศไทย ระหว่างวันที่ 24-30 มิถุนายน 2516¹²

¹² อนุสรณ์การแข่งขันกีฬาเขต 5 ครั้งที่ 7 ณ จังหวัดลำปาง, 24 มิถุนายน 2516: 152.

กาญจนบุรี ได้ปรับปรุงก่อสร้างสนามหลักขึ้นในนาม “สนามกลีบบัว” เพื่อใช้ในการแข่งขันกีฬาเยาวชนแห่งชาติ กาญจนบุรีเกมส์ ปี 2552 และในปี 2553 สนามแห่งนี้ได้รับการยกย่องว่าเป็น 1 ใน 10 “สนามกีฬาคุณภาพในเมืองไทย” จากเว็บ Mthai เมื่อปี 2553¹³

สิ่งที่ตอกย้ำถึงการละเลยความสำคัญของสนามกีฬาในฐานะพื้นที่สาธารณะสำหรับเมืองก็คือ สนามกีฬากลางจังหวัดในหลายแห่งสร้างขึ้นในตำแหน่งที่ไกลจากตัวเมือง และในหลายแห่งถึงกับสร้างอยู่ใกล้กับสุสาน เช่น สนามกีฬากลางจังหวัดลำพูน ลำปาง และน่าน สิ่งเหล่านี้ตอกย้ำให้เห็นถึงความไม่สำคัญของพื้นที่พอ ๆ กับโครงสร้างการวางผังเมืองและระบบขนส่งสาธารณะในเมืองไทยที่ยังล้าหลังอยู่มาก สนามกีฬาจึงอยู่นอกเขตตัวเมืองและห่างไกลจากปฏิสัมพันธ์กับชุมชนเมืองอย่างมาก

4. อาการโหยหาพื้นที่สาธารณะและความปรารถนาของท้องที่

ที่ผ่านมา การใช้พื้นที่นอกบ้านในสังคมไทยนั้นเป็นการใช้พื้นที่สาธารณะเชิง passive เช่น พื้นที่ของมวชนในพระราชพิธี พื้นที่เกี่ยวกับพิธีกรรมของชาติและพุทธศาสนา แม้แต่การแข่งขันกีฬาระดับประเทศไปจนถึงกีฬาเยาวชนในแต่ละจังหวัดนั้น พบว่าความสำคัญสูงสุดนั้นมุ่งไปอยู่ที่พิธีกรรม พิธีเปิด พิธีปิด และองค์ประธาน มากกว่าจะให้ความสำคัญต่อการพัฒนาศักยภาพการกีฬาและวัฒนธรรมการชมกีฬา ดังนั้นจึงไม่น่าแปลกใจที่ในช่วงพิธีเปิด พิธีปิด หรือห้วงเวลาสำคัญ คนดูที่เต็มสนามมักจะเต็มไปด้วยนักเรียน นักศึกษาที่ถูกเกณฑ์ให้มาเข้าร่วม มิได้มาจากการใช้พื้นที่สาธารณะในฐานะส่วนหนึ่งของชีวิตสมัยใหม่

¹³ Mthai. “สปอร์ต ท็อปเทน: 10 สนามกีฬาคุณภาพในเมืองไทย”. <http://sport.mthai.com/uncategorized/2526.html>, (29 กันยายน 2553). สืบค้นเมื่อ 23 เมษายน 2559.

ระยะหลัง การใช้พื้นที่สาธารณะได้รับเปลี่ยนมาสู่พื้นที่การบริโภค เช่น ห้างสรรพสินค้า โรงหนัง ร้านอาหาร แลนเบียร์ การใช้พื้นที่เพื่อการบริโภค เริ่มปรับมาเป็นพื้นที่ active มากขึ้นเรื่อยๆ โดยเฉพาะปลายทศวรรษ 2540 ต่อทศวรรษ 2550 ในช่วงเวลาดังกล่าวนี้นี้ พื้นที่สาธารณะทางการเมืองกลายเป็นพื้นที่ของมวลชนมากขึ้นเรื่อยๆ ดังเช่นถนนราชดำเนิน ทำเนียบรัฐบาล และบริเวณแยกราชประสงค์ มวลชนได้ผนวกเอาอัตลักษณ์ทางการเมืองให้เข้ากับการใช้พื้นที่นั้นๆ ด้วย

นอกจากนั้น พื้นที่สนามกีฬาเป็นที่ต้องการมากขึ้นเรื่อยๆ ประการนี้สามารถเห็นได้จากการขยายตัวของโรงแบดมินตัน สนามบิ๊บกั้น ฟิตเนส และที่สำคัญก็คือ สนามฟุตบอลให้เข้าทั้งกลางแจ้งและในร่ม แต่เดิมนั้นการเล่นฟุตบอลตามสนามฟุตบอลในโรงเรียนส่วนใหญ่มักจะประสบกับปัญหาการมีพื้นที่ไม่เพียงพอและคับแคบ นอกจากนี้ในหลายแห่งก็ถูกห้ามใช้ ประการนี้ส่วนทางกับปริมาณการใช้พื้นที่ซึ่งเพิ่มมากขึ้น ทางออกของความต้องการและตลาดการให้บริการจึงมาพบกัน

5. สนามเจ้าบ้าน: การเมืองเหนือสนามฟุตบอลทีมเหย้า

ความแตกต่างที่สำคัญของรายการฟุตบอลอาชีพและฟุตบอลทัวร์นาเมนต์ก็คือ การมีสนามเหย้าเป็นของตัวเอง สนามฟุตบอลนอกจากจะเป็นพื้นที่สำหรับการแข่งขันแล้ว มันยังเป็นพื้นที่พบปะกันระหว่างแฟนบอล ผู้ชมกับนักฟุตบอล สนามยังเป็นพื้นที่สำหรับกิจกรรมต่อเนื่องอื่นๆ ซึ่งรวมไปถึงการทำการตลาด ก่อนที่จะมีการสร้าง i-mobile Stadium ของบุรีรัมย์ ยูไนเต็ด คนจำนวนมากนึกไม่ออกว่าสนามฟุตบอลจะมีความหมายมากไปกว่าสถานที่สำหรับแข่งฟุตบอลไปได้อย่างไร การไม่เข้าใจถึงประเด็นนี้ทำให้หลายสโมสรฟุตบอลในระดับจังหวัดมักจะประสบปัญหาทั้งในระยะสั้นและระยะยาว กล่าวคือ ด้วยความที่สนาม

ฟุตบอลในฐานะพื้นที่สาธารณะมักถูกผูกติดกับหน่วยงานราชการเป็นหลัก แม้จะมีการถ่ายโอนอำนาจให้เป็นกรรมสิทธิ์ขององค์การบริหารส่วนจังหวัด เป็นส่วนใหญ่ แต่ภาพลักษณ์และการจัดการแบบราชการก็ยังคงเป็นมรดก อันไม่พึงประสงค์

วัฒนธรรมการจัดการแบบราชการไทยนั้นจะยิ่งยุ่งยากมากขึ้นไปอีก หากมีหน่วยราชการคนละสังกัดมีอำนาจในพื้นที่เดียวกัน บางจังหวัดมีหน่วยงาน หลายแห่งที่เกี่ยวข้องกับการกีฬาด้วยกันอยู่ เช่นที่ลำปาง สนามกีฬากลางจังหวัด ตั้งอยู่ในสถาบันการพลศึกษา (เดิมคือ วิทยาลัยพลศึกษา) ขณะที่สำนักงาน การกีฬาแห่งประเทศไทย (กกท.) จังหวัดลำปางก็ตั้งอยู่ในบริเวณนั้น และดูแล พื้นที่ในบางครั้ง ขณะที่สนามกลางจังหวัดซึ่งใช้เป็นสนามแข่งฟุตบอลด้วยนั้น ก็ต้องการงบประมาณขององค์การบริหารส่วนจังหวัดในการสนับสนุนด้วย กรณีนี้นับว่า โชคดีที่ทีมฟุตบอลสโมสรลำปาง เอฟซี สามารถใช้สนามได้ไม่มีปัญหาเนื่องจาก มีนักการเมืองรุ่นใหญ่เปิดไฟเขียวให้ แม้กระนั้นในรายละเอียดการจัดการ ก็ยังมีปัญหากันอยู่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งสโมสรกับสถาบันการพลศึกษา จัดลำดับ ความสำคัญของการใช้สนามไม่ตรงกัน

แต่ปัญหาเรื่องการอนุมัติใช้สนามเกิดขึ้นได้เสมอ เมื่อการเมืองท้องถิ่น ภายในจังหวัดขัดแย้งกัน ความไม่ลงรอยกันระหว่างผู้ที่เป็นเจ้าของทีมฟุตบอล กับเจ้าของสนามกีฬา อาจเห็นได้จากการที่เชียงราย ยูไนเต็ด เคยประสบปัญหา ไม่สามารถใช้สนามกีฬากลางจังหวัดในเขตเทศบาลเมืองเชียงราย ซึ่งมี องค์การบริหารส่วนจังหวัดเชียงรายเป็นเจ้าของได้¹⁴ ทั้งนี้สาเหตุก็เป็นเพราะ ทั้งสองฝ่ายเป็นกลุ่มการเมืองคนละขั้ว ปัจจุบันเชียงราย ยูไนเต็ด หาทางออก ด้วยการลงทุนสร้างสนามฟุตบอล ยูไนเต็ด สเตเดียม ขึ้นมาใช้เอง

สำหรับทีมสโมสรฟุตบอลประจำจังหวัด หรือทีมท้องถิ่น หากไม่มีปัญหา เรื่องการเมืองท้องถิ่นแล้ว ก็จะสามารถใช้สนามกีฬากลางจังหวัดได้ทั้งหมด

¹⁴ สยามกีฬา. “พีระเคลียร์ใจ อบจ. กับเชียงราย ยูไนเต็ด”. http://www.siamsport.co.th/Sport_Football/110309_257.html, (9 มีนาคม 2554). สืบค้นเมื่อ 21 เมษายน 2559.

ที่น่าสังเกตก็คือ ในจังหวัดที่เคยเป็นเจ้าภาพจัดงานกีฬาระดับนานาชาติก็สามารถใช้สนามใหญ่ได้ อย่างเช่นเชียงใหม่ เอฟซี ใช้สนามกีฬาสมโภช 700 ปี สนามแห่งนี้เคยใช้ในการแข่งขันกีฬาซีเกมส์ปี 2538 ขณะที่โคราช เอฟซี ก็ใช้สนามซีเกมส์ที่สร้างขึ้นในปี 2550 อย่างไรก็ตาม แม้สนามจะมีมาตรฐานที่สูง แต่ปัญหาก็คือ ผู้ชมในสนามที่ยังไม่แน่นสนามเท่าที่ควร อย่างไรก็ตามก็มีข้อยกเว้น เมื่อนครราชสีมา เอฟซี สามารถเลื่อนชั้นขึ้นไปเล่นในระดับไทยพรีเมียร์ลีก นครราชสีมา เอฟซี ก็กลายเป็นสโมสรที่มวลชนเข้าร่วมชมอย่างแน่นหนาในนัดที่เจอคู่แข่งที่สำคัญ

ในระดับดิวิชั่น 1 ที่เดิมเป็นลีกที่มีคนดูน้อย เนื่องจากว่าเต็มไปด้วยทีมองค์กรต่างๆ ปัจจุบันถือว่ามีส่วนที่มั่งคั่งมากขึ้นเรื่อยๆ มาตรฐานของสนามระดับดิวิชั่น 1 นั้น เมื่อเทียบกับระเบียบของลีกภูมิภาคในปี 2558¹⁵ จะเห็นว่าได้มีการเรียกร้องมาตรฐานที่สูงกว่า โดยความจุสนามจะต้องรองรับคนได้ไม่น้อยกว่า 5,000 คน และจะต้องมีการแบ่งเขตกองเชียร์ทีมเหย้าและเยือนอย่างชัดเจน ระยะห่างกันไม่น้อยกว่า 10 เมตร หรือมีรั้วเหล็กกันสูงไม่น้อยกว่า 2 เมตร

นอกจากนี้ยังมีห้องอำนวยความสะดวกและโครงสร้างพื้นฐานต่างๆ สำหรับไฟส่องสว่างต้องมีความสว่างไม่น้อยกว่า 800 ลักซ์ และต้องมีเครื่องปั่นไฟสำรองที่จะจ่ายไฟให้กับสนามได้ใน 15 นาที หากสนามมีระยะห่างจากอัฒจันทร์ผู้ชมน้อยกว่า 10 เมตร ก็ให้สร้างรั้วป้องกันผู้ชมให้สูงไม่น้อยกว่า 1.50 เมตร อีกทั้งยังกำหนดการจำหน่ายตั๋วให้กับทีมเยือนไม่ต่ำกว่า 10% ของความจุของสนามทีมเหย้า

จากการสำรวจจะพบว่า สนามฟุตบอลในฤดูกาล 2558 มีสนามขนาดใหญ่ที่สามารถใช้งานในระดับชาติหรือนานาชาติได้หลายแห่ง เช่น สนามกีฬาสมโภชเชียงใหม่ 700 ปี (เชียงใหม่ เอฟซี) สนามกีฬากองทัพอากาศ (แอร์ฟอร์ซ

¹⁵ บริษัท ไทยพรีเมียร์ลีก จำกัด. ข้อบังคับและระเบียบว่าด้วยการจัดการแข่งขันฟุตบอลลีกอาชีพของประเทศไทย พ.ศ. 2558. (ม.ป.ท.: ม.ป.พ.)

เซ็นทรัล) สนามกีฬาติณสูลานนท์ (สงขลา ยูไนเต็ต) ขณะที่สโมสรเอกชนหนึ่งแห่งก็คือ ฟุตบอล สโมสร (ปตท. ระยอง) ที่เหลือก็เป็นสนามกีฬาขนาดกลางและขนาดเล็ก

ปกติสโมสรที่กล้างลงทุนสร้างสนามฟุตบอลเป็นของตนเองนั้นมักจะอยู่ในระดับไทยพรีเมียร์ลีก อย่างไรก็ตาม ฟุตบอล สโมสร ที่มีเจ้าของเป็น ปตท. นั้นเป็นสนามในระดับดิวิชั่น 1 แห่งแรกที่มีการสร้างสนามฟุตบอลมาตรฐานสำหรับการแข่งขันฟุตบอลอาชีพโดยเฉพาะ สนามดังกล่าวเปิดใช้ในปี 2555 ในรายการฟุตบอลลีกดิวิชั่น 1 คัพ 2012 โดยการเชิญทีมใหญ่อย่างพัทยา ยูไนเต็ต โอเอสเอ็ม 150 สระบุรี และอาร์มี่ ยูไนเต็ต จากไทยพรีเมียร์ลีกมาร่วมแข่งขัน¹⁶ ความจุของสโมสรนี้รองรับผู้ชมได้มากถึง 12,161 ที่นั่ง¹⁷ และเป็นสนามอีกแห่งที่ขึ้นชื่อว่างดงาม และได้มาตรฐาน

6. สนามแตก จากดิวิชั่น 1 สู่ไทยลีก

ไทยลีกดิวิชั่น 1 ถือเป็นพื้นที่ระหว่างกลางที่จะผ่านไปสู่ไทยพรีเมียร์ลีก ช่วงใดที่มีสโมสรฟุตบอลใหญ่ๆ และมีการสนับสนุนเป็นอย่างดี ก็จะมีปรากฏการณ์ “สนามแตก” หรือฟูลเฮาส์เสมอ และปรากฏการณ์ดังกล่าวแทบทั้งหมดเกิดกับสโมสรที่มีรากฐานอยู่กับทีมท้องถิ่น การแข่งขันเพื่อทะยานขึ้นสู่ไทยพรีเมียร์ลีกเป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้แฟนบอลมีความหนาแน่นขณะที่ปัจจัยของการที่สโมสรเป็นทีมใหญ่หรือมีการสนับสนุนจากนักการเมืองผู้มากบารมีอย่างแข็งแกร่งก็ส่งผลให้จำนวนแฟนบอลหนาตาขึ้นมาด้วยเช่นกัน

¹⁶ SMMSPORTS. “มาบข่า สเตเดียม หนึ่งในสุดยอดสังเวียนฟุตบอลไทย”. <http://www.smmsport.com/m/article.php?a=358>, สืบค้นเมื่อ 22 เมษายน 2559.

¹⁷ PTT RAYONG. “PTT RAYONG STADIUM”. <http://pttrayongfc.net/stadium.php>, สืบค้นเมื่อ 22 เมษายน 2559.

ศรีสะเกษ เอฟซี เป็นทีมท้องถิ่นแรกๆ ที่สร้างสีสันด้วยการขึ้นไปไทยพรีเมียร์ลีกในฤดูกาล 2553 พวกเขาสร้างประวัติศาสตร์สำเร็จหลังจากจบฤดูกาล 2552 ในไทยลีกดิวิชั่น 1 ได้มีการบันทึกไว้ว่า ในการแข่งขันท้ายฤดูกาลที่ศรีสะเกษเปิดบ้านเอาชนะทีมสุลากรไป 5-1 ผู้ชมแน่นขนัดสนามกีฬาศรีนครลำดวน สเตเดียม หรือสนามกีฬาากลางจังหวัดศรีสะเกษ¹⁸

ที่ไม่ว่ากล่าวถึงไม่ได้เลยคือ สีสันของบุรีรัมย์ เอฟซี ในฤดูกาล 2554 ที่กล่าวกันว่า เป็นสโมสรที่ทุบสถิติกันเป็นว่าเล่น ไม่ว่าจะเป็นแชมป์ดิวิชั่น 1 ที่เร็วที่สุด โดยคว้าแชมป์ไปตั้งแต่ยังเหลือการแข่งขันอีก 4 นัด การขายของที่ระลึกได้เยอะที่สุด การยิงประตูมากที่สุด การทำคะแนนได้มากที่สุด ทั้งยังเสียบอลน้อยที่สุด แต่สถิติหนึ่งที่ยังแพ้สงขลา เอฟซี ก็คือ จำนวนแฟนบอล¹⁹ นั่นจึงไม่น่าแปลกใจว่า การแข่งขันนัดประวัติศาสตร์ที่สงขลา เอฟซี เปิดบ้านรับการมาเยือนบุรีรัมย์ เอฟซี กลายเป็นนัดที่มีผู้ชมมากที่สุดจนบัดนี้ นั่นคือจำนวนกว่า 36,715 คน ยอดจำหน่ายบัตรผ่านประตู 1,500,000 บาท ยอดจำหน่ายสินค้าที่ระลึก 1,966,000 บาท²⁰

อีกหนึ่งสโมสรที่สร้างความคึกคักให้ทั้งภายในจังหวัดและในภาพรวมก็คือ นครราชสีมา มาสด้า เอฟซี พวกเขาทำสถิติผู้ชมสูงสุดตั้งแต่ฤดูกาล 2556 มากถึง 159,073 คน ทั้งฤดูกาล²¹ ฐานที่แข็งแกร่งนี้มีความต่อเนื่องไปถึงฤดูกาล

¹⁸ ราชนิโคล. “ภาพศรีสะเกษสนามแตกเปิดบ้านถล่มสุลากร 5-1 ขึ้นไทยลีกอย่างยิ่งใหญ่”. <http://www.oknation.net/blog/motorcyrubjang/2009/10/20/entry-1>, (20 ตุลาคม 2552).

¹⁹ ไอเวน สเวนแดง. “10 เรื่องที่น่าจำและไม่อยากจำกับศึกดิวิชั่น 1 ปี 54”. http://suphanburifc.com/modules.php?name=activeshow_mod&file=article&asid=194, (11 มกราคม 2555). สืบค้นเมื่อ 22 เมษายน 2559.

²⁰ สยามกีฬา. “บันทึกไว้ในประวัติศาสตร์”. http://www.siamsport.co.th/column/110809_084.html, (9 สิงหาคม 2554). สืบค้นเมื่อ 22 เมษายน 2559 และ Sports, Sanook. “สนามแตก! โคราซ เจ้าบุรีรัมย์ 1-1 จารึกประวัติศาสตร์ ยอดคนดูลีกสูงสุดเมืองไทย (ภาพ)”. <http://sport.sanook.com/158085/>, (12 กรกฎาคม 2558). สืบค้นเมื่อ 22 เมษายน 2559.

²¹ SMMSPORTS. “5 อันดับแฟนบอลมากที่สุด D1”. <http://www.smmsport.com/m/article.php?a=2402>, สืบค้นเมื่อ 22 เมษายน 2559.

2557 และล่าสุดคือ 2558 ที่ขึ้นชั้นไปเล่นไทยพรีเมียร์ลีก บรรยายากและผู้คนในสนามอันยอดเยี่ยมทำให้นครราชสีมา มาสด้า เอฟซี ถูกเรียกขานว่า “เจลีกเมืองไทย” การที่มีผู้ชมที่แน่นสนามกว่า 2 หมื่นคน กลายเป็นปรากฏการณ์ที่น่าสนใจยิ่งว่าเหตุใดผู้ชมจึงมีมากอย่างสม่ำเสมอ²²

กระนั้นสำหรับบางสนาม คำถามที่เกิดขึ้นตามมาคือ เหตุใดจึงไม่แตกต่างเหมือนที่อื่นๆ เช่น “สนามเชียงใหม่ 700 ปี” สโมสรฟุตบอลอย่างเชียงใหม่ เอฟซี ซึ่งมีศักดิ์ศรีเป็นทีมของเมืองใหญ่ มีประชากรและทรัพยากรมหาศาล และเป็นเมืองท่องเที่ยวอันดับต้นๆ ของประเทศ ปรากฏการณ์ “สนามแตก” กลับไม่เกิดขึ้นบ่อยนัก (ยกเว้นนัดที่เชียงใหม่เจอบุรีรัมย์) ก็อาจตั้งข้อสังเกตได้ว่าหลายๆ ทีมเช่นเชียงใหม่ เอฟซี นั้น มิได้นำโดยนักการเมืองท้องถิ่นที่มีพลังบารมีมากพอ แม้ว่าอุดรพันธ์ จันทรวโรจน์ จะเคยเป็นนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดเชียงใหม่ก็จริง แต่เมื่อเทียบกับเนวิน ชิดชอบ แห่งบุรีรัมย์ สมศักดิ์ เทพสุทิน แห่งสุโขทัย หรือสุวัจน์ ลิปตพัลลภ แห่งนครราชสีมาแล้ว ถือว่ายังนับว่าห่างชั้นกันอยู่มาก กรณีศึกษาเหล่านี้ทั้งเป็นคำถามว่ากระแสความนิยมของแฟนบอลนั้นเอาเข้าจริง เป็นเรื่องของฐานการเมืองหรือการบริหารจัดการธุรกิจการกีฬาประเภทนี้

7. สนามไทยลีก

สนามฟุตบอลในระดับไทยพรีเมียร์ลีก หรือ “ไทยลีก” นั้น ส่วนมากมาตรฐานใกล้เคียงกับของดิวิชั่น 1 ทว่าไฟส่องสว่างต้องสว่างถึง 1,200 ลักซ์²³ สำหรับทีมที่มีโอกาสจะได้ไปเล่นในถ้วยชิงแชมป์สมาคมฟุตบอลแห่งประเทศไทย

²² Sports, Sanook. “‘สวาทแคท’ นครราชสีมา มาสด้า เอฟซี อะไรทำให้ทีมนี้ได้ฉายาว่า ‘เจลีก ณ เมืองไทย’”. <http://goo.gl/16e5C5>, (4 สิงหาคม 2557). สืบค้นเมื่อ 22 เมษายน 2559.

²³ บริษัท ไทยพรีเมียร์ลีก จำกัด. *ข้อบังคับและระเบียบว่าด้วยการจัดการแข่งขันฟุตบอลลีกอาชีพของประเทศไทย พ.ศ. 2558*. (ม.ป.ท.: ม.ป.พ.).

ก็จะต้องมีมาตรฐานอีกระดับหนึ่งที่สูงขึ้นไปด้วย นั่นทำให้สุพรรณบุรี เอฟซี แม้จะทำผลงานได้ดี แต่ก็ขดลึงหนีไปแข่งในการแข่งขันระดับเอเชีย ทั้งนี้เนื่องจากสโมสรยังมีมาตรฐานสนามที่ยังไม่ถึงระดับ อีกทั้งไม่ได้ “คลับไลเซนซิง” เพราะสนามเหย้าที่เป็นสนามกีฬากลางจังหวัดสุพรรณบุรีไม่ผ่านเกณฑ์จากการประเมิน โดยเกณฑ์ก็คือ สนามที่ใช้ในการแข่งขันจะต้องเป็นสนามมาตรฐาน มีที่นั่งทุกที่นั่ง มีหลังคาครอบสนาม มีห้องพักที่ได้มาตรฐาน มีห้องแถลงข่าว มีที่นั่งสื่อมวลชน และต้องมีอะคาเดมีสร้างเยาวชน กรณีของสุพรรณบุรี ยังขาดการสร้างหลังคาให้ครอบคลุมทุกด้านของสนาม²⁴ ทำให้ชลบุรี เอฟซี ในฐานะอันดับ 4 แต่สนามมีความพร้อมมากกว่าได้รับสิทธิ์นั้นแทน²⁵

หากพิจารณาจากสนามเหย้าในฤดูกาล 2558 พบว่ามีสนามแบ่งได้ 2 ประเภท นั่นคือ สนามของราชการ หรือหน่วยงานที่มีการใช้งานอยู่ก่อนแล้ว กับสนามเหย้าที่สร้างโดยสโมสรอันเป็นสนามแบบ stand alone ประเภทแรก ได้แก่ สนามกีฬากลางจังหวัด หรือสนามกีฬา อบจ. ต่างๆ เช่น ชลบุรี ชัยนาท สุพรรณบุรี ศรีสะเกษ ราชบุรี และสระบุรี รวมไปถึงสนามกีฬาขนาดใหญ่อย่างสนามเฉลิมพระเกียรติ 80 พรรษา (นครราชสีมา มาสด้า เอฟซี) สนามเฉลิมพระเกียรติ 72 พรรษา (มีนบุรี กรุงเทพฯ – บีอีทีโพรเทคชั่น) สนามกีฬาไทย-ญี่ปุ่น ดินแดง (กรุงเทพฯ – แบงค็อก ยูไนเต็ด) สนามกีฬากองทัพเรือ กม.5 (ชลบุรี – ราชนาวิก) สนามกีฬากองทัพบก (กรุงเทพฯ – อาร์มี ยูไนเต็ด) สนามราชภัฏวชิรเวศน์ (โสตถยา ท้ายฤดูกาลย้ายไป เอ็มฟาวเวอร์ สเตเดียม – สนามกีฬา กกท. สมุทรปราการ) หรือกระทั่งสนามกีฬาขององค์กรสนามฟุตบอลทีโอที (กรุงเทพฯ) และสนามแพต สเตเดียม (กรุงเทพฯ – การท่าเรือ)

²⁴ MGR Online. “‘บิ๊กเปี้ยก’ คอนเฟิร์ม ‘สุพรรณ’ ขวด ACL – รับมีเสนอเพิ่ม 20 ทีม”. http://www.siamsport.co.th/Column/151217_132.html, (17 ธันวาคม 2558). สืบค้นเมื่อ 23 เมษายน 2559.

²⁵ สยามกีฬา. “สงสารสุพรรณบุรี”. <http://www.manager.co.th/Sport/ViewNews.aspx?NewsID=9580000140331>, (23 ธันวาคม 2558). สืบค้นเมื่อ 23 เมษายน 2559.

สนามฟุตบอลเอกชนมีอยู่ไม่มากนัก ได้แก่ ยูไนเต็ด สเตเดียม (เชียงใหม่ ยูไนเต็ด) ลีโอ สเตเดียม (บางกอกกล๊าส), ไอ-โมบาย สเตเดียม (บุรีรัมย์ ยูไนเต็ด) เอสซีจี สเตเดียม (เอสซีจี เมืองทอง ยูไนเต็ด)

จากการศึกษาพบว่า ทีมสโมสรฟุตบอลส่วนใหญ่ที่ไม่มีฐานจังหวัดและกองเชียร์ของตนจะเช่าสนามเหย้าที่ไม่พอเหมาะกับปริมาณของกองเชียร์ จึงไม่แปลกนักที่สนามดังกล่าวแม้จะได้มาตรฐานแต่ก็มีผู้ชมเบาบางโหล่งหล่งเป็นอย่างยิ่ง หากดูสถิติในฤดูกาล 2558 แล้ว จะเห็นได้ดังนี้

ตารางที่ 1 แสดงจำนวนผู้เข้าชมนัดเหย้าไทยพรีเมียร์ลีก ฤดูกาล 2558²⁶

อันดับ	ทีม	รวม	สูงสุด	ต่ำสุด	เฉลี่ย	เปลี่ยนแปลง
1	บุรีรัมย์ ยูไนเต็ด	332,412	33,269	12,240	19,553	2.20%
2	นครราชสีมา มาสด้า	287,307	34,659	8,142	17,956	12.4%
3	สุพรรณบุรี	163,768	25,709	2,800	10,235	5.70%
4	เอสซีจี เมืองทอง ยูไนเต็ด	147,069	14,980	4,230	9,191	-3.4%
5	บางกอกกล๊าส	111,079	10,614	4,388	6,942	6.70%
6	ชลบุรี	96,627	8,463	3,489	6,039	0.10%
7	เชียงใหม่ ยูไนเต็ด	86,301	10,146	1,927	5,393	-21.9%
8	ศรีสะเกษ	85,570	9,816	2,145	5,348	21.70%
9	ชัยนาท	77,095	8,382	1,889	4,818	27.30%
10	ราชบุรี มิตรผล	66,964	9,651	2,680	4,185	-14.5%
11	การทำเรือ	62,563	6,287	2,678	3,910	11.10%
12	บีอีซี เทโรศาสน	61,264	5,631	2,470	3,829	3.40%
13	ราชบุรี	59,100	5,717	2,488	3,693	51.1%
14	สระบุรี เอฟซี	49,030	4,936	2,194	3,064	115.6%

²⁶ บริษัท ไทยพรีเมียร์ลีก จำกัด. “สถิติผู้ชม”. <http://thaipremierleague.co.th/tpl2015Table.php>, (6 ธันวาคม 2558).

อันดับ	ทีม	รวม	สูงสุด	ต่ำสุด	เฉลี่ย	เปลี่ยนแปลง
15	แบงค็อก ยูไนเต็ด	45,534	6,337	1,561	2,845	10.00%
16	อาร์มี่ ยูไนเต็ด	43,093	5,957	1,224	2,693	8.80%
17	เอ็มฟาวเวอร์ สมุทรปราการ	31,211	4,123	537	1,950	2.40%
18	ทีโอที	27,043	4,084	924	1,802	14.20%
รวม		1,828,655	34,659	537	6,349	26.20%

นอกจากนี้ ทีมที่ไม่มีฐานจังหวัดมียูไม่ก็ทีมที่มีแฟนบอลติดตามหนาแน่น นั่นคือ เอสซีจี เมืองทอง ยูไนเต็ด และบางกอกกล๊าส ที่มีจำนวนแฟนบอลเฉลี่ย 4 พันคนต่อนัดขึ้นไป อีก 8 ทีม ล้วนเป็นทีมจังหวัดทั้งสิ้น นั่นคือ บุรีรัมย์ ยูไนเต็ด, นครราชสีมา มาสด้า เอฟซี, สุพรรณบุรี เอฟซี, ชลบุรี เอฟซี, เชียงราย ยูไนเต็ด, ศรีสะเกษ เอฟซี, ชัยนาท เอฟซี และราชบุรี มิตรผล เอฟซี โดยเฉพาะสามทีมแรก ที่มีผู้ชมเฉลี่ยหมื่นคนต่อนัด แม้แต่เอสซีจี เมืองทอง ยูไนเต็ด ก็ยังมียูชมเฉลี่ย ต่อนัดไม่ถึงหนึ่งหมื่น

สถิติผู้ชมที่มากที่สุดจนถึงขณะนี้ก็คือ สนามเหย้าของนครราชสีมา มาสด้า เอฟซี โดยสโมสรเจ้าบ้านเปิดบ้านรับการมาเยือนของบุรีรัมย์ ยูไนเต็ด ในวันที่ 11 กรกฎาคม 2558 จำนวนผู้ชม 34,659 คน²⁷ ถือว่าสถิตินี้เป็นรอง เพียงนัดสงขลา เอฟซี เปิดบ้านรับบุรีรัมย์ ยูไนเต็ด เท่านั้น สุพรรณบุรี เอฟซี ก็เป็นอีกทีมหนึ่งที่มีผู้ชมมากขึ้นจนติดอันดับที่สาม แฟนบอลของสุพรรณบุรี เอฟซี ขยายตัวมากขึ้นอย่างเห็นได้ชัดตั้งแต่ฤดูกาล 2556 อันเป็นฤดูกาลแรก ที่ขึ้นชั้นมา²⁸

²⁷ Sports, Sanook. “สนามแตก! ไรราช เจ้า บุรีรัมย์ 1-1 จารึกประวัติศาสตร์ ยอดคนดูลีกสูงสุด เมืองไทย (ภาพ)”. <http://sport.sanook.com/158085/>, (12 กรกฎาคม 2558). สืบค้นเมื่อ 22 เมษายน 2559.

²⁸ MGR Online. “ดูไม่อยู่! ‘สุพรรณ’ พุบสถิติคนดู 2 หมื่นคน”. <http://www.manager.co.th/sport/ViewNews.aspx?NewsID=9560000083873>, (9 กรกฎาคม 2556). สืบค้นเมื่อ 22 เมษายน 2559.

8. สโมสรฟุตบอล Stand alone

ที่น่าสนใจมากที่สุดก็คือ การสร้างสนามฟุตบอลของตนเองขึ้นมา ซึ่งถือได้ว่าเป็นพัฒนาการสูงสุดสำหรับการสร้างพื้นที่สมัยใหม่ของทีมสโมสรฟุตบอล โครงการเช่นนี้ถือว่าเป็นการออกแบบพื้นที่เพื่อตอบสนองการใช้สอยสาธารณะอย่างเป็นรูปธรรมที่สุด ในที่นี้ได้แก่ สโมสรเอสซีจี เมืองทอง ยูไนเต็ด, บางกอกกล๊าส เอฟซี, บุรีรัมย์ ยูไนเต็ด และเชียงราย ยูไนเต็ด

การสร้างสนามเป็นของตนเองนั้นเสียมิได้ที่จะต้องระดมเงินทุนมหาศาลสำหรับค่าก่อสร้างและที่ดิน ที่ต้องคำนึงถึงทำเลที่ตั้งและการเชื่อมต่อกับแฟนบอล ความไฝฝันที่จะสร้างสนามเป็นของตนเองนั้นมีอยู่เสมอ ไม่ว่าจะเป็นชาวของ เอสซีจี เมืองทอง ยูไนเต็ด (ที่เป็นชาวมารตั้งแต่ปี 2556)²⁹ ชัยนาท เอฟซี (ชาวปี 2557)³⁰ ศรีสะเกษ เอฟซี³¹ อุดรธานี เอฟซี³² (ที่มีปัญหาเรื่องสนาม) พัทยา ยูไนเต็ด³³ ฯลฯ ล่าสุดก็คือ แอร์ฟอร์ซ เซ็นทรัล เอฟซี ที่ฝันว่าจะสร้างสนามใหม่กว่า 20,000 ที่นั่ง ด้วยงบประมาณกว่า 600 ล้านบาท จะมีเพียงราชบุรี มิตรผล เอฟซี ที่กำลังจะสร้างเสร็จอีกไม่กี่เดือนข้างหน้า³⁴ ขณะที่เหลือยังเป็นโครงการที่สวຍหຽບนอกอากาศ

²⁹ สยามกีฬา. “กิลด์จัดหนักเตรียมสร้างสนามใหม่ 3.5 หมื่นที่นั่ง”. http://www.siamsport.co.th/Sport_Football/130217_288.html, (17 กุมภาพันธ์ 2556). สืบค้นเมื่อ 23 เมษายน 2559.

³⁰ เดลินิวส์ออนไลน์. “ชัยนาท ทีม 2 พันล้านผุดรังใหม่”. <http://www.dailynews.co.th/sports/216527>, (16 กุมภาพันธ์ 2557). สืบค้นเมื่อ 23 เมษายน 2559.

³¹ สยามกีฬา. “บุรีรัมย์ล่อแฟนรังใหม่ 200 ล. รวดูเศรษฐกิจ”. http://www.siamsport.co.th/Sport_Football/151114_189.html, (14 พฤศจิกายน 2558). สืบค้นเมื่อ 23 เมษายน 2559.

³² Chom WDFC. “สโมสรฟุตบอลอุดรธานี เปิดภาพสนามใหม่ จุคนได้เป็นหมื่น”. <http://tdedsure.com/board/viewtopic.php?t=205&p=212>, (16 ธันวาคม 2558). สืบค้นเมื่อ 23 เมษายน 2559.

³³ สยามกีฬา. “โลมาน้ำเงินเดินหน้าสร้างสนามใหม่”. <http://www.siamsport.co.th/yamahaleague1/view.php?code=300255>, (2558). สืบค้นเมื่อ 23 เมษายน 2559.

³⁴ ไทยรัฐออนไลน์. “‘แอร์ฟอร์ซ’ คิดใหญ่ สร้างรังเหย้าใหม่แทน ‘อุปะเดมิย์’”. <http://www.thairath.co.th/content/607282>, (18 เมษายน 2559). สืบค้นเมื่อ 23 เมษายน 2559.

ดังนั้น จนถึงฤดูกาล 2558 สนามฟุตบอลเอกชนที่สร้างเพื่อใช้สำหรับแข่งฟุตบอลระดับไทยพรีเมียร์ลีกจึงยังมีเพียงแค่ 4 สนามเท่านั้น จากตารางที่ 4 จะเห็นการเปรียบเทียบในแต่ละหัวข้อ อันมีรายละเอียดคือ

ประเด็นชื่อสนาม สนามของเชียงราย ยูไนเต็ด เป็นสนามเดียวที่ยังไม่มีชื่อผลิตภัณฑ์ผู้สนับสนุนสนามอย่างเป็นทางการ โดยยังใช้ชื่อ “ยูไนเต็ด สเตเดียม” อยู่

เทียบความจุของสนามแล้ว นับว่าบุรีรัมย์ ยูไนเต็ด นั้นรองรับผู้ชมได้มากที่สุดถึง 32,600 คน ทั้งยังเคยมีประสบการณ์จัดการแข่งขันฟุตบอลชิงแชมป์โลกรอบคัดเลือกระหว่างทีมชาติไทยและปาเลสไตน์ เมื่อวันที่ 23 กรกฎาคม 2554 สนามแห่งนี้นับเป็นสนามมาตรฐานที่ได้รับการยอมรับในระดับนานาชาติไปแล้ว

เมื่อพิจารณาจากทำเลที่ตั้งแล้ว สนามของเอสซีจี เมืองทอง ยูไนเต็ด กับบางกอกกล๊าสอยู่ในเขตปริมณฑลของกรุงเทพฯ ที่มีระบบขนส่งที่เอื้อต่อการเดินทาง โดยเฉพาะที่แรก การที่อยู่ใกล้กับอิมแพค อารีน่า เมืองทองธานี ทำให้มีทางเลือกมากมาย ทั้งยังเป็นสถานที่จัดงานระดับชาติและนานาชาติหลายครั้งจนเป็นที่รู้จักกันดี ส่วนสนามสีโอ สเตเดียม นั้น จะอยู่ลึกเข้าไปจากบริเวณถนนรังสิต-นครนายก เข้าย่านรังสิต คลอง 3 ปากทางเข้าเยื้องกับสวนสนุกดรีมเวิลด์ เดินเข้าไปไม่ไกล สำหรับคนต่างถิ่นแล้ว สนามแห่งนี้ถือว่าเข้าถึงยากในระดับหนึ่ง

ขณะที่สนามนอกกรุงเทพฯ นั่นคือ บุรีรัมย์และเชียงรายนั้น หากไม่ขับรถไปเองก็ต้องอาศัยระบบขนส่งสาธารณะท้องถิ่นเพื่อเชื่อมต่อกับสนามบินหรือสถานีขนส่งจังหวัด อย่างไรก็ตาม กรณีบุรีรัมย์ ยูไนเต็ด มีการจัดทัวร์สำหรับเดินทางจากกรุงเทพฯ โดยขึ้นรถจากที่ทำการพรรคภูมิใจไทย บริเวณใกล้กับมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ บางเขน มุ่งไปตรงยังสนามไอ-โมบาย สเตเดียม เลย³⁵ ขณะที่เชียงราย ยูไนเต็ด นั้น แม้จะมีรถประจำทางผ่าน แต่ก็ต้องเดินจากปากซอยเข้าไปอีกร่วม 2 กิโลเมตร แต่อาจจะสะดวกหากเดินทางผ่านสนามบิน³⁶

³⁵ อาจินต์ ทองอยู่คง, อาจารย์ประจำมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ผู้เชี่ยวชาญด้านกีฬาและแพนศึกษา, สัมภาษณ์ 22 เมษายน 2559.

³⁶ ณัฐกร วิทิตานนท์, อาจารย์ประจำมหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง, ผู้เชี่ยวชาญด้านกีฬาและการเมือง, สัมภาษณ์ 23 เมษายน 2559.

ตารางที่ 2 แสดงการเปรียบเทียบระหว่างสนามเหย้า 4 สโมสร ข้อมูลถึงปี 2558

สโมสร	เอสซีจี เมืองทอง ยูไนเต็ด	บางกอกกล๊าส เอฟซี	บุรีรัมย์ ยูไนเต็ด	เชียงใหม่ ยูไนเต็ด
ชื่อสนาม	เอสซีจี สเตเดียม	ลีโอ สเตเดียม	ไอ-โมบาย สเตเดียม	ยูไนเต็ด สเตเดียม
ปีที่เปิดใช้	2552 ³⁸	2553 ³⁹	2554 ⁴⁰	2555 ⁴¹
สถานที่ตั้ง	อิมแพค เมืองทองธานี นนทบุรี	คลอง 3 รังสิต ปทุมธานี	อำเภอเมือง บุรีรัมย์	อำเภอเมือง เชียงใหม่
สถานที่สำคัญ ใกล้เคียง	ศูนย์ราชการ แจ้งวัฒนะ	สวนสนุก ดิรีมเวิลด์	มหาวิทยาลัย ราชภัฏบุรีรัมย์	ท่าอากาศยาน นานาชาติ แม่ฟ้าหลวง
ความจุสนาม (คน)	20,000 ⁴²	13,000 ⁴³	32,600 ⁴⁴	15,000 ⁴⁵

³⁷ กรณีนี้มีการปรับปรุงสนามจากสนามรักบี้ที่ใช้แข่งขันกีฬาเอเชียนเกมส์ มาเป็นอัฒจันทร์แบบใหม่ปัจจุบันเมื่อปี 2522 อยู่ใน CRAZY_MAN การโรงแรม ณ เมืองทอง. Board SCG MTUTD FanClub. "PHOTO รวมภาพความหลัง 'สนามยามาฮา สเตเดียม' จากอดีตสู่ปัจจุบัน". <http://www.mtufc.com/board/index.php?topic=7644.0>, (19 ตุลาคม 2553). สืบค้นเมื่อ 23 เมษายน 2559.

³⁸ บางกอกกล๊าส. "ข้อมูลสโมสร". <http://www.bangkokglassfc.com/index.php?mod=CLUB-INFO&file=club-info>, สืบค้นเมื่อ 23 เมษายน 2559.

³⁹ นายรอบรู้. "7 ข้อ เมื่อรู้ความจริงของสนามไอ-โมบาย สเตเดียม". <http://www.nairoburoo.com/nairoburoo-take-flight/tips-travelers/1847-i-mobile-stadium-%E0%B8%9A%E0%B8%B8%E0%B8%A3%E0%B8%B5%E0%B8%A3%E0%B8%B1%E0%B8%A1%E0%B8%A2%E0%B9%8C.html>, สืบค้นเมื่อ 23 เมษายน 2559.

⁴⁰ สยามกีฬา. "เชียงใหม่ทำบุญสนามยูไนเต็ด สเตเดียม". http://www.siamsport.co.th/Sport_Football/140707_398.html, (7 กรกฎาคม 2557) สืบค้นเมื่อ 22 เมษายน 2559

สโมสร	เอสซีจี เมืองทอง ยูไนเต็ด	บางกอกกล๊าส เอฟซี	บุรีรัมย์ ยูไนเต็ด	เชียงใหม่ ยูไนเต็ด
วิธีการ เดินทางเข้าถึง สนามกีฬา	ขนส่งมวลชน ภายในจังหวัด: รถเมล์, รถตู้โดยสาร ประจำทาง, รถแท็กซี่, รถยนต์, มอเตอร์ไซค์รับจ้าง อื่น ๆ: รถยนต์ส่วนตัว	ขนส่งมวลชน ภายในจังหวัด: รถเมล์, รถแท็กซี่, รถยนต์, มอเตอร์ไซค์รับจ้าง อื่น ๆ: รถยนต์ส่วนตัว	ขนส่งมวลชน จากต่างจังหวัด: ท่าอากาศยาน, จุดจอดรถทัวร์ จากกรุงเทพฯ ในบริเวณสนาม ⁴⁶ ขนส่งมวลชน ภายในจังหวัด: รถแท็กซี่, รถโดยสาร ประจำทาง อื่น ๆ: รถยนต์ส่วนตัว	ขนส่งมวลชน จากต่างจังหวัด: ท่าอากาศยาน, รถทัวร์สถานี ขนส่งจังหวัด ขนส่งมวลชน ภายในจังหวัด: รถแท็กซี่, รถโดยสาร ประจำทาง อื่น ๆ: รถยนต์ส่วนตัว
งบประมาณ การก่อสร้าง	ไม่มีข้อมูล	200 ล้านบาท ⁴⁷	500 ล้านบาท ⁴⁸	ปรับปรุงเพิ่มเติม 50 ล้านบาท ⁴⁹
คลับไลเซนซิ่ง	ผ่าน ⁵⁰	ผ่าน ⁵¹	ผ่าน ⁵²	ไม่ผ่าน ⁵³

⁴¹ บริษัท ไทยพรีเมียร์ลีก จำกัด. “เอสซีจี เมืองทอง ยูไนเต็ด”. <http://thaipremierleague.co.th/2015/tpclubs.overview.php?clubID=1> สืบค้นเมื่อ 23 เมษายน 2559

⁴² บริษัท ไทยพรีเมียร์ลีก จำกัด. “บางกอกกล๊าส เอฟซี”. <http://thaipremierleague.co.th/2015/tpclubs.overview.php?clubID=3> สืบค้นเมื่อ 23 เมษายน 2559

⁴³ บริษัท ไทยพรีเมียร์ลีก จำกัด. “บุรีรัมย์ ยูไนเต็ด”. <http://thaipremierleague.co.th/2015/tpclubs.overview.php?clubID=9> สืบค้นเมื่อ 23 เมษายน 2559

⁴⁴ บริษัท ไทยพรีเมียร์ลีก จำกัด. “เชียงใหม่ ยูไนเต็ด”. <http://thaipremierleague.co.th/2015/tpclubs.overview.php?clubID=31> สืบค้นเมื่อ 23 เมษายน 2559

⁴⁵ แพะกระเพาะ (นามแฝง). “พัฒนาขึ้นไปอีกก้าวของบุรีรัมย์ ยูไนเต็ด มีรถทัวร์ไปถึงแล้ว เครื่องบินก็เพิ่มเที่ยว”. <http://pantip.com/topic/32731279>, (18 ตุลาคม 2557). สืบค้นเมื่อ 23 เมษายน 2559.

๙. สนามฟุตบอลไทย พื้นที่สาธารณะแบบใหม่ และหนทางไปต่อ

เกมกีฬาที่เกิดจากการมีส่วนร่วมของคนในสังคม อาจนับได้ว่ามีอานิสงส์ต่อการสร้างความตื่นตัวของคนในท้องถิ่นต่างๆ ฟุตบอลมีผลต่อการสร้างพื้นที่สาธารณะไม่ว่าโดยตัวสโมสรเอง หรือองค์การปกครองส่วนท้องถิ่นที่เกี่ยวข้อง หรือแม้กระทั่งเหล่านักเชียร์ พื้นที่เหล่านี้น่าจะเป็นหนึ่งในพื้นที่สาธารณะใหม่ ซึ่งมีการเปลี่ยนผ่านจากพื้นที่นอกบ้านแบบ passive มาสู่พื้นที่แบบ active มากขึ้น

สนามฟุตบอลในฐานะพื้นที่แบบใหม่เป็นพื้นที่แห่งอำนาจของประชาชน และผู้รักโรคมากขึ้น อันจะมาแทนที่พื้นที่แบบเดิมที่ทุกตารางนิ้วเป็นของชาติ อันแสนจะนามธรรม หรือไม่ก็ตกอยู่ในกรงขังของอำนาจแบบสถานที่ราชการ ที่มองประชาชนเป็นผู้มาขอรับการสงเคราะห์ และไม่ได้มีธรรมชาติที่เปิดกว้าง ต้อนรับมวลชนเท่าที่ควร

แม้โดยหลักการของฟุตบอลอาชีพแล้ว ในทางอุดมคตินั้นควรอาศัยทุนนิยมเป็นตัวขับเคลื่อน โดยมีต้องพึงพิง “นักการเมือง” แต่ขณะที่สังคมไทยในระดับภูมิภาคและท้องถิ่นยังไม่มีความพร้อมในด้านสาธารณูปโภคสำหรับการกีฬาและพื้นที่สาธารณะมากพอ และยังขาดศักยภาพทางเศรษฐกิจที่เพียงพอแก่การจูงใจให้เกิดการลงทุน ขณะที่อำนาจการจัดการทรัพยากรสาธารณะทั้งหลายยังกระจุกตัวกับหน่วยงานราชการส่วนกลางและส่วนท้องถิ่น องค์กรที่มีความเกี่ยวข้องกับสาธารณะที่สุดก็ยังมีท่าทีที่เฉยชาต่อวงการกีฬาอาชีพ จึงไม่แปลกที่นักการเมืองจึงเป็นตัวละครสำคัญยิ่งในช่วงเปลี่ยนผ่านนี้

อย่างไรก็ตาม ปฏิเสธได้ยากว่าแม้ทีมฟุตบอลอาชีพจะกระจายไปตามจังหวัดต่างๆ เกือบทุกจังหวัด แต่ก็ไม่ใช่ทุกจังหวัดที่จะมีสนามฟุตบอลเป็นพื้นที่ของการพบปะของมวลชน ทั้งนี้จะเป็นเพราะด้วยปัจจัยของผลงานในการแข่งขันกิตติ การประชาสัมพันธ์สร้างความรับรู้และสร้างกระแสในท้องถิ่นกิตติ ดังนั้นโจทย์ใหญ่ก็คือ การสร้างพื้นที่ดังกล่าวขึ้นมาจะทำให้พื้นที่สาธารณะเหล่านั้นรับใช้มวลชนได้อย่างยั่งยืนอย่างไร

หน่วยงานที่น่าจะมีส่วนเกี่ยวข้องแต่แทบจะไม่เห็นบทบาทในการสร้างสรรค์พื้นที่สาธารณะเชิงกีฬาเลยก็คือ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการส่งเสริมสุขภาพ (สสส.) ที่มีจุดยืนชัดเจนว่าไม่เอาเหล้า เบียร์ บุหรี่ เป็นที่เข้าใจได้ถึงการจัดวางระยะห่างของคนที่เล่นบทบาทองค์กรศีลธรรมสาธารณะ เมื่อพื้นที่ในสนามฟุตบอลทั่วโลก เบียร์ บุหรี่ แทบจะเป็นเรื่องที่ขาดไม่ได้สำหรับคนดูบอล ไม่นับว่าสปอนเซอร์ติดหน้าอกเสื้อนักฟุตบอล บุธชายเบียร์ริมสนามที่วางขายกันอย่างคึกคัก สิ่งเหล่านี้ทำทนายอำนาจ สสส. อย่างยิ่ง และยังอิหลักอิเหลื่อเข้าไปอีกเมื่อมีกฎหมายห้ามดื่มสุราในที่สาธารณะอย่างสนามกีฬา ตามพระราชบัญญัติควบคุมเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ พ.ศ. 2551 ปัญหาของกฎหมายนี้มีรากฐานอยู่บนความเข้าใจว่า พื้นที่สาธารณะควรเป็นพื้นที่อันบริสุทธิ์ผุดผ่องไร้ราศีคาว และเห็นมวลชนเป็นผู้มีวิชาโง่เขลา งมงาย จมจ่อมอยู่กับอบายมุข พร้อมกับการรักษาสุขภาพ พวกเขายังรักษาศีลธรรมที่พวกเขายึดถือ ดังแคมเปญ “จน เครียด กินเหล้า” อันเป็นแคมเปญที่สรุปรวบยอดความคิดของ สสส. ได้ดี พอๆ กับแคมเปญ “โง่ จน เจ็บ” ในยุคสงครามเย็น

การเข้าใจการเปลี่ยนผ่านของพื้นที่สาธารณะสมัยใหม่ในสังคมไทย ที่เกิดการต่อรองอำนาจด้วยกลุ่มบุคคล องค์กร และพลังทางการเมืองอันหลากหลาย จะทำให้เรามองเห็นพลังแฝงของพื้นที่สาธารณะมากขึ้น

SCG
225

WELCOME TO SCG STADIUM
FIGHT BACK '15

THE SPONSOR

SCG

THE SPONSOR

YAMAHA

THE SPONSOR

COCA-COLA

THE SPONSOR

YAMAHA

THE SPONSOR

YAMAHA

THE SPONSOR

YAMAHA

THE SPONSOR

YAMAHA

THE SPONSOR

YAMAHA

THE SPONSOR

YAMAHA

THE SPONSOR

YAMAHA

www.mutv.tv @SCGthailand

กนก

แฟนบอล ULTRA

สายชล บัญญัติ

1. บทนำ

ฟุตบอล เป็นกีฬาที่ทีมชาติไทยไม่ได้ประสบความสำเร็จในระดับนานาชาติ เช่น มวยสากล ยกน้ำหนัก เทควันโด แบดมินตัน¹ แต่กลับสามารถดึงดูดผู้ชมเข้าสนามการแข่งขันได้มากที่สุด ทั้งนี้เมื่อพิจารณาถึงสาเหตุของการดึงดูดผู้ชมให้เข้าไปชมการแข่งขันฟุตบอลนั้น จะเห็นได้ว่ามีปัจจัยหลายประการเข้ามาเกี่ยวข้อง อาทิ (1) ผลงานในสนามแข่งขัน โดยหากเป็นช่วงเวลาทีมชาติไทยสามารถแสดงผลงานได้ดี จำนวนผู้ชมก็มักมากขึ้นอย่างเห็นได้ชัด (2) คู่แข่งขัน หากเป็นทีมชาติหรือสโมสรรับเชิญที่แฟนบอลให้ความสนใจก็สามารถดึงดูดผู้ชมได้มากเช่นกัน และ (3) ความผูกพันกับสโมสร ซึ่งปัจจัยนี้เองที่เกิดขึ้นอย่างชัดเจน หลังการปรับปรุงรูปแบบการจัดการแข่งขันครั้งสำคัญของฟุตบอลอาชีพระดับสโมสรในประเทศไทยเมื่อปี พ.ศ. 2552 เป็นต้นมา อย่างไรก็ตาม แฟนบอลในสังคมไทยมีการจัดตั้งทั้งแบบแผนที่เป็นทางการและการจัดตั้งเฉพาะกิจมาโดยตลอด จะเห็นได้จากในอดีต เช่น การแข่งขันฟุตบอลทีมชาติ

¹ หากพิจารณาจากการประสบความสำเร็จในการแข่งขันมหกรรมกีฬาโอลิมปิก จะเห็นว่านักกีฬาของไทยเคยได้เหรียญจากการแข่งขันเพียงแค่ 3 ชนิดกีฬา ได้แก่ มวยสากล 14 เหรียญ ยกน้ำหนัก 7 เหรียญ และเทควันโด 3 เหรียญ

ไทยในช่วงเวลาที่ทีมชาติต้องลงแข่งขันนัดสำคัญ ไม่ว่าจะเป็นการแข่งขันฟุตบอลเอเชียนเกมส์ที่กรุงเทพมหานคร พ.ศ. 2543 หรือการแข่งขันฟุตบอลซีเกมส์นัดชิงชนะเลิศ จะมีการจัดตั้งกองเชียร์ขึ้นมาทำหน้าที่เป็นผู้นำเชียร์โดยตลอด แต่กระบวนการสร้างความต่อเนื่องเพื่อให้เกิดปฏิสัมพันธ์ภายในกลุ่มกองเชียร์ยังไม่ได้เกิดขึ้นอย่างชัดเจน ซึ่งเมื่อพิจารณาจากการปฏิสัมพันธ์ที่มีพลังมากขึ้นในกลุ่มแฟนคลับฟุตบอลในปัจจุบัน จะพบว่าพื้นที่ออนไลน์เป็นช่องทางที่สำคัญในการยกระดับการพัฒนาของกลุ่มกองเชียร์ฟุตบอลได้เป็นอย่างดี

หากจะพิจารณาถึงวัฒนธรรมการเชียร์ฟุตบอลไทย ที่ส่งกระแสความตื่นตัวออกไปถึงในระดับต่างจังหวัด ควรพิจารณาจากปรากฏการณ์ฟุตบอลยามาฮ่า ไทยแลนด์ คัพ ซึ่งเริ่มต้นจากการที่สมาคมฟุตบอลแห่งประเทศไทย ได้รับการสนับสนุนจากสื่อสารมวลชนสำคัญของประเทศสองแห่ง คือ บริษัท กรุงเทพโทรทัศน์และวิทยุ จำกัด หรือสถานีโทรทัศน์สีกองทัพบกช่อง 7 และหนังสือพิมพ์ไทยรัฐ ให้จัดการแข่งขันฟุตบอลในลักษณะชิงแชมป์ประเทศไทย โดยระบบการแข่งขันนั้น สมาคมกีฬา ภาครัฐและเอกชนแต่ละจังหวัด จะผลักดันสโมสรประจำจังหวัดของตัวเองเข้าคัดเลือกในระดับภูมิภาค เมื่อได้ตัวแทนของแต่ละภูมิภาคแล้วจะแข่งขันรอบสุดท้ายและชิงชนะเลิศที่สนามไทย-ญี่ปุ่น ดินแดง จนเมื่อยามาฮ่าได้เข้ามาเป็นสปอนเซอร์หลักแทน จึงเปลี่ยนระบบการแข่งขันให้ มีจังหวัดที่เป็นเจ้าภาพและคัดเลือกตัวแทนแต่ละภาคเข้าร่วมทั้งสิ้น 16 ทีม ทั้งนี้จากรูปแบบการคัดเลือกและสร้างการเป็นตัวแทนระดับจังหวัดอย่างแท้จริง ในช่วงเวลานั้น ได้เปิดโอกาสให้ตัวแทนนักกีฬาในท้องถิ่นสามารถเข้าร่วมแข่งขัน และแสดงศักยภาพจนก้าวขึ้นเป็นนักฟุตบอลทีมชาติได้จำนวนหนึ่ง ขณะที่ในมิติของการเชียร์ฟุตบอลแล้ว รายการฟุตบอลยามาฮ่า ไทยแลนด์ คัพ ได้ผลักดันวัฒนธรรมการเชียร์ฟุตบอลออกสู่ต่างจังหวัด จนเกิดกระแสการติดตามเชียร์ฟุตบอลของจังหวัดตนเองเป็นจำนวนมาก

อย่างไรก็ตาม ในช่วงเริ่มต้นของการจัดแข่งขันฟุตบอลอาชีพระดับสโมสรของไทย กลับไม่ได้อาศัยการประสบความสำเร็จจากการเชียร์ฟุตบอลระดับท้องถิ่น

เป็นพื้นฐาน ส่งผลให้การเริ่มต้นรายการแข่งขันฟุตบอลอาชีพของไทยที่เรียกว่า “จอห์นนี่ วอล์กเกอร์ ไทยแลนด์ ซอกเกอร์ ลีก (Johnny Walker's Thailand Soccer League)” ในปี พ.ศ. 2539 ละเลยการมีส่วนร่วมของสโมสรฟุตบอลระดับท้องถิ่น จะเห็นได้ว่า การแข่งขันในปีแรกนั้นสโมสรที่เข้าร่วมทั้งสิ้น 18 ทีม นั้น เป็นสโมสรขององค์กรภาครัฐจำนวน 4 ทีม องค์กรรัฐวิสาหกิจจำนวน 4 ทีม และองค์กรภาคเอกชนจำนวน 10 ทีม² โดยในระยะแรกนั้น ถึงแม้สโมสรหลายแห่ง เช่น สโมสรตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย สโมสรฟุตบอล บีอีซี เทโรศาสน หรือสโมสรฟุตบอลสินธนา จะพยายามประชาสัมพันธ์ความเป็น “ทีมเมืองหลวง” เพื่อพยายามแสวงหาการสนับสนุนจากแฟนบอลในกรุงเทพฯ แต่กลับไม่ประสบความสำเร็จอย่างที่คาดหวังนัก ส่วนความสนใจที่จะเปิดโอกาสหรือผลักดันให้สโมสรฟุตบอลในต่างจังหวัดได้เข้าร่วมการแข่งขันกลับไม่ได้รับความสนใจเท่าใด

2. AFC และกำเนิด “ไทยพรีเมียร์ลีก”

งานเขียนด้านฟุตบอลศึกษาหลายชิ้น ได้สะท้อนปัญหาการบริหารจัดการ และการดำเนินการจัดการแข่งขัน ตลอดจนการเตรียมความพร้อมภายในสโมสรฟุตบอลระยะ 10 ปีแรกไว้อย่างชัดเจน งานของอนุโพธ สุคนธพานิช (2544) เสนอให้เห็นว่า ในระยะแรกของการจัดการแข่งขันฟุตบอลอาชีพระดับสโมสรของไทย การบริหารจัดการภายในสโมสรตั้งแต่การดูแลสุขภาพและพัฒนาศักยภาพโดยใช้วิทยาศาสตร์การกีฬา การจัดหาที่พัก สนามซ้อม รวมทั้งสถานที่

² โดยผู้เขียนจัดกลุ่มสโมสรกีฬาพระราชไว้ในกลุ่มองค์กรภาคเอกชน จากประวัติของการก่อตั้งในปี พ.ศ. 2509 ภายใต้ชื่อ “ทีมฟุตบอลราชประชานุเคราะห์ดับเพลิง” ซึ่งมาจากการที่ประธานสโมสรคนแรกคือ พลตำรวจตรี หม่อมราชวงศ์เจตจันทร์ ประวิตร ดำรงตำแหน่งเป็นผู้บังคับการตำรวจดับเพลิง อย่างไรก็ตาม ในระยะต่อมากองบัญชาการตำรวจดับเพลิงไม่ได้มีส่วนต่อการสนับสนุนการบริหารจัดการใดๆ

เก็บตัวนักฟุตบอลยังเป็นปัญหาที่สโมสรต่าง ๆ ไม่สามารถหางบประมาณเข้ามาดูแลได้ นอกจากนี้ การบริหารจัดการของสมาคมฟุตบอลแห่งประเทศไทยยังไม่มีความแน่นอนในการกำหนดตารางการแข่งขัน รวมทั้งมาตรฐานการจัดการแข่งขัน ทั้งสนามแข่งขัน การตัดสินของกรรมการควบคุมการแข่งขัน ตลอดจนการกำหนดบทลงโทษในกรณีที่มีการบันทึกเหตุการณ์รุนแรงภายในสนามได้ ซึ่งเป็นไปในทิศทางเดียวกับข้อสรุปของงานครองยศ เมฆไหว (2548) ที่มุ่งเน้นศึกษาสภาพปัญหาของการเตรียมสโมสรฟุตบอล สำหรับการแข่งขันฟุตบอลอาชีพของไทย สะท้อนให้เห็นมิติสำคัญประการหนึ่งคือ กระบวนการกลายเป็นนักฟุตบอลอาชีพในช่วงเวลานี้ยังไม่มีคุณสมบัติที่แน่นอน เนื่องจากระเบียบและข้อบังคับการลงทะเบียนยังไม่มีคุณสมบัติที่ชัดเจนและแม่นยำ นักฟุตบอลส่วนใหญ่ยังมีสถานะกึ่งอาชีพ เพราะหากอยู่ในสโมสรขององค์กรภาครัฐก็จะได้โอกาสรับราชการไปด้วย ขณะที่สโมสรที่ดำเนินการโดยองค์กรเอกชนก็ให้อิสระว่านักฟุตบอลต้องการทำงานเสริมและแบ่งเวลามาซ้อมร่วมกับสโมสรเองได้ ส่งผลให้พัฒนาการด้านกีฬาหรือศักยภาพจากการแข่งขันไม่ค่อยมีความก้าวหน้ามากนัก นอกจากนี้ งานชิ้นนี้ยังเสนอประเด็นใหม่เกี่ยวกับแฟนบอลว่าสโมสรส่วนหนึ่งเริ่มต้นตัวในการประชาสัมพันธ์ข้อมูลการแข่งขันและจัดตั้งแฟนฟุตบอลของสโมสรตนเองมากขึ้น

การเข้ามามีบทบาทของสมาพันธ์ฟุตบอลแห่งเอเชีย (AFC) ถือเป็นแรงกระตุ้นสำคัญที่ส่งผลให้สโมสรฟุตบอลอาชีพของไทยปรับตัวให้ได้มาตรฐานตามที่สมาพันธ์ฟุตบอลแห่งเอเชียกำหนดจำนวนแฟนบอลที่เข้าชมในสนามการแข่งขันเป็นปัจจัยหนึ่งที่แสดงให้เห็นถึงความพร้อมในการจัดการแข่งขันฟุตบอล ส่งผลให้บริษัท ไทยพรีเมียร์ลีก จำกัด³ และสโมสรฟุตบอลทั้งหลายเร่งผลักดัน

³ บริษัท ไทยพรีเมียร์ลีก จำกัด ก่อตั้งขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2551 โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้เกิดนิติบุคคลขึ้นมาควบคุม ดูแล และบริหารจัดการสิทธิประโยชน์ให้เป็นไปตามมาตรฐานของสมาพันธ์ฟุตบอลแห่งเอเชีย ซึ่งได้กำหนดมาตรฐานสำหรับการให้สิทธิ์เข้าร่วมการแข่งขันฟุตบอลอาชีพระดับทวีปเอเชียไว้ครอบคลุมมิติต่าง ๆ รวมทั้งการจัดให้มีนิติบุคคลเพื่อดูแลกิจการต่าง ๆ ภายใต้การแข่งขันฟุตบอลอาชีพระดับสโมสรของประเทศสมาชิกต่าง ๆ ด้วย

การพัฒนาของเชียร์ฟุตบอลของสโมสรตนเองให้มีจำนวนมากยิ่งขึ้น ข้อเสนอจากงานของรุ่งโรจน์ พรขุนทด (2553) ซึ่งมุ่งสนใจศึกษาการบริหารจัดการของสโมสรฟุตบอลที่เข้าร่วมการแข่งขันรายการไทยพรีเมียร์ลีก ตามกรอบมาตรฐานของสมาคมฟุตบอลแห่งประเทศไทย เสนอประเด็นการพัฒนา “แฟนคลับฟุตบอล” ว่า การจัดการแข่งฟุตบอลไทยลีก ตั้งแต่ช่วงปี พ.ศ. 2551 เป็นต้นมา สโมสรฟุตบอลอาชีพของไทยเริ่มตระหนักถึงความสำคัญของการพัฒนาและอำนวยความสะดวกให้แก่แฟนคลับของสโมสรฟุตบอลตนเอง มีพื้นที่ทางสังคมและบทบาทต่อการสนับสนุนซึ่งกันและกันมากขึ้น ทั้งนี้งานชิ้นนี้ยังเสนออีกว่า แฟนบอลมีเงื่อนไขในการเลือกเป็นกองเชียร์ของสโมสรฟุตบอลที่สำคัญๆ เช่น ภาพลักษณ์ของสโมสร การมีนักกีฬาฟุตบอลที่มีชื่อเสียง ตลอดจนประวัติศาสตร์ความผูกพันของแฟนบอลกับสโมสรฟุตบอลนั้น

นอกจากการกำหนดมาตรฐานของสมาคมฟุตบอลแห่งประเทศไทยแล้ว การพัฒนากลยุทธ์ด้านการประชาสัมพันธ์และแผนธุรกิจของสโมสรฟุตบอลก็ส่งผลสำคัญต่อการผลักดันให้เกิดการขยายตัวของกระแสความนิยมในกลุ่มแฟนฟุตบอลไทยเช่นกัน งานของอุเทน แก้วกัณหาคะชากุล (2554) ที่ศึกษาเกี่ยวกับกลยุทธ์การประชาสัมพันธ์ของสโมสรฟุตบอลในรายการไทยพรีเมียร์ลีก ในปี พ.ศ. 2554 แสดงรูปแบบของการพยายามดึงดูดและสร้างแฟนคลับของสโมสรฟุตบอลว่า สโมสรองค์กรภาคเอกชน เช่น สโมสรฟุตบอลบางกอกกล๊าส สโมสรฟุตบอลเอสซีจี เมืองทอง ยูไนเต็ด สโมสรฟุตบอลชลบุรี เป็นต้น จะให้มุ่งเน้นกับการวิจัยตลาดว่า แฟนบอลมีความต้องการให้สโมสรพัฒนากิจกรรมเพื่อดึงดูดให้แฟนบอลเข้าร่วมเชียร์ฟุตบอลอย่างไร ขณะเดียวกันก็จะเริ่มเปิดพื้นที่ออนไลน์ประเภทเว็บไซต์และ Facebook Fan Page มากขึ้น โดยกลุ่มสโมสรเหล่านี้ให้ความสำคัญอย่างมากกับการเปิดพื้นที่ทางสังคมให้แฟนบอลได้เข้ามามีส่วนนยกระดับการเชียร์และการกำหนดทิศทางการพัฒนาการเชียร์ ทั้งออกแบบเพลง สัญลักษณ์ และการกำหนดพื้นที่ในสนามการแข่งขันให้กับกองเชียร์ประจำสโมสร ขณะที่สโมสรขององค์กรภาครัฐและภาครัฐวิสาหกิจในการศึกษาครั้งนี้คือ สโมสรอาร์มี ยูไนเต็ด และสโมสรฟุตบอลทีโอที นั้น

ยังไม่มีทิศทางการประชาสัมพันธ์และวางแผนทางธุรกิจมากนัก เนื่องจากยังต้องใช้งบประมาณขององค์กร ส่งผลให้การบริหารจัดการบางอย่างติดขัดระเบียบทางราชการ อีกทั้งยังไม่ได้คำนึงถึงความสำคัญของศักยภาพจากโอกาสของความก้าวหน้าทางธุรกิจ หากสามารถขยายจำนวนแฟนคลับของสโมสรฟุตบอลตนเองได้

การเกิดขึ้นของกลุ่มแฟนคลับสโมสรฟุตบอลนั้น มีแนวโน้มที่จะประสบความสำเร็จได้ ก็ต่อเมื่อเป็นกระบวนการที่สโมสรฟุตบอลและแฟนบอลมีปฏิบัติการต่อการสร้างเครือข่ายขึ้นมาร่วมกัน โดยเงื่อนไขของการผลักดันในการดำเนินการแข่งขันฟุตบอลอาชีพระดับสโมสรของไทย เกิดจากทั้งการกำหนดมาตรฐานของสมาคมฟุตบอลแห่งประเทศไทย เพื่อรับรองให้สโมสรฟุตบอลของไทย สามารถเข้าร่วมการแข่งขันระดับทวีปได้ นอกจากนี้ การเรียนรู้จากความล้มเหลวในอดีต โดยเฉพาะอย่างยิ่งประเด็นการพึ่งพาแค่ระบบอุปถัมภ์ของผู้นำองค์กรทางสังคมต่างๆ จนไม่สามารถพัฒนาวงการลูกหนังของไทยได้ถือเป็นอีกหนึ่งบทเรียนที่สำคัญ ท้ายที่สุดคือการเห็นคุณค่าของแฟนฟุตบอลจนพัฒนากลยุทธ์ที่ดึงดูดให้คนเข้าสนามบอล เป็นเงื่อนไขสำคัญที่ส่งผลให้วงการอุตสาหกรรมกีฬา สื่อสารมวลชน และเครือข่ายธุรกิจ เข้ามาร่วมทำกิจกรรมเชิงพาณิชย์ จนสามารถขยายมูลค่าของสโมสรฟุตบอล ตลอดจนดึงดูดความสนใจต่อการจัดการแข่งขันรายการฟุตบอลไทยพรีเมียร์ลีกจากแฟนบอลได้

3. ฟุตบอลการตลาด: การตลาดเพื่อแฟนบอล

หากพิจารณาความล้มเหลวช่วง 2539-2549 หรือ 10 ปีก่อนที่จะมีการพัฒนาฟุตบอลอาชีพระดับสโมสรของไทยตั้งแต่ปี 2551 เป็นต้นมานั้น เงื่อนไขสำคัญที่ปรากฏอย่างชัดเจนคือ การบริหารจัดการ ทั้งผู้จัดการแข่งขันและในส่วนของสโมสรเอง กล่าวคือ สมาคมฟุตบอลแห่งประเทศไทยยังไม่มีองค์ความรู้และความเข้าใจต่อการพัฒนาการแข่งขันฟุตบอลอาชีพที่ดีนัก ส่งผลให้มาตรฐาน

ด้านระเบียบวินัย การควบคุม การตัดสิน และการลงโทษจากการแข่งขัน ตลอดจนมาตรฐานที่จะเป็นเครื่องมือกำหนดให้สโมสรทำหน้าที่พัฒนาคุณภาพของตนเอง ขาดการเอาใจใส่ต่อบทบาทที่ต้องปฏิบัติร่วมกัน ผลที่ตามมาคือการพัฒนาสนามแข่งขัน การพัฒนาคุณภาพนักฟุตบอลระดับเยาวชน ตลอดจนการพัฒนาระบบวิทยาศาสตร์การกีฬา เพื่อดูแลนักกีฬาให้มีความพร้อมต่อการแข่งขัน จึงไม่อยู่ในมาตรฐานที่จะสามารถส่งเสริมการแข่งขันทางธุรกิจได้ นอกจากนี้ การที่สโมสรไม่เห็นอนาคตและทิศทางที่ชัดเจนของการดำเนินงานด้านฟุตบอลอาชีพ ส่งผลให้สโมสรเองก็ขาดการเอาใจใส่ในการพัฒนาระบบบริหารจัดการ สโมสรฟุตบอล จะเห็นได้ว่าในระยะเริ่มต้นของการจัดการแข่งขันฟุตบอลอาชีพ รับสโมสรของไทยนั้น สโมสรฟุตบอลต่างๆ ไม่ได้ให้ความสนใจกับการสร้างพันธมิตรหรือความร่วมมือกับเครือข่ายธุรกิจมากนัก การจัดการสิทธิประโยชน์ทั้งในมิติการถ่ายทอดสด ลิขสิทธิ์ของที่ระลึกและกระบวนการหาผู้สนับสนุน ยังไม่อยู่ในความสนใจของผู้บริหารสโมสรฟุตบอล เป็นผลให้การประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อกระแสหลักและมูลค่าของสโมสรฟุตบอล ไม่ได้อยู่ในความสนใจของสื่อสารมวลชนและสาธารณชนมากนัก

ประเด็นต่อมาคือ พื้นที่ความสัมพันธ์ของการแข่งขันฟุตบอลอาชีพระดับสโมสรในระยะแรกเริ่ม ไม่ได้สนใจต่อผู้คนหรือแฟนบอลบนพื้นฐานของการเป็นผู้สนับสนุนที่สำคัญ ส่งผลให้ฟุตบอลอาชีพระดับสโมสรของไทยในช่วงก่อตั้งจนถึงปี พ.ศ. 2550 เป็นพื้นที่ของเครือข่ายความสัมพันธ์และการจัดแสดงให้มีทีมกีฬา ซึ่งมุ่งเน้นไปที่ภาพลักษณ์กิจกรรมความรับผิดชอบต่อสังคมขององค์กร มากกว่าความเป็นเลิศในผลการแข่งขัน ฟุตบอลอาชีพของไทยจึงไม่สามารถก้าวข้ามความเป็นกึ่งอุตสาหกรรมกีฬา กึ่งอาชีพ และกึ่งการจัดการแบบมืออาชีฟได้ เมื่อความมุ่งมั่นใจต่อการสร้างฐานแฟนบอลไม่ได้เป็นส่วนประกอบสำคัญของพื้นที่การแข่งขันฟุตบอลอาชีพระดับสโมสรของไทย วงการอุตสาหกรรมกีฬา เครือข่ายธุรกิจและสื่อสารมวลชนเอง จึงไม่ได้เข้ามามีส่วนร่วมต่อการพัฒนาการแข่งขันเช่นกัน ดังนั้น กระบวนการผลิตหรือสื่อสารการแข่งขันออกสู่สังคม

ยังจำกัดอยู่เฉพาะผู้ที่สนใจฟุตบอลไทย อีกทั้งได้การกดทับของฟุตบอลอาชีพในยุโรปซึ่งเป็นที่ยึดถืออย่างมากของสังคมไทย การเข้ามาเริ่มต้นให้ความสำคัญผ่านกระบวนการการใช้ช่องทางสื่อสารมวลชน สื่อสมัยใหม่ การสร้างความร่วมมือและมีปฏิบัติการร่วมกันของสโมสรฟุตบอลอาชีพและกลุ่มแฟนคลับ จนเกิดเป็นกระแสและความนิยมขึ้นนับมาตั้งแต่ช่วง พ.ศ. 2551 ถือเป็นความสำเร็จร่วมกันของการนำเทคโนโลยีของสื่อสารมวลชน การให้ความสำคัญกับแฟนฟุตบอลและการนำ “การตลาด” และ “ฟุตบอล” เข้ามาทำงานร่วมกัน

แม้จะมีลักษณะเฉพาะของการก่อตั้งและพัฒนาสโมสรฟุตบอลอาชีพที่แตกต่างรูปแบบกันออกไป แต่การจะทำความเข้าใจการพัฒนาฟุตบอลการตลาดในสังคมไทย ควรพิจารณาเงื่อนไขความสำเร็จของวงการฟุตบอลยุโรปก่อน บทความของ Simon Chadwick and Matthew Holt (2007) ที่ชื่อว่า “Building global sports brands: key success factors in marketing the UEFA Champions League” ได้เสนอว่า การปรับโฉมการแข่งขันฟุตบอลชิงแชมป์สโมสรยุโรป จนประสบความสำเร็จด้านผู้ชมและรายได้ ท่ามกลางความสนใจของแฟนบอลทั่วโลกนั้น มาจากการที่สหพันธ์ฟุตบอลยุโรป (Union of European Football Associations) เน้นการพัฒนาให้การแข่งขันฟุตบอลเป็น “ผลิตภัณฑ์” โดยคำนึงถึงปัจจัยสู่ความสำเร็จ 6 ข้อ ได้แก่ รูปแบบการแข่งขัน สโมสรฟุตบอล แฟนบอล นักฟุตบอล ประวัติศาสตร์และศักดิ์ศรีของการเข้าร่วมแข่งขัน และความเป็นกีฬาฟุตบอล ดังนั้นในช่วงเวลาของการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการแข่งขัน เพื่อให้สโมสรและจำนวนนัดการแข่งขันเพิ่มมากขึ้นใน ค.ศ. 1997-1998 นั้น สหพันธ์ฟุตบอลยุโรปจึงดำเนินการจัดหาผู้สนับสนุนหลัก ตลอดจนกำหนดระเบียบของการควบคุมสิทธิประโยชน์ใหม่ โดยเน้นให้มีความทันสมัย รวมทั้งสามารถแสดงเอกลักษณ์ของการแข่งขัน ทั้งตราสัญลักษณ์การแข่งขัน ถ้วยชนะเลิศ และเสียงเพลงให้อยู่ในความทรงจำของแฟนบอล เพื่อผสมผสานประวัติศาสตร์ความยิ่งใหญ่ของการแข่งขันกับการตลาดฟุตบอลสมัยใหม่ที่กำลังเข้ามาแทนที่รูปแบบการจัดการแข่งขันแบบเดิม

การเปลี่ยนแปลงโดยเอาการตลาดหรือธุรกิจเข้ามาพัฒนาวงการฟุตบอลนั้น ไม่ได้ประสบความสำเร็จเสมอไป นักสังคมวิทยาที่สนใจเรื่องนี้คือ Anthony King (2004) ได้วิเคราะห์ความสำเร็จของการเปลี่ยนผ่านดังกล่าวว่า การแข่งขันฟุตบอลชิงแชมป์สโมสรยุโรปสามารถขยายความนิยมได้มากขึ้น เพราะสามารถตราตรึงความสำคัญในความสัมพันธ์ระหว่างประวัติศาสตร์และศักดิ์ศรีของการเข้าร่วมแข่งขันกับความทรงจำของแฟนบอลและนักฟุตบอล ให้ยังคงเห็นถึงคุณค่าของการเข้าร่วมการแข่งขันรายการนี้ การจัดบรรยายภาคและอำนวยความสะดวกเพื่อการพักผ่อนและความบันเทิงในสนามแข่งขัน เป็นอีกปัจจัยสำคัญที่การตลาดหรือธุรกิจก็ทำให้ความสำคัญ งานของ Paolo Guenzi (2007) ได้ศึกษาการสร้างการตลาดและบริการแฟนบอลในสนามการแข่งขัน โดยเขาเสนอว่า การบริหารสโมสรฟุตบอลปัจจุบัน รายได้หลักกำลังมีแนวโน้มมาจากผู้สนับสนุนสโมสรและการขายสินค้า (sponsors and commercial revenues) เป็นจำนวนเปอร์เซ็นต์ที่มากขึ้น ดังนั้นพื้นที่สนามฟุตบอลจึงมีความสำคัญอย่างมากที่จะต้องสร้างความสนใจและการดึงดูดแฟนบอล รวมทั้งการพัฒนาบริการภายในสนามบอลให้มีความหลากหลาย เช่น การพัฒนาฟิสิกส์สโมสร การบริการด้านร้านอาหารของที่ระลึก พื้นที่สำหรับสังสรรค์ ตลอดจนการผลิตสินค้าที่สามารถเท่าทันกับกระแสการเปลี่ยนแปลงของตลาดธุรกิจได้ดีขึ้น เป็นแนวทางที่สำคัญในการพัฒนาให้สโมสรฟุตบอลประสบความสำเร็จในมิติการตลาดได้

ความน่าสนใจอีกประการหนึ่งของการใช้หลักการตลาดเข้ามาพัฒนาสโมสรฟุตบอลอาชีพคือ การประสบความสำเร็จอย่างยิ่งของสโมสรฟุตบอลบาร์เซโลนาของประเทศสเปน โดยข้อสรุปจากงานของ Jaime Gil-Lafuente (2007) ชี้ให้เห็นว่า วัฒนธรรมการเชียร์บอลและความเป็นท้องถิ่นคือรากฐานสำคัญของการขยายความนิยมไปทั่วโลก สโมสรแห่งนี้ให้ความสำคัญต่อการรักษากฎแฟนบอลในแคว้นคาตาลันเป็นอย่างยิ่ง การดูแลและยกระดับการบริการในฐานะสมาชิกของสโมสรเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งเสริมให้คนในท้องถิ่น

หันมาสนับสนุนสโมสรมากขึ้นอย่างต่อเนื่อง แม้ว่าจะต้องเสียเงินค่าสมาชิก ค่าตั๋วฟุตบอลรายปีโดยไม่นับรวมการซื้อสินค้าและบริการอื่นๆ เมื่อต้องการเข้ามาใช้บริการในสนามแข่งขัน

กลยุทธ์สำคัญด้านการตลาดของสโมสรฟุตบอลบาร์เซโลนาคือ การใช้ประโยชน์ที่ได้จากธุรกิจมาพัฒนาให้สโมสรประสบความสำเร็จในสนามกีฬา การเข้าใจธรรมชาติและวัฒนธรรมที่อยู่กับความต้องการชัยชนะของคนท้องถิ่น ส่งผลให้สโมสรพยายามยืนหยัดสร้างผลงานในสนามให้ประสบความสำเร็จในทุกฤดูกาลแข่งขัน เพราะเชื่อมั่นว่าท้องถิ่นคือหัวใจของสโมสร แผนการตลาดหรือการดึงดูดแฟนบอลท้องถิ่นได้ดีที่สุดคือผลงานในสนาม นอกจากนี้คือการที่สโมสรฟุตบอลแห่งนี้ให้ความสำคัญกับแฟนบอลท้องถิ่นเป็นระดับแรก พวกเขาจึงเชื่อมั่นว่าการสนับสนุนและเปิดโอกาสให้แฟนบอลท้องถิ่นได้มีส่วนร่วมกับการตัดสินใจอนาคตของสโมสร เช่น การที่สมาชิกลีเกิ้ลลงคะแนนเลือกตั้งประธานสโมสร เป็นกลไกสำคัญที่สร้างความภักดีแก่สโมสรฟุตบอล เมื่อแฟนบอลให้การสนับสนุนสโมสรเต็มที่ก็ง่ายต่อการที่เครือข่ายธุรกิจจะวางแผนการตลาดในการขยายความนิยมไปยังพื้นที่ใหม่ๆ ทั่วโลก

งานอีกชิ้นที่สำคัญอย่างยิ่งต่อการวิเคราะห์รากฐานของการพัฒนาการตลาดกับกีฬาฟุตบอล คืองานของ Harald Dollas and Sten Soderman (2005) สำหรับบทความชิ้นนี้นั้น ผู้เขียนได้วิเคราะห์ความก้าวหน้าของวงการฟุตบอลโดยอาศัยแนวคิดเชิงธุรกิจ ว่าเป็นความลงตัวของความพร้อมในการเปลี่ยนผ่านสู่ความก้าวหน้าทางธุรกิจและการรู้จักใช้หลักการการตลาดที่เหมาะสม โดยเขาทั้งคู่ชี้ให้เห็นว่า วงการฟุตบอลปัจจุบันเป็นช่วงเวลาของการสร้างพันธมิตรทางธุรกิจ เพื่อเดินทางสู่โลกของการแข่งขันในสนามอุตสาหกรรมกีฬา สโมสรฟุตบอลที่จะสามารถประสบความสำเร็จนอกสนามกีฬาหรือในสนามธุรกิจได้นั้น จำเป็นต้องความแน่วแน่ในการกำหนดยุทธศาสตร์โดยในงานชิ้นนี้เขาได้เสนอว่า การจะประสบความสำเร็จทางธุรกิจจากการศึกษาสโมสรฟุตบอลของยุโรปว่ามีทั้งสิ้น 2 องค์ประกอบ เริ่มจาก

1. การใช้การตลาดเพื่อรักษาแฟนบอลท้องถิ่นและขยายหาแฟนบอลกลุ่มใหม่ ด้วยเงื่อนไขเช่นนี้ สโมสรที่มีความพร้อมทางธุรกิจและความยิ่งใหญ่ทางประวัติศาสตร์จะมีความสามารถในการพัฒนาความนิยมในด้านแฟนบอลใหม่ๆ ได้สะดวกกว่าสโมสรขนาดกลางและเล็ก เพราะมีจุดขายตั้งแต่ประวัติศาสตร์ของความสำเร็จ ชื่อเสียงและความทรงจำที่มีความผูกพันของแฟนบอล ตลอดจนเครือข่ายธุรกิจและอุตสาหกรรมกีฬาให้ความเชื่อมั่นที่จะเข้าร่วมเป็นพันธมิตรในการดำเนินธุรกิจ

2. การสร้างแนวทางการหารายได้ที่มีความแน่นอน กล่าวคือ สโมสรฟุตบอลขนาดใหญ่เข้าใจว่าปัจจุบันโครงสร้างรายได้หลักของสโมสรนั้นเปลี่ยนแปลงไปจากการขายตั๋วเข้าชมฟุตบอล ไปสู่การอาศัยผู้สนับสนุนทางธุรกิจและรายได้จากสื่อสารมวลชนประเภทต่างๆ รายได้จากลิขสิทธิ์การถ่ายทอดสดทางโทรทัศน์ เป็นเป้าหมายของสโมสรขนาดใหญ่ในยุโรป เพราะแสดงให้เห็นโอกาสที่จะขายตรงสโมสรสู่แฟนบอลและเครือข่ายธุรกิจ ความเข้าใจดังกล่าวแปรเปลี่ยนเป็นรูปธรรม จากการที่สโมสรฟุตบอลขนาดใหญ่จำนวนมาก อาทิ แมนเชสเตอร์ ยูไนเต็ด, อาร์เซนอล, เชลซี, บาร์เซโลนา, บาเยิร์น มิวนิค ล้วนแต่พัฒนาช่องสัญญาณโทรทัศน์ของตนเองขึ้นมา เนื่องจากสามารถเลือกและผลิตซ้ำผลงานที่ต้องการสื่อสารไปยังแฟนบอล รวมทั้งยังสามารถเป็นหนึ่งในช่องหลักของการดึงดูดเครือข่ายอุตสาหกรรมให้เข้ามาลงทุนในช่องโทรทัศน์ของตนเอง

จะเห็นได้ว่า ความพยายามที่จะใช้หลักการตลาดเข้ามาช่วยพัฒนาวงการฟุตบอลนั้น มุ่งเน้นไปที่การขยายความนิยมไปยังแฟนบอลเป็นสำคัญ โดยการประสบความสำเร็จของสโมสรฟุตบอลขนาดใหญ่ทั่วโลก มีแฟนบอลในท้องถิ่นเป็นฐานสนับสนุนสำคัญ ขณะที่หลักการการตลาด เครือข่ายอุตสาหกรรมกีฬาและสื่อสารมวลชน จะเป็นเครื่องมือสำคัญในการขยายความนิยมไปยังคนอีกกลุ่มหนึ่งนอกท้องถิ่น จนกล่าวได้ว่าปัจจุบันรายได้จากลิขสิทธิ์การถ่ายทอดสด ผู้สนับสนุนกีฬาและผลิตภัณฑ์สินค้าของที่ระลึก กำลังเป็น

ลัดส่วนรายได้ที่สำคัญที่สโมสรฟุตบอลอาชีพต่างๆ พยายามพัฒนาศักยภาพของตนเองขึ้นมาแข่งขันกัน

สำหรับสโมสรฟุตบอลในประเทศไทยนั้น สโมสรเอสซีจี เมืองทอง ยูไนเต็ด⁴ ถือว่าเป็นสโมสรฟุตบอลอาชีพที่มีความพร้อมและดำเนินการพัฒนารายได้ของสโมสร โดยใช้หลักการการตลาดเข้ามาช่วยโดยตลอด การที่สโมสรเอสซีจี เมืองทอง ยูไนเต็ด มีผู้ถือหุ้นเป็นสื่อมวลชนก็พาระดับประเทศ ส่งผลให้สามารถดึงบุคลากรที่มีความพร้อมด้านกีฬาเข้ามาช่วยสร้างการบริหารจัดการในระยะเริ่มต้นได้เป็นอย่างดี นอกจากนี้ การผลิตภาพความสนใจของแฟนบอลในการแข่งขันฟุตบอลอาชีพระดับสโมสรของไทยที่ไม่เคยปรากฏมาก่อนปี พ.ศ. 2551 ส่งผลให้แฟนบอลไทยให้ความสนใจที่จะเข้าร่วมพิสูจน์บรรยากาศการแข่งขันรายการดังกล่าว ความสำเร็จในระยะเริ่มต้นอีกประการหนึ่งที่สโมสรแห่งนี้ได้มีส่วนสำคัญต่อการพัฒนารูปแบบวางแผนการตลาดของวงการฟุตบอลอาชีพระดับสโมสร คือการให้ความสำคัญกับ “แฟนบอล” จะเห็นได้ว่า ผลิตรายการ การบริการ และการดึงเครือข่ายธุรกิจเข้ามาเป็นพันธมิตรของสโมสรนั้น สโมสรจะเน้นที่สามารถตอบสนองความต้องการเชิงการบริโภคของแฟนบอล รวมทั้งพิจารณาทิศทางการขยายฐานแฟนบอลไปสู่ภูมิภาคอื่นๆ ในอนาคตร่วมด้วยได้

⁴ สำหรับกลุ่มฟุตบอลแฟนคลับสโมสรเมืองทอง หนองจอก ยูไนเต็ด นั้น แรกเริ่มได้ก่อตั้งขึ้นจากความร่วมมือของกลุ่มแฟนคลับจำนวน 7 คน ที่ประชุมกันครั้งแรกในวันที่ 11 กันยายน 2551 และมีมติว่ากลุ่มดังกล่าวจะทำเว็บไซต์เพื่อรณรงค์และประชาสัมพันธ์กลุ่มตนเอง โดยสโมสรจะทำหน้าที่เพียงอำนวยความสะดวกตามที่ร้องขอ (สโมสรไม่ได้สนับสนุนเรื่องทุนในการก่อตั้งและทำกิจกรรมในระยะแรกแต่อย่างใด) หลังจากการประชุมในวันนั้นได้ทำให้เกิดการแบ่งหน้าที่ว่าใครจะทำหน้าที่และรับผิดชอบภารกิจด้านใด เช่น นำร้องเพลง แต่งเพลงเชียร์ รูปแบบการเชียร์ เรื่องการประสานงานกับทางสโมสร เรื่องแฟนคลับ เป็นต้น การเกิดการประชุมครั้งนี้จึงเปรียบเสมือนจุดเริ่มต้นของการขยายตัวของกลุ่มแฟนคลับสโมสรแห่งนี้ เพราะให้หลังเพียง 2 เดือน ก็เกิดการรวมตัวและซ้อมร้องเพลงเชียร์อย่างต่อเนื่อง ผู้สนใจกรุณาเพิ่มเติม สายชล ปัญญชิต. (2553). *ฟุตบอลแฟนคลับในสังคมไทยสมัยใหม่: ศึกษากรณีสโมสรเมืองทองหนองจอก ยูไนเต็ด*. วิทยานิพนธ์ สังคมวิทยา มหาวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

4. แฟนบอลไทยลีก

การก่อตัวของแฟนบอลไทยมีหลายปัจจัยเข้ามาเกี่ยวข้อง โดยในที่นี้สนใจรูปแบบการก่อตัวของแฟนบอลในสังคมไทย งานของอาจินต์ ทองอยู่คง (2555) ได้วิเคราะห์กระบวนการประกอบสร้างว่าชุมชนแฟนบอลไทยเป็นหนึ่งในวัฒนธรรมการบริโภคของสังคมสมัยใหม่ ที่เกิดจากการรวมตัวทั้งในลักษณะของการรวมตัวจากกลุ่มคนที่มีความชื่นชอบฟุตบอลต่างประเทศอยู่เป็นทุนเดิม และกลุ่มคนที่รวมตัวจากความรัก ผูกพัน และศรัทธาต่อท้องถิ่นที่อยู่อาศัยของตนเอง เมื่อมีทีมสโมสรฟุตบอลที่เป็นพื้นที่ชุมชนของการรวมตัวเพื่อแสดงออกถึงความชื่นชอบของตนเองและกลุ่มทางสังคมร่วมกันได้ จึงยิ่งเกิดการขยายตัวผ่านการทำกิจกรรมเชียร์บอล พักผ่อน สังสรรค์ในกลุ่มเพื่อนฝูงและครอบครัว ทั้งนี้งานชิ้นนี้ยังสะท้อนให้เห็นการเกิดขึ้นของพื้นที่ความเป็นชายจากกลุ่มแฟนบอลส่วนหนึ่ง ที่มีอัตลักษณ์การแสดงออกในสนามฟุตบอลเป็นลักษณะเฉพาะของกลุ่มตนเองอีกด้วย

งานอีกชิ้นที่น่าสนใจเป็นอย่างมากต่อการทำความเข้าใจปรากฏการณ์แฟนบอลในสังคมไทย โดยทำการศึกษาสโมสรชลบุรี เอฟซี ซึ่งเป็นสโมสรฟุตบอลที่เป็นต้นแบบของการพัฒนาการบริหารจัดการสโมสรกีฬาฟุตบอลในลักษณะสร้างความนิยมเชิงท้องถิ่นให้ประสบความสำเร็จเป็นสโมสรแรกของวงการฟุตบอลไทย อีกทั้งยังเคยปรากฏว่านักการเมืองท้องถิ่นสามารถบริหารสโมสรฟุตบอลให้อยู่ในระดับสูงสุดของประเทศพร้อมกันถึง 3 สโมสร คือ สโมสรฟุตบอลชลบุรี สโมสรพัทยา ยูไนเต็ด และสโมสรฟุตบอลศรีราชา คืองานศึกษาของ Chuenchanok Siriwat (2012) เรื่อง “Football culture and the politics of localism: a case study of Chonburi Football Club” โดยพิจารณากระแสการเติบโตของแฟนบอลไทยซึ่งส่วนใหญ่มาจากผู้สนับสนุนคนในท้องถิ่น และชี้ให้เห็นว่า การเกิดขึ้นกลุ่มสมาชิกของแฟนบอลสโมสรฟุตบอลชลบุรีนั้น มีสายสัมพันธ์ของคนบ้านเดียวกันเป็นปัจจัยสำคัญที่ก่อให้เกิด

ความรู้สึกการเป็นเจ้าของร่วมกันทั้งในด้านส่วนบุคคลและสาธารณชน จนภายหลังความเป็นกลุ่มเพื่อนของแฟนบอลสโมสรฟุตบอลชลบุรีได้ผลักดันให้เกิดกลุ่มมิตรสหายนอกสนามฟุตบอล การทำกิจกรรมนอกสนามร่วมกัน จนถึงการผลักดันให้ฝ่ายการเมืองเห็นความสำคัญของการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานของท้องถิ่นบางประการได้

งานอีกชิ้นที่สะท้อนการก่อตัวของการพัฒนาแฟนบอลระดับสโมสรในสังคมไทย คืองานของฉันทกร วิทิตานนท์ (2557) ได้สรุปความเชื่อมโยงของกลุ่มการเมืองกับการขยายตัวของกลุ่มแฟนบอลไทยว่า การขยายตัวของความนิยมฟุตบอลอาชีพระดับสโมสรของไทย สามารถพิจารณาได้จากมุมมองระบบอุปถัมภ์ กล่าวคือ การที่นักการเมืองระดับชาติและท้องถิ่นเข้ามาให้การสนับสนุนสโมสรฟุตบอล ทั้งในมิติงบประมาณ มิติพื้นที่การจัดการแข่งขันและฝึกซ้อม ตลอดจนการดูแลและอำนวยความสะดวกให้กับแฟนบอลในช่วงการแข่งขัน สามารถช่วยลดภาระให้กับสโมสรฟุตบอลได้ เช่นเดียวกันการที่กีฬาฟุตบอลเป็นเครื่องมือแสดงให้ประชาชนเห็นถึงผลงานการทำงานเพื่อท้องถิ่นได้ ก็สามารถช่วยขยายอิทธิพลและความนิยมทางการเมืองให้กับนักการเมืองได้เช่นกัน ทั้งนี้ งานชิ้นนี้ยังท้าทายการผลักดันเองออกจากระบบอุปถัมภ์ของฝ่ายการเมืองว่า ธุรกิจฟุตบอลต้องสามารถยืนได้ด้วยลำแข้งของตนเอง โดยควรอาศัยทั้งผู้สนับสนุนทางธุรกิจ ลิขสิทธิ์การถ่ายทอดสด ตลอดจนการขายตั๋วเข้าชมการแข่งขันและสินค้าของที่ระลึก ให้สามารถดูแลกิจการสโมสรตนเองจึงจะสามารถยกระดับความยั่งยืนของการทำสโมสรฟุตบอลระดับท้องถิ่นได้ดีขึ้น

จะเห็นได้ว่า การเกิดขึ้นและขยายตัวของแฟนบอลของสโมสรฟุตบอลไทย การที่กลุ่มแฟนบอลที่เข้าไปเชียร์ในสนามแบบขาประจำ มีความผูกพันกับสโมสร ตลอดจนทำกิจกรรมร่วมกับเพื่อนฝูงที่เป็นแฟนบอลสโมสรเดียวกันอย่างสม่ำเสมอ นั้น มีปัจจัยต่างๆ เข้ามาเกี่ยวข้องหลายประการ โดยสามารถสรุปให้เห็นได้หลายประการ กล่าวคือ

ประการที่หนึ่ง การขยายตัวของอุตสาหกรรมกีฬาและวัฒนธรรมการพักผ่อน (Leisure) การที่สังคมปัจจุบันมีอุตสาหกรรมที่เกี่ยวข้องกับกีฬาฟุตบอลไทย ตั้งแต่การจัดการแข่งขัน ลิขสิทธิ์การถ่ายทอดสด การโฆษณาสินค้าหรือการใช้ นักกีฬาเป็นตัวแทนผลิตภัณฑ์ต่างๆ เป็นที่นิยมเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เมื่อฟุตบอลทีมชาติไทยสามารถสร้างผลงานได้ดี นักฟุตบอลที่มีชื่อเสียงหลายคน จึงได้โอกาสร่วมงานกับเครือข่ายธุรกิจมากขึ้น เพราะองค์กรธุรกิจเชื่อมั่นว่าจะสามารถขยายความนิยมสู่สังคมได้รวดเร็ว ในช่วงเวลาที่ความสำเร็จของฟุตบอลทีมชาติไทยอยู่ในกระแสสังคมเช่นนี้ นอกจากนี้ การที่ฟุตบอลไทยพรีเมียร์ลีกจัดการแข่งขันในช่วงเย็นวันหยุดสุดสัปดาห์เป็นหลัก คนในสังคมกลุ่มหนึ่ง โดยเฉพาะกลุ่มครอบครัวที่ชื่นชอบกีฬาฟุตบอล จึงนิยมใช้เวลาพักผ่อนสุดสัปดาห์ในการพาครอบครัวมาชมฟุตบอล

ประการที่สอง การสร้างสโมสรฟุตบอลให้มีความเป็นท้องถิ่น กล่าวคือ การที่สโมสรฟุตบอลไทยในปัจจุบันสามารถขยายฐานผู้ชมและการสนับสนุน สินค้าให้มากขึ้นได้นั้น เกิดจากการบริหารสโมสรฟุตบอลสามารถผลักให้ตนเอง หลุดออกจากองค์กรภาครัฐและภาคเอกชนเช่นที่เคยประสบกับความล้มเหลว ในอดีตได้โดยรูปแบบการบริหารจัดการปัจจุบันเริ่มต้นจากการสร้างให้สโมสรมีชื่อเสียงเด่น พื้นที่ของสนามแข่งขัน ให้มีความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องกับท้องถิ่น เพื่อให้สามารถดึงความรู้สึกเป็นเจ้าของร่วมกันและการสนับสนุนทรัพยากรจาก คนท้องถิ่นให้ได้มากที่สุด ซึ่งรูปแบบการจัดตั้งและการดึงมวลชนลักษณะนี้เอง ที่ขยายตัวและเป็นเครื่องมือของระบบอุปถัมภ์ทางการเมืองที่แพร่หลายอย่างมาก ในวงการฟุตบอลไทยปัจจุบัน

ประการที่สาม การมีใจรักนักการเมืองและเจ้าของสโมสร กล่าวคือ เมื่อพิจารณานักการเมืองในฐานะบุคคลสาธารณะ จะพบว่านักการเมืองเองก็มี ประชาชนที่รักและศรัทธาเช่นกัน ดังนั้นกลุ่มคนที่เข้ามาสนับสนุนฟุตบอลสโมสร ที่มีนักการเมืองเป็นผู้นำองค์กรอยู่นั้น ส่วนหนึ่งเพราะความศรัทธาทางการเมือง หรือมีความชื่นชอบผลงานในอดีตก็มีปรากฏให้เห็นเช่นเดียวกัน ในมิตินี้ สโมสร

ฟุตบอลและสถาบันการเมืองจึงมีความสัมพันธ์บนพื้นฐานของการต่างอุปถัมภ์ คำจูนศรัทธาของกันและกัน ไม่ได้เป็นเครื่องมือหรือกลไกที่นักการเมืองอาศัยสร้างฐานมวลชนในทิศทางเดียวเท่านั้น ตัวอย่างที่ชัดเจนคือ การเข้ามาบริหารสโมสรการทำเรือแห่งประเทศไทยของ “มาตามแป้ง” นางสาวนวลพรรณ ลำชา หรือนายวรวิธ ศิลปอาชา ถือเป็นการใช้ความนิยมในตัวผู้บริหารให้เป็นประโยชน์ต่อสโมสรฟุตบอลของตนเองได้เป็นอย่างดี

ท้ายที่สุดคือ แฟนกีฬาสายแข็ง กล่าวคือ กลุ่มคนที่มีความชื่นชอบการดูกีฬา เมื่อเห็นระบบการบริหารจัดการ บรรยากาศ ตลอดจนการประชาสัมพันธ์ทางสื่อสารมวลชนช่องทางต่าง ๆ ก็มีความต้องการเข้าไปร่วมเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่มทางสังคมลักษณะนี้ ทั้งนี้ส่วนใหญ่ของกลุ่มแฟนกีฬาสายแข็งจะให้การสนับสนุนสโมสรฟุตบอลที่มีชื่อเสียงในกรุงเทพฯ เพราะสื่อประเภทนี้แพร่หลายสำหรับผู้ที่ย้ายในกรุงเทพฯ และปริมณฑลมาเป็นระยะเวลาอันยาวนาน คนในกลุ่มนี้จึงได้รับวัฒนธรรมความสนใจรับข่าวสารกีฬา โดยเฉพาะวิทยุและหนังสือพิมพ์กีฬาอย่างต่อเนื่องเป็นระยะเวลาอัน⁵ ทั้งนี้ในปัจจุบันการเผยแพร่รายการของโทรทัศน์แบบบอกรับสมาชิกและช่องสัญญาณดาวเทียม ได้ส่งเสริมให้วัฒนธรรมการรับชมกีฬาทุกประเภทขยายตัวออกสู่ต่างจังหวัดได้อย่างรวดเร็วเช่นกัน

⁵ การแพร่หลายของวิทยุ Sport Radio FM 96 ซึ่งแต่เดิมใช้คลื่น FM 99 เป็นที่นิยมอย่างมาก ในยุคที่การถ่ายทอดสดกีฬาฟุตบอลต่างประเทศยังมีไม่ครบทุกนัด การแข่งขันและการถ่ายทอดสดยังไม่ได้แพร่หลายทั้งช่องทางโทรทัศน์ อินเทอร์เน็ต หรือหาชมได้ตามร้านอาหารกลางคืนทั่วไปเช่นในปัจจุบัน การอาศัยฟังการรายงานจากวิทยุจึงมีความสำคัญอย่างมาก อีกทั้งการที่มีรายงานเล่าข่าวที่สามารถตอบสนองต่อความต้องการของกลุ่มผู้ชาย เช่น กีฬา รถยนต์ และวิเคราะห์ก่อนการแข่งขันทุกวัน จึงถือเป็นสื่อที่ได้รับความนิยมอย่างสูง ก่อนจะมีการย้ายรูปแบบการสื่อสารมาในช่องทางโทรทัศน์ดาวเทียมในปัจจุบัน

5. แฟนบอล ULTRA และการเปลี่ยนผ่านของแฟนบอล สโมสรเอสซีจี เมืองทอง ยูไนเต็ด

กลุ่มแฟนบอลสโมสรเอสซีจี เมืองทอง ยูไนเต็ด ก็เหมือนกลุ่มทางสังคม และวัฒนธรรมทั่วไป มีการเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ภายใน การควบคุมและจัดการระเบียบ ตลอดจนการเข้าและออกของสมาชิก จุดเริ่มต้นของการก่อตัว ช่วงระยะเวลาปี พ.ศ. 2551 เมื่อกลุ่มแฟนบอลกลุ่มหนึ่งจัดตั้งกลุ่มแฟนคลับ ประจำสโมสรขึ้น โดยที่ผ่านมากลุ่มแฟนคลับของสโมสรแห่งนี้จะเรียกแทนตนเองว่ากลุ่ม “ULTRA เมืองทอง” ซึ่งมีพลวัตของการเปลี่ยนแปลง ขยายตัว สลายตัวและก่อตัวของสมาชิกมาโดยตลอด กลุ่มดั้งเดิมที่ก่อตัวขึ้นมีพัฒนาการ จากความสนใจสโมสรฟุตบอล โดยเฉพาะการที่สโมสรฟุตบอลเมืองทอง ยูไนเต็ด มีผู้บริหารเป็นสื่อสารมวลชนด้านกีฬา และสามารถเข้าใจช่องทางการ เผยแพร่ประชาสัมพันธ์สโมสรแห่งนี้สู่กลุ่มเป้าหมายที่สนใจได้เป็นอย่างดี อีกทั้ง การที่ผู้บริหารมีความเข้าใจธรรมชาติและลักษณะองค์กรกีฬาระดับโลก แนวทาง การจัดการเรื่องการส่งสารไปยังแฟนบอลจึงสามารถตอบสนองต่อวัฒนธรรม การชมฟุตบอล โดยเฉพาะตรงกับผู้ชมฟุตบอลในสังคมไทยที่ให้ความสนใจ และเรียนรู้วิถีการปฏิบัติมาจากฟุตบอลอังกฤษเป็นหลัก การนำวัฒนธรรมที่เป็น รูปแบบการจัดการสโมสรอังกฤษ เช่น การเปิดเพลงประจำสโมสรก่อนการแข่งขัน การสร้างร้านขายสินค้าที่ระลึก การจัดทำสื่อที่ผลิตซ้ำการบริโภคความเป็นแฟน รวมทั้งการเปิดโอกาสให้กลุ่มแฟนคลับได้เสนอแนะแนวทางที่ตนเอง ต้องการ ได้นำความศรัทธา ความรู้สึกเป็นเจ้าของร่วม ตลอดจนได้เปิดโอกาส ให้กลุ่มแฟนบอลเหล่านี้ช่วยกระตุ้นเพื่อนฝูง คนในครอบครัว และแฟนบอล ที่เริ่มต้นให้ความสนใจฟุตบอลไทยลีก เข้ามาเชียร์และมีความรู้สึกร่วมต่อการเป็น กองเชียร์สโมสรเอสซีจี เมืองทอง ยูไนเต็ด เพิ่มมากขึ้น

ภายหลังเริ่มมีการรวมตัวเป็นกลุ่มแฟนบอล โดยมีการนัดหมายทำกิจกรรม ร่วมกันผ่านช่องทางเว็บบอร์ดของกลุ่มแฟนบอลเป็นหลัก จึงเกิดการสร้างและ

พัฒนารูปแบบกองเชียร์และการเชียร์ประจำสโมสรขึ้น เนื่องจากวัฒนธรรมของการก่อตัวอยู่บนพื้นฐานชนชั้นกลางในเมือง ระเบียบการเชียร์การแสดงออกในสนามบอล จึงอยู่ภายใต้การควบคุมและพยายามไม่ให้เกิดเหตุการณ์ที่จะนำไปสู่ความรุนแรงขึ้น การที่สโมสรแห่งนี้ประสบความสำเร็จอย่างมากในการแข่งขันช่วง พ.ศ. 2552-2553 ส่งผลให้เริ่มมีการเข้าร่วมการแข่งขันกับสโมสรระดับเอเชีย การเปลี่ยนแปลงฐานคิดจากการเรียนรู้วัฒนธรรมการแสดงออกด้านการเชียร์จากฟุตบอลอังกฤษ ซึ่งเป็นที่แพร่หลายในระยะเริ่มต้นของการจัดตั้งกลุ่มแฟนบอลสโมสรแห่งนี้ จนเมื่อแกนนำแฟนบอลเห็นว่ารูปแบบการเชียร์ การใช้สัญลักษณ์ต่างๆ ของกองเชียร์สโมสรฟุตบอลญี่ปุ่นและเกาหลีใต้⁶ น่าจะเป็นแนวทางที่ใกล้เคียงเหมาะสมกับกองเชียร์ของสโมสรแห่งนี้มากกว่า จึงเริ่มมีการพัฒนาการเชียร์สไตล์ดังกล่าวขึ้นมา

การที่กลุ่มแฟนบอล ULTRA ของสโมสรแห่งนี้มีพัฒนาการด้านการจัดการกลุ่มที่มุ่งเน้นให้เกิดความสัมพันธ์แบบครอบครัว เพื่อนฝูงกันในระยะแรก ซึ่งได้รับการส่งเสริมให้ปรากฏผ่านสื่อกีฬาชื่อดังของประเทศอย่างสม่ำเสมอ ส่งผลให้เกิดการขยายความสัมพันธ์และจำนวนผู้เข้าชมในสนามมากยิ่งขึ้น โดยปัจจัยที่มีส่วนช่วยให้จำนวนแฟนบอลเข้ามาเชียร์ในสนามมากขึ้น คือการที่สโมสรให้ความร่วมมือและสนับสนุนการก่อตั้งและพัฒนาการของกลุ่มฟุตบอลแฟนคลับ

6 กลุ่มแฟนคลับสโมสรเอสซีจี เมืองทอง ยูไนเต็ด พยายามยกระดับการเชียร์ด้วยการสร้างสัญลักษณ์และกิจกรรมการเชียร์ในสนามให้มีความแตกต่างและก้าวหน้ามากกว่าสโมสรอื่นในสังคมไทย โดยในช่วงแรกนั้นให้ความสนใจไปที่การพัฒนาธงประจำสโมสรขนาดใหญ่ เพลงเชียร์ประจำสโมสร และการใช้พื้นที่สาธารณะหน้าสนามการแข่งขันเป็นจุดระดมบรรยากาศ ความรู้สึกร่วมกันให้เกิดความคึกคักและปลุกอารมณ์ให้สามารถเกิดบรรยากาศการเชียร์ได้ทันทีที่เริ่มการแข่งขัน ผู้สนใจการอธิบายแนวทางการเกิดขึ้นและใช้สัญลักษณ์ดังกล่าว กรุณาดูเพิ่มเติมที่ Whang Soon-Hee. 2004. "Football, Fashion and Fandom: sociological reflections on the 2002 World Cup collective memories in Korea". In Manzenreiter, Wolfram and Horne, John (eds.), *Football Goes East: Business, culture and the people's game in China, Japan and South Korea*. New York: Routledge. pp.148-164.

อย่างต่อเนื่อง ทั้งการที่ผู้บริหารสนับสนุนพื้นที่การทำกิจกรรมและส่งเสริมให้นักฟุตบอลของสโมสรเข้าร่วมกิจกรรมเพื่อเป็นกำลังใจ ตลอดจนเป็นเครื่องมือดึงดูดความสนใจและความศรัทธาจากแฟนบอลให้ได้มากขึ้น เมื่อมีจำนวนแฟนบอลให้ความสนใจเข้าสนามมากยิ่งขึ้น สโมสรเอสซีจี เมืองทอง ยูไนเต็ดได้เริ่มพัฒนาสนามการแข่งขันให้สามารถรองรับการเพิ่มขึ้นของจำนวนแฟนบอลได้ อีกทั้งยังพัฒนาการบริการให้กับแฟนบอลในรูปแบบต่างๆ อาทิ การรับส่งแฟนบอลที่ต้องการติดตามการเชียร์การแข่งขันของสโมสร ในการแข่งขันที่ต้องเดินทางไปต่างจังหวัดและต่างประเทศ การขายตั๋วเข้าชมผ่านระบบตัวแทนจำหน่ายของเอกชน เป็นต้น ทั้งนี้การหันมาให้ความสนใจต่อการจัดการความสัมพันธ์ทางสังคมภายในระหว่างสโมสรและกลุ่มแฟนบอล ตลอดจนการพัฒนากิจกรรมทางธุรกิจของสโมสรที่ค่อนข้างมีความก้าวหน้ามากกว่าสโมสรอื่นในช่วงปี พ.ศ. 2551 เป็นต้นมา จึงเกิดการรวมตัวขึ้นเป็นกลุ่มแฟนคลับที่มีการก่อตัวออกไปหลายกลุ่มดังนี้

1. กลุ่มที่ชื่นชอบฟุตบอลไทยมาก่อน กลุ่มนี้จะเป็นกลุ่มคนที่อายุเกิน 35 ปีขึ้นไป ติดตามข่าวสารฟุตบอลไทยมาตั้งแต่ยุคที่ฟุตบอลไทยมีนักกีฬาชื่อดังหลายคน อาทิ วิทยา เลากุล ชัชชัย พหลแพทย์ ปิยะพงษ์ ผิวอ่อน เรื่อยมาถึงยุคดรีมทีมที่มีนที ทองสุกแก้ว เป็นหัวหน้าทีม เรื่องราวและความทรงจำพร้อมรอยยิ้มที่มักปรากฏบนใบหน้าของแฟนฟุตบอลกลุ่มนี้เมื่อมีโอกาสเล่าถึงความสนใจของการเข้ามาเป็นสมาชิกแฟนคลับสโมสรเอสซีจี เมืองทอง ยูไนเต็ด รวมทั้งเรื่องราวการสนทนาที่กลุ่มแฟนบอลที่ชื่นชอบฟุตบอลไทยมาก่อน สะท้อนภาพความทรงจำและความคาดหวังต่ออนาคตของวงการฟุตบอล ตั้งแต่ที่สมัยตนเองยังเป็นคนหนุ่มเริ่มให้ความสนใจการเข้าไปเชียร์ทีมชาติไทย หรือสโมสรที่มีชื่อเสียงในอดีต เช่น ทหารอากาศ ราชประชา การท่าเรือแห่งประเทศไทย และธนาคารกสิกรไทย เป็นต้น การที่คนกลุ่มนี้มีทุนทางเศรษฐกิจและทุนทางสังคมจากการทำงานมาแล้วเป็นระยะเวลาหนึ่ง ส่งผลให้ระยะเริ่มต้นของการก่อตัวกลุ่มแฟนบอล ULTRA ของสโมสรเอสซีจี เมืองทอง ยูไนเต็ด กลุ่มแฟนบอล

กลุ่มนี้ค่อนข้างมีบทบาทในฐานะผู้นำทางความคิด การกำหนดกิจกรรมและรูปแบบการแสดงออกในสนามของกลุ่ม ตลอดจนยังเป็นผู้ดำเนินการทำกิจกรรมนอกสนาม เช่น กิจกรรมแข่งขันฟุตบอล กิจกรรมแข่งขันกอล์ฟ หรือจัดทำอุปกรณ์การเชียร์ต่างๆ ซึ่งพื้นที่นอกสนามฟุตบอลนั้นเองที่เป็นปริศนาสำคัญของการสร้างความสัมพันธ์ในกลุ่มแฟนบอล ULTRA ของสโมสรแห่งนี้ ให้มีความสนิทสนมและพัฒนากลุ่มกองเชียร์ขึ้นมาได้ในระยะแรก อย่างไรก็ตามระยะเวลาที่เปลี่ยนแปลงส่งผลต่อความศรัทธาและความกระตือรือร้นที่จะคงสถานะแกนนำของกลุ่มแฟนบอลกลุ่มนี้ไว้ได้ดังเดิม เพราะภาระหน้าที่ครอบครัวและการงานตามช่วงวัย อีกทั้งการเกิดขึ้นของสโมสรระดับจังหวัดหรือภูมิภาคจำนวนมาก ได้ดึงให้แฟนบอลกลุ่มนี้ที่เคยมีบทบาทอย่างสำคัญในระยะของการก่อตัวเริ่มแรก ได้ใช้ประสบการณ์การพัฒนากลุ่มสมาชิกแฟนคลับสโมสรเอสซีจี เมืองทอง ยูไนเต็ด กลับไปมีบทบาทช่วยเหลือสโมสรบ้านเกิดของตนเอง ขณะที่อีกส่วนหนึ่งได้ลดบทบาทเป็นกลุ่มแฟนบอลเพื่อให้สมาชิกรุ่นใหม่ ๆ ได้เข้ามาทำหน้าที่ในส่วนแกนนำแทน แต่ยังคงสามารถสนับสนุนกิจกรรมและสินค้าของสโมสร ตลอดจนยังคงหาโอกาสที่จะเข้าร่วมเชียร์สโมสรเอสซีจี เมืองทอง ยูไนเต็ด ที่สนามอยู่เสมอ

2. กลุ่มที่ชื่นชอบฟุตบอลต่างประเทศ กลุ่มนี้ถือว่ามีความหลากหลายทั้งในมิติช่วงวัยและการเข้ามาเป็นสมาชิก โดยส่วนใหญ่ของกลุ่มที่ชื่นชอบฟุตบอลต่างประเทศจนกลายเป็นแฟนคลับของสโมสรเอสซีจี เมืองทอง ยูไนเต็ด นั้นมาจากการติดตามสื่อสารกีฬาประเภทต่างๆ ในเครือข่ายสปอร์ตและสื่อมวลชนกีฬาอื่น ที่เริ่มหันมาให้ความสนใจต่อปรากฏการณ์ฟุตบอลไทยพรีเมียร์ลีกที่สามารถยกระดับการจัดการแข่งขัน การจัดการลิขสิทธิ์ถ่ายทอดสดและสิทธิประโยชน์ ตลอดจนเริ่มเป็นกระแสไปตามกลุ่มคนที่ชอบกีฬาฟุตบอล ตลอดจนขยายความนิยมออกสู่ภูมิภาคต่างๆ อย่างต่อเนื่อง ส่งผลให้กลุ่มที่ชื่นชอบฟุตบอลต่างประเทศที่อยากให้ฟุตบอลไทยสามารถมีมาตรฐานการบริหารจัดการและบรรยากาศการชมฟุตบอลที่สนุกสนานอย่างที่เคยได้เห็น จากการไป

ติดตามฟุตบอลรายการสำคัญระดับโลก ผ่านการเดินทางไปชมในสนามหรือการถ่ายทอดสดก็ตาม จึงถือโอกาสเข้ามาเชียร์ฟุตบอลในสนามของสโมสรเอสซีจี เมืองทอง ยูไนเต็ด ทั้งนี้ แฟนบอลที่ชื่นชอบฟุตบอลต่างประเทศมักสะท้อนอารมณ์ความรู้สึกที่เรียกได้ว่า “ติดใจ” หรือ “ศรัทธา” ในความคิดักของบรรยากาศการเชียร์ การกระตุ้นกันเองของสมาชิกแฟนคลับในสนามอย่างต่อเนื่อง ถือเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้กลุ่มที่แต่เดิมเคยสนใจแต่ฟุตบอลต่างประเทศเริ่มมีความผูกพันกับสโมสรแห่งนี้ นอกจากนี้ การเคยผ่านกิจกรรมและให้ความช่วยเหลือกันและกันยังเป็นเหมือนการสร้างความเป็นมิตรสหายในกลุ่มแฟนบอลด้วยกันได้ดีอีกด้วย กลุ่มแฟนบอลที่ชื่นชอบฟุตบอลต่างประเทศมักจะขับรถและเดินทางไปเชียร์ฟุตบอลร่วมกันในระยะแรกของการออกไปเชียร์ฟุตบอลที่ต่างจังหวัด เมื่อมีโอกาสทำกิจกรรมร่วมกัน ช่วยเหลือในช่วงเวลาที่มีการปะทะกับแฟนบอลฝั่งตรงข้าม หรือยามเมื่อการเดินทางประสบปัญหา จึงเป็นช่วงเวลาที่สามารถสร้างเครือข่ายความสัมพันธ์ของกลุ่มแฟนคลับสโมสรแห่งนี้ให้ขยายจำนวนและเพิ่มความเหนียวแน่นได้มากยิ่งขึ้น แม้ว่าปัจจุบันกลุ่มคนที่ชื่นชอบฟุตบอลต่างประเทศจะเริ่มมีสโมสรทางเลือกให้เริ่มต้นเชียร์มากยิ่งขึ้น แต่เชื่อได้ว่าแฟนบอลที่สืบทอดความศรัทธาต่อสโมสรเอสซีจี เมืองทอง ยูไนเต็ด จะเป็นที่น่าจดจำในฐานะต้นทางของการก่อร่างสร้างกลุ่มฟุตบอลแฟนคลับให้เห็นเป็นตัวอย่างแรกๆ ของสโมสรฟุตบอลไทยได้

3. กลุ่มท้องถิ่นนิยม การที่สโมสรเอสซีจี เมืองทอง ยูไนเต็ด มีประวัติศาสตร์และความสัมพันธ์กับท้องถิ่นที่ไม่ได้ชัดเจนเหมือนกับสโมสรที่ก่อตั้งมาเป็นระยะเวลานาน เช่น การทำเรือแห่งประเทศไทย หรือราชประชาสามสโมสร รวมทั้งไม่ได้มีลักษณะการก่อตัวในฐานะตัวแทนท้องถิ่นระดับจังหวัด ส่งผลให้แฟนบอลกลุ่มนี้จึงมีที่มาและลักษณะที่หลากหลายตามช่วงเวลาของการที่สโมสรแห่งนี้ไปเกี่ยวข้องด้วย โดยเมื่อพิจารณาจากประวัติศาสตร์การก่อตั้งและชื่อของสโมสรแล้ว ในช่วงที่ฟุตบอลสโมสรของไทยกำลังกลับมามีพัฒนาการที่ดีอีกครั้งช่วงปี พ.ศ. 2552 นั้น กล่าวได้ว่ายังคงมีแฟนบอลจากเขตมีนบุรี หนองจอก คลองสามวา

ซึ่งเป็นพื้นที่สนามการแข่งขันและสถานที่พักตัวฝึกซ้อมของนักกีฬาสโมสรแห่งนี้ในอดีตเข้ามาเชียร์จำนวนหนึ่ง ต่อมาเมื่อมีการย้ายมาเช่าและพัฒนาพื้นที่เมืองทองธานีจนถึงปัจจุบัน กลุ่มที่เคยสนับสนุนในกลุ่มแรกมีจำนวนลดลง โดยส่วนหนึ่งเปลี่ยนแปลงไปสนับสนุนสโมสรอื่นที่ย้ายสนามการแข่งขันไปย่านหนองจอก ขณะที่อีกส่วนหนึ่งยังคงตามให้กำลังใจสโมสรเอสซีจี เมืองทอง ยูไนเต็ด แต่ไม่ได้มีจำนวนที่มากเท่าระยะแรก อย่างไรก็ตาม การที่สโมสรแห่งนี้ย้ายการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ มาอยู่ที่ย่านเมืองทองธานีเป็นหลัก ได้ส่งผลให้ผู้คนในชุมชนย่านเมืองทองธานี ถนนแจ้งวัฒนะ ชุมชนย่านปากเกร็ด ตลอดจนคนนอกพื้นที่ที่ชื่นชอบการดูฟุตบอล ตั้งแต่กลุ่มเยาวชน กลุ่มครอบครัว และกลุ่มวัยรุ่นหนุ่มสาว ได้มาให้การสนับสนุนสโมสรเป็นจำนวนมากขึ้น และเมื่อพิจารณาถึงการยืนหยัดสนับสนุนต่อเนื่องแม้ว่าสโมสรจะมีช่วงเวลาที่ขาดการประสบความสำเร็จในการแข่งขันเช่นในอดีต แฟนบอลกลุ่มท้องถิ่นมีแนวโน้มอย่างชัดเจนที่จะยังคงสนับสนุนสโมสร เห็นได้จากจำนวนยอดขายตั๋วปีของสโมสร ซึ่งส่วนใหญ่มักจะเป็นกลุ่มแฟนบอลท้องถิ่น ที่มีความพร้อมด้านการเดินทางและให้การสนับสนุนสโมสรในมิติของสโมสรฟุตบอลประจำท้องถิ่นได้มากขึ้น

6. ULTRA พลัดใบ: บอลกรุงแคะใจ บอลบ้านเราอยู่ในสายเลือด

จุดเปลี่ยนที่สำคัญอีกประการหนึ่งของวงการฟุตบอลไทยในปัจจุบัน คือการพัฒนาศักยภาพของทีมชาติไทย และการขยายตัวของฐานผู้ชมและการแข่งขันด้านผลงานในรายการฟุตบอลไทยพรีเมียร์ลีกในระยะ 5 ปีที่ผ่านมา ได้สร้างให้ทีมฟุตบอลในต่างจังหวัดเกิดความตื่นตัวและสามารถยกระดับมาตรฐานการบริหารจัดการ ตลอดจนศักยภาพด้านผลการแข่งขันขึ้นมาทัดเทียมกับสโมสรที่เคยมีความโดดเด่นในอดีต ตัวอย่างที่ชัดเจนอย่างสโมสรบุรีรัมย์

ยูไนเต็ด สโมสรฟุตบอลสุพรรณบุรี หรือสโมสรฟุตบอลนครราชสีมา มาสด้า เป็นต้น นอกจากนี้ การที่การแข่งขันฟุตบอลไทยพรีเมียร์ลีกได้ผลักดันให้เกิดสโมสรฟุตบอลอาชีพไปตามจังหวัดต่าง ๆ มากขึ้น ได้ส่งผลให้แฟนคลับของสโมสรเอสซีจี เมืองทอง ยูไนเต็ด ที่มีภูมิลำเนาอยู่ในต่างจังหวัดและแฟนบอลต่างจังหวัดเองที่เคยชื่นชอบความโด่งดังของสโมสรแห่งนี้ เริ่มมีทางเลือกเพื่อการเชียร์ฟุตบอลมากยิ่งขึ้น จึงปฏิเสธไม่ได้ว่าการแข่งขันที่กระจายมาตรฐานให้ทัดเทียมกันมากขึ้นในวงการฟุตบอลอาชีพนั้น ได้ส่งผลให้สโมสรในเมืองหลวงเสียจำนวนฐานกองเชียร์ที่เป็นคนต่างจังหวัดไปพอสมควร

นอกจากนั้น ช่วงเวลาที่เปลี่ยนแปลงไปได้ส่งผลให้สังคมออนไลน์เข้ามาเป็นพื้นที่การสื่อสารที่สำคัญที่สุดของกระบวนการปฏิสัมพันธ์นอกสนามฟุตบอลของกลุ่มแฟนคลับ กล่าวคือ ในอดีตยุคเริ่มต้นที่แฟนบอลจำเป็นต้องมีพื้นที่ทางกายภาพและพื้นที่กิจกรรมที่ได้เจอกัน เพื่อให้เกิดการนัดหมายพูดคุย นัดวันเวลา และพัฒนารูปแบบการเชียร์ร่วมกัน ปัจจุบันสามารถแทนที่ได้ด้วยการสื่อสารทางโปรแกรมสื่อสารสังคมทั้ง Facebook, Line และ Facebook Live ส่งผลให้กิจกรรมที่เคยดึงดูดและพัฒนาความสัมพันธ์ของแฟนบอลไว้ด้วยกันผ่านการพบหน้ากันลดน้อยลง และถูกเปลี่ยนแทนที่ด้วยการพูดคุยกันผ่านเทคโนโลยีมากขึ้น โดยเฉพาะเมื่อการแข่งขันฟุตบอลไทยพรีเมียร์ลีกเป็นที่รู้จักและมีข่าวสารให้ติดตามได้หลายช่องทาง ทั้งเว็บไซต์ อินเทอร์เน็ต Instagram และ Facebook Fan Page ของสโมสรหรือนักกีฬาก็ตาม ความก้าวหน้ามากขึ้นของวงการเทคโนโลยีได้ส่งผลสำคัญประการหนึ่งต่อกลุ่มแฟนคลับฟุตบอลสโมสรเอสซีจี เมืองทอง ยูไนเต็ด กล่าวคือ ได้เกิดกลุ่มแฟนคลับสโมสรแห่งนี้กลุ่มใหม่โดยแฟนบอลกลุ่มนี้เกิดจากการติดตามช่องทางสื่อสารสาธารณะของนักฟุตบอลชื่อดังของสโมสร รวมทั้งเกิดขึ้นในช่วงเวลาใกล้เคียงกับการกลับสู่ผลงานที่ดีของฟุตบอลทีมชาติไทย ภายใต้การเป็นหัวหน้าผู้ฝึกสอนของ “ซิโก้” เกียรติศักดิ์ เสนาเมือง ทั้งนี้แฟนบอลกลุ่มใหม่ที่เริ่มเข้ามาเป็นแฟนคลับของสโมสรแห่งนี้มากขึ้นมี 2 กลุ่ม ได้แก่

กลุ่มที่หนึ่ง คือ กลุ่มชาลันบับบอล กลุ่มแฟนคลับกลุ่มนี้เป็นกลุ่มที่เพิ่งเริ่มให้ความสนใจฟุตบอลตามช่วงวัย โดยเริ่มต้นเข้ามาสนามฟุตบอลโดยมีผู้ปกครอง ครู หรือกลุ่มเพื่อนเป็นผู้ชักชวน แม้ว่ากลุ่มเด็กชาลันบับบอลจะอยู่ในระดับมัธยมศึกษาแต่เมื่อมีโอกาสหรือสามารถสะสมเงินเก็บมาได้ จะให้ความสำคัญกับการซื้อของที่ระลึกของสโมสรเป็นลำดับแรก เนื่องจากย่านเมืองทองธานีมีโรงเรียนขนาดใหญ่ตั้งอยู่ทั้งในเขตอำเภอปากเกร็ดและจังหวัดนนทบุรี หลายแห่ง สโมสรเอสซีจี เมืองทอง ยูไนเต็ต จึงให้ความสำคัญกับการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับโรงเรียนและเยาวชนกลุ่มนี้ โดยจะมีการจัดกิจกรรมออกไปตามโรงเรียนและเปิดโอกาสให้นักเรียนได้เข้ามาทดลองฝึกซ้อมฟุตบอล เพื่อคัดตัวเป็นเยาวชนของสโมสร รวมทั้งยังเปิดโอกาสให้พูดคุย ถ้ายูกับนักฟุตบอลอย่างเป็นกันเอง ถือเป็นกิจกรรมที่สร้างความสัมพันธ์และความประทับใจให้กับกลุ่มวัยรุ่นมัธยมได้เป็นอย่างมาก นอกจากนี้ การพยายามพัฒนาศูนย์ฝึกเยาวชนของสโมสรเอสซีจี เมืองทอง ยูไนเต็ต ถือเป็นอีกหนึ่งช่องทางที่สามารถดึงดูดเพื่อนฝูง ผู้ปกครอง และญาติของเยาวชนเหล่านี้ ให้กลายมาเป็นผู้สนับสนุนสโมสรได้ สำหรับการแสดงออกของการเชียร์นั้น แม้ว่ากลุ่มชาลันบับบอลจะไม่ได้มีพื้นที่หรือกลุ่มเฉพาะในสนามการแข่งขัน ขึ้นอยู่กับการรวมตัวของเพื่อนฝูง และความสำคัญของนัดการแข่งขันหรืออาจไปเป็นตามบรรยากาศไป ในมิติการติดตามข่าวสารนั้น กลุ่มแฟนคลับกลุ่มนี้ถือว่าติดตามข่าวสารของสโมสรจนได้ชื่อว่าเป็นกลุ่มที่มีความแม่นยำในข้อมูลนักกีฬาและความเคลื่อนไหวในการแข่งขันของสโมสรค่อนข้างมาก เนื่องจากใช้ประโยชน์จากเทคโนโลยีในการเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร จนหลายครั้งที่กลุ่มชาลันบับบอลมักการันตีว่า ถึงแม้ไม่มีสตาร์เข้ามาชมในสนามเท่าคนวัยกลางคน แต่ใจรักและติดตามทางโทรทัศน์ไม่น้อยไปกว่ากันหรืออาจมากกว่าด้วยซ้ำ

กลุ่มที่สอง คือ กลุ่มแฟนบอลสายสวย อันที่จริงสามารถกล่าวได้ว่า สโมสรเอสซีจี เมืองทอง ยูไนเต็ต มีแกนนำแฟนบอลหญิงของสโมสรเพื่อเป็นการสร้างสีสันและดึงดูดความสนใจในช่วงก่อนและพักการแข่งขันมาตั้งแต่ระยะแรกของการย้ายสนามการแข่งขันมายังเมืองทองธานี อย่างไรก็ตาม เมื่อกระแสการเชียร์

ฟุตบอลทีมชาติไทยมีพลังมากขึ้นในสังคมไทย นักฟุตบอลถูกทำให้เป็นเซเลบ⁷ กล่าวคือ สื่อมวลชนทั้งวงการกีฬาและบันเทิงให้ความสนใจ มีการติดตามข่าวสารผ่านช่องทางสื่อสารสาธารณะส่วนตัวของนักกีฬา ยิ่งเมื่อเป็นนักกีฬาฟุตบอลที่ผลงานและมีภาพลักษณ์ภายนอกที่ดี จะยิ่งส่งเสริมให้เป็นที่สนใจมากขึ้น สโมสรเอสซีจี เมืองทอง ยูไนเต็ด เองก็มีนักกีฬาที่เป็นที่ชื่นชอบของกลุ่มแฟนบอลหญิงหลายคน ดังนั้นภายหลังจากติดตามในระดับทีมชาติ กลุ่มแฟนบอลหญิงหรือแฟนบอลสายสวย จึงรวมตัวกันเป็นกลุ่มย่อย ๆ เช่น กลุ่มเดอะแม่มก หรือแฟนคลับเฉพาะตัวของนักกีฬา ติดตามมาเชียร์ในระดับสโมสรด้วยเช่นกัน ความเคลื่อนไหวที่ปรากฏดังกล่าวมีความชัดเจนมาก จนในหลายนัดการแข่งขัน สโมสรต้องอนุญาตให้นักกีฬาได้พบกับแฟนคลับของตนเองเป็นกรณีพิเศษ หลังการแข่งขัน รวมทั้งมีการอนุญาตเป็นการเฉพาะให้สามารถแจกลี้อของนักกีฬาได้เป็นครั้งคราวอีกด้วย ทั้งนี้จะเห็นได้ว่า ในอนาคตแนวโน้มของกลุ่มแฟนบอลหญิงลักษณะนี้ยังขึ้นอยู่กับความนิยมของนักกีฬามากกว่าสโมสร ดังนั้นสโมสรจึงพยายามปรับกิจกรรมระหว่างพักการแข่งขัน หรือการให้เกียรติและอำนวยความสะดวกกลุ่มแฟนบอลหญิงเมื่อต้องใช้เวลาที่สาธารณะต่าง ๆ ของสโมสร เพื่อให้เป็นการดึงดูดแฟนบอลกลุ่มนี้ให้มากขึ้น

จะเห็นได้ว่า การผลิตใบของกลุ่มแฟนบอล ULTRA ของสโมสรเอสซีจี เมืองทอง ยูไนเต็ด นั้น เกิดขึ้นจากการขยายตัวของจำนวนสโมสรฟุตบอลในภูมิภาคต่าง ๆ ส่งผลให้กลุ่มแฟนบอลวัยกลางคนที่เคยเป็นแกนหลักให้กับ

⁷ งานของ Andrews, David and Jackson, Steven ที่ชื่อว่า "Sport Stars: The Cultural Politics of Sporting Celebrity" ได้อธิบายการกลายเป็นเซเลบริตี้ของนักกีฬาว่ามียอดประกอบหลายประการ แต่โดยส่วนใหญ่สามารถพิจารณาได้จากความโดดเด่นของผลงานของนักกีฬา ความสนใจติดตามข่าวสารของผู้คนในสังคม และผลประโยชน์ที่สื่อสารมวลชนจะได้รับจากการนำเสนอข่าวนักกีฬานั้น ตลอดจนภาพลักษณ์รูปร่างหน้าตาที่เป็นองค์ประกอบที่เสริมให้กันได้ ทั้งนี้ ในหลายกรณีการที่นักกีฬาสามารถเป็นตัวแทนภาพลักษณ์ที่ชาติ สังคม และวัฒนธรรมคาดหวังได้ จะยิ่งมีผลต่อการขยายความนิยมไปยังผู้คนในสังคมได้มากขึ้น

การนำเชียร์ ส่วนหนึ่งได้แบ่งความสำคัญและการทำกิจกรรมไปชมและเชียร์สโมสรที่เป็นถิ่นฐานบ้านเกิดของตนเอง ซึ่งส่วนใหญ่สโมสรฟุตบอลในต่างจังหวัดเริ่มมีพัฒนาการและการจัดตั้งกองเชียร์ขึ้นมาแล้วเช่นกัน ดังนั้นแฟนคลับที่ยังคงความรักและศรัทธาที่มั่นคงกับสโมสร ทั้งที่เป็นกลุ่มเยาวชนหน้าใหม่ กลุ่มคนย่านแจ้งวัฒนะ ปากเกร็ด นนทบุรี และกลุ่มที่เชียร์มาตั้งแต่เริ่มแรก จึงเป็นกลุ่มส่วนใหญ่ที่เป็นแฟนบอล ULTRA ของสโมสรแห่งนี้ในปัจจุบัน

7. สรุปท้ายบท

การเกิดขึ้นของแฟนบอล ULTRA มีส่วนต่อการขยายกระแสความนิยมและมูลค่าทางการตลาดต่อภาพรวมของการจัดการแข่งขันฟุตบอลอาชีพระดับสโมสรของไทยเป็นอย่างยิ่ง สำหรับสโมสรเอสซีจี เมืองทอง ยูไนเต็ด นั้นแฟนบอล ULTRA ที่ในอดีตเคยเคลื่อนไหว และทำกิจกรรมร่วมกันในนาม “ULTRA เมืองทอง” เป็นอีกหนึ่งสัญลักษณ์ของช่วงเวลาแห่งการกลับมาเป็นที่สนใจอีกครั้งของฟุตบอลอาชีพระดับสโมสร การเปลี่ยนผ่านสมาชิกจากกลุ่มคนที่ตื่นเต้นและชื่นชอบกับการบริหารจัดการที่เป็นมืออาชีพ มาสู่รากฐานของท้องถิ่นและแรงดึงดูดของนักฟุตบอลชื่อดังจากทีมชาติ เป็นทิศทางที่สโมสรฟุตบอลอาชีพของไทยกำลังปรับตัวต่อความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในการเข้าและออกในฐานะกองเชียร์ฟุตบอลสโมสร

ดังนั้น ความท้าทายประเด็นหนึ่งที่สำคัญในระยะต่อไปของการจัดการแข่งขันฟุตบอลอาชีพระดับสโมสรของไทย คงเป็นเรื่องการบริหารจัดการอย่างเป็นระบบ การตัดสินใจต่อปัญหาและปรับทิศทางการทำงานให้มีมาตรฐานมากขึ้น เพราะการดำเนินการให้ได้ดังกล่าว จะเป็นกลไกสำคัญที่จะสามารถพัฒนากระแสความชื่นชอบ ทั้งสำหรับแฟนบอลสายแข็ง สายสวย สายหน้าใหม่ ให้ยังคงความสนใจกับการแข่งขันรายการนี้ต่อไป ขณะที่การเครือข่ายธุรกิจ

อุตสาหกรรมกีฬา และสื่อสารมวลชนนั้น มีแนวโน้มและมุ่งความสนใจที่จะมีปฏิสัมพันธ์กับกิจกรรมที่มีกำลังซื้อของผู้คนเข้ามาเกี่ยวข้องกับ “แฟนบอล ULTRA” ในฐานะผลผลิตจากปฏิบัติสัมพันธ์ระหว่างความชื่นชอบต่อกีฬาฟุตบอล และการบริหารจัดการของสโมสรฟุตบอลอาชีพ จึงมีบทบาทสำคัญต่อการดำรงและพัฒนาสโมสรฟุตบอลของไทย ให้สามารถยืนหยัดอยู่บนเวทีการแข่งขันทั้งในและนอกสนามแข่งขันได้ในระยะยาวต่อไป

วัฒนธรรมแฟนและ การบริโภคฟุตบอล

อาจินต์ ทองอยู่คง¹

1. บทนำ

หากเปรียบเทียบระหว่างการติดตามชมฟุตบอลต่างประเทศกับฟุตบอลไทยของผู้คนในสังคมไทยแล้ว ความแตกต่างสำคัญประการหนึ่งคือ การติดตามฟุตบอลต่างประเทศนั้นเป็นการชมการแข่งขันผ่านสื่อโดยเฉพาะการถ่ายทอดสดเป็นหลัก ขณะที่การติดตามฟุตบอลไทย (โดยเฉพาะตั้งแต่การเติบโตของไทยลีกช่วงปี 2552 เป็นต้นมา) นั้น แฟนบอลมักไปที่สนามแข่ง ประกอบกับที่สโมสรฟุตบอลไทยมักเป็นสโมสรประจำจังหวัดซึ่งแฟนบอลสามารถโยงตนเองเข้ากับความเป็นตัวแทนของสโมสรได้มากกว่าสโมสรต่างประเทศ ในแง่นี้ การบริโภค

¹ เรียบเรียงและปรับจากส่วนหนึ่งของโครงการวิจัยเรื่อง “ฟุตบอลไทยพรีเมียร์ลีก: การพนัน ความเป็นชาย วัยรุ่น และวัฒนธรรมบริโภคนิยม” โดยมีผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วสันต์ ปัญญาแก้ว (หัวหน้าโครงการ) อาจินต์ ทองอยู่คง และพงศกร สงวนศักดิ์ (นักวิจัย) ได้รับทุนสนับสนุนจาก ศูนย์ศึกษาปัญหาการพนัน คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (มีนาคม 2558 – เมษายน 2559) และบทความเรื่อง “เขตปกครองพิเศษ คลองเตย: ความเป็นย่าน ความเป็นชาย และการสร้างชุมชนใหม่ผ่านการบริโภคฟุตบอลของแฟนการทำเรือ เอฟซี” (อาจินต์, 2559)

ฟุตบอลสองแบบนี้จึงมีลักษณะบางประการที่แตกต่างกันอยู่ อาจกล่าวได้ว่าการบริโภคฟุตบอลต่างประเทศนั้นเป็นการบริโภคเกมการแข่งขันหรือเป็นการบริโภคด้วยการดูผ่านจอโทรทัศน์เป็นหลัก ขณะที่การบริโภคฟุตบอลไทยประกอบไปด้วยกิจกรรมจำนวนมากที่แฟนบอลแสดงปฏิบัติการในสนามฟุตบอล รวมถึงลักษณะความเป็นตัวแทนของสโมสรที่แฟนบอลมีบริบทร่วมทำให้การบริโภคฟุตบอลไทยนั้นมีความหมายที่มากกว่าการดูฟุตบอล² หรืออาจเรียกได้ว่าเป็นการบริโภคที่เต็มไปด้วยบริบท ด้วยลักษณะของการบริโภคที่เต็มไปด้วยบริบทดังกล่าวทำให้นอกจากบริโภคด้วยการดูแล้ว แฟนบอลไทยยังบริโภคฟุตบอลในอีกหลากหลายลักษณะ เช่น บริโภคฟุตบอลในฐานะตัวแทนของท้องถิ่น ในฐานะชุมชนรูปแบบใหม่ ในฐานะพื้นที่ของผู้ชาย³

2. การบริโภคฟุตบอลในฐานะตัวแทนของท้องถิ่น

ปัจจุบันเกือบทุกจังหวัดมีสโมสรฟุตบอลตั้งอยู่อย่างน้อยจังหวัดละ 1 สโมสร แม้ในทางกฎหมายแล้วสโมสรจะมีสถานะเป็นนิติบุคคลแต่ชื่อสโมสรก็มักจะมาจากชื่อจังหวัดหรือท้องถิ่นที่สโมสรตั้งอยู่ ทำให้สโมสรมีลักษณะเป็นเสมือนตัวแทนของท้องถิ่น งานศึกษาเกี่ยวกับฟุตบอลไทยหลายชิ้นเสนอไป

² ตัวอย่างของกรณีนี้อาจสะท้อนได้ผ่านคำอธิบายของแฟนบอลไทยที่มีบทบาทเป็นผู้นำเชียร์ ผู้นำเชียร์เหล่านี้ต้องหันหน้าเข้าอัฒจันทร์-หันหลังให้กับสนามฟุตบอล เพื่อกระตุ้นให้แฟนบอลคนอื่น ๆ ร้องเพลงเชียร์ ทำให้พวกเขาแทบจะไม่เห็นเกมการแข่งขันเลย แต่พวกเขาก็เลือกที่จะรับบทบาทนี้ หรืออย่างกรณีที่แฟนบอลถูกลงโทษห้ามเข้าไปในสนาม แต่หลายๆ ครั้งก็มีแฟนบอลจำนวนมากที่สนามและจับกลุ่มกันร้องเพลงเชียร์อยู่ข้างสนาม ทั้งที่จริง ๆ แล้วพวกเขาก็สามารถดูการถ่ายทอดสดทางโทรทัศน์ได้ ดูประเด็นนี้เพิ่มเติมที่ “เป็นแฟนบอลมันมีอะไรมากกว่าดูบอล: ปฏิบัติการสร้างวัฒนธรรมของการมีส่วนร่วมของแฟนสโมสรฟุตบอลไทย” อาจินต์ (2555: 69-104)

³ อย่างไรก็ดี การบริโภคบางลักษณะก็อาจพบได้ในกลุ่มคนไทยที่นิยมฟุตบอลต่างประเทศแต่มีปริมาณและความเข้มข้นน้อยกว่า

ในทางเดียวกันว่า ความนิยมในสโมสรท้องถิ่นเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกิดกระแสนิยมฟุตบอลไทย (กุลวิชัย, 2551; ภิญญพันธ์, 2552) ในกรณีของแฟนบอลบริเวณกรุงเทพฯ นั้น นอกจากจะมีสโมสรที่เชื่อมโยงถึงกรุงเทพฯ อย่างเช่น “แบงค็อก ยูไนเต็ด” และ “บางกอก เอฟซี” แล้ว ยังมีกรณีที่สโมสรเป็นตัวแทนของย่านด้วยคือ กรณีของสโมสร “การทำเรือ เอฟซี” นอกจากนี้ยังมีกรณีเฉพาะอีกรูปแบบหนึ่ง คือกลุ่มที่เรียกว่า “แฟนบอลพลัดถิ่น” ซึ่งทั้งสองกรณีนี้แสดงถึงการบริโภคฟุตบอลในฐานะตัวแทนของท้องถิ่นได้เป็นอย่างดี

2.1 แฟนสโมสรการทำเรือกับความเป็นชาวคลองเตย

สโมสรฟุตบอลการทำเรือ เอฟซี ก่อตั้งขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2510 ในฐานะที่เป็นกิจกรรมส่วนหนึ่งของการทำเรือแห่งประเทศไทย⁴ และส่งทีมเข้าร่วมในการแข่งขันฟุตบอลรายการต่างๆ แล้วประสบความสำเร็จเป็นจำนวนมากจนเป็นที่รู้จักของแฟนบอลไทย ปัจจุบันสโมสรการทำเรือมีสถานะเป็นสโมสรฟุตบอลอาชีพใช้สนามแข่งขันชื่อ แพต สเตเดียม (PAT stadium)⁵ ซึ่งตั้งอยู่ในพื้นที่ของการทำเรือฯ บริเวณเขตคลองเตย กรุงเทพฯ ดังนั้นแล้ว เพื่อที่จะทำความเข้าใจบริบทเชิงพื้นที่ของสโมสรการทำเรือ จึงต้องกล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างการทำเรือฯ กับชุมชนคลองเตยที่เกี่ยวข้องพันแบบแยกจากกันได้อย่างด้วย

การทำเรือฯ กับคลองเตย⁶

ในช่วงทศวรรษ 2480 รัฐบาลไทยมีแผนจะก่อสร้างท่าเรือเพื่อขนส่งสินค้าบริเวณคลองเตย จึงเวนคืนที่ดินประมาณ 2,500 ไร่ แต่ระหว่างนั้นได้เกิด

⁴ จากนี้ไปจะเรียกสโมสรฟุตบอลการทำเรือ เอฟซี ว่า “ท่าเรือ” หรือ “สโมสรท่าเรือ” และเรียกการทำเรือแห่งประเทศไทยว่า “การทำเรือฯ”

⁵ PAT มาจากอักษรย่อของ Port Authority of Thailand ซึ่งเป็นชื่อในภาษาอังกฤษของการทำเรือฯ

⁶ ข้อมูลในส่วน “การทำเรือฯ กับคลองเตย” นี้เรียบเรียงจาก การท่าเรือแห่งประเทศไทย (ม.ป.ป.), สมพงษ์ พัดบุญ (2554) และวิรัช รูปขำดี เฉลิม เกิดโมลี และสังคม คุณคนาการสกุล (2550)

สงครามโลกครั้งที่ 2 จนโครงการหยุดชะงักไปช่วงหนึ่ง ทำให้เริ่มมีคนอพยพเข้ามาอยู่อาศัยในบริเวณที่เวนคืน ก่อนที่ต่อมาในปี 2490 จะเริ่มมีก่อสร้างอีกครั้ง แต่ด้วยงบประมาณที่มีจำกัดทำให้การทำเรื่องใช้ที่ดินไปเพียงประมาณ 400 ไร่ เกิดมีที่ดินว่างเปล่าจำนวนมาก จึงมีคนเข้ามาอยู่อาศัยและใช้ประโยชน์จากที่ดินว่างเปล่ามากขึ้น

จนในปี 2494 รัฐบาลได้ออกพระราชบัญญัติการทำเรือแห่งประเทศไทย พุทธศักราช 2494 ตั้งการทำเรือแห่งประเทศไทยเป็นรัฐวิสาหกิจในสังกัดกระทรวงคมนาคม หลังจากที่มีการก่อสร้างและดำเนินกิจการทำเรือคลองเตยแล้ว ทำให้บริเวณนั้นกลายเป็นศูนย์กลางธุรกิจ มีโรงงานและตลาดขนาดใหญ่ รวมถึงเมื่อมีการก่อสร้างขยายท่าเรือก็ยิ่งทำให้มีคนเข้ามาอยู่อาศัยและทำงานในบริเวณนี้มากขึ้น ซึ่งงานที่ผู้อพยพทำส่วนใหญ่ก็จะเกี่ยวข้องกับการก่อสร้างท่าเรือหรือกิจการทางเรือต่างๆ โดยเฉพาะผู้อพยพจากต่างจังหวัดที่เข้ามาหางานทำเนื่องจากเป็นแหล่งที่พักอาศัยราคาถูกและใกล้แหล่งงาน ทั้งที่เป็น การสร้างที่พักอาศัยแบบชั่วคราวและถาวร ซึ่งโดยมากเป็นการเข้าไปอยู่อาศัยในพื้นที่ว่างเปล่าที่ตามกฎหมายแล้วเป็นที่ดินของการทำเรือฯ

ช่วงประมาณปี 2500-2511 จำนวนคนที่ย้ายเข้ามาอาศัยมีจำนวนมาก โดยไม่ได้มีการวางโครงสร้างพื้นฐานที่เหมาะสม ทำให้เกิดเป็นชุมชนแออัดขนาดใหญ่ขึ้น ในช่วงนี้การทำเรือฯ เริ่มไล่รื้อที่อยู่อาศัยของชาวบ้าน กระทั่งในช่วงปี 2515 มีการไล่รื้อครั้งใหญ่ ทางด้านชาวบ้านก็มีการรวมตัวต่อสู้เพื่อเรียกร้องสิทธิในการอยู่อาศัย กระทั่งเกิดการฟ้องร้องและการทำเรือฯ ชนะคดี ทำให้ชาวบ้านจำนวนหนึ่งถูกจับกุมในข้อหาบุกรุก หลังจากนั้นก็มีความพยายามไล่รื้อครั้งใหญ่ๆ อีกหลายครั้ง ซึ่งชาวคลองเตยก็พยายามรวมกลุ่มกันเรียกร้องสิทธิในการอยู่อาศัยมาตลอด

แฟนบอลท่าเรือชาวคลองเตยสูงอายุเคยเล่าให้ผู้เขียนฟังถึงประสบการณ์ที่ถูกไล่รื้อว่า เขาเคยประสบกับการไล่รื้อมาหลายครั้ง แม้จะไล่เรียงลำดับเหตุการณ์ได้ไม่แม่นยำนัก แต่ความทรงจำที่ดูจะชัดเจนที่สุดของชาวคลองเตยเกี่ยวกับการไล่รื้อคือการเกิดไฟไหม้ในช่วงที่มีการพยายามไล่รื้อ

จากความสัมพันธ์ระหว่างการทำเรือฯ กับผู้คนที่อาศัยอยู่บริเวณคลองเตย ที่มีต่อกันมายาวนาน ทั้งในแง่ของการเป็นแหล่งงาน ที่อยู่อาศัย ไปจนถึงสถานะ ระหว่างผู้ไล่รื้อกับผู้ถูกไล่รื้อดังที่กล่าวไปนั้น ไม่ว่าจะในทางลบหรือบวกมันก็ สร้างความสัมพันธ์ระหว่างชาวคลองเตยกับการทำเรือฯ ขึ้นมาด้วยระยะเวลา ยาวนานหลายสิบปี

สโมสรการทำเรือ เอฟซี

เดิมสโมสรทำเรือมีสถานะเป็นสโมสรฟุตบอลกึ่งสมัครเล่น-กึ่งอาชีพ ภายใต้การเป็นส่วนหนึ่งของการทำเรือฯ มาตั้งแต่เริ่มก่อตั้ง จนเมื่อปี 2552 ได้มีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการจัดการแข่งขันฟุตบอลอาชีพในประเทศไทย โดยข้อบังคับที่สำคัญข้อหนึ่งคือ ทุกๆ สโมสรในไทยพรีเมียร์ลีกซึ่งเป็นลีก ระดับสูงสุดต้องจดทะเบียนเป็นนิติบุคคลและดำเนินการในลักษณะของธุรกิจ ที่แสวงหากำไร ด้วยเหตุนี้จึงทำให้พีเชฐ มั่นคง ซึ่งขณะนั้นดำรงตำแหน่งเป็น ผู้บริหารระดับสูงของการทำเรือฯ จดทะเบียนตั้งบริษัทชื่อ “บริษัท ทำเรือไทย จำกัด” เพื่อดำเนินงานสโมสรทำเรือฯ ทำให้ในทางกฎหมายแล้วนับได้ว่าสโมสร ทำเรือเป็นสโมสรฟุตบอลอาชีพ โดยงบประมาณในการดำเนินงานส่วนหนึ่ง มาจากการสนับสนุนของการทำเรือฯ และกลุ่มธุรกิจท้องถิ่นอย่างเช่นบริษัท Legal Professional ซึ่งทำธุรกิจเกี่ยวกับอสังหาริมทรัพย์บริเวณคลองเตย

หลังพีเชฐออกจากตำแหน่งประธาน ผู้บริหารคนต่อๆ มา รวมถึงผู้สนับสนุน ทางการเงินรายใหญ่ของทำเรือฯ ก็มักจะเป็นกลุ่มทุนหรือผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับ การทำเรือฯ กิจการขนส่งทางเรือ หรือคลองเตยแบบเดียวกับสมัยของพีเชฐเสมอ ไม่ว่าจะเป็นวรพงษ์ ตันติเวชยานนท์ เจ้าของบริษัท ซุปเปอร์ริช (แบงค็อก) จำกัด ที่ทำกิจการเกี่ยวกับการแลกเปลี่ยนเงินตรา⁷ ไปจนถึงคำณวิทย์ ฐูปกระจำง (ซึ่งขณะนั้นดำรงตำแหน่งผู้อำนวยการตำรวจนครบาล) กับตรีลุพธ์ ฐูปกระจำง ลูกชายของคำณวิทย์

⁷ วรพงษ์ เคยสมัคร ส.ส. เขตคลองเตย ในสังกัดพรรคเพื่อไทย เมื่อการเลือกตั้งปี 2554 ขณะที่ประธานสโมสรทำเรือฯ แต่ไม่ได้รับเลือกตั้ง

กระทั่งต้นปี 2558 มีการเปลี่ยนประธานสโมสรมาเป็นนวลพรรณ ล่ำชำ จากตระกูล “ล่ำชำ” กลุ่มทุนใหญ่ระดับประเทศ ปัจจุบันนอกจากประธานสโมสร ทำเรือแล้ว นวลพรรณยังดำรงตำแหน่งกรรมการผู้จัดการบริษัท เมืองไทยประกันภัย จำกัด (มหาชน) และมีธุรกิจอื่นๆ อีกจำนวนหนึ่ง แม้ว่าธุรกิจของนวลพรรณ และตระกูลล่ำชำในปัจจุบันจะไม่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการทำเรือ หรือคลองเตย โดยตรง แต่ก็อาจกล่าวได้ว่า นวลพรรณและตระกูลล่ำชำมีสัมพันธ์บางด้าน อยู่กับการทำเรือ คือเมื่อปี 2529-2534 โพธิพงษ์ ล่ำชำ พ่อของนวลพรรณ เคยเป็นคณะกรรมการบริหารการทำเรือ มาก่อน (ปิติกศักดิ์, 2558)

ด้วยสถานที่ตั้งของสนามทำให้แฟนบอลกลุ่มหลักของทำเรือเป็นคนที่อาศัย อยู่บริเวณคลองเตย จนแฟนบอลทำเรือมักจะถูกเรียกจากสื่อว่า “คลองเตย อาร์มี่” แต่ถึงที่สุดแล้ว แฟนบอลทำเรือก็ไม่ได้เป็นคนคลองเตยไปเสียทั้งหมด ประมาณครึ่งหนึ่งของแฟนทำเรือเป็นคนคลองเตย นอกจากนั้นเป็นคนที่ย้าย อยู่บริเวณอื่น รวมทั้งชาวต่างชาติซึ่งนับได้ว่าทำเรือเป็นสโมสรไทยที่มีแฟน ชาวต่างชาติมากเป็นลำดับต้นๆ

แฟนทำเรือส่วนมากเป็นเพศชาย มีทั้งที่มาจากคนเดียว มากับเพื่อน และ มากับครอบครัว มีความหลากหลายของช่วงอายุตั้งแต่เด็กไปจนผู้สูงอายุ (ส่วนหนึ่งเพราะสโมสรไม่เก็บค่าเข้าชมจากเด็ก ทำให้มีเด็กเข้ามาชมการแข่งขัน จำนวนมาก) แต่โดยมากจะอยู่ในวัยทำงาน ส่วนใหญ่ทำงานประจำมีจำนวน พอสมควร (โดยเฉพาะที่เป็นชาวคลองเตย) ที่ทำงานเกี่ยวข้องกับกิจการเกี่ยวกับการค้าทางเรือ แม้ส่วนใหญ่จะไม่ได้ทำงานในตำแหน่งระดับสูงแต่ก็ไม่ได้จัดอยู่ใน กลุ่มที่มีรายได้ต่ำ เพราะอย่างน้อยที่สุดคนกลุ่มนี้ก็มีศักยภาพมากพอ ต่อรายจ่ายในการชมการแข่งขันฟุตบอลและดื่มกินสังสรรค์ โดยการไปที่สนาม แต่ละครั้งจะต้องเสียค่าใช้จ่ายประมาณ 500 บาท (และอาจมากกว่านี้ในกรณี ของนัดเยือนที่ต้องเดินทางไกล) รวมถึงเสื้อสโมสรที่ราคาเกือบพันบาท

การเป็นแฟนบอลท่าเรือในฐานะตัวแทนของคลองเตย

แม้สโมสรท่าเรือ จะมีสถานะตามกฎหมายเป็นนิติบุคคลซึ่งไม่จำเป็นต้องยึดโยงกับท้องถิ่นใดเป็นการเฉพาะ แต่ในทางปฏิบัติแล้ว การที่สโมสรมีสนามแข่งในเขตคลองเตยและมีประวัติมาจากการเป็นสโมสรของการท่าเรือฯ ซึ่งสัมพันธ์กับอาชีพการงานและชีวิตของชาวคลองเตยอย่างแนบแน่น ทำให้คลองเตยกลายเป็นอัตลักษณ์หนึ่งของสโมสร ทั้งกิจกรรมของตัวสโมสรที่มุ่งสื่อสารกับชาวคลองเตยเป็นหลัก⁸ และการแสดงออกของแฟนบอล

ภาพ 1 ป้าย “เขตปกครองพิเศษ ‘คลองเตย’” บนอัฒจันทร์ของแฟนท่าเรือ⁹

“เขตปกครองพิเศษ ‘คลองเตย’” เป็นข้อความบนป้ายขนาดใหญ่ผืนหนึ่งที่ติดอยู่บนอัฒจันทร์ของแฟนบอลท่าเรือ ผู้เขียนเห็นว่าข้อความดังกล่าวแสดง

⁸ เช่น กิจกรรมการฝึกอบรมทักษะฟุตบอลให้กับเยาวชนที่เลือกพื้นที่คลองเตยเป็นหลัก ดูได้ที่ “การทำเรือ เอฟซี เปิดรับสมัครเยาวชนร่วม โครงการฝึกอบรมทักษะฟุตบอลขั้นพื้นฐาน ประจำปี 2558” จาก www.portfootballclub.com/การทำเรือ-เอฟ-ซี-เปิดรับ/, เข้าถึงเมื่อ 25 พฤศจิกายน 2558.

⁹ ภาพจาก www.cokethai.com/forum/viewtopic.php?f=23&t=1142&start=315, เข้าถึงเมื่อ 30 ธันวาคม 2558.

ลักษณะของแฟนบอลทำเรือได้เป็นอย่างดีในด้านหนึ่ง มันราวกับจะเป็นการบ่งบอกถึงลักษณะเฉพาะของชุมชนคลองเตยที่ต่างออกไปจากเขตอื่นในกรุงเทพฯ และพร้อม ๆ กันนั้น มันก็แสดงให้เห็นถึงความเชื่อมโยงกันระหว่างสโมสรฟุตบอลทำเรือ กับชุมชนคลองเตย

ส่วนประกอบที่สำคัญอันหนึ่งของบรรยากาศการแข่งขันในสนามฟุตบอลคือเสียงเชียร์ เพลงเชียร์ที่แฟนบอลไทยใช้ส่วนใหญ่ดัดแปลงมาจากเพลงของแฟนบอลต่างประเทศ มีเนื้อสั้น ๆ และร้องซ้ำไปมา เพลงเชียร์เพลงหนึ่งที่ถูกนำมาร้องในเกือบทุกสโมสรคือเพลงที่ร้องว่า “ที่นี่ที่ไหน...(ชื่อสโมสร)” ซึ่งแฟนทำเรือก็มักจะนำเพลงนี้มาร้องเป็นประจำเช่นกัน โดยร้องว่า “ที่นี่ที่ไหน...ทำเรือ” ซ้ำไปมา แต่บางครั้งจะมีเสียงร้องแทรกขึ้นมาโดยเปลี่ยนทำเรือไปเป็นคลองเตยกลายเป็น “ที่นี่ที่ไหน...ทำเรือ, ที่นี่ที่ไหน...คลองเตย”

เพลงเชียร์ฟุตบอลหรือ football chant เป็นผลผลิตสำคัญของวัฒนธรรมแฟนบอล นอกจากที่เพลงเชียร์จะสะท้อนสิ่งที่แฟนบอลพยายามสื่อออกมาแล้ว การร้องเพลงเชียร์ก็เปรียบเสมือนพิธีกรรมหนึ่งที่ทำให้เกิดภาวะ *communitas* อันทำให้แฟนบอลมีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันขึ้นมา พร้อม ๆ กันนั้นก็เป็น การแบ่งแยกแฟนฝ่ายเดียวกันที่เป็น “พวกเรา” กับแฟนฝ่ายตรงข้ามที่เป็น “พวกเขา” ออกจากกันด้วย (Armstrong and Young, 2000: 173-211; Robson, 2000: 161-188) ในแง่นี้ การร้องว่าคลองเตยแทรกเข้าไปในเพลงเชียร์ จึงเป็นการพยายามสื่อถึงความเป็นคนคลองเตยที่เป็นแฟนบอลกลุ่มหลักของทำเรือ และพร้อม ๆ กันนั้น มันก็สร้างความเป็นพวกเดียวกันของแฟนบอลภายใต้ การจินตนาการถึงคลองเตยขึ้นมาด้วย

คนภายนอกมักจะรับรู้ถึงคลองเตยในแง่ลบ ในทางกลับกัน คนคลองเตยเองก็รับรู้ได้ถึงภาพที่พวกเขาถูกมอง แฟนทำเรือคนหนึ่งบนในเชิงน้อยใจกับ ผู้เขียนว่า เมื่อไปโรงเรียนที่อยู่บริเวณอื่นเขามักจะถูกเพื่อนมองในแง่ที่ไม่ดีนัก ด้วยเหตุที่ว่าเขามาจากสลัมคลองเตย ทั้งที่สำหรับเขา คลองเตยก็มีสโมสรฟุตบอลที่เก่าแก่และมีชื่อเสียงอย่างทำเรือ นั่นทำให้เขาอยากให้สโมสรประสบ

ความสำเร็จ (และแฟนบอลไม่ก่อเหตุรุนแรงอันจะยิ่งทำให้เขาโดนมองทางลบมากขึ้นไปอีก) ในแง่นี้ ท่าเรือจึงเปรียบเสมือนความภูมิใจอันหนึ่งของคนคลองเตย โดยเฉพาะเมื่อต้องมีปฏิสัมพันธ์กับคนภายนอกที่มักจะมองคลองเตยในแง่ลบ

ดังที่กล่าวไปแล้วว่าคลองเตยนั้นแทบจะแนบสนิทเป็นเนื้อเดียวกันกับกิจการขนส่งทางเรือ บางคนเลือกที่จะเป็นแฟนท่าเรือเพราะมีความผูกพันกับการทำเรือ อย่างเช่น เม่น¹⁰ แฟนท่าเรือคนหนึ่งที่อาศัยอยู่บริเวณบางนาและทำงานอยู่ในการทางพิเศษแห่งประเทศไทย เม่นระบุว่า พ่อของเขาเคยทำงานอยู่กับการทำเรือ และบ่อยครั้งที่เขามาหาพ่อและวิ่งเล่นอยู่บนพื้นที่ที่ปัจจุบันเป็นสนามแพด สเตเดียม ทำให้เขารู้สึกผูกพันและมาเชียร์สโมสรท่าเรือเป็นประจำ

กรณีของชาวคลองเตยหลายคนที่กล่าวถึงไปนี้แสดงให้เห็นถึงตัวตนแต่เดิมที่ทำให้การเชียร์ท่าเรือสำหรับพวกเขามีความหมายมากกว่าแค่การดูฟุตบอลหรืออาจเรียกได้ว่า มันเป็นการบริโภครากเหง้าของตัวตนและความภูมิใจในท้องถิ่นที่เขาผูกตัวเองเอาไว้

2.2 กลุ่มกว้างกรุงกับการยึดโยงตัวเองถึงท้องถิ่นที่จากมา

นอกจากการเป็นแฟนบอลสโมสรท้องถิ่นที่ตนเองอาศัยอยู่อย่างเช่นที่ชาวคลองเตยเป็นแฟนสโมสรท่าเรือแล้ว ปรากฏการณ์หนึ่งที่น่าสนใจของแฟนบอลไทยที่อาศัยบริเวณกรุงเทพฯ คือ “แฟนบอลพลัดถิ่น” ซึ่งหมายถึงกลุ่มแฟนบอลที่ย้ายจากภูมิลำเนาเดิมมาทำงานบริเวณกรุงเทพฯ และปริิณทลแล้วมีการรวมตัวกันเพื่อเชียร์สโมสรบ้านเกิด ซึ่งการรวมตัวกันของกลุ่มแฟนบอลในรูปแบบนี้จะยิ่งแสดงให้เห็นถึงการบริโภคฟุตบอลในฐานะตัวตนของท้องถิ่นได้ชัดเจนมากขึ้น

¹⁰ ชื่อแฟนบอลทั้งหมดในบทความนี้เป็นชื่อสมมติ

แม้ว่าในช่วงหลายปีหลังมานี้จะมีสโมสรประจำจังหวัดต่าง ๆ เกิดขึ้นเกือบทั่วประเทศ แต่บริเวณกรุงเทพฯ และปริมณฑลก็ยังเป็นพื้นที่ที่มีสโมสรฟุตบอลอยู่เป็นจำนวนมาก ทำให้เมื่อมีการแข่งขันในระบบเหย้า-เยือน สโมสรประจำจังหวัดต่าง ๆ มักจะต้องเดินทางมาแข่งขันนัดเยือนกับสโมสรบริเวณกรุงเทพฯ หลายครั้ง ทำให้เกิดมีการรวมตัวกันของแฟนบอลปลัดถิ่นเพื่อตามเชียร์ในยามที่สโมสรบ้านเกิดมาแข่งขันบริเวณกรุงเทพฯ ขึ้นมาหลายกลุ่ม

กลุ่มแฟนบอลปลัดถิ่นที่มีการรวมตัวกันอย่างเหนียวแน่นกลุ่มหนึ่งคือกลุ่ม “กว่างกรุง” แฟนบอลสโมสร “เซียงราย ยูไนเต็ด”¹¹ ชื่อกลุ่มกว่างกรุงมาจากกว่างที่เป็นสัญลักษณ์ของสโมสร และกรุงที่หมายถึงแฟนบอลที่อาศัยอยู่ในกรุงเทพฯ

ภาพ 2 สัญลักษณ์ของกลุ่มกว่างกรุง

“เอส” สมาชิกรุ่นก่อตั้งให้ข้อมูลว่า กลุ่มกว่างกรุงเริ่มก่อตั้งในปี พ.ศ. 2552 เมื่อสโมสรเซียงรายฯ เดินทางมาแข่งขันนัดเยือนบริเวณกรุงเทพฯ ชาวเซียงรายที่ย้ายมาอยู่กรุงเทพฯ จำนวนหนึ่งได้พบกันที่สนามฟุตบอลแล้วตกลงก่อตั้งกลุ่มเพื่อเป็นศูนย์รวมให้กับแฟนบอลปลัดถิ่นชาวเซียงรายขึ้นมา สมาชิกรุ่นก่อตั้งมี

¹¹ สโมสรเซียงราย ยูไนเต็ด เป็นสโมสรในระดับไทยพรีเมียร์ลีก ก่อตั้งขึ้นในปี พ.ศ. 2552 โดยมีประธานสโมสรคือมิตติ ดิยะไพรัช ลูกชายของยังยุทธ ดิยะไพรัช นักการเมืองที่มีชื่อเสียงของจังหวัดเซียงราย

7 คน ทั้งหมดเป็นเพศชาย อายุอยู่ในช่วง 23-32 ปี ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพพนักงานบริษัทเอกชน¹²

ปัจจุบันกลุ่มกว้างกรุงมีสมาชิกที่ร่วมกิจกรรมเป็นประจำประมาณ 100 คน (ส่วนใหญ่เป็นเพศชาย ว่างทำงาน และหลากหลายอาชีพ) รวมถึงชาวเชียงราย พลัดถิ่นอีกจำนวนหนึ่งที่ไม่ได้เข้าร่วมกิจกรรมกับกว้างกรุงบ่อยนักแต่ก็มาชมการแข่งขันเมื่อสโมสรเชียงรายฯ มาแข่งบริเวณกรุงเทพฯ เสมอ ทำให้การแข่งขันนัดเยือนบริเวณเมืองกรุงของสโมสรเชียงรายฯ จะมีแฟนบอลเข้าชมจำนวนหลายร้อยคนไปจนถึงพัน กลุ่มกว้างกรุงมีการติดต่อสื่อสารกันโดยใช้เว็บไซต์เครือข่ายสังคมเฟซบุ๊กเป็นหลัก เฟซบุ๊กเพจ “kwangkrung (กว้างกรุง)” มีผู้กดชื่นชอบ 7,984 คน และเฟซบุ๊กกลุ่ม “ชาวกว้างกรุง” มีสมาชิก 2,370 คน¹³

ไม่เพียงรวมตัวกันเพื่อชมการแข่งขันในยามที่สโมสรเชียงรายฯ ต้องมาเยือนกรุงเทพฯ เท่านั้น ในกรณีที่สโมสรเชียงรายฯ มีการแข่งขันในบริเวณที่ห่างออกไปจากกรุงเทพฯ (เช่น ต้องไปแข่งที่จังหวัดบุรีรัมย์) กลุ่มกว้างกรุงก็จะมีกรรวบรวบเงินกันเข้าเหมารถตู้หรือรถบัสเพื่อไปชมการแข่งขันร่วมกัน หรือนัดพบเพื่อชมการถ่ายทอดทางโทรทัศน์ร่วมกัน (สมาชิกกว้างกรุงมักนัดพบกันที่ร้านอาหารภาคเหนือที่ชื่อว่า “บ้านคนเมือง”) และในบางกรณีก็จะมีการจัดกิจกรรมพิเศษที่พวกเขาเรียกกันว่า “กว้างปักบ้าน” คือการเข้าเหมารถบัสพาสมาชิกกลับไปชมการแข่งขันที่จังหวัดเชียงราย

นอกจากนี้แล้ว พวกเขายังมีกิจกรรมอื่นร่วมกันอีก โดยเฉพาะที่แสดงถึงอัตลักษณ์ชาวเหนือ เช่น การร่วมกิจกรรม “ตานก๋วยสลากวัดเบญญ์” ซึ่งเป็นกิจกรรมประจำปีของชาวเหนือที่อาศัยอยู่ในกรุงเทพฯ จัดขึ้นเป็นประจำทุกปีที่

¹² เอสระบุว่า อาชีพของสมาชิกก่อตั้งทั้ง 7 คน คือ วิศวกรโยธา วิศวกรคอมพิวเตอร์ ช่างเทคนิคไฟฟ้า คนขับรถแท็กซี่ เจ้าหน้าที่ กบว. พนักงานรถไฟใต้ดิน และผู้บริหารฝ่ายบุคคล

¹³ ข้อมูล ณ วันที่ 19 กันยายน 2559, จากเฟซบุ๊กเพจ “kwangkrung (กว้างกรุง)” ที่ www.facebook.com/kwangkrung-กว้างกรุง-118654121574504/ และเฟซบุ๊กกลุ่ม “ชาวกว้างกรุง” ที่ www.facebook.com/groups/kwangkrung

วัดเบญจมบพิตร¹⁴ โดยกลุ่มกว้างกรุงจะรวมกลุ่มกันไปตั้งชุมนุมในงานนี้เป็นประจำทุกปี

การปฏิสัมพันธ์ของกว้างกรุงนั้นจะประกอบไปด้วยสิ่งต่างๆ ที่แสดงถึงอัตลักษณ์ชาวเหนือเป็นจำนวนมาก ทั้งกิจกรรมเชิงประเพณีที่ทำร่วมกัน ภาษาที่ใช้ไปจนถึงอาหารการกิน

ภาษาที่กลุ่มกว้างกรุงใช้นั้นแสดงถึงอัตลักษณ์ชาวเหนืออย่างชัดเจน อย่างเช่น สโลแกนประจำกลุ่มที่ว่า “เฮาป่าละกั” หรือ “ไผ่ป่าม่วน เฮาม่วน” การใช้ “คำเมือง” หรือสำเนียงภาคเหนือนี้จะเป็นจุดรวมสำคัญของกว้างกรุง ในการพบปะกันของ

ภาพ 3 ข้อความบนเสื้อของสมาชิกกลุ่มกว้างกรุง

กลุ่มกว้างกรุงนั้นพวกเขาจะพูดกันด้วยคำเมืองเสมอ “น้อย” สมาชิกคนหนึ่งของกว้างกรุงระบุว่า เมื่อย้ายมาใช้ชีวิตอยู่ในกรุงเทพฯ นั้น เขาต้องสื่อสารด้วยสำเนียงกรุงเทพฯ อยู่ตลอด แต่การมาดูฟุตบอลและทำกิจกรรมร่วมกับกลุ่มกว้างกรุงนั้นเขาจะได้พูดคำเมือง ซึ่งทำให้เขามีความสุขที่ได้เจอคนที่พูดภาษาสำเนียงเดียวกัน

เกือบทุกครั้งที่กว้างกรุงมาดูฟุตบอลร่วมกันที่สนาม พวกเขามักจะมีการนำเอาอาหารมาทานร่วมกัน ซึ่งส่วนใหญ่อาหารที่พวกเขานำมานั้นก็มักจะเป็นอาหารเหนือ ทั้งที่ซื้อและทำเอง อย่างเช่น ขนมจีนน้ำเงี้ยว แคบหมู ไส้อั่ว ไปจนถึงลาบ-หลู้

นอกจากนี้แล้ว การรวมกลุ่มกันของกลุ่มกว้างกรุงยังมีส่วนช่วยในการปรับตัวของคนเชียงรายที่ย้ายเข้ามาอยู่ในกรุงเทพฯ “เมฆ” ระบุว่า เดิมเขาอยู่ที่จังหวัดเชียงรายและเป็นแฟนบอลของเชียงรายฯ ต่อมาเมื่อประมาณ 3 ปีก่อน

¹⁴ ชื่อเต็มคือ วัดเบญจมบพิตรดุสิตวนารามราชวรวิหาร ตั้งอยู่ในเขตดุสิต กรุงเทพฯ

เขาย้ายมาทำงานและเรียนต่อในกรุงเทพฯ ทำให้ได้เข้ามาเป็นสมาชิกของ กว่างกรุง ซึ่งการเป็นส่วนหนึ่งของกว้างกรุงนี้มีส่วนช่วยเป็นอย่างมากในการปรับตัว และใช้ชีวิตในกรุงเทพฯ เมฆกล่าวว่า “ตอนย้ายมาแรกๆ ผมไม่ค่อยรู้จักใคร พอได้เจอพี่ๆ กว่างกรุงก็เหมือนคนห้างบ้านได้มาเจอกัน รู้สึกดีได้กินอาหารเหนือ ทำน้ำเงี้ยวมากิน...ช่วยหลายอย่าง อย่างเรื่องงาน ผมเป็นวิศวกรก่อสร้าง คนที่ทำงานสายเดียวกันก็ชวนให้ มาใหม่ๆ ไม่รู้ทาง จะนั่งแท็กซี่ก็บอกทางไม่ถูก พี่ที่ขับแท็กซี่ก็ช่วยบอกทางบ้าง ไปส่งบ้าง แนะนำหอบ้าง”

ปรากฏการณ์แฟนบอลพลัดถิ่นไม่ได้เกิดขึ้นเฉพาะกับกลุ่มกว้างกรุง เท่านั้น ด้วยที่สังคมไทยนั้นความเจริญมักกระจุกตัวอยู่ในเมืองใหญ่ ทำให้การเดินทางย้ายถิ่นเข้ามาหาโอกาสในกรุงเทพฯ เกิดขึ้นกับคนหลายภูมิภาค ซึ่งในด้านที่เกี่ยวกับฟุตบอลนั้นก็ส่งผลให้เกิดแฟนบอลพลัดถิ่นในลักษณะนี้ขึ้นมากับ แฟนบอลหลายสโมสร หลายกลุ่ม เช่นกลุ่ม “กุปรีพลัดถิ่น” แฟนบอลสโมสร ศรีสะเกษ หรือกลุ่ม “วู้ชนบางกอก” แฟนบอลสโมสรสงขลา เป็นต้น

การเคลื่อนย้ายของผู้คนในภาวะโลกาภิวัตน์ทำให้ปรากฏการณ์คนย้ายถิ่นเกิดขึ้นมาก และในช่วงหลังปี 2000 เป็นต้นมา ปรากฏการณ์แฟนกีฬาย้ายถิ่น ก็เป็นประเด็นหนึ่งที่ได้รับคามสนใจศึกษามากขึ้น เช่น งานของ Jon Kraszewski ซึ่งศึกษาชาว Pittsburgh ที่ย้ายไปอยู่ในเมือง Fort Worth และพบว่าพวกเขามีการรวมตัวกันไปชมการถ่ายทอดสดการแข่งขันของสโมสร Pittsburgh Steelers ในสปรอตบาร์และมักจะดื่มเฉพาะเบียร์ที่ผลิตในเมือง Pittsburgh เท่านั้น Kraszewski เสนอว่า ลักษณะดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงการพยายามยึดโยงตนเอง เข้ากับรากเหง้าเดิมของคนย้ายถิ่นโดยมีการเชียร์กีฬาเป็นสื่อกลาง (Kraszewski, 2008: 139-157) หรือ Richard Giulianotti and Roland Robertson (2006: 171-198) ที่ศึกษาแฟนบอลชาวสกอตแลนด์ที่ย้ายไปอยู่อเมริกาเหนือแล้ว เสนอว่า การเป็นแฟนกีฬาเป็นพื้นที่สำคัญอันหนึ่งในการแสดงออกซึ่งอัตลักษณ์ เดิมและอัตลักษณ์เดิมนั้นจะยังถูกแสดงออกอย่างเข้มข้นขึ้น โดยชาวสกอตแลนด์ ที่พวกเขาศึกษานั้นมีลักษณะความเป็นชาตินิยมมากกว่าชาวสกอตแลนด์

ในประเทศ กรณีที่ชัดเจนคือ แฟนบอลสโมสร Glasgow Celtic กับ Glasgow Rangers ที่ปกติแล้วจะมีความเป็นอริต่อกันมาก แต่เมื่อย้ายไปอยู่อเมริกาเหนือ แล้วพวกเขาจะลดความเป็นอรินั่นลงและเชียร์ทีมชาติสกอตแลนด์ร่วมกัน

การเกิดขึ้นของกว้างกรุงและแฟนบอลพลัดถิ่นกลุ่มต่างๆ ไม่เพียงสะท้อนถึงความเหลื่อมล้ำของการพัฒนาในสังคมไทย ในอีกส่วนหนึ่งมันยังแสดงให้เห็นการปรับตัวของคนย้ายถิ่นที่พยายามยึดโยงตนเองเข้ากับบ้านที่จากมาผ่านการเป็นแฟนบอล และยังพวกเขาแสดงออกซึ่งอัตลักษณ์เดิมอย่างเข้มข้นเพียงใด มันก็ยิ่งแสดงให้เห็นถึงการบริโภควัตถุฟุตบอลในฐานะตัวแทนของท้องถิ่น (ที่พวกเขาจากมา) มากขึ้นไปด้วย

ทั้งกรณีของแฟนสโมสรท่าเรือฯ และแฟนสโมสรเชียงรายฯ กลุ่มกว้างกรุงนี้ต่างแสดงให้เห็นถึงลักษณะสำคัญประการหนึ่งของการบริโภควัตถุฟุตบอลไทย ที่ความเป็นตัวแทนท้องถิ่นของสโมสรฟุตบอลเป็นปัจจัยสำคัญในการบริโภควัตถุฟุตบอล ทั้งในแง่ของท้องถิ่นที่พวกเขาอาศัยอยู่ ไปจนถึงท้องถิ่นเดิมที่พวกเขายึดโยงตัวเองเอาไว้

3. การบริโภควัตถุฟุตบอลกับการสร้างชุมชนรูปแบบใหม่

การเกิดขึ้นมาของความนิยมในฟุตบอลไทยได้สร้างลักษณะการติดตามชมฟุตบอลในอีกรูปแบบหนึ่งขึ้นมา คือการไปชมการแข่งขันที่สนามฟุตบอล ซึ่งกิจกรรมที่แฟนบอลทำที่สนามฟุตบอลนั้นก็ไม่ได้มีเฉพาะการดูเกมการแข่งขันเท่านั้น แต่ก่อให้เกิดกิจกรรมทั้งในและนอกสนามอีกเป็นจำนวนมาก และผลผลิตที่สำคัญประการหนึ่งคือ มันทำให้เกิดความสัมพันธ์ระหว่างแฟนบอลทั้งที่รวมตัวกันแบบหลวมๆ ผ่านความสัมพันธ์แบบเพื่อน ไปจนถึงการรวมตัวกันโดยมีชื่อหรือสัญลักษณ์ประจำกลุ่มที่ชัดเจน อย่างเช่นสโมสรเมืองทองฯ มีแฟนบอล “อุลตราเมืองทอง” และ N-zone สโมสรท่าเรือฯ มีแฟนบอล

กลุ่มสิงห์ชีพันธุ์ สิงห์พระนคร และ ULTRAS HELLGATE สโมสร เชียงใหม่ฯ มีแฟนบอลกลุ่มหมาเห่าไบตองแห้งและข้างพลาย เป็นต้น ซึ่งการรวมตัวกันในลักษณะดังกล่าวนี้ทำให้เกิดลักษณะของ “ชุมชน” รูปแบบหนึ่ง หรืออาจเรียกได้ว่าเกิดเป็นชุมชนแฟน (fan communities) ขึ้นมา

โดยปกติแล้ว การแข่งขันฟุตบอลจะกินเวลาตั้งแต่เริ่มเชี่ยลูกจนหมดเวลา ประมาณ 2 ชั่วโมง แต่สำหรับแฟนบอลไทยแล้วพวกเขาใช้เวลาพบปะกัน ยาวนานกว่านั้นมาก พวกเขามักจะมาที่สนามประมาณ 2-3 ชั่วโมงก่อน การแข่งขันจะเริ่ม และหลังจบการแข่งขันแล้วก็อาจมีการสังสรรค์ร่วมกันต่ออีกหลายชั่วโมง หากพิจารณาตามเวลาแล้ว การชมการแข่งขันในสนามเป็นเพียงส่วนน้อยในกิจกรรมของแฟนบอลเท่านั้น

การรวมกลุ่มร่วมดื่มกินกันเป็นพื้นที่สานสัมพันธ์ที่สำคัญของแฟนบอล อย่างเช่นในกรณีของแฟนท่าเรือ ก่อนเริ่มการแข่งขันประมาณ 2-3 ชั่วโมง แฟนท่าเรือจะจับกลุ่มกันสังสรรค์ดื่มกินอยู่ทางด้านเหนือของสนาม บริเวณนั้นจะมีร้านค้าแผงลอยจำนวนมากวางจำหน่ายอาหารและเครื่องดื่ม บางร้านมีการนำโต๊ะเก้าอี้พับ มาวางให้ลูกค้าได้นั่ง เมื่อรวมกับชุดโต๊ะหินอ่อนที่มีอยู่ก่อนแล้ว บริเวณนั้นก็มิแตกต่างจากลานเบียร์ แฟนท่าเรือมักเรียกสถานที่ว่า “สนามเปตอง” เพราะมีสนามเปตองอยู่ หลังจบการแข่งขันพวกเขาก็มักจะออกมาร้องเพลงและสังสรรค์ต่อที่สนามเปตองนี้อีกระยะหนึ่ง การจับจ่ายอาหารและเครื่องดื่มเป็นไปอย่างคึกคัก เมื่อขึ้นไปบนอัฒจันทร์แล้วแฟนบอลจะร้องเพลงเชียร์และจดจ่ออยู่กับการแข่งขันจนไม่ได้พูดคุยกันมากนัก ดังนั้นแล้ว ลานเบียร์ที่สนามเปตองจึงเป็นพื้นที่ปฏิสัมพันธ์ต่อกันที่สำคัญของแฟนท่าเรือ การดื่มเบียร์ร่วมกันเป็นกิจกรรมหลักอีกกิจกรรมหนึ่งของแฟนบอลอย่างแทบจะเรียกได้ว่าไม่แพ้การดูฟุตบอลเลย แฟนบอลหลายคนอธิบายการดื่มเบียร์ที่สนามฟุตบอลของตัวเองในเชิงติดตลกว่า “ไม่แน่ใจเหมือนกันว่ามาดูบอลหรือมากินเบียร์” ในวันที่มีการแข่งขันทุกครั้ง ผู้เขียนพบว่าจนกระทั่งการแข่งขันในสนามเริ่มไปแล้วแต่ที่ลานสนามเปตองด้านนอกสนามยังเต็มไปด้วยแฟนบอล

จำนวนมาก และบางครั้งก็พบว่าแฟนบอลบางส่วนที่ติดลมกับการตั้งวงดื่มกินจนไม่ได้เข้าไปในสนามเลยจนการแข่งขันจบ

ในอีกส่วนหนึ่ง แฟนบอลไทยยังมักจะมีการรวมตัวกันเพื่อไปชมการแข่งขันนัดเยือน ซึ่งหากสนามของคู่แข่งไม่ได้อยู่ไกลมากนักก็อาจไป-กลับได้ภายในวันเดียวกัน แต่ถ้าเป็นสนามที่อยู่ต่างจังหวัดไกลออกไปก็อาจต้องค้างคืนและใช้เวลาหลายวัน

ภาพ 4 การไปดูนักฟุตบอลฝึกซ้อมในช่วงเย็นของแฟนบอลท่าเรือ

นอกจากนี้แล้ว ในวันที่ไม่มีการแข่งขันแฟนบอลก็มักจะมีการนัดหมายทำกิจกรรมร่วมกันอีก เช่น การไปดูนักฟุตบอลฝึกซ้อมในช่วงเย็นของแต่ละวัน การนัดหมายผัด/ซ่อมแซมอุปกรณ์เชียร์ ไปจนถึงกิจกรรมประจำปีอย่างเช่น การไปออกค่ายพักแรมร่วมกัน

สำหรับแฟนบอลกลุ่มกว้างกรุงแล้ว การไปที่สนามฟุตบอลนั้นเป็นโอกาสอันดีที่คนไกลบ้านจะได้มาพบปะสานสัมพันธ์กัน พวกเขาจึงมักจะทำกิจกรรมอื่นๆ นอกจากการดูฟุตบอลด้วย กิจกรรมที่กว้างกรุงทำเป็นประจำอย่างต่อเนื่องคือการเล่น “ฟุตบอลแฟนคลับ” โดยทุกครั้งที่สโมสรเชียงรายฯ มาเยือนบริเวณกรุงเทพฯ กลุ่มกว้างกรุงจะติดต่อกับแฟนบอลสโมสรคู่แข่งเพื่อนัดหมายส่งตัวแทนแฟนบอลมาเล่นฟุตบอลร่วมกันในช่วงบ่าย ก่อนที่ทั้งสองสโมสรจะแข่งกันจริง ๆ ในช่วงเย็น

ภาพ 5 การเล่นฟุตบอลแฟนคลับของกว้างกรุง

ในการทำงานภาคสนามครั้งนี้ ผู้เขียนได้นัดหมายกับกลุ่มกว้างกรุงเพื่อที่จะเก็บข้อมูลกิจกรรมที่พวกเขาทำ โดยวันนั้นเป็นวันที่ 18 ตุลาคม พ.ศ. 2558 ซึ่งสโมสรเชียงรายฯ จะเดินทางมาแข่งกับสโมสรเมืองทองฯ ที่เอสซีอี สเตเดียม ในเมืองทองธานี โดยการแข่งขันจะเริ่มเวลา 19.00 น.

แต่สมาชิกของกว้างกรุงบอกให้ผู้เขียนไปที่สนามตั้งแต่บ่ายโมง เพราะจะมีการเล่นฟุตบอลแฟนคลับระหว่างกว้างกรุงกับแฟนเมืองทองฯ ที่สนามหญ้าเทียมซึ่งอยู่ติดกับเอสซีจี สเตเดียม เมื่อไปถึงตามเวลานัด พบว่ามีแฟนเมืองทองฯ จำนวนหนึ่งและกลุ่มกว้างกรุงอีกประมาณ 30-40 คน มาเตรียมพร้อมที่สนามแล้ว หลังหักทายกันเล็กน้อย ทั้งสองฝ่ายก็ส่งตัวแทนลงเล่นฟุตบอลแฟนคลับ บรรยากาศการเล่นฟุตบอลแฟนคลับเป็นไปอย่างสบายๆ คนที่ไม่ได้ลงเล่นก็นั่งอยู่ข้างสนามและตะโกนแซวคนที่ลงเล่นอยู่เป็นระยะ การแข่งไม่ได้มีกฎกติกาที่เข้มงวด สามารถเปลี่ยนตัวผู้เล่นเข้า-ออกได้อย่างไม่จำกัด เพื่อให้ทุกคนได้มีส่วนร่วมและไม่ให้เหนื่อยเกินไป ระหว่างที่ในสนามกำลังเตะฟุตบอลกันอยู่ คนที่นั่งอยู่ข้างสนามก็ได้สนใจการแข่งขันมากนัก มีการจับกลุ่มพูดคุยถามถึงสารทุกข์สุกดิบทั้งในกลุ่มกว้างกรุงเองรวมถึงกับแฟนเมืองทองฯ ด้วย การเล่นฟุตบอลแฟนคลับดูจะไม่ได้มีจุดมุ่งหมายที่การเล่นฟุตบอลโดยตัวมันเองเท่ากับการได้สร้างพื้นที่พบปะกันระหว่างแฟนบอล

หลังจากเล่นฟุตบอลแฟนคลับเสร็จ ประมาณบ่ายสามโมง กลุ่มกว้างกรุงก็เปลี่ยนชุดและมานั่งจับกลุ่มรวมกัน 2-3 กลุ่ม เพื่อทานอาหารและดื่มกินร่วมกัน แฟนบอลบางคนเตรียมอาหารมา บางคนซื้อเครื่องดื่ม (ซึ่งรวมไปถึงเบียร์) มาล้อมวงดื่มกินกันเพื่อรอเวลาที่ฟุตบอลจะเริ่มแข่งตอน 19.00 น. ตลอดเวลาช่วงบ่ายนี้พวกเขาพูดคุยกันหลายเรื่อง ตั้งแต่เรื่องฟุตบอลแฟนคลับ การแข่งของสโมสร ชีวิตการทำงานในช่วงสัปดาห์ที่ผ่านมา ไปจนถึงการปรึกษาปัญหาหัวใจของสมาชิกในกลุ่ม สมาชิกกว้างกรุงคนหนึ่งอธิบายถึงการรวมกลุ่มของพวกเขาว่า “คนบ้านนอกเข้ากรุงนั้นแหละครับ ตัวคนเดียวและโดดเดี่ยว หาที่พึ่งยาก เราสร้างจุดศูนย์กลางให้กับคนเหล่านั้น เรียกรถแท็กซี่ หาดู ดิวหนังสือชอบร้านอาหารเหนือ¹⁵ แม้แต่การยืมเงินในยามขัดสน เป็นความไว้วางใจ ความเชื่อที่หาได้ยากมากให้ปัจจุบัน เป็นบ้านหลังเล็ก ๆ นอกเหนือจากความบันเทิงในการดูกีฬา”

¹⁵ ในวันที่ไม่ได้ไปสนามฟุตบอล กว้างกรุงมักจะนัดพบกันเป็นประจำที่ร้านอาหารเหนือแห่งหนึ่งบริเวณรามคำแหงชื่อ “บ้านคนเมือง”

กิจกรรมที่กว้างกรู้งทำร่วมกันเป็นจำนวนมากทำให้พวกเขามองมันเสมือนเป็นบ้านหลังหนึ่งสำหรับ “คนบ้านนอกเข้ากรุง” อย่างพวกเขา เอส สมาชิกรุ่นแรกๆ ของกว้างกรู้งให้ข้อมูลว่า เขาเคยบันทึกจำนวนครั้งของกิจกรรมที่พวกเขาทำร่วมกันในช่วงปีแรกของการก่อตั้งกลุ่ม (ประมาณปี 2552-2553) ปรากฏว่านอกจากดูฟุตบอลด้วยกันแล้ว พวกเขายังนัดพบกันนอกรอบอีกมากถึง 78 ครั้ง

ความสัมพันธ์ภายในกลุ่มเป็นสิ่งที่แฟนบอลไทยให้ความสำคัญมาก บางครั้งอาจมากกว่าการได้ไปชมการแข่งขันที่สนาม ช่วงหนึ่งของการเก็บข้อมูลภาคสนาม ผู้เขียนรู้จักกับแฟนบอลไทยกลุ่มหนึ่ง ในช่วงแรกความสัมพันธ์ในกลุ่มเป็นไปอย่างดี พวกเขาดูสนิทสนมและมีกิจกรรมร่วมกันอยู่บ่อยๆ ทั้งที่เกี่ยวข้องและไม่เกี่ยวกับฟุตบอล กระทั่งวันหนึ่ง สมาชิกในกลุ่มสองคนมีเรื่องผิดใจกัน หนึ่งในนั้นโทรศัพท์มาหาผู้เขียน เขาบอกว่า เขาโทรฯ มาเพื่อบอกลา เขาจะไม่ไปที่สนามอีกแล้ว เพราะเขารู้สึกลำบากใจที่จะไปเจอหน้าอีกฝ่ายที่เขาผิดใจด้วย ผู้เขียนถามว่า “ทำไมล่ะ โกรธกันก็มาที่สนามได้นี่ พี่ก็มาดูบอลไป ไม่เห็นเกี่ยวกันเลย” เขาตอบกลับมาว่า “คุณจะให้ผมไปนั่งดูบอลคนเดียวหรือไง” เหตุการณ์นี้แสดงให้เห็นถึงความสำคัญของความสัมพันธ์ระหว่างแฟนบอลได้อย่างชัดเจน

กิจกรรมที่แฟนบอลไทยทำร่วมกันเป็นจำนวนมากทั้งในและนอกสนามแสดงให้เห็นถึงความต้องการความสัมพันธ์ทางสังคมของพวกเขา ในด้านหนึ่งมันสะท้อนให้เห็นถึงความต้องการของแฟนบอลที่ส่วนใหญ่เป็นผู้อาศัยอยู่ในเมืองและทำงานประจำ ซึ่งการใช้ชีวิตในสังคมเมืองและงานประจำที่การทำงานแยกขาดออกจากชีวิตประจำวัน ก็ทำให้พวกเขาก้าวเข้าสู่วิถีชีวิตแบบสมัยใหม่ ที่ความสัมพันธ์เชิงจารีตถูกลดบทบาทลงไป ชุมชนแฟนกีฬาจึงทำหน้าที่เสมือนเป็น “เผ่าใหม่” (neo-tribe) ที่แฟนกีฬาสร้างขึ้นและบริโภคเพื่อชดเชยความต้องการที่ขาดหาย (Crawford, 2004: 64) ดังที่พวกเขานิยามความสัมพันธ์ในกลุ่มแฟนว่าเป็นครอบครัว หรือกล่าวในอีกแบบได้ว่ามันทำให้เกิดชุมชนบนฐานของการเป็นแฟนบอลขึ้นมา ซึ่งนับได้ว่าเป็นอีกสิ่งหนึ่งที่แฟนบริโภคนอกเหนือไปจากการดูฟุตบอลในสนามด้วย

4. การบริโภคฟุตบอลในฐานะพื้นที่ของผู้ชาย

ลักษณะประการหนึ่งของวัฒนธรรมแฟนบอลที่คล้ายกันในหลายสังคมคือการเป็นพื้นที่ของผู้ชาย แฟนบอลโดยส่วนมากมักจะเป็นเพศชาย ซึ่งในสังคมไทยเองก็เช่นกัน เดิมทีการติดตามฟุตบอลต่างประเทศก็เป็นที่นิยมในเพศชายเป็นหลักอยู่ก่อนแล้ว เมื่อฟุตบอลไทยเติบโตขึ้นมาและเกิดพื้นที่พบปะกันของแฟนบอล เพศชายจึงเป็นประชากรกลุ่มหลักที่เข้ามาครอบครองพื้นที่นี้

แฟนบอลที่แสดงถึงการเป็นพื้นที่ของผู้ชายได้ดีคือแฟนบอลท่าเรือ แฟนท่าเรือส่วนมากเป็นเพศชายวัยทำงาน มีทั้งที่โสดและแต่งงาน แต่ส่วนใหญ่จะมาที่สนามเพียงคนเดียว มีเพียงไม่กี่คนที่พาภรรยาหรือลูกมาที่สนามด้วย ส่วนเพศหญิงซึ่งมีไม่มากนักก็มักจะมากับครอบครัวหรือแฟน¹⁶

“จ๊ีบ” ภรรยาของแฟนบอลคนหนึ่งบอกกับผู้เขียนว่า ในช่วงที่สามีของเธอเริ่มมาที่สนามของท่าเรือนั้นเธอมักจะมาด้วยเสมอ แต่หลังจากนั้นเธอก็ค่อยๆ มาที่สนามน้อยลง ปล่อยให้สามีมาเพียงคนเดียว เนื่องจากเธอรู้สึกว่าที่สนามฟุตบอลนั้นเต็มไปด้วยผู้ชายและบทสนทนาหรือกิจกรรมที่ท่ามกลางนั้นก็มักจะเป็น “อะไรแบบผู้ชาย” ทำให้เธอไม่มีบทบาทและรู้สึกร่วมไปด้วยมากนัก จึงรู้สึกไม่สะดวกใจในการมาที่สนาม จ๊ีบอธิบายถึงความสัมพันธ์ของกลุ่มแฟนบอลที่สามีเธอคบหาอยู่ว่า “เป็นเหมือนการรวมกลุ่มเล่นกันแบบเด็กผู้ชาย”

ดังที่กล่าวไปแล้วว่า การดื่มเป็นกิจกรรมที่แฟนบอลทำร่วมกันอยู่เสมอ ซึ่งมันก็แสดงถึงความเป็นพื้นที่ของผู้ชายได้เป็นอย่างดี ในหลายๆ สังคม รวมถึงไทยนั้น เครื่องดื่มแอลกอฮอล์เป็นสัญลักษณ์หนึ่งของความเป็นชาย โดยเฉพาะการคบค้าสมาคมในกลุ่มเพศชายที่มักจะมีแอลกอฮอล์เป็นสื่อกลาง (พร้อมๆ กับกันเพศอื่นออกไป) อยู่เสมอ (นาพรธณ, 2553: 21-24, 108-109)

¹⁶ อย่างไรก็ตาม ในช่วง 1-2 ปีหลังมานี้ พบว่ามีผู้หญิงมาที่สนามฟุตบอลเยอะขึ้น ทั้งที่สนามของท่าเรือและสโมสรอื่นๆ (โดยเฉพาะทีมชาติ) เสียในสนามก็เริ่มเป็นเสียงกรีดร้องของผู้หญิงมากขึ้น

ซึ่งผู้หญิงที่พอจะพบได้บ้างที่สนามท่าเรือ นั่นถ้าไม่ได้มากับแฟนหรือครอบครัว ก็มักจะเป็นผู้หญิงที่สามารถร่วมทีมเชียร์กับกลุ่มผู้ชาย รวมไปถึงมีการแสดงออกในลักษณะที่ “ห้าว” กว่าผู้หญิงโดยทั่วไป อาจมองได้ว่าโดยมากแล้วผู้หญิงที่จะเข้าไปในพื้นที่ของสนามฟุตบอลนี้ได้ถ้าไม่มีผู้ชายเป็นสื่อกลางก็ต้องเป็นผู้หญิงที่มีความเป็นชายแบบใดแบบหนึ่งอยู่ด้วย

แฟนท่าเรือที่มีพื้นเพเป็นชาวคลองเตยมักจะให้เหตุผลว่า ที่เขามาเชียร์ท่าเรือเพราะเป็นสโมสรฟุตบอลประจำถิ่น ขณะที่แฟนท่าเรืออีกส่วนหนึ่งซึ่งไม่ได้มีพื้นเพเป็นชาวคลองเตยจะให้เหตุผลทั้งหลายอย่างซ้อ้นๆ กันไป บางคนระบุว่า เพราะเป็นสโมสรฟุตบอลไทยที่เก่าแก่ บางคนก็บอกว่าเพราะชอบที่เดินทางสะดวก แต่ถึงที่สุดแล้วเกือบทั้งหมดจะมีคำอธิบายร่วมกันอยู่จุดหนึ่งว่า เพราะชอบบรรยากาศการเชียร์ของแฟนท่าเรือ ซึ่งหากมองความเป็นชายในฐานะที่เป็นสิ่งประกอบสร้างที่ต้องแสดงออกมาแล้ว บรรยากาศที่มาจากการแสดงออกของแฟนบอลนี้เป็นส่วนที่เผยให้เห็นถึงลักษณะของความเป็นชายได้อย่างดี

การแสดงออกของแฟนท่าเรือด้านหนึ่งอันเป็นที่รับรู้กันในกลุ่มแฟนบอลไทยคือความ “ดุดัน” โดยแฟนบอลท่าเรือมักจะไม่วิ่งเพลงเชียร์ตลอดเวลาอย่างที่แฟนบอลทีมอื่นนิยมทำกัน แต่จะมีการตะโกนแนะนำนักฟุตบอล โห่ฮา คำ หรือแสดงความไม่พอใจต่อผลการตัดสินที่ขัดใจอย่างตรงไปตรงมาตลอดการแข่งขัน แฟนบอลที่อัฒจันทร์ฝั่งหลังประตูจะส่งเสียงรบกวนผู้รักษาประตูของฝ่ายตรงข้ามตลอดเวลาแม้จะไม่มีการเล่นลูกฟุตบอลบริเวณนั้น ส่วนอัฒจันทร์ที่ขนานไปตลอดแนวริมเส้นข้างสนามก็จะมีแฟนบอลคอยส่งเสียงรบกวนเมื่อนักฟุตบอลฝ่ายตรงข้ามเข้ามาใกล้เสมอ “คำหยาบ” ดูจะไม่ใช่ว่าต้องห้ามสำหรับแฟนท่าเรือ พวกเขา มักจะอธิบายตัวเองว่าเป็นแฟนบอลที่ “อิน” หรือมีอารมณ์ร่วมไปกับการแข่งขัน แฟนบอลสโมสรอื่นมักจะตะโกน “ชี้โก้ง ชี้โก้ง” แต่แฟนท่าเรือจะพร้อมใจกันตะโกนว่า “ไอ้เหี้ย ไอ้เหี้ย” ด้วยเสียงที่ดังและถี่กว่าแฟนทีมอื่นๆ มาก (ซึ่งเป็นการผิดกฎของฝ่ายจัดการแข่งขันและทำให้สโมสรโดนลงโทษ)

ความรุนแรงในสนามก็เป็นส่วนหนึ่งของการแสดงออกในแง่เดียวกัน แม้ภาพลักษณ์ทางลบของแฟนบอลท่าเรือที่ถูกรับรู้จากสังคมภายนอกจะมีลักษณะเป็นมายาคติที่ดูรุนแรงเกินจริง แต่ถึงที่สุดแล้ว แฟนท่าเรือก็ยังนับได้ว่ามีส่วนในความรุนแรงที่เกิดขึ้นมากที่สุดเมื่อเทียบกับสโมสรอื่นๆ ความรุนแรงที่เกิดขึ้นนี้สะท้อนถึงการว่างเปล่าของลงไปในสนาม การทำลายทรัพย์สิน การขว้างปาสิ่งของใส่แฟนบอลฝ่ายตรงข้าม ไปจนถึงการชกต่อยทะเลาะวิวาท โดยแฟนท่าเรือมักจะอธิบายในแง่ที่ว่า เป็นเพราะถูกกระทำอย่างไม่ยุติธรรมจากผู้ตัดสิน (ในกรณีที่ทำร้ายผู้ตัดสิน) เพราะถูกแฟนบอลฝ่ายตรงข้ามทำร้ายก่อน หรือทำไปเพื่อปกป้องเพื่อน

ลักษณะดังกล่าวทำให้สนามฟุตบอลเป็นเสมือนพื้นที่พิเศษที่แฟนบอลสามารถแสดงออกซึ่งความเป็นชายได้มากกว่าพื้นที่หรือเวลาอื่นๆ แฟนบอลท่าเรือบางคนอธิบายกับผู้เขียนถึงการแสดงออกที่เปลี่ยนไปของเขาที่สนามฟุตบอลว่า “ถ้าแฟนผมมาเห็นผมที่สนามเขาคงแปลกใจ ปกติผมไม่ได้เป็นแบบนี้” หรือกระทั่งบางคนก็อธิบายได้อย่างเห็นภาพว่า “ไปสนามแล้วเหมือนองค์ลิง”

ภาพ 6 กว้างกรุ่นนำหลุมานร่วมกัน

การเป็นพื้นที่ของผู้ชายดังที่กล่าวมาไม่ได้เป็นลักษณะเฉพาะของแฟนบอลท่าเรือเท่ากับที่มันเป็นลักษณะร่วมซึ่งพบได้ในแฟนบอลโดยรวม ซึ่งก็รวมไปถึงคนไทยที่นิยมฟุตบอลต่างประเทศด้วย อย่างเช่นวัฒนธรรมการดื่มเบียร์-ดูบอลที่พบได้ในร้านอาหารทั่วไป อย่างไรก็ตาม ในกรณีของแฟนบอลไทยซึ่งมีกิจกรรมจำนวนมากนั้น ความเป็นชายนี้ก็อาจแสดงออกได้อย่างหลากหลาย รวมถึงแสดงออกภายใต้สัญลักษณ์เฉพาะบางชุดได้ด้วย อย่างเช่นกรณีของกลุ่มกว้างกรุงที่ในช่วงของร่วมดื่มกินกันนั้นพวกเขามักจะนำเอาลาบดิบหรือหูลู่ ซึ่งเป็นสัญลักษณ์ของ “ลูกผู้ชายล้านนา” มาทานร่วมกัน

แม้จะเป็นพื้นที่พักผ่อนหย่อนใจที่ใคร (ที่มีกำลังซื้อ) ก็สามารถเข้าร่วมได้ แต่ถึงที่สุดแล้วกลุ่มที่เข้ายึดครองสนามของการเป็นแฟนบอลไทยก็คือผู้ชาย ในส่วนหนึ่งอาจเป็นผลมาจากการหวั่นไหววัฒนธรรมในฟุตบอลที่ถูกจัดให้เป็นกิจกรรมของผู้ชายอยู่ก่อนแล้ว ในอีกส่วนหนึ่งอาจมองได้ว่ามันเป็นความพยายามของผู้ชายที่จะหาพื้นที่ของตนเอง ภายใต้ภาวะปัจจุบันที่เพศหญิงมีการศึกษาและหน้าที่การงานดีขึ้นจนเบียดขับให้ผู้ชายตกต่ำลง (อรรถจักร์, 2556) สำหรับแฟนบอลไทยที่ไม่ได้มีสถานะทางการศึกษาหรือหน้าที่การงานสูงมากนัก (แต่ก็ไม่ได้ต่ำ) พื้นที่พักผ่อนหย่อนใจของผู้ชายนี้จึงอาจจะพochtแทนพื้นที่ทางการเมืองที่พวกเขารู้สึกว่าถูกเบียดขับไปได้บ้าง หรือกล่าวในอีกแบบหนึ่งได้ว่า การบริโภคฟุตบอลไทยของชายไทยนั้นมีความหมายสำหรับพวกเขาในแง่ที่ว่ามันเป็นพื้นที่ของผู้ชาย

5. การบริโภคฟุตบอลในฐานะพื้นที่แสดงอัตลักษณ์

ความเปลี่ยนแปลงที่สำคัญอย่างหนึ่งในกระแสฟุตบอลไทยช่วง 6-7 ปีหลังมานี้ คือการที่แฟนบอลมีส่วนร่วมในการสร้างอัตลักษณ์ของสโมสรทั้งผ่านการแสดงออกในสนาม การผลิตเสื้อผ้า-เครื่องใช้ด้วยตนเอง ไปจนถึงการผลิต

สื่ออย่างเช่นเฟซบุ๊กเพจ หรือรายการโทรทัศน์ออนไลน์ทางเว็บไซต์ยูทูบ ซึ่งนอกจากการแสดงอัตลักษณ์ของตนเองแล้ว แฟนบอลแต่ละสโมสร/กลุ่ม ก็มีประเด็นที่ให้ความสำคัญต่างๆ กันไป

สำหรับแฟนท่าเรือประเด็นที่พวกเขาให้ความสำคัญคือการพยายามลบภาพประทับของการเป็นแฟนบอลที่รุนแรงในด้านหนึ่ง การเป็นแฟนท่าเรือนั้นเป็นการแสดงออกซึ่งความภาคภูมิใจในท้องถิ่นของชาวคลองเตย (พร้อมๆ ไปด้วยแฟนท่าเรือนอกคลองเตยที่ร่วมใช้อัตลักษณ์นั้น) แต่ในอีกด้านหนึ่งภาพประทับของแฟนท่าเรือประการหนึ่งคือภาพของความรุนแรง ซึ่งมันก็ผูกอยู่กับภาพประทับที่คนภายนอกมีต่อชุมชนคลองเตยด้วย ดังที่แฟนท่าเรือคนหนึ่งเคยบ่นกับผู้เขียนในเชิงน้อยใจว่า เมื่อไปโรงเรียน (ที่ไม่ได้อยู่ในคลองเตย) เขามักจะถูกมองจากเพื่อนในแง่ที่ไม่ดีนักเพราะเขามาจากสลัมคลองเตย และยังเมื่อมีข่าวเกี่ยวกับความรุนแรงของแฟนบอลท่าเรือก็จะต้องทำให้เขาถูกมองในแง่ลบจากคนรอบข้างมากขึ้น

จากภาพประทับดังกล่าวทำให้แฟนท่าเรือจำนวนมากพยายามที่จะมีส่วนร่วมในการช่วยสโมสรป้องกันความรุนแรง การขว้างปาสิ่งของลงสนาม รวมทั้งรณรงค์เรื่องการงดสูบบุหรี่บนอัฒจันทร์ (ก่อนหน้านี้บนอัฒจันทร์ของท่าเรือจะมีควันโขมงอยู่ตลอดเวลา) ทั้งการแจกใบปลิว รณรงค์เดินขบวนรอบสนาม ทำป้ายติดในสนาม และประชาสัมพันธ์ทางสื่อสังคมออนไลน์

ผลจากความพยายามดังกล่าวทำให้ในฤดูกาล 2558 ที่ผ่านมานั้น สโมสรท่าเรือถูกปรับจากการทำผิดกฎน้อยเป็นลำดับต้นๆ ของลีก ต่างจากปีก่อนๆ ที่มักจะถูกปรับเงินมากที่สุดในลีกปีละหลายแสนไปจนถึงล้านบาท ส่วนการสูบบุหรี่ก็แทบจะไม่มีให้เห็นบนอัฒจันทร์แล้ว เกิดเป็นเสมือนข้อตกลงร่วมกันอย่างไม่เป็นทางการอันหนึ่งซึ่งแฟนบอลจะย้ายไปสูบบุหรี่ที่บริเวณริมอัฒจันทร์ที่ไม่รบกวนแฟนบอลคนอื่นๆ แทน

นอกจากนี้แล้ว แฟนบอลท่าเรือก็ยังมีส่วนในการสื่อสารเรื่องราวของตนเองออกไปยังคนภายนอกผ่านการทำสื่อเผยแพร่ตามโลกออนไลน์ อย่างเช่น กลุ่มสิงห์พระนคร ที่นอกจากจะทำเฟซบุ๊กเพจแล้วพวกเขายังมีการรวมตัวกันทำรายการโทรทัศน์ออนไลน์ชื่อ Singhphanakon on TV เผยแพร่ทางเว็บไซต์ยูทูบเป็นประจำ¹⁷ โดยปัจจุบันทำออกมาแล้ว 74 ตอน เป็นเรื่องราวเกี่ยวกับสโมสรและแฟนบอลท่าเรือ ทั้งบรรยากาศการเชียร์ฟุตบอลที่สนามไปจนถึงกิจกรรมอื่นๆ ที่แฟนบอลทำร่วมกัน “อาร์ท” หนึ่งในทีมงานบอกว่า กลุ่มสิงห์พระนครนี้เป็นการรวมตัวกันของแฟนท่าเรือที่เป็นชาวคลองเตยกับที่อื่นๆ ที่นอกจากจะดูฟุตบอลร่วมกันแล้วก็ยังต้องการเผยแพร่เรื่องราวของแฟนบอลท่าเรือให้คนอื่นได้รู้จักพวกเขามากขึ้นด้วย

การผลิตสื่อเพื่อเผยแพร่อัตลักษณ์ของแฟนท่าเรือที่น่าสนใจอันหนึ่งคือ เฟซบุ๊กเพจที่ชื่อ “ที่นี่ท่าเรือ Humans Of ThaiPort”¹⁸ โดยเนื้อหาของเพจจะเป็นการนำเสนอภาพเดี่ยวของแฟนท่าเรือแต่ละคนพร้อมกับบทสัมภาษณ์สั้นๆ “โน้ต” ผู้ทำเพจนี้บอกเขาได้รับแรงบันดาลใจมาจากเพจอันหนึ่งที่ชื่อว่า Humans of New York¹⁹ โดยเขามองว่า แฟนท่าเรือมีบุคลิกที่หลากหลายน่าสนใจ ทั้งที่แสดงออกผ่านการแต่งกายหรือคำพูด เขาจึงชวนเพื่อนที่เป็นแฟนท่าเรือด้วยกันทำเพจนี้ขึ้นมา

¹⁷ ดูได้ที่ www.youtube.com/channel/UC6TkWLk6xqWeDsWT2IY6KYw, ข้อมูล ณ วันที่ 19 กันยายน 2559

¹⁸ ดูได้ที่ www.facebook.com/humansofthaipor

¹⁹ Humans of New York เป็นเพจภาษาอังกฤษที่นำเสนอเรื่องราวชีวิตที่หลากหลายของชาวนิวยอร์กผ่านภาพถ่ายประกอบบทสัมภาษณ์สั้นๆ ดูได้ที่ www.facebook.com/humansofnewyork

ภาพ 7 ตัวอย่างภาพจากเพจ “ที่นี้ท่าเรือ Humans Of ThaiPort”

โน้ตบอกว่า เขาและเพื่อน ๆ ไม่ได้เป็นคนคลองเตย แต่เมื่อมาเชียร์ท่าเรือ แล้วก็รู้สึกร่วมไปกับคนคลองเตยด้วย พวกเขามักจะทำสติ๊กเกอร์คำว่า Klongtoey มาแจกให้กับแฟนบอลท่าเรือ พร้อมทั้งทำเสื้อที่มีคำว่า Klongtoey ออกขาย โดยหักรายได้ไปซื้อลูกฟุตบอลมอบให้กับศูนย์เด็กเล็กในชุมชน พร้อมทั้งระบุว่ามีการจะทำกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกับชุมชนคลองเตยในอนาคตอีก โน้ตบอกว่า “ผมไม่ใช่คนคลองเตย แต่ผมมาเชียร์ท่าเรือที่เป็นของคนคลองเตย ถ้าผมจะทำอะไรก็อยากจะทำให้คนคลองเตย”

แฟนท่าเรือสามารถใช้การเป็นแฟนบอลเป็นพื้นที่สร้างตัวตนอย่างที่เขาคิดจินตนาการถึง และยังเมื่อสโมสรฟุตบอลผูกอยู่กับท้องถิ่น มันก็มีศักยภาพในการสร้างอัตลักษณ์ใหม่ๆ ให้กับท้องถิ่นได้ด้วย ทั้งการแสดงออกในสนามหรือสื่อที่เทคโนโลยีปัจจุบันเอื้อต่อการร่วมสร้างเนื้อหาจากคนทั่วไปได้ง่ายขึ้น ไม่เพียงเท่านั้น ในอีกส่วนหนึ่งการเป็นแฟนบอลยังเป็นพื้นที่เชื่อมต่อระหว่างคนในท้องถิ่นกับ “คนนอก” เข้าด้วยกัน

สำหรับกว้างกรุงแล้ว การแสดงออกของพวกเขาจะไม่ได้ให้ความสำคัญกับการสื่อสารถึงคนภายนอกเท่ากับสื่อสารกับตนเองเพื่อยืนยันอัตลักษณ์เดิม กว้างกรุงมักจะแสดงออกซึ่งอัตลักษณ์ของความเป็นคนเชียงใหม่ผ่านการแสดงออกในด้านต่าง ๆ เช่น การสื่อสารระหว่างกันด้วยคำเมือง ร้องเพลงเชียร์ และทำป้ายผ้าสำหรับเชียร์ด้วยคำเมือง ไปจนถึงการทำอาหารพื้นเมืองภาคเหนือ มาทานร่วมกัน อาจเรียกได้ว่า การแสดงออกของพวกเขา “เป็นคนเชียงใหม่ เสียยิ่งกว่าคนเชียงใหม่ (ที่อยู่ในเชียงใหม่)” ทั้งนี้ก็เพื่อเป็นการยืนยันกับตนเองว่าพวกเขายังคงอัตลักษณ์เดิมไว้ได้อยู่

การแพร่หลายของอินเทอร์เน็ตความเร็วสูงเป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่งที่ทำให้แฟนบอลไทยสามารถแสดงออกได้มากขึ้น ปรากฏการณ์หนึ่งที่แสดงให้เห็นถึงการแสดงออกของแฟนบอลไทยได้ดีคือการเกิดขึ้นมาของเฟซบุ๊กเพจจำนวนมากที่สร้างขึ้นโดยแฟนบอลไทย

ภาพ 8 รูปภาพสัญลักษณ์ของเพจ “เกรียนบอลไทย”

เฟซบุ๊กเพจของแฟนบอลไทยอันหนึ่งที่ได้รับความสนใจและมีบทบาทมากคือเพจ “เกรียนบอลไทย” เพจเกรียนบอลไทยทำขึ้นโดยแฟนบอลไทยกลุ่มหนึ่ง เนื้อหาในเพจจะเกี่ยวข้องกับฟุตบอลไทยเป็นหลัก โดยเฉพาะข่าวคราวความเคลื่อนไหวและผลการแข่งขันของทีมชาติไทย ลักษณะเด่นของเพจเกรียนบอลไทย

คือความ “เกเรียน”²⁰ ที่มุ่งเน้นการล้อเลียนเสียดสีเรื่องราวต่างๆ เกี่ยวกับฟุตบอลไทย ทำให้มีผู้ชื่นชอบเป็นจำนวนมาก²¹ อิทธิพลจากเพจเกเรียนบอลไทยทำให้เกิด “เพจตระกูลเกเรียน” ของแฟนบอลไทยสโมสรต่างๆ ขึ้นมาเป็นจำนวนมาก เช่น เพจเกเรียนฟุตบอลอุดร เกเรียนเซาะกราว 12 เกเรียนฉลามชล ไปจนถึง เพจเกเรียนในลักษณะอื่นๆ อีก เช่น เกเรียนวอลเลย์บอลไทย เกเรียนกลั้มไทย เกเรียนอาหารไทย เกเรียนเพลงไทย เป็นต้น

ภาพ 9 ตัวอย่างการ “บุก”²²

ลักษณะหนึ่งของเพจเกเรียนบอลไทยคือความเป็นชาตินิยมหรือที่พวกเขาอธิบายตัวเองว่ารักประเทศไทย โดยกิจกรรมที่ทำให้เกเรียนบอลไทยเป็นที่รู้จักคือการ “บุก” ที่หมายถึงการระดมสมาชิกผู้กดขี่ชื่นชอบเพจและนัดหมายกันไป

²⁰ เกเรียน เป็นศัพท์แสลงที่นิยมใช้กันในสังคมออนไลน์ หมายถึงพฤติกรรมหรือบุคคลที่มีพฤติกรรมก่อวุ่น เอาแต่ใจ หรือทำอะไรที่ผิดที่ผิดทาง โดยคำเกเรียนนี้อ้างอิงมาจากทรงผมของเด็กนักเรียนชายไทยที่มักถูกมองอย่างเหมารวมว่ามีลักษณะดังกล่าว

²¹ ข้อมูล ณ วันที่ 19 กันยายน 2559 เพจเกเรียนบอลไทยมีจำนวนผู้ชื่นชอบ 294,931 คน

²² ภาพจาก www.khaosod.co.th/view_newsonline.php?newsid=TVRReE1qQTNOak13TIE9PQ, เข้าถึงเมื่อ 19 กันยายน 2559.

โพสต์ข้อความหรือรูปภาพก่อกวนหน้าเพจของทีมชาติฝ่ายตรงข้ามที่แข่งกับทีมชาติไทย จนทำให้การบุกกกลายเป็นกิจกรรมอันหนึ่งที่ผู้ใช้เฟซบุ๊กชาวไทยนิยมทำเสมอเมื่อมีการแข่งขันระหว่างชาติเกิดขึ้น

การแข่งขันฟุตบอลไทยที่มีบริบทใกล้ชิดอยู่กับผู้ชม รวมถึงการแพร่หลายของอินเทอร์เน็ตที่เป็นการสื่อสารสองทางทำให้แฟนบอลไทยสามารถใช้การบริโภคฟุตบอลเป็นพื้นที่ในการแสดงออกและต่อสู้เรื่องอัตลักษณ์ของพวกเขาได้ กรณีของแฟนท่าเรือที่พยายามลบภาพของความรุนแรงอันเป็นภาพเหมารวมที่มีต่อแฟนบอลท่าเรือและชุมชนคลองเตย กลุ่มกว้างกรุงที่ใช้การสื่อสารเพื่อยืนยันอัตลักษณ์เดิมของตน รวมไปถึงแฟนบอลที่ใช้สื่อออนไลน์แสดงออกในหลายด้าน เช่น ความเป็นชาตินิยม ในแง่นี้แฟนบอลจึงบริโภคฟุตบอลไทยในฐานะที่เป็นพื้นที่ทางสังคมเพื่อนำเสนอและแสดงออกซึ่งตัวตนของพวกเขา

6. สรุปท้ายบท

“เขตปกครองพิเศษ ‘คลองเตย’” เป็นข้อความบนป้ายขนาดใหญ่ผืนหนึ่งที่ติดอยู่บนอัฒจันทร์ของแฟนบอลท่าเรือ ข้อความดังกล่าวแสดงลักษณะของแฟนบอลท่าเรือได้เป็นอย่างดี ในด้านหนึ่ง มันราวกับจะเป็นการบ่งบอกถึงลักษณะเฉพาะของชุมชนคลองเตยที่ต่างออกไปจากเขตอื่นในกรุงเทพฯ ขณะเดียวกันในอีกด้านหนึ่ง มันก็แสดงถึงความเป็นชุมชนในจินตนาการที่ไม่ได้มีอยู่จริงภายใต้โครงสร้างการปกครอง แต่เป็นชุมชนที่มีอยู่จริงในจินตนาการของแฟนบอลท่าเรือ ในแง่นี้ผู้เขียนเสนอว่า เราอาจทำความเข้าใจการเกิดขึ้นมาของวัฒนธรรมแฟนบอลไทยในฐานะอุปทานที่ตอบสนองต่ออุปสงค์ทางสังคม (Bourdieu, 1993: 427-440) ภายใต้ความเปลี่ยนแปลงของสังคมไทยได้ 3-4 ประเด็นหลักๆ คือ

1. การบริโภคฟุตบอลในฐานะตัวแทนของท้องถิ่น ความชื่นชอบในสโมสรของแฟนบอลส่วนหนึ่งมาจากความรู้สึกผูกพันกับท้องถิ่นที่พวกเขาอาศัย ในลักษณะเดียวกันกับการเติบโตขึ้นมาของฟุตบอลไทยตั้งแต่ปี 2552 เป็นต้นมา ที่มีสโมสรประจำจังหวัดต่าง ๆ เกิดขึ้นมารองรับอุปสงค์ทางสังคมของผู้คนในกระแสท้องถิ่นนิยม โดยในกรณีของแฟนบอลท่าเรือ จะยิ่งเห็นความต้องการนี้ได้อย่างชัดเจนภายใต้บริบทที่คลองเตยมีความสัมพันธ์อย่างยาวนานกับการท่าเรือ ซึ่งเป็น (อดีต) เจ้าของสโมสร²³ ประกอบกับความรู้สึกเป็นพวกเดียวกันของชาวชุมชนแออัดในเมืองหลวงที่มีความแปลกแยกระหว่างตนเองกับผู้คนรอบข้าง หรือกรณีของกลุ่มกว้างกรุงที่การย้ายถิ่นยิ่งทำให้สำนึกในอัตลักษณ์ท้องถิ่นเดิมของพวกเขาชัดเจนขึ้นมา

2. การบริโภคฟุตบอลในฐานะพื้นที่ของผู้ชายและการผลิตซ้ำความเป็นชาย ผู้ชายจำนวนมากและการแสดงออกซึ่งความเป็นชายอย่างชัดเจนในสนามฟุตบอลแสดงให้เห็นถึงอุปสงค์ทางสังคมของเพศชายที่ต้องการพื้นที่ของตนเองมากขึ้น โดยเฉพาะความเป็นชายในลักษณะก้าวร้าวรุนแรงและอารมณ์แปรปรวน ซึ่งไม่เป็นที่ยอมรับในพื้นที่อื่นของสังคมสมัยใหม่ อันเป็นความเป็นชายในบริบทของการหย่อนใจ (leisure) จากที่งานของ Pattana Kitiarsa (2005: 57-90) เคยเสนอภาพของความเป็นชายในบริบทของหน้าที่การงาน (work) ผ่านการศึกษาชีวิตนักมวยไทยและเสนอว่าความเป็นชายในอุดมคติของชายไทยคือการปฏิบัติหน้าที่อย่างใดอย่างหนึ่งให้ลุล่วง โดยสำหรับนักมวยไทยที่มาจากพื้นเพทางชนบทที่ยากจนนั้น สิ่งที่พิสูจน์ความเป็นชายของพวกเขาคือการต่อสู้ฝ่าฟันทำงานหนักเพื่อหาเลี้ยงครอบครัว ขณะที่งานของ Pattana ชี้ให้เห็นถึงความมุ่งมั่นทำงานหนัก บทความนี้ก็ชี้ให้เห็นถึงความเป็นชายในอีกบริบทหนึ่งว่า พวกเขา ก็มุ่งมั่นฝึกฝน/ปลดปล่อย/เสเพลอย่างหนักไม่แพ้กัน

²³ ยิ่งโดยเฉพาะความสัมพันธ์ของชาวชุมชนคลองเตยกับการท่าเรือ ที่เป็นความสัมพันธ์แบบทั้งรัก-ทั้งชังแบบเดียวกับที่แฟนบอลมักจะมักับสโมสร

3. การบริโภคฟุตบอลในฐานะชุมชนรูปแบบใหม่ กิจกรรมที่แฟนบอลไทยทำร่วมกันเป็นจำนวนมากทั้งในและนอกสนามแสดงให้เห็นถึงความต้องการความสัมพันธ์ทางสังคมของพวกเขา ในด้านหนึ่งมันสะท้อนให้เห็นถึงความต้องการของแฟนบอลที่ส่วนใหญ่เป็นผู้อาศัยอยู่ในสังคมเมืองและทำงานประจำ ซึ่งการใช้ชีวิตในสังคมเมืองและงานประจำที่การทำงานแยกขาดออกจากชีวิตประจำวัน ก็ทำให้พวกเขาก้าวเข้าสู่วิถีชีวิตแบบสมัยใหม่ที่ความสัมพันธ์เชิงจารีตถูกกลดบทบาทลงไป ชุมชนแฟนกีฬาจึงทำหน้าที่เป็นเสมือน “เผ่าใหม่” (neo-tribe) ที่แฟนกีฬาเข้าไปมีส่วนร่วมและสร้างความสัมพันธ์ต่อกันเพื่อชดเชยสิ่งที่ขาดหาย (Crawford, 2004: 64) ดังที่พวกเขานิยามความสัมพันธ์ในกลุ่มแฟนว่าเป็นครอบครัว พร้อมๆ กันนั้นในอีกด้านหนึ่ง มันก็ชี้ให้เห็นถึงความเปลี่ยนแปลงของวิถีชีวิตผู้คนในชุมชนแออัด ซึ่งปัจจุบันกำลังค่อยๆ เปลี่ยนจากการทำงานในระบบเศรษฐกิจไม่เป็นทางการอย่างเช่นการค้าขายหรือช่างมาเป็นการประกอบอาชีพในระบบเศรษฐกิจอย่างเป็นทางการอย่างเช่นการเป็นพนักงานบริษัท/ห้างร้าน/ร้านค้ามากขึ้นเรื่อย ๆ²⁴ ในแง่นี้ วิถีชีวิตของผู้คนในชุมชนแออัดในเมืองใหญ่หรือในพื้นที่เขตเมืองที่อื่นๆ จึงไม่ได้วางอยู่บนฐานของความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์ภายในชุมชนมากอย่างในอดีต แต่เป็นชีวิตการทำงานที่สัมพันธ์กับพื้นที่รอบข้างและทำให้พวกเขามีวิถีชีวิตแบบผู้คนในสังคมเมือง

²⁴ ข้อมูลจากการสำรวจอาชีพของคนในชุมชนแออัดในกรุงเทพฯ โดยสำนักงานสถิติแห่งชาติ เมื่อปี 2537 ระบุว่า ส่วนมากประกอบอาชีพค้าขายและเป็นช่าง โดยเพศชายเป็นช่างมากที่สุด รองลงมาคือขับจักรยานพาหนะ ส่วนเพศหญิงประกอบอาชีพค้าขายมากที่สุด รองลงมาคือช่าง ขณะที่การสำรวจชุมชนผู้มีรายได้น้อยในเมืองโดยสำนักงานสถิติแห่งชาติเมื่อปี 2549 พบว่า ในเขตกรุงเทพฯ ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพพนักงานบริษัท/ห้างร้าน/ร้านค้า รองลงมาคือค้าขาย (อุกฤษฏ์, 2554: 11-14) แม้การสำรวจทั้งสองครั้งจะมีการเปลี่ยนแปลงขอบเขตกลุ่มสำรวจให้ต่างกันไปบ้าง แต่ตัวเลขดังกล่าวก็น่าจะสามารถแสดงถึงแนวโน้มของการเปลี่ยนแปลงได้พอสมควร)

มากขึ้น ซึ่งแสดงออกมาผ่านความต้องการชุมชนแบบใหม่ในรูปแบบที่ไม่ต่างกับคนเมืองกลุ่มอื่นๆ มากนัก²⁵

4. การบริโภคฟุตบอลในฐานะการสร้างและสื่อสารอัตลักษณ์ นอกจากผลิตซ้ำแล้ว สนามฟุตบอลยังเป็นเสมือนพื้นที่สำหรับสร้างตัวตนในจินตนาการแบบใหม่ผ่านปฏิบัติการต่างๆ ของแฟนบอลด้วย และเมื่ออัตลักษณ์ของสโมสรผูกอยู่กับอัตลักษณ์ท้องถิ่น การเป็นแฟนบอลจึงสามารถเป็นพื้นที่ในการต่อสู้เรื่องอัตลักษณ์ของท้องถิ่นได้ด้วย ไม่ว่าจะด้วยการแสดงออกในสนามหรือการผลิตสื่อที่เทคโนโลยีปัจจุบันให้อำนาจกับผู้ใช้จำนวนมากขึ้น ซึ่งลักษณะดังกล่าวสอดคล้องไปกับการเกิดขึ้นมาของพลเมืองที่ตระหนักถึงศักยภาพของตนเองในการสร้างความเปลี่ยนแปลง ในทบทวนภูมิทัศน์การเมืองไทย อภิชาติ ยุกติ และนิติ (2556) เสนอว่า การก่อตัวของกลุ่มคนเสื้อแดงเป็นผลมาจากการเกิดขึ้นมาของชนชั้นกลางระดับล่างที่ต้องการมีส่วนร่วมทางการเมือง ผู้เขียนตั้งข้อสังเกตว่า การเกิดขึ้นมาของแฟนบอลไทยจำนวนมากโดยเฉพาะกลุ่มที่มีบทบาทสำคัญในแฟนบอลก็อาจเป็นผลจากความเปลี่ยนแปลงในลักษณะเดียวกัน เพียงแต่ประเด็นสนใจของคนกลุ่มนี้ไม่ใช่เรื่องการเมือง (ในความหมายแคบ) เพราะพวกเขาต้องการแสดงออกซึ่งอัตลักษณ์ในด้านอื่น และสนามฟุตบอลไทยได้เปิดพื้นที่นี้ขึ้นมา

กล่าวโดยสรุปแล้ว ความนิยมในฟุตบอลไทยช่วง 6-7 ปีหลังมานี้ไม่ได้แค่เป็นผลมาจากความเปลี่ยนแปลงของธุรกิจฟุตบอลระดับโลกหรือประสิทธิภาพของผู้จัดการแข่งขันในประเทศเท่านั้น แต่ในอีกส่วนหนึ่งเป็นเพราะมันสอดคล้องกับความต้องการบางลักษณะของสังคมเศรษฐกิจไทยที่เปลี่ยนไปจากเดิมคือ ผู้คนมีอำนาจท้องถิ่นมากขึ้น ผู้ชายกำลังต้องการพื้นที่ทางสังคม ผู้คนโหยหาชุมชนแบบใหม่ และเกิดพลเมือง หรือชนชั้นใหม่ที่ตระหนักถึงศักยภาพของตัวเองมากขึ้น

²⁵ ไม่ต่างในเชิงรูปแบบ แต่ในเชิงเนื้อหาของชุมชนใหม่ที่เกิดขึ้นมานั้นก็อาจยังแสดงให้เห็นลักษณะเฉพาะบางอย่างได้ อย่างเช่นกรณีความเป็นชายของแฟนท่าเรือ

ผู้หญิงกับฟุตบอล ไทยพรีเมียร์ลีก

ปลายฟ้า นามไพร

1. บทนำ

ฟุตบอลถือว่าเป็นกีฬายอดนิยมที่มีคนจำนวนมากเข้ามาแสวงหาความตื่นเต้นเร้าใจ และในเชิงสังคมวิทยา กีฬา ฟุตบอลยังเป็นอุตสาหกรรมกีฬาสร้างความบันเทิงที่ประกอบไปด้วยสินค้า ระบบตลาด และผู้คนกลุ่มอาชีพต่างๆ หลากหลายประเภทที่เกี่ยวข้อง ทั้งผู้ชม ผู้เล่น นักข่าว เบื้องหลังการจัดการแข่งขัน และธุรกิจประเภทอื่นๆ ที่เข้ามาร่วมพัวพันในพื้นที่ตลาดการค้านี้ ฟุตบอลจึงเป็นอุตสาหกรรมกีฬาขนาดใหญ่ซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับทั้งเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง ในเชิงประวัติศาสตร์ ฟุตบอลคือกีฬาสมัยใหม่ที่ก่อเกิดและสัมพันธ์ไปกับการเปลี่ยนแปลงเข้าสู่สภาวะสมัยใหม่ จากการเปลี่ยนระบบความคิดแบบจารีต พัฒนาไปสู่อารยธรรมสมัยใหม่ในสังคมตะวันตก (Civilizing Process) เกิดรัฐชาติและการบริหารงานแบบสมัยใหม่ ความเป็นเมืองและการทำงาน (Work) ในระบบอุตสาหกรรม สังคมมุ่งละทิ้งจากความรู้ทางกายภาพหันมาเน้นเหตุผล กฎกติกา และมุ่งประกอบกิจกรรมทางเศรษฐกิจทุนนิยมเป็นสำคัญ (Dunning, 1999: 10) กล่าวอีกอย่างหนึ่ง นักสังคมวิทยา กีฬาเสนอว่า กีฬาเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการสถาปนาสร้างความศิวิไลซ์ผ่านกิจกรรม

ประจำวันทีบริบทของเวลางานกับเวลาว่างแยกกันชัดเจนมากขึ้น กิจกรรมการรวมหมู่ สร้างอัตลักษณ์กลุ่ม และบริบทความตื่นเต้นในสังคมเมืองและพื้นที่ของกีฬาสมัยใหม่เื่องที่เราเห็นสังคมมีการจัดการตนเองเพื่อเข้าสู่ภาวะสมัยใหม่ ดังปรากฏออกมาในรูปแบบของกฎระเบียบ กติกาการเล่น สมาพันธ์ระดับนานาชาติ เช่น การจัดตั้งสมาคมกีฬาต่างๆ เช่น FIFA AFC และการพัฒนา กีฬาให้กลายเป็นมืออาชีพ (professionalism) หรือเป็นอาชีพอย่างหนึ่งในสังคมสมัยใหม่ กีฬาจึงไม่ใช่เพียงเรื่องของการพักผ่อนหรือนันทนาการจริงจัง ทว่าคือพื้นที่ความสัมพันธ์ที่มีมิติอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับสังคม

นักสังคมวิทยาการศึกษา ซึ่งได้รับอิทธิพลทางความคิดจากงานเขียนของ Pierre Bourdieu (1987) เสนอว่า กีฬาคือสนามของความสัมพันธ์เชิงอำนาจ เป็นพื้นที่ของการผลิตซ้ำความไม่เท่าเทียม (Washington & Karen, 2001: 190) ทั้งการผลิตซ้ำอุดมการณ์และโครงสร้างทางชนชั้น (มีกีฬาบางประเภทถูกสร้างไว้เพื่อเป็นการรักษาความสัมพันธ์ของพวกพ้อง) และการผลิตซ้ำความเป็นเพศ ความเป็นหญิงชาย Eder และ Parker (1987) ได้ศึกษากิจกรรมกีฬาในโรงเรียนพบว่า การที่กีฬาของผู้ชายเป็นกิจกรรมสำคัญของโรงเรียน กีฬา กับนักเรียนชายจึงถูกหล่อหลอมผ่านกิจกรรมหลักสูตรที่เน้นการแสวงหาความสำเร็จ ในขณะที่กิจกรรมของนักเรียนหญิงจะเน้นไปที่การจัดการอารมณ์ในพื้นที่ของกีฬาโรงเรียน ผู้หญิงจึงเป็นได้เพียงแค่ผู้ชมหรือเชียร์ลีดเดอร์ ฉะนั้น กีฬาในสังคมสมัยใหม่จึงกลายเป็นระบบค่าจูน “ความเป็นชาย” ทว่าพื้นที่ของกีฬาก็เป็นทั้งสถานที่ผลิตซ้ำทางเพศและเป็นพื้นที่ของการช่วงชิง สร้างสรรค์ ในสังคมสมัยใหม่ กีฬาจึงเป็นพื้นที่สำคัญในการผลิตและการแสดงออกอัตลักษณ์ทางสังคม และอัตลักษณ์ทางเพศ การแสดงความเป็นหญิง ความเป็นชาย (Hearn, 1987; Brittan, 1989 อ้างใน Dunning, 1999: 220) สำหรับฟุตบอลแล้ว ว่ากันว่าเป็น “โลกของผู้ชาย” เป็นพื้นที่ เป็นเกมการแข่งขันของผู้ชายและผลิตซ้ำความเป็นชาย แม้ว่าปัจจุบันกีฬาประเภทนี้จะมีการแข่งขันของผู้หญิงอยู่บ้าง แต่ฟุตบอลหญิงยังไม่ได้เป็นที่นิยมและได้รับการสนับสนุนอย่าง

จริงจัง ทั้งในระดับประเทศและระดับโลกที่มีการแข่งขันฟุตบอลโลกหญิง เช่นเดียวกับการแข่งขันฟุตบอลโลก (ที่เล่นโดยผู้ชาย) มากไปกว่านั้น สถานภาพของผู้หญิงใน “สนามฟุตบอล” ยังมักตกอยู่ในฐานะเพียงผู้ชมข้างสนาม หรือแฟนบอล ผู้บริโภค Wolfram Manzenreiter (2008) กล่าวถึงฟุตบอลลีกในญี่ปุ่น หรือเจลีก (J-League) ที่ถูกพัฒนาขึ้นเพื่อเป็นกิจกรรมสำหรับการพักผ่อนของครอบครัวชาวญี่ปุ่นในเมืองใหญ่ การแข่งขันเจลีกได้กลายเป็นที่นิยมขึ้นมา แต่สิ่งที่ต่างออกไปคือจำนวนตัวเลขของผู้ชมและผู้สนับสนุนในการแข่งขันนั้นมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นเป็นผู้หญิงกว่า 42.3% แม้ว่าตัวเลขที่สูงนี้จะสะท้อนถึงความเปลี่ยนแปลงในอุตสาหกรรมฟุตบอลอาชีพของญี่ปุ่น แต่สถานะของผู้หญิงในสนามฟุตบอลก็ยังไม่อาจที่จะบ่งบอกตัวตนหรือการมีอยู่ของพวกเธอได้ กล่าวคือพวกเธอยังคงถูกมองว่าเป็นเพียงแฟนบอลสาวที่คลั่งไคล้ดารานักเตะชาย

2. ผู้หญิงกับฟุตบอลไทย

สำหรับวงการฟุตบอลไทยลีกในปัจจุบัน กระแสความนิยมของแฟนบอลหญิงก็มีเพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ อย่างสำคัญ (เช่น ปรากฏการณ์แฟนเพจขบปุยส์ หรือเสื้อเบอร์ 13 ของบุรีรัมย์ ยูไนเต็ด ที่ขายได้เป็นจำนวนมากจากการติดตามของแฟนบอลหญิง) ทั้งนี้ส่วนหนึ่งอาจสัมพันธ์ไปกับการที่ทีมฟุตบอลหญิงทีมชาติไทย ซึ่งมีฉายาว่า “ชบาแก้ว” ผ่านเข้าสู่รอบสุดท้ายฟุตบอลหญิงชิงแชมป์โลก 2015 (FIFA Women World Cup 2015) ที่ประเทศแคนาดา การแข่งขันครั้งนี้ทำให้ทีมฟุตบอลหญิงไทยเป็นตัวแทนของความภูมิใจในชาติ ภายใต้การทำหน้าที่บริหารของนวลพรรณ ล่ำซำ หรือ “มาดามแป้ง” ซึ่งดำรงตำแหน่งผู้จัดการทีมและโค้ชหนึ่ง หญิงฤทัย สระทองเวียน หัวหน้าผู้ฝึกสอนทีมฟุตบอลหญิงทีมชาติไทย ซึ่งเป็นผู้หญิงคนแรกที่สอบผ่านการคุมทีมระดับ A-License¹

¹ A-License คือ ใบประกอบวิชาชีพโค้ช สำหรับบอลภายในประเทศคุมทีมระดับสูงสุด

ปรากฏการณ์สังคมในแวดวงฟุตบอลไทยเหล่านี้สะท้อนว่า ผู้หญิงได้เข้าสู่ “สนามบอล” ทั้งในฐานะผู้เล่น ผู้ชมแฟนบอล และผู้บริหารงานอย่างเป็นทางการมากขึ้น ในกรณีของผู้หญิงในสนามบอลจากการทำงานภาคสนาม ผู้เขียน² พบว่ามีผู้หญิงหลายกลุ่มที่เข้าสู่ หรือมา “ปรากฏตัว” อยู่ในสนามฟุตบอล และต่างมีส่วนร่วม มีปฏิสัมพันธ์ในพื้นที่นี้แตกต่างกันไป โดยอาจแยกออกเป็น กลุ่มอาชีพและสถานภาพสังคมได้ดังนี้ (1) กลุ่มพริตตี้ นางฟ้าข้างสนาม³ เป็นกลุ่มที่ถูกจัดจ้างมาเพื่อสร้างสีสันให้แก่งานซึ่งมีอยู่สองแบบ คือ นางฟ้าข้างสนาม ถูกจ้างมาจากสโมสรโดยตรง อีกกลุ่มคือ พริตตี้ผู้หญิงที่ถูกจ้างผ่านสปอนเซอร์ของสโมสร (2) กลุ่มแม่ค้าและผู้ให้บริการ เช่น เจ้าหน้าที่ขายตั๋ว ขายของที่ระลึก ของสโมสร (3) กลุ่มแฟนบอลหญิงซึ่งยังแบ่งได้หลายกลุ่ม ดังนี้ แฟนบอลตัวจริง มีตั้งแต่วัยรุ่นไปจนถึงวัยกลางคน กลุ่มเซเลบแฟนคลับ⁴ เป็นกลุ่มที่จะตามเชียร์นักฟุตบอลเป็นคนๆ ไป มีตั้งแต่วัยรุ่นไปจนถึงวัยทำงาน ครอบครัวแฟน ผู้หญิงในกลุ่มนี้มักจะมากับลูกและสามี และอีกกลุ่มคือครอบครัวนักฟุตบอล กลุ่มผู้หญิงที่หลากหลายในพื้นที่ของ “สนามฟุตบอล” ข้างต้นชี้ให้เห็นว่า การเกิดขึ้นของฟุตบอลอาชีพในสังคมไทยได้กลายเป็น “พื้นที่ใหม่” ที่เปิดโอกาสให้คนกลุ่มใหม่ (ในที่นี้ผู้เขียนเน้นกลุ่มผู้หญิง) เข้ามามีบทบาทและปฏิสัมพันธ์กัน

ของประเทศอย่างน้อยต้องผ่านใบประกอบวิชาชีพโค้ชระดับ A ก่อน หากจะทำงานข้ามพรมแดนต้องได้ใบประกอบวิชาชีพขั้นสูงสุดหรือ Pro-License

² ในฐานะผู้ช่วยนักวิจัยโครงการ “ฟุตบอลไทยฟรีเมียร์ลีก: การพนัน ความเป็นชาย วัยรุ่น และวัฒนธรรมบริโภคนิยม” ซึ่งทำหน้าที่นักวิจัยสนาม การสำรวจแฟนบอล ในพื้นที่ 5 สนาม ได้แก่ (1) สโมสรการทำเรือ เอฟซี (2) สโมสรบุรีรัมย์ ยูไนเต็ด (3) สโมสรเอสซีจี เมืองทอง ยูไนเต็ด (4) สโมสรเชียงราย ยูไนเต็ด และ (5) สโมสรเชียงใหม่ เอฟซี

³ คำว่า นางฟ้าข้างสนาม เป็นการใช้เรียกตัวแทนจากบางสโมสรจะไม่แทนตนเองว่า พริตตี้ เนื่องจากผู้หญิงกลุ่มนี้จะมีคำเรียกที่เป็นชื่อเฉพาะ เช่น Rabbit Girls ของสโมสรบางกอกกลั๊ส กว้างโซ่งเลดี้ ของสโมสรเชียงราย ยูไนเต็ด เป็นต้น

⁴ เซเลบ เป็นคำที่มาจาก Celebrity ซึ่งหมายถึงบุคคลที่มีชื่อเสียงในวงกว้าง ในที่นี้หมายถึงนักกีฬาฟุตบอลที่มีชื่อเสียง ส่วนใหญ่จะเป็นนักกีฬาทีมชาติ เช่น สารัช อยู่เย็น ชาริล ชัมพูส์ เป็นต้น

แม้ว่าการเข้าสู่พื้นที่สนามฟุตบอลของผู้หญิงจะยังไม่มีการรวมกลุ่มที่ปรากฏเด่นชัดนัก หากเทียบกับกลุ่มแฟนบอลชายที่มีการรวมกลุ่มแฟนคลับแสดงอัตลักษณ์ แต่ในแง่กลับกันน่าสนใจยิ่งกว่าการแสดงตัวตนของแฟนบอลผู้หญิงกลับไปชัดเจนในพื้นที่อื่น คือ สื่อสังคมออนไลน์ เช่น กลุ่มไลน์สารพัดแฟนคลับ เพจนางฟ้าช้างสนาม เพจเดอะแม่มก การกดถูกใจหรือติดตามแฟนเพจของสโมสรต่างๆ เป็นต้น

จากข้อมูลสถิติโดยบริษัท ไทยพรีเมียร์ลีก จำกัด ที่ได้เริ่มมีการแข่งขันมาตั้งแต่ 2552 พบว่า จำนวนผู้ชมในฤดูกาลแรก จำนวน 107,449 คน⁵ จนถึงฤดูกาลการแข่งขันปี พ.ศ. 2558 มีจำนวนผู้ชมเพิ่มขึ้นถึง 1,828,655 คน⁶ ยอดจำนวนผู้ชมที่เพิ่มสูงบวกกับการจัดระบบการแข่งขันที่มีมาตรฐานมากขึ้น ทำให้ฟุตบอลไทยกลายเป็นที่นิยมจนเกิดแฟนคลับของแต่ละสโมสร การรวมกลุ่มของแฟนคลับทั้งกลุ่มเล็กและใหญ่ งานศึกษาของอาจินต์ ทองอยู่คง (2557) เสนอว่า การเกิดระบบลีกของฟุตบอลไทยได้ก่อเกิดการรวมตัวของกลุ่มแฟนบอล ซึ่งเดิมกลุ่มแฟนคลับจะถูกจัดตั้งโดยสโมสรฟุตบอลเอง แต่ในปัจจุบันนี้มักเป็นกลุ่มของแฟนบอลที่จัดการกันเอง อาทิเช่น ULTRA เมืองทองของ เอสซีจี เมืองทอง ยูไนเต็ด, The Sh@rk Power ของสโมสรชลบุรี เอฟซี, หมาเห่าไบตองแห่งของสโมสรเชียงใหม่ เอฟซี เป็นต้น กลุ่มแฟนบอลเป็นเสมือนสายสัมพันธ์ที่ยึดโยงแฟนบอลเข้าด้วยกันและการผูกตนเองเข้ากับกลุ่ม การรวมตัวของกลุ่มยังช่วยสร้างพื้นที่ที่แฟนบอลได้ทำกิจกรรมร่วมกัน ทั้งในวันที่มีหรือไม่มีการแข่งขันก็ตาม กลุ่มแฟนบอลเองก็ยังมีกิจกรรมอื่นๆ ให้ทำร่วมกันเป็นประจำ เช่น การซ้อมร้องเพลง ซ้อมอุปกรณ์เชียร์ อย่างไรก็ตาม สิ่งที่ขาดหายไปจากงานศึกษาของอาจินต์คือ เรื่องผู้หญิงกลุ่มต่างๆ กับพื้นที่สนามฟุตบอล หรือกลุ่มแฟนบอลหญิงในโลกออนไลน์

⁵ ดูได้ที่ https://th.wikipedia.org/wiki/ไทยพรีเมียร์ลีก_2552

⁶ ดูได้ที่ https://th.wikipedia.org/wiki/ไทยพรีเมียร์ลีก_2558

3. แม่-หญิง ในสนามฟุตบอลไทยลีก

การเกิดขึ้นของฟุตบอลไทยพรีเมียร์ลีกได้พลิกโฉมหน้าวงการฟุตบอลไทย กลายเป็นกระแสนิยมต่อกีฬาชนิดนี้ในประเทศ สนามบอลกลายเป็นพื้นที่ใหม่ที่ผู้คนเข้ามาปฏิสัมพันธ์โดยเฉพาะเมื่อกีฬาไม่ใช่แค่เพียงสิ่งแสดงความเป็นชาติ ความสามัคคี แต่ทว่ายังเป็นสินค้า ธุรกิจที่มีทั้งผู้ผลิตและผู้บริโภคจำนวนมาก ในพื้นที่สนามฟุตบอลไทย เราอาจจัดกลุ่มผู้หญิงที่เข้าไปร่วมสร้างปฏิสัมพันธ์ ในสนามการแข่งขันได้ดังนี้

1. **กลุ่มพริตตี้ นางฟ้าข้างสนาม** เป็นกลุ่มที่ถูกจัดจ้างมาเพื่อสร้างสีสัน ให้แก่งานซึ่งมีอยู่สองแบบ คือ *กลุ่มนางฟ้าข้างสนาม* ถูกจ้างมาจากสโมสร โดยตรง ทำหน้าที่เชียร์ขายของ ร่วมถ่ายภาพกับแฟนบอลก่อนเข้าเกมการแข่งขัน ด้านนอกของสนาม ร่วมนั่งเชียร์ในสนามและประชาสัมพันธ์ที่เกี่ยวข้องกับ สโมสรโดยตรงทั้งในช่วงพักครึ่งและก่อนร่วมเกม อีกกลุ่ม คือ *กลุ่มพริตตี้* ผู้หญิงที่ถูกจ้างผ่านสปอนเซอร์ของสโมสร กลุ่มนี้จะมีเอกลักษณ์เด่นที่ชุดที่ใส่ จะเป็นชุดที่มีตราของสปอนเซอร์ชัดเจน หรือบางคนจะเป็นชุดที่มีตราของสโมสรด้วย กลุ่มนี้จะมีหน้าที่ในการเชิญชวนการร่วมสนุกกับบูธของสปอนเซอร์ที่จะมาจัด กิจกรรมให้คนได้ร่วมสนุก รวมทั้งแจกของรางวัลของสปอนเซอร์ด้วย อีกทั้งในช่วงพักครึ่งที่ทางสปอนเซอร์จะแจกของรางวัล ผู้ชมจะได้พบกับสาว ๆ กลุ่มนี้ ด้วยเช่นกัน จากการลงพื้นที่นี้ผู้เขียนมักจะพบกลุ่มที่สองมากกว่ากลุ่มแรก เสียอีก

ภาพที่ 1 เป็นภาพของพริตตี้ที่ถูกจ้างมากับสปอนเซอร์ในงานที่สนาม
ยูไนเต็ด สเตเดียม เชียงราย

2. กลุ่มผู้ประกอบการและให้บริการในสนามบอล ในที่นี้ผู้เขียนได้แบ่งเป็นสองกลุ่ม คือ หนึ่ง เป็นกลุ่มที่มาตั้งร้านจำหน่ายอาหารและเครื่องดื่มให้กับผู้คนในสนาม จากการสังเกตและสอบถามพบว่า สโมสรที่อนุญาตให้นำเอาอาหารเครื่องดื่มเข้าไปในสนามได้ เหล่าแม่ค้าจะไม่เข้าไปในบริเวณที่มีการเชียร์การแข่งขันหรือมีปฏิสัมพันธ์ใดๆ ในช่วงเวลาการแข่งขันเลย แต่หากสโมสรใดไม่อนุญาตให้นำอาหารและเครื่องดื่มเข้าไป แม่ค้าบางคนก็เข้าไปในสนามเพื่อชมการแข่งขันโดยสโมสรจะมีตัวให้อยู่แล้ว อีกกลุ่มคือผู้ให้บริการ ได้แก่ เจ้าหน้าที่ของทางสโมสรที่ให้บริการแก่ผู้ชมทั้งชายตัว ชายของทีระลีก แม่บ้านทำความสะอาด และผู้รักษาความสงบในสนาม (พบว่า มีผู้หญิงที่เป็นผู้รักษาความสงบเฉพาะในสนามยูไนเต็ด สเตเดียม เท่านั้น)

ภาพที่ 2 ภาพแม่ค้าหน้าสนามแพด สเตเดียม ท่าเรือ-คลองเตย

3. กลุ่มแฟนบอล ผู้หญิงกลุ่มนี้เป็นกลุ่มที่เขามาดูบอลซึ่งอาจจะมั่งทั้งเป็นแฟนบอลตัวยง หรือมากับเพื่อน แฟน หรือครอบครัว โดยสามารถแบ่งได้หลายกลุ่ม ดังนี้

(1) แฟนบอลตัวจริง มีตั้งแต่วัยรุ่นไปจนถึงวัยกลางคน ซึ่งจะมีทั้งเป็นกลุ่มที่จะเข้าร่วมเชียร์กับกลุ่มแฟนบอล ร่วมร้องเพลงตลอดการแข่งขัน การแต่งตัวค่อนข้างจัดเต็มและมีอารมณ์ร่วมในการเชียร์ที่เข้มข้น ดุเดือด รู้จังหวะ รวมถึงเข้าใจเกมการแข่งขันได้ดี หรือหากเป็นนัดเยือน แฟนคลับกลุ่มนี้ก็จะตามไปด้วย หรือหากไม่เข้าร่วมกลุ่มก็จะเป็นผู้หญิงที่มีความชื่นชอบในการแข่งขันกีฬาฟุตบอล มีความรู้จริงเกี่ยวกับเกมการแข่งขันหรือดูบอลเป็น มีความเจาะจงมาเพื่อดูบอล โดยเฉพาะสโมสรการทำเรือ เอฟซี ที่ผู้เขียนพบกลุ่มผู้หญิงที่เชียร์และวิจารณ์เกมอย่างดุเดือดเผ็ดมันเอาการ

ภาพที่ 4, 5 และ 6 แฟนบอลหญิงในสนาม สนามเอสซีจี สเตเดียม
สนามแพต สเตเดียม และสนามสมโภชเชียงใหม่ 700 ปี ตามลำดับ

(2) *กลุ่มเซเลบแฟนคลับ* เป็นกลุ่มที่จะตามเชียร์นักฟุตบอลเป็น
คนคนไป มีตั้งแต่วัยรุ่นไปจนถึงวัยทำงาน หลังเกมจบมักจะรอกันว่านักฟุตบอล
จะกลับเพื่อให้สิ่งของ เช่น รูปภาพ ขนม ขอดำยรูปหรือลายเซ็น และมักจะ
คั่นหน้าคั่นตา พูดคุยกับนักฟุตบอลได้เป็นอย่างดี และมักจะมีข่าวสารที่ในแบบ
วงใน เช่น ในกรณีไปเตะในนัดเยือนจะรู้ว่านักฟุตบอลพักที่ไหน จะไปที่ไหน
กลับเวลาใด เป็นต้น ผู้หญิงในกลุ่มนี้จะพบมากในสโมสรที่เป็นอันดับต้นๆ หรือ
มีเซเลบนักฟุตบอลอยู่เยอะ เช่น เมืองทอง ยูไนเต็ด บุรีรัมย์ ยูไนเต็ด

ภาพที่ 7, 8 และ 9 แฟนบอลหญิงที่มาถ่ายรูปกับนักฟุตบอล
หลังจบเกมที่สนามเอสซี สเตเดียม และสนามยูไนเต็ด สเตเดียม เชียงราย

ภาพที่ 10 แฟนบอลหญิงที่มาชมการแข่งขันกับครอบครัว

(3) *ครอบครัวแฟน* ผู้หญิงในกลุ่มนี้จะมากับลูกและสามี ซึ่งมีทั้งแบบที่อินกับเกมมากหรือมาใช้เวลาวันหยุดมาทำกิจกรรมร่วมกันกับครอบครัว จากการลงพื้นที่พบว่า ในสโมสรต่างจังหวัดนั้นมักจะพบผู้หญิงหรือแม่ที่มากับครอบครัวอยู่เยอะ และบ่อยครั้งจะเห็นเหล่าแม่ๆ พาลูกมาชมการแข่งขัน และอีกกลุ่มคือครอบครัวนักฟุตบอล การเข้าเชียร์ให้กำลังใจของกลุ่มครอบครัวของนักฟุตบอลไม่ว่าจะเป็นภรรยา ลูก พ่อแม่ หรือแฟน สำหรับลีกดังในต่างประเทศ ถือเป็นสิ่งที่มิให้เห็นอยู่เสมอ สำหรับลีกไทย จากการลงพื้นที่ทำให้ผู้เขียนได้เห็นผู้หญิงกลุ่มนี้เช่นกันโดยเฉพาะสโมสรเชียงราย อยู่ในเต็ดหลังจบเกมจะเห็นลูกและภรรยาของเหล่านักฟุตบอลวิ่งเล่น หยอกล้อกันในสนาม ซึ่งทำให้เห็นกลุ่มชุมชนของครอบครัวนักฟุตบอลด้วย

4. การท้าทายของแม่-หญิงในสนามฟุตบอลไทย?

ความแตกต่างของสนามฟุตบอลที่สำรวจ ช่วยทำให้เห็นความเป็นแม่ และหญิงที่ชัดเจนขึ้น เช่น สนามของสโมสรเอสซีจี เมืองทอง ยูไนเต็ด และการทำเรือ เอฟซี จะพบผู้หญิงที่มากับเพื่อน เพื่อนร่วมงาน มากกว่าที่จะมาสนามในลักษณะของครอบครัว ซึ่งต่างจากสนามที่ใช้ในการแข่งขันของสโมสร เชียงใหม่ เอฟซี และเชียงราย ยูไนเต็ด ที่เราจะเห็นผู้หญิงที่มีสถานะเป็น “แม่” มากับครอบครัว ค่อนข้างมาก ส่วนกรณีของสนามเหย้าของบุรีรัมย์ ยูไนเต็ด กลับพบว่าผู้หญิงทั้งสองแบบคือ ที่มาเป็นครอบครัวและมากับกลุ่มเพื่อน เป็นไปได้ว่าความนิยมของสโมสรบุรีรัมย์ ยูไนเต็ด ที่ตั้งอยู่ในพื้นที่จังหวัด และการเป็นสโมสรฟุตบอลที่ได้รับความนิยมสูงไม่ได้จำกัดวงเฉพาะท้องถิ่นนั้น ทำให้เราพบเห็นทั้งแม่และหญิงในพื้นที่สนามฟุตบอลเดียวกันอย่างหนาตา

การที่ผู้เขียนจัดกลุ่มผู้หญิงที่เข้าสู่ “สนามฟุตบอลไทย” ข้างต้น นอกจากจะแยกออกเป็นกลุ่มต่างๆ ที่สถานะทางสังคมแตกต่างกัน ยังแสดงให้เห็นถึงประสบการณ์ของผู้หญิงที่แตกต่างกันด้วย ทั้งนี้ผู้เขียนไม่ได้ต้องการที่จะกำหนดอย่างตายตัว ว่าแฟนบอลหญิงคนหนึ่งจะต้องอยู่ในกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งเท่านั้น ผู้หญิงที่ติดตามเซเลบอาจจะอยู่ในกลุ่มแฟนบอลตัวจริงด้วย ร่วมตะโกนโห่ร้องกับกลุ่มแฟนบอล หรือกลุ่มแม่ค้าและกลุ่มสาวสวยที่มาทำหน้าที่การบริการ อาจไม่ได้มาเพียงเพื่อ “ทำงาน” หรือทำหน้าที่ของตน ทว่าพวกเธออาจกลายเป็นกลุ่มผู้ติดตามเซเลบนักฟุตบอลด้วย ดังนั้นในผู้หญิงหนึ่งคน ต่างก็มีประสบการณ์ที่หลากหลายในพื้นที่สนามบอลไทย

การเกิดขึ้นของฟุตบอลระบบลีกได้กลายเป็นพื้นที่ใหม่ที่ได้ทำให้คนกลุ่มใหม่เข้าไปมีปฏิสัมพันธ์กัน แม้ว่าผู้หญิงที่เข้าไปมีปฏิสัมพันธ์ในสนามจะยังไม่มีกรรวมกลุ่มที่ปรากฏเด่นๆ นัก (แตกต่างจากการแข่งขันแบบทีมชาติที่มีแฟนคลับกลุ่ม ULTRA Girls⁷ อย่างเป็นทางการ) แต่กลุ่มแฟนบอลผู้หญิงกลับมีความ

⁷ กลุ่มแฟนบอลหญิงที่รวมตัวกันเชียร์กีฬาฟุตบอลในระดับทีมชาติ เช่น เพจในเฟซบุ๊ก Ultras Girls Thailand

ชัดเจนในพื้นที่อื่นๆ แทน เช่น กลุ่มไลน์สารพัดคลับ เพจนางฟ้าข้างสนาม เพจเดอะแม็ก การกดถูกใจหรือติดตามทั้งสโมสรและผู้เกี่ยวข้องอย่างแฟนเพจของสโมสรต่างๆ เป็นต้น ด้วยเหตุนี้ ภาพปรากฏของผู้หญิงในสนามบอลจึงไปเด่นชัดในพื้นที่สังคมออนไลน์ การจัดแบ่งพื้นที่ที่ตามที่กล่าวไปในข้างต้น จึงทำให้เห็นมิติต่างๆ ของผู้หญิงทั้งในสนามและนอกสนาม แต่มีบางกลุ่มอย่างกลุ่มผู้ให้บริการ แม่บ้าน ผู้รักษาความปลอดภัย ที่นอกจากจะเป็นผู้หญิงในสนามที่ไร้วatsonแล้วยังเป็นชายขอบของสนามด้วย

หากเปรียบเทียบกับระบบเจลีกของญี่ปุ่น จำนวนของผู้หญิงในสนามบอลที่เพิ่มมากขึ้นได้ท้าทายต่ออุดมการณ์ของฟุตบอลที่มาพร้อมกับความเป็นชาย อย่างไรก็ตาม ปรากฏการณ์ดังกล่าวกลับสอดคล้องเฉพาะบทบาทของชนชั้นกลางในญี่ปุ่น อันเนื่องมาจากบทบาทความเป็นชายของญี่ปุ่นที่เปลี่ยนแปลง อุดมคติของการเป็นผู้นำหรือหัวหน้าครอบครัวที่ถูกแทนที่จากการสนับสนุนของรัฐด้วยการก้าวออกนอกบ้านของผู้หญิง ผู้ที่ทำงานในที่สาธารณะ ซึ่งสะท้อนถึงบทบาทของเพศภาวะที่เปลี่ยนแปลง เช่นเดียวกันกับพื้นที่ในสนามบอล กีฬาฟุตบอลจึงเป็นที่พึงสุดท้ายของความเป็นชาย (Manzenreiter, 2008: 254) การเข้ามาในสนามของผู้หญิงจำนวนมาก สร้างความกังวลให้แก่ความเป็นชายและถูกแสดงออกผ่านการเป็นแฟนคลับกับความเป็นชายอย่างสุดโต่ง (Fandom and hyper-masculinity) โดยแสดงความก้าวร้าวและความรุนแรงทางสัญลักษณ์ เช่น การเปลือยกายอันเป็นลักษณะสากลของการแสดงออกความเป็นชาย การใช้เสียงรบกวนระหว่างการแข่งขัน

ฟุตบอลเป็นกีฬาที่สร้างความเป็นชายโดยผู้ชายเพื่อผู้ชายได้กีดกันผู้หญิงออกจากพื้นที่ ผู้หญิงจึงมักถูกพิจารณาในฐานะของผู้ชมหรือตัวประกอบเสริมเท่านั้น

ประสบการณ์ การแสดงออกในสนามของผู้หญิงทำให้เห็นบทบาทความเป็นหญิงที่แปรเปลี่ยน ไม่ว่าจะเป็นไทยลีกหรือเจลีก ต่างสะท้อนถึงผู้หญิงสมัยใหม่ รวมไปถึงพื้นที่ของกีฬาที่ยังคงเบียดขับผู้หญิง การแสดงออกถึงภาวะวิกฤตหรือ

ความตึงเครียดของผู้ชายในสนาม บ่งบอกถึงอำนาจและการผลิตซ้ำความเป็นชาย ให้เข้มข้นมากขึ้นไปอีก Manzenreiter เสนอว่า ฟุตบอลยังทำหน้าที่เป็น “สนามรบ” ของการประกอบสร้างเพศสภาพในสังคมของญี่ปุ่น และความสัมพันธ์ของเพศสภาพดังกล่าวยังคงสั่นไหว ผู้หญิงหลากหลายกลุ่มที่ถูกนำเสนอขึ้นผ่านการสำรวจในเบื้องต้นนี้ จึงเพียงชี้ให้เห็นถึงเพศสภาพและสถานะที่หลากหลายของผู้หญิงในพื้นที่สนามฟุตบอลไทยเท่านั้น

5. สรุปท้ายบท

กล่าวได้ว่า กระบวนการเข้าสู่พื้นที่ “สนามฟุตบอล” ในฐานะพื้นที่วัฒนธรรมใหม่ หรือกล่าวอีกอย่างหนึ่งเป็น “พื้นที่สาธารณะ” ของผู้หญิง ที่ก่อตัวเกิดขึ้นควบคู่มากับการพัฒนาของอุตสาหกรรมฟุตบอลไทยลีก สะท้อนกระบวนการภายใต้เงื่อนไขความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่แตกต่าง ซึ่งนำไปสู่การให้ความหมาย การแสดงตัวตน ปฏิบัติการทางสังคม ที่อาจมีจุดร่วมหรือแตกต่างกันตามไปด้วย กล่าวคือ ในแง่หนึ่งการรวมตัวกันของแฟนบอลหญิง ซึ่งเข้าไปบริโภคฟุตบอลที่มีพื้นที่ของผู้ชาย อาจมีความหมายมากไปกว่าการเป็นเพียงแฟนบอลแฟนคลับ ทว่าคือการสร้างพื้นที่ สร้างชุมชน เป็น “ชุมชนปฏิบัติการ” (community of practice) ของกลุ่มผู้หญิงชนชั้นใหม่ในสังคมเมืองที่ก่อเกิดขึ้นมา สะท้อนผ่านการบริโภค การแสดงตัวตน และการสื่อสารสัญลักษณ์ ทางสื่อสังคมออนไลน์ และการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกัน ขณะที่ “การทำงาน” ของสาวพริตตี้ของสโมสรหรือที่ถูกบริษัทห้างร้านให้เข้ามาทำงาน ส่งเสริมการขาย สร้างภาพลักษณ์องค์กร หรือสร้างสีสันในนามของสาวสวย หุ่นดี โชว์ความน่ารักเซ็กซี่ในพื้นที่สนามฟุตบอล ที่เต็มไปด้วยสายตาจ้องมองของแฟนบอลชาย และพื้นที่สนามฟุตบอลในตัวของมันเองคือพื้นที่สถาปนาอำนาจความเป็นชายด้วยแล้ว จะกลายเป็นปฏิบัติการสังคมที่จำเป็นต้องมีการรวมกลุ่มเพื่อนร่วมงาน จัดการ

กับร่างกาย หรือสร้าง “วัฒนธรรมการทำงาน” ขึ้นมาใหม่ อันจะมีนัยความหมายที่ร่วมหรือแตกต่างไปจากเรื่องของกลุ่มแฟนบอลหญิง

ตั้งแต่ก่อนการเริ่มการแข่งขันจนจบเกม กลุ่มฟิตตี้สาวจะใช้เวลา “ทำงาน” ที่อาจจะเรียกแบบนักสังคมวิทยาได้ว่าเป็น “แรงงานอารมณ์” (emotional labor) กล่าวคือ เป็นการจัดการอารมณ์ในพื้นที่ของงานและต้องประกอบสร้างแสดงอารมณ์ผ่านสีหน้าท่าทางร่างกายในฐานะมืออาชีพงานบริการ (Hochschild อ้างใน วสันต์ ปัญญาแก้ว, 2555: 108-109) พวกเขาต้องทำงานผลิตและจัดการกับอารมณ์ เพื่อขายความพึงพอใจให้กับลูกค้าผู้บริโภค ในขณะที่กลุ่มแฟนบอลหญิง พวกเขากลับใช้ช่วงเวลาดังกล่าว (ในสนามฟุตบอลระหว่างแข่งขัน) เป็นช่วงเวลาว่างในการปลดปล่อยอารมณ์ ผ่านกิจกรรมพักผ่อนหย่อนใจจากงานประจำ เข้าไปเชียร์ฟุตบอล สนับสนุนทีมและนักเตะที่ตนเองชื่นชอบ แม้ว่าผู้หญิงทั้งสองกลุ่มมีจุดประสงค์ในการเข้าสู่สนามฟุตบอลที่แตกต่าง ทว่าปรากฏการณ์นี้กลับสะท้อนถึงความต้องการร่วม หรือความจำเป็นในการแสดงออกเปิดเผยตัวตนและร่างกายของผู้หญิงในพื้นที่สนามฟุตบอล เป็นการแสดงออกของเพศวิถี (sexuality)

ประสบการณ์ของแม่-หญิงในสนามฟุตบอลไทยทั้ง 5 แห่ง ทำให้เห็นภาพของผู้หญิงที่เข้ามาปฏิบัติสัมพันธ์ทั้งในฐานะผู้บริโภคและผู้ถูกบริโภคบนพื้นที่เดียวกัน อันถูกสร้างเป็นชุมชนอารมณ์ของความเป็นชายอย่างเข้มข้น แต่การปรากฏภาพของผู้หญิงที่สะท้อนประสบการณ์อันหลากหลายของพวกเขาคือพื้นที่นี้ ในอีกแง่หนึ่งอาจกำลังแสดงให้เห็นถึงผู้หญิงที่พยายามต่อรองหรือปรับเปลี่ยนต่อเงื่อนไขโครงสร้างสังคมผ่านประสบการณ์และการแสดงออกของพวกเขาอยู่ และยังท้าทายต่อการพูดถึงความเป็นหญิงในโลกสมัยใหม่ของไทยอีกด้วย

บรรณานุกรม

- กรณีการ สาดปรุง. (2541). *ราชาธิราช สามก๊ก และไชย่น โลกทัศน์ชนชั้นนำไทย*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์.
- กายวิภาคบรรยาย, หลวง. (2507). *อนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ หลวงกายวิภาคบรรยาย (แถม ประภาสวัด)*. ณ วัดโสมนัสวิหาร 6 กรกฎาคม 2507. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ชวนพิมพ์.
- การทำเรือแห่งประเทศไทย. (2558). *ประวัติความเป็นมา*. [ออนไลน์], เข้าถึงได้จาก: http://www.port.co.th/sitenew/topic1_know01.php (2558, 27 พฤศจิกายน).
- กุลวิชัย ลำแดงเดช. (2551). *การใช้สื่อเพื่อสร้างและธำรงรักษาอัตลักษณ์ของแฟมส์โมสรฟุตบอลจังหวัดชลบุรี*. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต สาขาวิชาการสื่อสารมวลชน. คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ข่าวกรมศึกษาธิการ. (2451). *วิทยากรย์* 8(8), 250-252.
- ข่าวการแข่งขันฟุตบอลนักเรียนสำหรับไอร์แลนด์. (2453). *วิทยากรย์* 10(1), 36-38.
- ครอบครัวปุตตานวิน. (2515). *พระอารามวัดตาสูตร และยอดพระกัณฑ์ไตรปิฎก*. กรุงเทพฯ: ครอบครัวเรือเอกลอย ปุตตานวิน. อนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพเรือเอกลอย ปุตตานวิน ณ เมรุวัดธาตุทอง วันเสาร์ที่ 23 กันยายน พ.ศ. 2515.
- คำให้การขุนหลวงวัดประดู่ทรงธรรม. (2534). กรุงเทพฯ: เอกสารจากหอหลวง. คณะกรรมการชำระประวัติศาสตร์ไทยฯ สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรีไทย.
- คำให้การชาวกรุงเก่า. (2507). กรุงเทพฯ: คลังวิทยา.
- คริส เบเคอร์ และผาสุก พงษ์ไพจิตร. (2557). *เทศภาวะ เพศวิถี และครอบครัวของสยามในอดีต ศึกษาจากความสัมพันธ์หญิงชายในเสภาขุนช้างขุนแผน*. *ไทยคดีศึกษา* 1(11), 1-46.
- คริส เบเคอร์ และผาสุก พงษ์ไพจิตร. (2557). *ประวัติศาสตร์ไทยร่วมสมัย*. กรุงเทพฯ: มติชน.
- เคอร์ติส, แอล. เจ. (2555). *การเดินทางสู่ตอนเหนือของสยาม*. แปลจาก *The Laos of North Siam* โดย ชาร์ลส์ ลิงเตชากุล. ใน *รวมเรื่องแปลหนังสือและเอกสารทางประวัติศาสตร์ ชุดที่ 4*. กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร.
- จวนเปริญ. (2444). *วิธีแต่งฉันทวสันตติกล*. *วิทยากรย์* 1(3), 103-104.
- จรัสขนะพันธ์, ขุน. (2446). *วิธีสอน: บทที่ 6 การดัดสันดานและความประพฤติของเด็ก*. *วิทยากรย์* 3(20), 623-635.

- _____. (2447). บทที่ 8 (ต่อ) การตัดสินคดีและความประพฤติของเด็ก. วิทยากรย 4(7), 204.
- จิระศักดิ์ โจมทอง. (บ.ก.). (ม.ป.ป.). *ชลบุรีเอฟซี เอ็กซ์ต้า*.
- ชาลีย์ ณ กลาง. (2541). *ประเทศราชของสยามในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์.
- ชาญ พนารัตน์. (2557). ฟุตบอล ร่างกาย ความเคลื่อนไหว และการจัดระเบียบทางสังคมในสมัยรัชกาลที่ 5. ใน *ฟุตบอลไทย. วสันต์ ปัญญาแก้ว และคณะ*, (บ.ก.). กรุงเทพฯ: ศูนย์ศึกษาปัญหาการพนัน คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ชาญวิทย์ เกษตรศิริ. (2548). *อยุธยา: ประวัติศาสตร์และการเมือง*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์.
- _____. (2556). *500 ปี กาลานุกรมสยามอยุธยาถึงไทยบางกอก กับลัทธิอาณานิคมตะวันตกในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้-อาเซียน 2054-2554*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์.
- ชลิตาภรณ์ ส่งสัมพันธ์. (2551). *ประวัติศาสตร์ของเพศวิถี*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิสร้างความรู้ความเข้าใจเรื่องสุขภาพผู้หญิง.
- ชานนท์ ยอดหงส์. (2558). *นายใน สมัยรัชกาลที่ 6*. กรุงเทพฯ: มติชน.
- ชัยณรงค์ เครือนวน. (2554). พัฒนาการและการปรับตัวของโครงสร้างอำนาจแบบชั่วคราวชั่วคราวในจังหวัดชลบุรี. ใน *รายงานสืบเนื่องจากการประชุมวิชาการ (Proceeding) การประชุมวิชาการและการนำเสนองานวิจัยและวิทยานิพนธ์ระดับบัณฑิตศึกษา ครั้งที่ 3*. เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ คณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์.
- ณัฐกร วิทิตานนท์. (2557). การเมืองกับฟุตบอลไทย. ใน *ฟุตบอลไทย ประวัติศาสตร์อำนาจ การเมือง และความเป็นชาย*. กรุงเทพฯ: ศูนย์ศึกษาปัญหาการพนัน คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ดำรงราชานุภาพ, สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยา. (2474). *ตำนานเรือบไทย*. กรุงเทพฯ: ทำพระจันทร์.
- _____. (2546). *พระราชพงสาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 2*. กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร.
- ตำรวจเสวกครั้งกรุงเก่า. (2537). กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- เดช บุญนาค. (2548). *การปกครองระบบเทศบาลของประเทศไทย พ.ศ. 2435-2458*. แปลโดย ภรณ์ กาญจนันท์. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ถนอมวงษ์ ฤกษ์เพ็ชร. (2525). *พัฒนาการของพลศึกษาในประเทศไทยระหว่าง พ.ศ. 2325-2525*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

แถม. (2444). คำนำ. *วิทยาคาร* 1(3), 80-84.

ทรงธรรม ปานสฤณ. (2555). เอกสารประกอบ “สมุดไทยดำ ตำราชกมวย”. *สำนักบริการวิชาการ มหาวิทยาลัยศิลปากร*. [ออนไลน์], เข้าถึงได้จาก: http://valuablebook2.tkpark.or.th/document_muaythai.html.

ทิพากรวงศ์, เจ้าพระยา. (2538). *พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 1 ฉบับโรงเรียนสวนกุหลาบ*. กรุงเทพฯ: แสงไทยการพิมพ์.

_____. (2547). *พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 3*. กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร.

_____. (2548). *พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 4*. กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร.

เทียง, เออร์เนสต์ ชิน และเอ็ดวิน ลี. (2557). *ประวัติศาสตร์สิงคโปร์*. แปลจาก A history of Singapore โดย เพ็ชรี สุมิตร. กรุงเทพฯ: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์.

นพวรรณ สามโพธิ์. (2553). *ผู้ป่วยพิษสุราเรื้อรังกับความเจ็บป่วยของสังคมไทย*. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารบัณฑิต สาขาวิชามานุษยวิทยา. คณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

นภัทร เนลิคศิลป์. (2555). *พัฒนาการของกลุ่มการเมืองท้องถิ่นสู่การจัดตั้งพรรคการเมือง: กรณีศึกษา “พรรคพลังชล” จ.ชลบุรี*. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารบัณฑิต สาขาวิชาการเมืองการปกครอง. คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

นิธิ เอียวศรีวงศ์. (2527). *การเมืองไทยสมัยพระนารายณ์*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

_____. (2543). *กรุงแตก, พระเจ้าตากฯ และประวัติศาสตร์ไทย*. กรุงเทพฯ: มติชน.

_____. (2557). *ฟุตบอล. มติชนสุดสัปดาห์* 34 (1762).

โบราณจันสุภาษิต. (2444). *วิทยาคาร* 1(1), 26-28.

ปฐม ตาคะนันท์. (2551). *คณะสงฆ์สร้างชาติ สมัยรัชกาลที่ 5*. กรุงเทพฯ: มติชน.

ปิติกค์ ไซติพิบูลย์ทรัพย์. (2558). มาตามแบ่งนั่งประธานท่าเรือ 5 ปี แยมใช้โลโก้ “ม้า” ชั่วคราว. *Goal*. [ออนไลน์], เข้าถึงได้จาก: www.goal.com/th/news/4280/ฟุตบอลไทย/2015/02/12/8848932/มาตามแบ่งนั่งประธานท่าเรือ5ปี-แยมใช้โลโก้-ม้าชั่วคราว (2558, 30 ธันวาคม).

ปิ่น มาลากุล. (2551). *สมบัติของผู้ดี*. กรุงเทพฯ: Papermate.

ปรีดี พงษ์สัน. (2553). การเมืองเรื่องชกมวย: การให้ความหมายใหม่ต่อการเล่นว่าพนันในสมัยรัชกาลที่ 5. *ศิลปวัฒนธรรม* 31(6), 143-155.

- ผาสุก พงษ์ไพจิตร และสังคิต พิริยะรังสรรค์. (2537). *คอร์รัปชันกับประชาธิปไตยไทย*. กรุงเทพฯ: ศูนย์ศึกษาเศรษฐศาสตร์การเมือง คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พรชัย เทพปัญญา. (2552). *นักการเมืองท้องถิ่นจังหวัดชลบุรี*. กรุงเทพฯ: สถาบันพระปกเกล้า สำนักวิจัยและพัฒนา.
- พระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระบาทสมเด็จพระ. (2547). *ประชุมประกาศรัชกาลที่ 4*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์.
- พระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระบาทสมเด็จพระ. (2511). *ลิลิตพยุห*. กรุงเทพฯ: ประเสริฐการพิมพ์.
- พิสิษฐกุล แก้วงาม. (2554). ภาพของแฟนบอลสาวสวยกับความเป็นหญิงและความเป็นชาย ในสังคมไทย. *วารสารเพศวิถีศึกษา* ปีที่ 1, 69-86.
- พัฒนา กิตติอาษา และสุริยา สมุทคุปต์. (2546). *ว้าวกับจินตนาการเรื่องพื้นที่ทางอากาศของผู้ชายในวัฒนธรรมไทย*. นครราชสีมา: มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี.
- โพธิ์สวัสดิ์ แสงสว่าง. (2522). *พัฒนาการกีฬามวยไทย*. วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ปัญญาพันธุ์ พจนะลาวัฒน์. (2552). การเมืองเรื่องฟุตบอล: ไทยพรีเมียร์ลีก ผลของการเปลี่ยนผ่านจากระบบเก่าสู่สังคมร่วมสมัย. *ประชาไท*. [ออนไลน์], เข้าถึงได้จาก: www.prachatai.com/journal/2009/06/24839 (2559, 10 มีนาคม).
- ภิรมย์ภักดี, พระ. (2464). *ตำนานว้าวพั่น ตำราผูกว้าว วิถีชักว้าว และการเล่นว้าวต่อสู้กันในอากาศ*. กรุงเทพฯ: โสภณ.
- มานพ ถาวรวัฒนกุล. (2536). *ขุนนางอยุธยา*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- มูโอต์, อองรี. (2555ก). *การเดินทางสู่อินโดจีน ตอนประเทศสยาม*. แปลจาก *Travels in Indo-China Siam, Cambodia, Laos & c., Chapter I-VI* โดย ศุกลรัตน์ ธาราคัคคี. ใน *รวมเรื่องแปลหนังสือและเอกสารทางประวัติศาสตร์ ชุดที่ 3*. กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร.
- _____. (2555ข). *การเดินทางสู่อินโดจีน ตอนประเทศสยาม เล่ม 2*. แปลจาก *Travels in Indo-China Siam, Cambodia, Laos & c., Chapter XV-XVII* โดย ศุกลรัตน์ ธาราคัคคี. ใน *รวมเรื่องแปลหนังสือและเอกสารทางประวัติศาสตร์ ชุดที่ 4*. กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร.
- ยุพารณณ์ แจ่มเจนกิจ. (2530). *การศึกษาของสตรีไทย ศึกษากรณีเฉพาะของโรงเรียนราชินี: 2447-2503*. วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

- ยูวดี คิริ. (2549). กีฬาสาธิตยุคใหม่ในสมัยรัชกาลที่ 5. *ศิลปวัฒนธรรม* 28(2), 60-63.
- รายงานการแข่งขันฟุตบอลนักเรียน. (2453). *วิทยากร* 10(20), 759-762.
- ลา เรอู. (2555). *ประเทศสยาม บันทึกการเดินทางและความประทับใจในประเทศสยาม*. แปลจาก Au Siam: Notes et Impressions โดย นันทพร บรรลือสินธุ์. ใน *รวมเรื่องแปลหนังสือและเอกสารทางประวัติศาสตร์ ชุดที่ 4*. กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร.
- วารี วิวัฒนา. (ม.ป.ป.). *กว่าจะเป็นฉลามชล*. ม.ป.ท.: ม.ป.พ.
- วรรณพร บุญญาสถิตย์. (2548). การตอบโต้และตอบสนองต่อกระบวนการเปลี่ยนแปลงแบบตะวันตกของเจ้านายฝ่ายใน ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ถึงรัชกาลพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว (พ.ศ. 2349-2468). วิทยานิพนธ์ปริญญาโท. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- วสันต์ ปัญญาแก้ว. (2543). *ชีวิตข้างถนน*. เชียงใหม่. คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- _____. (2553). บทบรรณาธิการ. *สังคมศาสตร์* ปีที่ 22 ฉบับที่ 1/2553, 7-21.
- _____. (2557). พนันบอล อำนาจ และความเป็นชาย. ใน *ฟุตบอลไทย*. กรุงเทพฯ: ศูนย์ศึกษาปัญหาการพนัน คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วิชัย รูปขำดี, เกลิม เกดโมลี, และสังคม คุณคนาการสกุล. (2550). *รายงานฉบับสมบูรณ์ การบูรณาการกองทุนสวัสดิการสังคม: กรณีศึกษาพื้นที่เขตคลองเตย กรุงเทพมหานคร*. เสนอต่อกระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์.
- วิธีสอน. (2444). *วิทยากร* 1(2), 48-51.
- วิโรจน์ วงษ์ทน. (2550). *น้ำใจนักกีฬา กับเจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี*. กรุงเทพฯ: Knowledge Center.
- เวลลา, วอลเตอร์ เอฟ. (2514). *แผ่นดินพระนั่งเกล้าฯ*. แปลจาก Siam under Rama III โดย นิจ ทองโสภิต. กรุงเทพฯ: สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย.
- วิรัช ตรีสุวรนกิจ. (2549). การพักผ่อนหย่อนใจแบบตะวันตกของชนชั้นนำสยาม พ.ศ. 2445-2475. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท. สาขาวิชาประวัติศาสตร์. คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ไวเลอร์, ลูอิส. (2556). *กำเนิดการรถไฟในประเทศไทย*. แปลจาก Anfang der Eisenbahn in Thailand โดย ถนอมนวล โอเจริญ และวิลิตา ศรีอุฬารพงศ์. กรุงเทพฯ: คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- สนั่น เทพหัสดิน ณ อยุธยา. (2444ก). เล็กเซอร์ ครั้งที่ 8 การบ้าน และวิธีทำตารางสอน. *วิทยาคาร* 1(11), 415.
- _____. (2444ข). เล็กเซอร์ ครั้งที่ 6 ตอบแทนแลทำโทษ. *วิทยาคาร* 1(9), 323-329.
- _____. (2445). *ธรรมจรรยา เล่ม 1*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์อักษรนิติ.
- _____. (2452). รายงานการตรวจการศึกษา มณฑลจันทบุรี. *วิทยาคาร* 9(20), 658.
- _____. (2520). *ธรรมจรรยา เล่ม 4*. กรุงเทพฯ: บรรณกิจ.
- สมพงษ์ พัดบุญ. (2554). 35 ปี ประวัติและพัฒนาการชุมชนคลองเตย – สู่ไล่ที่ แก่ยาเสพติด คิดต่างการเมืองแต่ไม่แตกแยก. *สภาองค์กรชุมชนกรุงเทพมหานคร*. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก: coc.nida.ac.th/node/7734 (2558, 27 พฤศจิกายน).
- สวัสดิ์ เลขยานนท์. (2520). *ศตวรรษแห่งการกีฬา*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ท่าพระจันทร์.
- สาตร. (2446). อรรถาตมวิทยา: บทที่ 4 ความเจริญของจิตใจ. *วิทยาคาร* 3(6), 155-156.
- สายชล วรรณรัตน์. (2525). เศรษฐกิจและสังคมไทยในสมัยปลายอยุธยา. ใน *สองศตวรรษรัตนโกสินทร์*. กรุงเทพฯ: ไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สายชล ปัญญชิต. (2553). *ฟุตบอลแฟนคลับในสังคมไทยสมัยใหม่: ศึกษากรณีสโมสรเมืองทองหนองจอก ยูไนเต็ด*. วิทยานิพนธ์สังคมวิทยา มหาวิทยาลัยมหิดล.
- สมิธ, มัลคอล์ม. (2551). *หมอฝรั่งในวังสยาม*. แปลจาก A Physician at the Court of Siam โดย พิมาน แจ่มจรัส. กรุงเทพฯ: แสงดาว.
- สิริพรรณ นกสวน สวัสดิ์ และคณะ. (2554). *รายงานฉบับสมบูรณ์ การเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร 2554*. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง.
- สุจิตต์ วงษ์เทศ. (2550). *เรือพระราชพิธี เเห่เรือ มาจากไหน?* กรุงเทพฯ: มติชน.
- สุนทรพิพิธ, พระยา. (2515). *บันทึกความจำ เล่ม 1 เรื่องการศึกษา (และกีฬา) และการฝึกงานหัวเมือง*. ม.ป.ท.: ม.ป.พ.
- สุนันทา นิตยจินต์. (2530). *การศึกษาของสตรีไทยระหว่างพุทธศักราช 2411 ถึง 2475*. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท มหาวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุระเชษฐ สุขลากิจ. (2556). *พ่อเดียวเมียเดียว. ใน สังคมไทยสมัยใหม่ จากทศวรรษ 2410 ถึงทศวรรษ 2480*. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท มหาวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- เสฐียรโกเศศ. (2531). *อัตชีวประวัติของพระยาอนุมาภราชธน*. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.
- สโมสรมิคานา เชียงใหม่. (2540). *สโมสรมิคานา เชียงใหม่ = The Chiangmai Gymkhana Club, 1898-1998*. เชียงใหม่: Craftsman Press.

หาญสงคราม, หลวง. (2512). *หนังสืออนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ พลเอก หลวงหาญสงคราม. ณ เมรุหน้าพลับพลาอิสริยาภรณ์ วัดเทพศิรินทราวาส ในวันพุธที่ 12 มีนาคม 2512. พระนคร: โรงพิมพ์ศิพร.*

อคิน รพีพัฒน์, ม.ร.ว. (2527). *สังคมไทยในสมัยต้นรัตนโกสินทร์ พ.ศ. 2325. แปลโดย ม.ร.ว.ประกายทอง สิริสุข และพรณี สรงบุญมี. กรุงเทพฯ: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์.*

อรรถจักร์ สัตยานุรักษ์. (2556). ความตกต่ำของผู้ชายกับอนาคตสังคมไทย. *กรุงเทพธุรกิจ*. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก: www.bangkokbiznews.com/blog/detail/486294 (2558, 5 พฤศจิกายน).

อภิชาติ สถิตนิรามัย และคณะ. (2556). *ทบทวนภูมิทัศน์การเมืองไทย. เชียงใหม่: ลือคิณดีไซน์เวิร์ค.*

อาจันต์ ทองอุ๋ง. (2555). *แฟนบอล: ปฏิบัติการทางวัฒนธรรมของแฟนสโมสรฟุตบอลไทย. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารบัณฑิต สาขาวิชามานุษยวิทยา. คณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.*

_____. (2555). เป็นแฟนบอลมันมีอะไรมากกว่าดูบอล ปฏิบัติการสร้างวัฒนธรรมของการมีส่วนร่วมของแฟนสโมสรฟุตบอลไทย. *วารสารสังคมวิทยามานุษยวิทยา* 31(1), 69-104.

_____. (2557). แฟนบอล แอลกอฮอล์ และความรุนแรงในฟุตบอลไทย. ใน *ฟุตบอลไทย. กรุงเทพฯ: ศูนย์ศึกษาปัญหาการพนัน คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.*

_____. (2559). เขตปกครองพิเศษคลองเตย: ความเป็นย่าน ความเป็นชาย และการสร้างชุมชนใหม่ ผ่านการบริโภคฟุตบอลของแฟนการทำเรือ เอฟซี. *สังคมศาสตร์* 28(1), 50-85.

อัน. (2450). เรียงความแก้ปัญหาธรรม ครั้งที่ 4. *วิทยจารย์* 7(2), 50-53.

อุกฤษฏ์ เจริมแสน. (2554). *บนเส้นทางของการปลดหนี้: วิธีการจัดการหนี้สินของคนในชุมชนแออัดที่เข้าร่วมโครงการบ้านมั่นคง. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารบัณฑิต สาขาวิชามานุษยวิทยา. คณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.*

โอฬาร ถิ่นบางเตียว. (2554). *ตระกูลคุณปลื้ม: พัฒนาการสะสมทุนทางเศรษฐกิจและสังคม. ใน รายงานสืบเนื่องจากการประชุมวิชาการ (Proceeding) การประชุมวิชาการและการนำเสนองานวิจัยและวิทยานิพนธ์ระดับบัณฑิตศึกษา ครั้งที่ 3. เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ คณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์.*

เอิร์ล, จี. ดับเบิลยู. (2555). *เรื่องการเดินทางไปสู่สยาม-กรุงเทพฯ*. แปลโดย สารวั ลิวิสิงห.
ใน *รวมเรื่องแปลหนังสือและเอกสารทางประวัติศาสตร์ ชุดที่ 1*. กรุงเทพฯ:
กรมศิลปากร.

ฮอลล์, ดี. จี. อี. (2522). *ประวัติศาสตร์เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เล่ม 2*. ใน *ชาญวิทย์
เกษตรศิริ และอานันท์ กาญจนพันธุ์, (บ.ก.). กรุงเทพฯ: มูลนิธิโครงการตำรา
สังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์.*

หนังสือพิมพ์ Bangkok Times

ข่าวเบ็ดเตล็ด. วันที่ 10 มกราคม 2445.

ข่าวเบ็ดเตล็ด. วันที่ 6 ตุลาคม 2447.

ข่าวเบ็ดเตล็ด. วันที่ 8 ตุลาคม 2447.

ข่าวเบ็ดเตล็ด. วันที่ 26 ตุลาคม 2447.

ข่าวเบ็ดเตล็ด. วันที่ 4 ธันวาคม 2452.

ข่าวหัวเมือง. วันที่ 10 เมษายน 2450.

ความรื่นเริงอย่างใหม่. วันที่ 2 ตุลาคม 2444.

คอเรสปอนเด็นซ์ ของ โนเบิลแมน. วันที่ 22 ธันวาคม 2446.

ฟุตบอลเล่นกันสนุกมาก. วันที่ 26 ธันวาคม 2444.

สโมสรฟุตบอล. วันที่ 12 กันยายน 2444.

FOOTBALL IN BANGKOK. วันที่ 26 กันยายน 2447.

MOTOR BOAT RACE. วันที่ 28 ธันวาคม 2450.

MOTOR BOAT RACING IN SIAM. วันที่ 30 ธันวาคม 2450.

MOTOR BOATS IN SIAM. วันที่ 20 ธันวาคม 2452.

NEW FOOTBALL CLUB. วันที่ 11 กันยายน 2444.

SPORT IN NORTHERN SIAM. วันที่ 18 มกราคม 2453.

The "International" won by Scotland. วันที่ 30 ธันวาคม 2450.

THE SPORTING CLUB. วันที่ 11 กันยายน 2444.

บทความหนังสือพิมพ์

- “คุณปลื้ม” รวบรวมรอบจัดทีมปรับกลยุทธ์ เลือกตั้งพทฯ. (2550, 15 กุมภาพันธ์). *โพสต์ทูเดย์* แห่งหนุ “พลังชล” “วิทยา” รมต.กีฬา. (2554, 6 กรกฎาคม). *คมชัดลึก*. หน้า 23-24.
- ธรรต จรบุรี ถอดสูทคุย, “สนธยา คุณปลื้ม” ตอบโจทย์ “ท้องถิ่น-กีฬา-การเมือง”. (2555, 9 มีนาคม). *เนชั่นสุดสัปดาห์*. หน้า 9.
- สตง. ล้ง “ฉลามชล” คืนเงินหนุนักกีฬา 10 ล้าน ราชนาวิร้องเลื่อนเตะเอสซีจี. (2554, 23 ธันวาคม). *ข่าวสด*. หน้า 13.
- สถานีหมากเตะ, เลือกตั้งใหญ่และฟุตบอลไทย. (2554, 28 พฤษภาคม). *มติชน* หน้า 31.

เอกสารจากหอจดหมายเหตุแห่งชาติ

- สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ. ภาพโครเกต ภ. 001 หวญ. 33-15.
- สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ. ภาพมวยไทย ภ. 003 หวญ. 3/7 [30 พฤศจิกายน-2 ธันวาคม 2450].
- สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ. เอกสารกรมราชเลขาธิการ รัชกาลที่ 5 กระทรวงศึกษาธิการ เรื่อง รายงานนายสนั่นตรวจการศึกษาในประเทศอินเดีย ร.ศ. 117 (พ.ศ. 2441) มร.5 ศ./4 [2441, หน้า 23-4].

ภาษาอังกฤษ

- Allison, L. (1998). Sport and Civil Society. *Political Studies* 46, 709-726.
- Andrews, David. & Jackson, Steven. (2001). *Sport Stars*. London: Routledge.
- Aphornsuvan, T. (1998). Slavery and Modernity: Freedom in the Making of Modern Siam. In *Asian Freedoms*. D. Kelly and A. Reid, (Ed.). Melbourne: Cambridge University Press.
- Armstrong, Gary & Malcolm Young. (2000). Fanatical Football Chants: Creating and Controlling the Carnival. In *Football Culture: Local Contexts, Global Visions*. Gerry P.T. Finn and Richard Giulianotti, (Eds.). London: Frank cass. pp. 173-211.
- Baker, C. & Phongpaichit, P. (2002). *Thailand: Economy and Politics*. New York: Oxford University Press.

- Baker, C. & Phongpaichit, P. (2009). The Career of KHUN CHANG KHUN PHAEN. *Journal of the Siam Society* 97.
- Barmé, S. (2002). *Woman, Man, Bangkok*. Oxford: Rowman & Littlefield Publishers, Inc.
- Bowie, K. A. (1996). Slavery in Nineteenth-Century Northern Thailand Archival Anecdotes and Village Voices. In *State Power and Culture in Thailand*. E. P. Durrenberger, (Ed.). New Haven, Connecticut: Yale University Southeast Asia Studies.
- Bowring, J. (1969). *The Kingdom and People of Siam (Vol. 2)*. Kuala Lumpur: Oxford University Press.
- Bourdieu, Pierre. (1993). How can one be a Sport Fan? In *The Cultural Studies Reader*. 2nd ed. Simon During, (Ed.). London: Routledge. pp. 427-440.
- Bradley, W. L. (1981). *Siam Then*. California: William Carey Library.
- Brain, B. M. (1912). Boon-Itt, A Christian Leader of Asia. *Missionary review of the world* May 1912, 327-335.
- Brown, I. (1993). Imperialism, trade and investment in the late nineteenth and early twentieth centuries. In *The rise and fall of revenue farming*. J. G. Butcher and H. W. Dick, (Ed.). Houndmills: Palgrave Macmillan.
- Bunnag, T. (1977). *The Provincial Administration of Siam 1892-1915*. Melbourne: Oxford University Press.
- Callahan, W. A. (2004). Nationalising International Theory: Race, Class and the English School. *Global Society* 18(4), 305-323.
- Charney, M. W. (2004). *Southeast Asian Warfare, 1300-1900*. Leiden: Brill.
- Chuenchanok Siriwat. (2012). *Football culture and the politics of localism: a case study of Chonburi Football Club*. M.A Thesis, Chulalongkorn University.
- Chutintaranond, S. (2004). The Rite of the Elephant Duel in Thai-Burmese Military History. *MANUSYA* 7(3), 56-65.
- Connell, R. (2008). Masculinity Construction and Sports in Boys' Education. *Sport, Education and Society* 13(2), 131-145.

- Connell, R. W. (1995). *Masculinities*. St Leonards: Allen & Unwin.
- _____. (2013). *The Men and the Boys*. [Online], Available: <http://www.ebilib.com>.
- Connell, R. W. & Messerschmidt, J.W. (2005). Hegemonic Masculinity: Rethinking the Concept. *Gender & Society* 19(6), 829-859.
- Crawford, Garry. (2004). *Consuming Sport*. London and New York: Routledge.
- Crawford, J. (1830). *Journal of an Embassy from the Governor-General of India to the Courts of Siam and Cochin China; Exhibiting of a View of the Actual State of those Kingdoms (Vol. 1)*. London: Henry Colburn and Richard Bentley.
- Dimeo, P. (2002). Colonial bodies, colonial sport: 'martial' Punjabis, 'effeminate' Bengalis and the development of Indian football. *The international journal of the history of sport* 19(1), 72-90.
- Dunning, Eric. (1999). *Sport Matters*. London: Routledge.
- Elias, N. (1978). *What is Sociology?* London: Hutchison.
- _____. (2000). *The Civilizing Process: Sociogenetic and Psychogenetic Investigations*. E. Dunning, J. Goudsblom, and S. Mennell, (Ed.). Cambridge: Blackwell Publishers.
- Elias, N. and Dunning, E. (1986). *Quest for Excitement*. Oxford: Basil Blackwell.
- Elias, N. and Scotson, J. (1965). *The Established and the Outsiders*. London: Frank Cass & Co., Ltd.
- Exell, F. K. (1963). *Siamese Tapestry*. London: Travel Book Club.
- Flint, J., Kruithof, B. and Powell, R. (2015). Introduction to the Special Issue of Human Figurations on Civilizing Offensives. *Human Figurations* 4(1). [Online], Available: <http://hdl.handle.net/2027/spo.11217607.0004.101>.
- Gerson, R. (1996). *Traditional Festivals in Thailand*. Oxford: Oxford University Press.
- Giulianotti, Richard & R., Robertson. (2006). Glocalization, Globalization and Migration: The Case of Scottish Football Supporters in North America. *International Sociology* 21(2), 171-198.

- Grabowsky, V. (1999). Forced Resettlement Campaigns in Northern Thailand during the Early Bangkok Period. *Journal of Siam Society* 87(1-2), 45-86.
- Hall, D. G. E. (1974). *Henry Burney: A Political Biography*. London: Oxford University Press.
- Jackson, P. A. (2004). The Performative State: Semi-Coloniality and the Tyranny of Images in Modern Thailand Sojourn. *Journal of Social Issues in Southeast Asia* 19(2), 219-253.
- Johnston, D. B. (1980). Bandit, Nakleng, and Peasant in Rural Thai Society. *Contributions to Asian Studies* 15, 90-101.
- Kayaoglu, T. (2010). Westphalian Eurocentrism in International Relations Theory. *International Studies Review* 12(2), 193-217.
- Keyes, C. F. (1977). Millennialism, Theravada Buddhism, and Thai Society. *The Journal of Asian Studies* 36(02), 283-302.
- Kraszewski, Jon. (2008). Pittsburgh in Fort Worth: Football Bars, Sports Television, Sports Fandom, and the Management of Home. *Journal of Sport and Social Issues* 32(2), 139-157.
- van Krieken, R. (1998). *Norbert Elias*. London: Routledge
- Kruihof, B. (2015). The Dutch Bourgeois Civilizing Offensive in the Nineteenth Century. *Human Figurations* 4(1). [Online], Available: <http://hdl.handle.net/2027/spo.11217607.0004.102>.
- Leonowens, A. (1954). *The English Governess at the Siamese Court*. London: Arthur Barker Ltd.
- Linklater, A. (2011). Process sociology and international relations. *The Sociological Review* 59(s1), 48-64.
- Loos, T. (2006). *Family, Law, and Colonial Modernity in Thailand*. Ithaca, N.Y.: Cornell University Press.
- de la Loubère, S. (1693). *A New Historical Relation of the Kingdom of Siam*. A. P. Gens, (Trans.). London: T. Horne.
- Low, J. (1836). On Siamese Literature. *Asiatic Researches* XX(II), 278-392.

- Lysa, H. (2008). Invisible Semicolony. *Postcolonial Studies* 11(3), 315-327.
- Ma Huan. (1970). *Ying-Yai Sheng-Lan 'The Overall Survey of the Ocean's Shores'*. F. Cheng-Chun, (Ed.). London: Cambridge University Press.
- Majumdar, B. and Bandyopadhyay, K. (2005). From Recreation to Competition. *Soccer & Society* 6(2-3), 124-141.
- Marshall, A. (2003). *The Trouser People*. London: Penguin Books.
- Manzenreiter, Wolfram. (2008). Football in the reconstruction of the gender order in Japan. *Journal of Soccer & Society* (9) 2: 244-258.
- Moffat, A. L. (1962). *Mongkut, the King of Siam*. Ithaca, New York: Cornell University Press.
- Norman, H. (1895). *Travels and Studies in the British, French, Spanish and Portuguese Colonies, Siberia, China, Japan, Korea, Siam and Malaya*. New York: Charles Scribner's Sons.
- Ongsakul, S. (2005). *History of Lan Na*. C. Tanratanakul, (Trans.), D. W. Millar and S. Barron, (Ed.). Chiang Mai: Silkworm Books.
- Patana, S. T. (2004). Gender Relations in Thai Society: A Historical Perspective. In *Women's Studies in Thailand*. S. Satha-Anand, (Ed.). Seoul: Ewha Womans University Press.
- Pattana Kitiarsa. (2005). Lives of Hunting Dogs: "Muai Thai" and the Politics of Thai Masculinities. *South East Asia Research* 13(1), 57-90.
- Peleggi, M. (2002). *Lords of Things*. Hawaii: University of Hawaii Press.
- Powell, R. (2013). The Theoretical Concept of the 'Civilising Offensive' (Beschavingsoffensief). *Human Figurations* 2(2). [Online], Available: <http://hdl.handle.net/2027/spo.11217607.0002.203>.
- Ramsay, A. (1979). Modernization and reactionary rebellions in Northern Siam. *The Journal of Asian Studies* 38(02), 283-297.
- Reid, A. (1988). *Southeast Asia in the Age of Commerce, 1450-1680*. New Haven: Yale University.
- Robson, Garry. (2000). *'No One Likes Us, We Don't Care': The Myth and Reality of Millwall Fandom*. Oxford: Berg.

- Stringer, C. E. W. (1888). *A Journey to the Laos State of Nan, Siam*. London: Parliament.
- Suehiro, A. (1989). *Capital Accumulation in Thailand: 1855–1985*. Tokyo: The Center for East Asian Studies.
- Tanabe, S. (1984). Ideological Practice in Peasant Rebellions: Siam at the Turn of the Twentieth Century. *Senri Ethnological Studies* 13, 75-110.
- Terwiel, B. J. (2010). *The Ram Khamhaeng Inscription*. Gossenberg: OSTAS-IEN Verlag.
- The Chiang Mai Gymkhana Club. (2016a). *Gymkhana Sports Club*. [Online], Available: <http://www.chiangmaigymkhana.com/>.
- The Chiang Mai Gymkhana Club. (2016b). *History*. [Online], Available: <http://www.chiangmaigymkhana.com/pages/history.html>.
- TEXT of the Three Seals Law*. (1981). (Vol. 1-4). Osaka: National Museum of Ethnology.
- The Directory for Bangkok and Siam*. (1914). Bangkok: Bangkok Times Press Limited.
- The Royal Chronicles of Ayutthaya*. (2006). R. D. Cushman, (Trans.). Bangkok: The Siam Society.
- Vail, P. T. (1998a). Modern “Muai Thai” Mythology. In *Crossroads* 12(2), 75-95.
- _____. (1998b). *Violence and Control*. Doctoral Thesis, Cornell University. Ithaca, United States.
- Vella, W. F. (1955). *The Impact of the West on Government in Thailand*. Berkeley: University of California Press.
- Verrips, K. (1987). Noblemen, Farmers and Labourers. *Netherlands Journal of Sociology* 23(1), 3-17.
- Walker, A. (2008). Borders in Motion on the Upper-Mekong. In *Recherches nouvelles sur le Laos* [New research on Laos]. Y. Goudineau and M. Lorrillard, (Eds.). Paris: École française d'Extrême-Orient.
- Walker, A. (2014). Seditious State-Making in the Mekong Borderlands. *Sojourn* 29(3), 554-590.

- Washington, Robert E., Karen, David. (2001). Sport and Society. *Annual Review of Sociology* 27: 187-212.
- Whang Soon-Hee. (2004). Football, Fashion and Fandom: sociological reflections on the 2002 World Cup collective memories in Korea. In *Football Goes East*. Manzenreiter, Wolfram and Horne, John, (Eds.). New York: Routledge.
- Winichakul, T. (1994). *Siam Mapped*. Honolulu: University of Hawaii Press.
- _____. (2000a). The Others Within. In *Civility and Savagery*. A. Turton, (Ed.). Richmond, Surrey: Curzon Press.
- _____. (2000b). The Quest for “Siwilai”: A Geographical Discourse of Civilizational Thinking in the Late Nineteenth and Early Twentieth-Century Siam. *Journal of Southeast Asia Studies* 59(3), 528-549.
- Wright, A. (1908). *Bangkok Twentieth Century Impressions of Siam*. London: Lloyd’s Greater Britain Pub. Co.
- Wyatt, D. K. (1968). Family Politics in Nineteenth Century Thailand. *Journal of Southeast Asia History* 9(2), 208-228.
- _____. (1969). *The Politics of Reform in Thailand*. Yale University Press.
- _____. (1975). Education and the Modernization of Thai Society. In *Change and Persistence in Thai Society*. G. W. Skinner and A. T. Kirsch, (Eds.). London: Cornell University Press.
- _____. (1986). *Family Politics in Seventeenth- and Eighteenth-Century Siam*. A Conference on Thai Studies. In Honor of William J. Gedney. Center for South and Southeast Asian studies, the University of Michigan. Ann Arbor, Michigan.
- Young, K. (1997). State Formation in Southeast Asia. *Thesis Eleven* 50(71), 71-97.

เกี่ยวกับผู้เขียน

วสันต์ ปัญญาแก้ว

สำเร็จการศึกษาระดับมัธยมจากโรงเรียนจักรคำคณาทร ลำพูน (ปีการศึกษา 2532) จากนั้นเข้าศึกษาต่อระดับปริญญาตรี ที่มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ (วท.บ.สังคมวิทยาและมานุษยวิทยา ปีการศึกษา 2537) และระดับปริญญาโท ในสาขาวิชาเดียวกันนั้นที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ (สังคมวิทยา มหามัถิต ปีการศึกษา 2541) เรียนจนไปถึงระดับปริญญาเอกด้านมานุษยวิทยาที่ The Australian National University (สำเร็จการศึกษา กุมภาพันธ์ 2549) ปัจจุบันดำรงตำแหน่งผู้ช่วยศาสตราจารย์ ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

เล่นฟุตบอลตามประสาเด็กบ้านนอก จนมาเข้าชมรมฟุตบอลของโรงเรียน (ส่วนหนึ่งเพราะไม่ยอมเรียน รด.) ติดตาม Manchester United มานานจนมาหลงใหลในยุครุ่งโรจน์ของ English Premiere League อันเป็นช่วงเวลาเดียวกันกับที่เศรษฐกิจฟองสบู่ไทยกำลังขยายตัว สนใจฟุตบอลอย่างเป็นวิชาการผ่านงานวิจัยเรื่องพนันบอล ที่ทำตั้งแต่ช่วงเรียนระดับมหามัถิตที่ทำพระจันทร์ จากนั้นลองพัฒนาเป็นงานวิจัยระดับปริญญาเอก แต่ไปไม่รอด กระทั่งมาสานฝันในโครงการวิจัยที่ได้รับทุนสนับสนุนจากศูนย์ศึกษาปัญหาการพนัน คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มาตั้งแต่ปี 2556 ซึ่งกลายมาเป็นหนังสือ *ฟุตบอลไทย: ประวัติศาสตร์ อำนาจ การเมือง และความเป็นชาย* (2557) และโครงการวิจัยที่ทำในปีถัดมาคือ “ฟุตบอลไทยพรีเมียร์ลีก: การพนัน ความเป็นชาย วิถีรุ่น และวัฒนธรรมบริโภคนิยม” (2558) ทุกวันนี้ยังคงตามดูฟุตบอลไทยหรือ “ไทยลีก” ทำตัวเป็นแฟนบอล Muangthong United เพราะชื่อฟังดูพ้องไปกับ Manchester United อยู่บ้าง ที่สำคัญทีมบ้านเกิดนั้นยังอยู่แค่ดิวิชั่น 2

ชาญ พนรัตน์

สำเร็จการศึกษาระดับมัธยมจากโรงเรียนสวนกุหลาบวิทยาลัย กรุงเทพฯ (ปีการศึกษา 2545) จากนั้นเข้าศึกษาต่อที่จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (รัฐศาสตรบัณฑิต สาขาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา ปีการศึกษา 2549) และ The University of Essex ประเทศอังกฤษ (สังคมวิทยามหาบัณฑิต ปีการศึกษา 2553) ได้รับทุนจากสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา ปัจจุบันกำลังศึกษาต่อระดับปริญญาเอก สาขาสังคมวิทยาที่ The University of Sydney ประเทศออสเตรเลีย

เล่นและสนใจติดตามฟุตบอลตั้งแต่ช่วงเรียนมัธยม โดยเฉพาะช่วงฟุตบอลโลก 1998 นับแต่นั้นมากลายเป็นแฟนบอล Inter Milan เริ่มติดตามฟุตบอลไทยในปี 1998 เช่นกัน ในยุคที่ธวัชชัย ดำรงอ่องตระกูล ยังพรีคิกเอาชนะเกาหลีใต้ในการแข่งขันเอเชียนเกมส์ ส่วนความสนใจในฟุตบอลไทยที่พ้นออกไปจากเรื่องของทีมชาติ เพิ่งจะเริ่มขึ้นในปี 2552 หลังกระแสฟุตบอลไทยลีกซึ่งกำลังมาแรง นับจากนั้นมาจึงได้เริ่มติดตามสโมสรชลบุรี เอฟซี และเชียงใหม่ เอฟซี ล่าสุดหันมาศึกษาความเป็นมาของฟุตบอลและกีฬาในประเทศไทย กำลังเขียนวิทยานิพนธ์เกี่ยวกับพัฒนาการของความรุนแรงและความศิวิไลซ์จากยุคอยุธยาตอนปลายจนถึงสมัยรัชกาลที่ 5 ผ่านกีฬา และฟุตบอล

พงศกร สงวนศักดิ์

สำเร็จการศึกษาระดับมัธยมจากโรงเรียนปรินส์รอยแยลส์วิทยาลัย จังหวัดเชียงใหม่ (ปีการศึกษา 2545) จากนั้นศึกษาต่อที่มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ (วท.บ.สังคมวิทยาและมานุษยวิทยา ปีการศึกษา 2549) และร่ำเรียนต่อในระดับบัณฑิตศึกษาในมหาวิทยาลัยเดียวกันนี้ จนได้รับรัฐศาสตรมหาบัณฑิต (การเมืองการปกครอง ปีการศึกษา 2555) ปัจจุบันกำลังศึกษาต่อระดับบัณฑิตศึกษาที่ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

เริ่มชื่นชอบกีฬาฟุตบอลตั้งแต่วัยเด็ก โดยเริ่มต้นจากพ่อที่เป็นผู้เล่นในรู้จักกีฬาชนิดนี้ และยังแนะนำให้รู้จักทีมสโมสรต่าง ๆ ในต่างประเทศ ทำตัวเป็นแฟน Liverpool FC ตั้งแต่วัยเยาว์ สมัยที่ยังเรียนชั้นประถมที่จังหวัดตาก ความคลั่งไคล้

ในกีฬาฟุตบอลยังมีไม่มาก จนเมื่อย้ายมาเรียนมัธยมที่เชียงใหม่จึงกลายเป็น “คนบ้าบอล” ไป ปัจจุบันยังคงหลงใหลในกีฬาฟุตบอลทั้งที่เล่นจริงในสนามและในเชิงวิชาการ เป็นนักวิจัยในโครงการวิจัย “ฟุตบอลไทยพรีเมียร์ลีก: การพนัน ความเป็นชาย วัยรุ่น และวัฒนธรรมบริโภคนิยม” (2558) ซึ่งมีผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วสันต์ ปัญญาแก้ว เป็นหัวหน้าโครงการ และปัจจุบันกำลังเขียนวิทยานิพนธ์เกี่ยวกับฟุตบอลไทยอะคาเดมี เพราะติดใจในบรรยากาศวัฒนธรรมเชียร์ของแฟนบอลไทย โดยขอปักหลักอยู่ที่สนามยูไนเต็ด สเตเดียม ของทีม Chiang Rai United

ชาลินี สุนพลาย

สำเร็จการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลายจากโรงเรียนพรหมานุสรณ์ จังหวัดเพชรบุรี (ปีการศึกษา 2545) จากนั้นเข้าศึกษาต่อที่คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ (รัฐศาสตรบัณฑิต เกียรตินิยมอันดับหนึ่ง ปีการศึกษา 2549 และรัฐศาสตรมหาบัณฑิต ปีการศึกษา 2557) ปัจจุบันทำงานเป็นอาจารย์ประจำคณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ในวัยเด็กสนิทกับพ่อจึงมักแอบมาดูฟุตบอลกับพ่อช่วงดึก ๆ จนกลายเป็นคนชอบดูบอลและเป็นแฟนของ Manchester United ต่อมาเมื่อต้องเลือกหัวข้อวิทยานิพนธ์ระดับปริญญาโท เหตุผลนี้ประกอบกับแรงยุของอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์และประธานกรรมการวิทยานิพนธ์ จึงตัดสินใจทำวิทยานิพนธ์เรื่องเกี่ยวกับฟุตบอลไทยในที่สุด

กัญญพันธ์ พานะลาวิทย์

สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาโทสาขาวิชาประวัติศาสตร์ จากคณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ (ปีการศึกษา 2552) ปัจจุบันดำรงตำแหน่งผู้ช่วยศาสตราจารย์ ประจำสาขาวิชาสังคมศึกษา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง

เรียนรู้ฟุตบอลจากการเล่นสนุก อ่านการ์ตูน เข้าชมแข่งขันทั้งในสนามจริงและถ่ายทอดทางโทรทัศน์ เคยหวังไว้ว่าสักวันเมืองไทยจะมีฟุตบอลลีกเต็มรูปแบบที่ทุกเมืองจะมีทีมฟุตบอลเป็นของตัวเอง สนใจฟุตบอลในฐานะ “พื้นที่ทางสังคม” ที่สัมพันธ์กับพื้นที่ทางกายภาพและมองหาโอกาสเขียนงานวิจัยที่เป็นชิ้นเป็นอันเกี่ยวกับประเด็นนี้อยู่ เคยเขียนบทความเกี่ยวกับฟุตบอลไว้ 2 บทความ นั่นคือ “การเมืองเรื่องฟุตบอล: ไทยพรีเมียร์ลีก ผลของการเปลี่ยนผ่านจากระบบเก่าสู่สังคมร่วมสมัย” (2552) และ “ฟุตบอลไทย การเมืองของเกมใต้ต้น: ภูมิศาสตร์การเมืองและเกมแห่งอำนาจใหม่ในพื้นที่ประเทศไทย” (2555) งานเขียนทั้งคู่ได้รับการต่อยอดและกลายร่างมาเป็นบทความที่ปรากฏในหนังสือเล่มนี้

สายชล ปัญญชิต

สำเร็จการศึกษาระดับมัธยมจากโรงเรียนนวมินทราชินูทิศ เตรียมอุดมศึกษา น้อมเกล้า กรุงเทพฯ (ปีการศึกษา 2546) ต่อจากนั้นศึกษาต่อระดับปริญญาตรีที่มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ (ศิลปศาสตรบัณฑิต เกียรตินิยมอันดับหนึ่ง สาขาการพัฒนารัฐบาลเมือง ปีการศึกษา 2550) และระดับปริญญาโท สาขาสังคมวิทยาจากภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (ปีการศึกษา 2554) ทำวิทยานิพนธ์เกี่ยวกับเรื่องฟุตบอลแฟนคลับในสังคมไทย ปัจจุบันเป็นอาจารย์พิเศษภาควิชาสังคมวิทยา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

เริ่มสนใจกีฬาฟุตบอลผ่านนิตยสารสตาร์ช็อคเกอร์ ที่เวลานั้นนำเสนอข่าวเกี่ยวกับทีมชาติประเทศซาอุดีอาระเบีย ในฐานะทีมแรกของทวีปเอเชียที่สามารถผ่านเข้าไปแข่งขันฟุตบอลโลกรอบสุดท้าย 1994 ที่ประเทศสหรัฐอเมริกา เป็นเจ้าภาพ สนใจ English Premier League เพราะลีลาของอิรอก คันโตน่า จากนั้นกลายเป็นแฟน Manchester United ปัจจุบันยังคงติดตามฟุตบอลทั้งไทยและเทศ เพื่อความบันเทิงและในเชิงวิชาการ

อาจินต์ กองอยู่คง

สำเร็จการศึกษาระดับมัธยมจากโรงเรียนปรินส์รอยแยลส์วิทยาลัย จังหวัดเชียงใหม่ (ปีการศึกษา 2543) จากนั้นศึกษาต่อที่มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ (วท.บ.จิตวิทยา ปีการศึกษา 2547) และร่ำเรียนต่อในระดับบัณฑิตศึกษาจนสำเร็จการศึกษาระดับปริญญาโทสาขามานุษยวิทยา จากมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ (ปีการศึกษา 2554) ปัจจุบันเป็นอาจารย์ประจำคณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

มีความสัมพันธ์กับฟุตบอลผ่านการเตะ-ดู-ศึกษา ตามลำดับ ปัจจุบันกำลังพยายามจะเดินย้อนรอยกลับไปดูและเตะฟุตบอลให้ได้อย่างแต่ก่อนอีกครั้ง อาจินต์ทำวิจัยเกี่ยวกับฟุตบอลไทยมาแล้ว 2-3 ชิ้น เริ่มด้วยวิทยานิพนธ์ปริญญาโท เรื่อง “แฟนบอล: ปฏิบัติการทางวัฒนธรรมของแฟนสโมสรฟุตบอลไทย” ตามด้วยงานวิจัยเรื่อง “แอลกอฮอล์ ความรุนแรง และมาตรการป้องกันในฟุตบอลไทย” และล่าสุดทำงานวิจัยเรื่อง “วัฒนธรรมแฟนบอลไทยในมิติของการพนันและการบริโภค” ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของโครงการ “ฟุตบอลไทยพรีเมียร์ลีก: การพนัน ความเป็นชาย วัยรุ่น และวัฒนธรรมบริโภคนิยม” (2558) ที่มีผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.वलันต์ ปัญญาแก้ว เป็นหัวหน้าโครงการ

ปลายฟ้า นามโพธิ์

สำเร็จการศึกษาระดับมัธยมจากโรงเรียนขอนแก่นวิทยายน จังหวัดขอนแก่น (ปีการศึกษา 2553) จากนั้นเข้าศึกษาต่อที่มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ (วท.บ.สังคมวิทยาและมานุษยวิทยา ปีการศึกษา 2557) ปัจจุบันกำลังศึกษาต่อในระดับบัณฑิตศึกษา ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

น่าจะเริ่มสนใจฟุตบอลจากการตามดูบอลโลกปี 2010 เชียร์เยอรมันและเริ่มสะดุดตาดูเตะอย่างเมามัธ โอซิล จึงเริ่มติดตามผู้เล่นคนนี้โดยเฉพาะ จนมาเป็นผู้ช่วยวิจัยในโครงการ “ฟุตบอลไทยพรีเมียร์ลีก: การพนัน ความเป็นชาย วัยรุ่น และวัฒนธรรมบริโภคนิยม” (2558) ทุกวันนี้เลยมาสนใจ “ไทยลีก” กำลังทำวิจัยเรื่องราวแง่มุมต่างๆ ที่กลุ่มผู้หญิงเข้ามาเกี่ยวข้องพัวพัน

วสันต์ ปัญญาแก้ว
ชาญ เพนาร์ตน์
พงศ์กร สงวนศักดิ์
ชาลินี สนพลาย
กัญญพันธ์ พวงมะลาวันย์
สายชล ปัญญชิต
อาจินต์ ทองอยู่คง
ปลายฟ้า นามไพร

จัดพิมพ์โดย
ศูนย์ศึกษาปัญหาการพนัน
ห้อง 518 คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ปทุมวัน กรุงเทพฯ 10330